Georges Haupt & Paul Dumont

Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler

APPEL

Travailleurs!

ЕРГАТАІІІ!

ДРУГАРИ РАБОТНИЦИ!

Отъ Комисията на митинга

Fransızca'dan Çeviren: Tuğrul Artunkal

AYRINTI

HİSTORİA AYRINTI

GEORGES HAUPT

1928'de doğdu. Paris Üniversitesi Toplumsal İlimler Yüksek Okulu tarih profesörüdür. Avrupa'nın ve ABD'nin birçok üniversitelerinde çeşitli tarihlerde öğretim üyeliği görevinde bulundu. Dünyadaki toplumsal hareketler ve özellikle işçi hareketleri ve milli meseleler üzerinde önemli çalışmaları ve bu konuda yayımlanmış birçok kitapları ve makaleleri vardır. Kitapları arasında büyük bir önem taşıyan *Bolşevikler Kendilerini Anlatıyor* (1969), *I. Dünya Savaşı ve Sosyalistler* (1972), *Marksizm ve Millî Sorun* (1974), *Tarihçi ve Toplumsal Hareket* (Çev. Barış Sennan, Ayrıntı Yayınları, 2012) gibi kitapları ve *L'internazionale socialista et la conquista libicâ* (Sosyalist Enternasyonal ve Libya'nın Fethi), *Movimento operaio e socialisto*, s. 322 (1967); *Le debut du mouvement socialiste en Turquie* (Türkiye'de Sosyalist Hareketin Başlangıcı), *Le mouvement Social* no. 45 (1963) gibi makaleleri vardır.

PAUL DUMONT

1945'te Beyrut'ta doğdu. Çocukluğunun büyük bir bölümünü Türkiye'de geçirdi. Paris Üniversitesi'nde tarih öğrenimini tamamladıktan sonra çağdaş Türkiye'nin tarihi üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırdı ve 1971'de doktora tezini *Türkiye'de Köy Edebiyatı* üzerine yaptı. Toplumsal İlimler Yüksek Okulu'nda asistanlık görevinde bulunan Paul Dumont şu anda CNRS'de araştırmalar bölümünde görevli bulunmakta ve Jön Türk devrimi ertesinde Türkiye'deki siyasi ve toplumsal akımlar ve hareketler üzerinde doçentlik tezini hazırlamaktadır. Yazarın çeşitli dergilerde yayımlanmış birçok önemli makaleleri vardır. *Jön Türk Devrimi Arifesinde Türkiye İşçi Sınıfı Hakkında* (*Turcia* dergisi), *İki Savaş Arasında Türk Kırsal Bölgelerindeki Toplumsal Değişimlerin Etkenleri* (*Turcia* dergisi). Yazarın çalışmaları arasında Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf* romanının Fransızca çevirisi de yer almaktadır.

Ayrıntı: 739
HistoriaAyrıntı Dizisi: 7

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler
George Haupt & Paul Dumont

Çeviren
Tuğrul Artunkal

Yayına Hazırlayan
Masis Kürkçügil

Son Okuma
Aylin Samancı

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
İnci Batuk

Kapak Düzeni
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No.: 244
Topkapı/İst. Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, 2013*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-975-539-764-1
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.:3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler

George Haupt & Paul Dumont

İçindekiler

sunuş

— Giriş 9

I. Selanik Sosyalist Federasyonu (SSİF)
Tarihine Giriş 11

II. Bir Osmanlı Sosyalist Örgütü:
Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu 25

III. Belgeler 43

IV. Basın Dosyası 160

V. Vlahof Efendi'nin Anıları 202

VI. Abraam Benaroya'nın Anıları 230

Sunuş

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler *ilk kez 1977 yılında Gözlem Yayınları'nın tarihçi Stefanos Yerasimos'un da katkısıyla Paul Dumont'a yaptığı öneriyle kitaplaşmıştır. Dolayısıyla kitap çeviri olmakla birlikte yalnızca Türkçe yayımlanmıştır.*

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler, *dönemin merkezi siyasal partileri İttihat ve Terakki ve Hürriyet ve İtilaf'ın politikalarına, Meclis'teki tartışmalara, Makedonya meselesine, Ermeni sosyalist partilerine (Taşnaksutyun ve Hınçakyan), kapıdaki Balkan Savaşı'na ilişkin önemli bilgiler içermektedir.*

Kitabın yayımlanmasına kadar yapılan çalışmalarda Osmanlı sosyalist hareketleri arasında geçerken değinilen Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'na dair bilgiler dönemin en ilginç ve kapsamlı deneyimi olarak sonraki çalışmalara katkıda bulunmuştur.

Mete Tunçay'ın ünlü Türkiye'de Sol Akımlar *(1908-1925) kitabının 1967 baskılarında yer almayan SİF, 1978'de yapılan üçüncü baskıda birkaç safya ile de olsa bu kitaba dayanılarak tarihe katılmıştır.*

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler *kitabının bir ilk değerlendirmesi yine Mete Tunçay tarafından yapılmıştır.*[1]

Osmanlı sosyalist hareketinin bir bütün olarak ele alınmasına şimdilik en iyi çalışma Osmanlı İmparatorluğun'da Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)[2] *gösterilebilir. Rum, Bulgar, Makedon ve Yahudi topluluklarındaki sosyalist hareketleri inceleyen bu kitaptaki yazılar bir başlangıç olarak önemli katkılar sunmakta. Ancak* Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler *kitabının açtığı yoldan ne yazık ki fazla ilerleme kaydedilmedi.*[3] *Bunun için Türkçe'den başka dillerde yapılacak çalışmalarla hem emek tarihi hem sosyalist tarih için bakır*

---

1. Mete Tunçay: Osmanlı Yönetiminin Son Yıllarında (1909-1910) Selânikte Yahudi Sosyalizmi, *Toplum ve Bilim*, Güz 1977. s.129-143.
2. Mete Tunçay- Erik Jan Zürcher (Der): Osmanlı İmparatorluğun'da Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923), İletişim Yayınları, 1995.
3. Donald Quatret: Selanik'te İşçiler, 1850-1912, Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine İşçiler 1839-1950 içinde s. 97-123, İletişim Yayınları, 1998.

alanlara ulaşmak mümkün olacaktır. Anadolu'nun çeşitli illerindeki tezgâhlarda çalışan zanaatkâr-emekçilerin tarihi henüz incelenmemiştir. Ermenice kaynaklardan yapılacak bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

Türkiye (Osmanlı) işçi ve sosyalist hareketi tarihi üzerine çalışmalar büyük miktarda Cumhuriyet tarihiyle uyumlulaştırılmışken bu kitap, XX. yüzyıl başında Osmanlı İmparatorluğu'nun belli başlı kentlerinde sendikalaşma başta olmak üzere işçilerin gündelik sorunlarıyla yakından ilişkili sosyalist gruplaşmaların ve işçi hareketlerinin bir hikâyesini anlatmaktadır. Özellikle I. Dünya Savaşı ve ertesinde nüfus yapısının uğradığı köklü değişim, XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başındaki "kozmopolit" işçi sınıfının tasfiyesi anlamına da geliyordu. Kadir Yıldırım, Osmanlı'da İşçiler[4] *kitabında özellikle incelediği Dahiliye Nezareti belgeleriyle dönemin işçi hareketinin toprak dışından gelenler de dahil olmak üzere çok uluslu yapısını gözler önüne bir kez daha sermekte.*

Osmanlı emek tarihini bir bütün olarak ele almak yerine bu tarihin azımsanmayacak bir kısmını oluşturan Balkan, Arap, Ermeni, Rum emekçilerin tarihinden koparmak (DQ s.205)[5] tarihin temsilinde önemli yanlışlıklara neden olmakta.

Öte yandan işçi hareketiyle doğrudan ilişki kurmaya çalışan sosyalist gruplaşmaların da aynı kaderi paylaştığı söylenebilir.

Her biri dönemin bütün sosyalist partilerinin merkez olarak kabul ettikleri Sosyalist Enternasyonal'le yakın ilişki içinde olan veya ilişki kurmaya çalışan Osmanlı sosyalist partileri arasında düzenli ve sistemli olmasa da bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmakta.

Bu gruplaşmaların arasında Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu dört dilli dergisi, toplumsal tabanının işçi ağırlıklı (öğretmenler gibi geleneksel kesimler de dahil olmak üzere) olması bakımdan öne çıktığı gibi Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Konseyi ile düzenli ilişkisi ve Balkan sosyalist hareketinin dönemin önde gelen siması Kristian Rakovski ile ilişkisiyle öne çıkmakta.

Masis Kürkçügil

---

4. Kadir Yıldırım, *Osmanlı'da İşçiler* (1870-1922) Der: Donald Quatret-E.J. Zürcher, İletişim Yayınları 2013.
5. Der: Touraj Atabaki-Gavin D. Brockett. *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Emek Tarihi*. Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2012

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyalist hareketin tarihi şimdiye kadar birçok araştırmanın konusu olmuştur. Mete Tunçay'ın, Oya Baydar'ın, G. S. Harris'in ve diğerlerinin yakın zamanlardaki çalışmaları konuya ilişkin yeni bilgiler ortaya koymakla birlikte, kaynakların eksikliği yüzünden konunun hâlâ karanlıkta kalan kısımları vardır.

Bu belge eksikliğini bir ölçüde gidermek amacıyla, bir sentez çalışması ya da bir monografi yerine bir "dosya" yayımlamayı uygun gördük.

Söz konusu "dosya"nın odak noktası birkaç yıl boyunca, Osmanlı sosyalist hareketinin belli başlı merkezlerinden biri olan Selanik şehri olacaktır. Hiç kuşkusuz Osmanlı sosyalizmini yalnız Selanik'teki faaliyetlere indirgemek iddiasında değiliz; ama yine de *Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu*'nun (SSİF)[1] önemini belirtmek gerekiyor. Gerçekten de SİF (Ermeni Sosyalistlerinin yanı sıra) imparatorluktaki bütün örgütler içinde, gerçek bir halk tabanına sahip olan ve Enternasyonal tarafından geçerli bir muhatap olarak resmen tanınan bir örgüttü.

Kitapta sunduğumuz belgelerin çoğu *Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu* (SEBK) arşivlerinde bulunmuştur. Bunların büyük bir kısmını da SSİF ile SEBK Sekreteri Camille Huysmans arasındaki yazışmalar oluşturmaktadır. Federasyon'un başarılarını olduğu kadar başarısızlıklarını da yansıtan bu mektupların yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çeşitli örgütlerin Enternasyonal'in yönetici mercilerine yönelttikleri bazı raporları, o dönemlerde yayımlanmış kimi belgeleri (bildiriler, değerlendirmeler vb.) ve devrin basınında yer al-

1. Selanik Sosya ist İşçi Federasyonu'nun kısaltılmış şekli olan (SSİF) metinde ve belgelerde çoğunlukla yalnızca (SİF) olarak geçmektedir. Kitapta da bu kısaltmaları bazen yazarların ku andığı gibi (SİF), bazen de (SSİF) olarak aynen bırakıldı.

mış metinlerden bazılarını yayımlıyoruz. Ayrıca kitabın son bölümünde, Federasyon'un tarihiyle âdeta bütünleşmiş olan iki önemli kişinin, yıllar boyu örgütün yöneticisi olan Abraam Benaroya'nın ve 1912'ye dek örgütün parlamentodaki temsilcisi olan Dimitar Vlahof'un (Vlahof Efendi) anılarından bölümler sunuyoruz

Okur, sözünü ettiğimiz bu çeşitli belgelerden başka belgelere giriş niteliği taşıyan ve aynı konuya ayrı ayrı açılardan eğilen iki kısa incelemeyle karşılaşacaktır. İncelemelerden ilki, Federasyon'un tarihine Balkanlar açısından yaklaşıyor ve Balkanlar'daki geniş sosyalist hareket –ki halen bu konu, tarihçiler tarafından gereğince incelenmemiştir– sınırları içinde Selanik'teki girişimlerin yerini tespit etmeye çalışıyor. Federasyon, bizi ilgilendiren dönemin en genç hareketiydi. İkinci inceleme, tersine, Selanik sosyalistlerinin siyasal ve toplumsal eylemlerinin zorunlu ortamını oluşturan Osmanlı çevresini göz önüne alıyor.

Yayımladığımız belgelere anlaşılmalarını kolaylaştırmak amacıyla çeşitli notlar eklendi. Tabii ki bu notlar ve açıklamalar okurunun kendi eleştirel bakışını engelleme gibi bir niyet taşımıyor. 1910 yıllarında Selanik sosyalizmi büyük tartışmalara yol açmıştı. Dolayısıyla sunulan metinlerin çoğu, doğal olarak bir polemik yazısı niteliğindedir. Fakat bugün artık o eski kavgaları unutmak ve geçmişi; sakin, gerçeği kavramayı amaçlayan bir bakışla incelemek gerekiyor.

George HAUPT / Paul DUMONT

I
Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu (SSİF) Tarihine Giriş

George HAUPT

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu (SSİF) tarihinin yeterince araştırılmamış bir konu olduğu cevapsız kalan soruların çokluğundan kolaylıkla anlaşılmaktadır. Gerçi başta Y. Kordatos'un[1] eseri olmak üzere Yunanistan ve Makedonya'daki sosyalist hareketin tarihine eğilen çeşitli incelemelerde SSİF'e bazı bölümler ayrılmıştır; örneğin bu konuda yapılacak bir bibliyografya çalışmasında, Federasyon'un etkinliğini araştıran Joshua Starr[2] ve Todor Simovski'nin[3] yazılarına yer verilebilir. Fakat sözü edilen bütün bu çalışmalar, belge azlığı yüzünden bazı konuları aydınlatmakla birlikte Federasyon'un tarihini bütün boyutlarıyle açığa çıkaramayan "ilk" yaklaşımlar niteliğinden kurtulamıyorlar. Belge eksikliği ister istemez, konuya açıklık getirecek olan tartışmaların da güdük kalmasına neden oluyor.

Federasyon'un tarihine giriş niteliğindeki bu kısa incelemede SSİF'in etkinliği konusundaki sorunların daha iyi belirlenmesini sağlayacak bazı araştırmaların ilk sonuçlarını sergilemekle yetineceğiz.

Konuyla ilgilenen tarihçilerin genellikle başvurduğu en önemli kaynak SSİF kurucusu ve yöneticisi Abraam Benaroya'nın anılarıdır.[4]

---

1. Y. K. KORDATOS: "İstoria tu Elliniku Ergatiku Kinimatos" (Yunan İşçi Hareketi Tarihi), Atina 1932, s. 115 -128.
2. JOSHUA STARR: "The Socialist Federation of Saloniki" (Selanik Sosyalist Federasyonu) *Jewish Social Studies* VII, 1945, s. 323 -336 ve BENAROYA'nın cevabı: "A note of the Socialist Federation of Saloniki" (Selanik Sosyalist Federasyonu Üzerine Bir Not), *Aynı dergi* XI, 1949.
3. TODOR SİMOVSKİ: "Aktivnost na Federation i nejzinite vrski so balkanskite i drugite socijaldemokratski partii (1909-1918)" (Federasyon'un Etkinliği ve Diğer Sosyal Demokrat Partileriyle İlişkileri (1909-1918) *Glasnik* IX (1), 1965, s. 28 ve H. OKAN: "Uslovija projava i razvitie na rabotoiceskoto i socialisticeskoto dvizenie v Turcija" (Türkiye Sosyalist ve İşçi Hareketinin Doğuşu ve Gelişim Koşulları), *İstoriceski Pregled* XVI, 1960, No. 4, s. 92-102.
4. A. Benaroya'nın anılarının ele aldığımız dönemi ilgilendiren kısımlarını kitabımızın

Ama tarihçiler nedense, yine Benaroya'nın imzasını taşıyan, bulunması da pek öyle zor olmayan, yayımlanmış öteki belgelere rağbet etmemişlerdir. Böylelikle, 1910-1912 yıllarında D. Tucovic'in (Tukovik) yönetimindeki Sırp Sosyalist dergisi *Borba*, Nikolai Harlakof'un yayımladığı Bulgar sosyalist dergisi *Naçalo* ve *Sozialistische Monatshefte* vb. gibi devrin sosyalist dergilerinde yayımlanan çeşitli makaleleri gözden uzak kalmıştır.

Basılı kaynaklar arasında, Federasyon'un 1909 ile 1912 yılları arasında çıkardığı, *Jornal del Laborador* (1910 baharında mali sebeplerden ötürü yayınına son verildi), onu izleyen *Solidaridad Ovradera* (1911 yılı boyunca yayımlandı) ve 1912 Ekim'inde Selanik'in Yunanistan'a bağlanmasından sonra çıkan *Avanti* gazetelerini sayabiliriz.[5] Bulgar tarihçisi Stefan Velikof[6] eski bir sendika militanı Angel G. Markof'un özenle koruduğu *Jornal del Laborador*'un bazı sayılarını gözden geçirebilmiştir. Sözü edilen bu üç gazetenin bütün sayıları, İsrail devlet başkanı olmadan önce 1906-1914 yılları arasında İstanbul ve Filistin'de Poale Sion Sosyalist-Siyonist Partisi'nin kurucu ve yöneticilerinden biri, bu yüzden de Federasyon'un hem müttefiki hem de hasmı olan Ben Zvi'nin arşivinde bulunmaktadır.

Şu açık ki, bu dönemde Selanik'te yayımlanan gazeteleri okuyabilmek için Balkan dilleri uzmanı olmak gerek. Tek bir araştırmacının bu gazetelerin yayımlandığı dillerin tümünü birden yani Bulgarca, Ladinoca (Yahudi İspanyolcası), Türkçe ve Rumcayı bilmesi pek mümkün değil. Bereket, Selanik sosyalistleri, gazetelerinin sütunlarında bile yer alan beşinci bir dili yani Fransızca'yı kullanıyorlardı.

---

5. Selanik Sefarat Yahudilerinin konuştuğu dil Ladinoca yani İbrani alfabesiyle yazılan eski İspanyolca idi. Aydın kesiminin dili ise Fransızca idi. Bu dil özelliği Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun yayımladığı gazetelerin başlık ve niteliklerini açıklayabilir. "Jornal del Laborador - Rabotniçeski Vestnik - Efimeris tu Ergatu - *Amele Gazetesi*" başlangıçta dört dilde (Ladinoca - Bulgarca - Rumca - Türkçe) ve dört yaprak olarak çıkmaktaydı, sonraları iki dilde (Ladinoca - Bulgarca) beş yaprak olarak çıkmaya başladı. Dimitar Vlahof'un yardımıyla yayımlanan *Solidaridad Ovradera* (İşçi Dayanışması) kimi zaman yalnıza Ladinoca kimi zaman da Ladinoca ve Bulgarca çıkardı. Arada bir Fransızca makaleler de yayımlanırdı. Bu gazete, Türkiye ve Balkan sosyalist partilerinin Balkan savaşlarına karşı çıkan bildirisini yayımladıktan sonra, 1912 Ekim'inde kapatıldı ve çıkarılması yasaklandı. Selanik'in Yunanistan'a bağlanmasından sonra genellikle tümü Ladinoca olan arada bir Fransızca makalelere de yer veren büyük formalı *Avanti* (İleri) gazetesi yayımlanmaya başladı.
Başlangıçta her üç haftada bir çıkan bu gazete, 1915'ten sonra günlük gazeteye dönüştü. Söz konusu gazetenin sağlıklı bir bibliyografyası hazırlanmaktadır. Kudüs İbrani Üniversitesindeki Ben Zvi arşivlerinde bulduğum koleksiyon bile henüz eksik. Bulgaristan'da bulunan diğer bir koleksiyon eksiklikleri tamamlamamıza yardım edecektir.
6. STEFAN VELİKOF: "Sur le mouvement ouvrier et socialiste en Turquie apres la revolution Jeune Turque de 1908" (1908 Jön Türk Devriminden Sonra Türkiye'deki Sosyalist ve İşçi Hareketleri) *Etudes Balkaniques*, Sofya 1964, s. 29-48.

Araştırılmamış veya yayımlanmamış kaynaklardan iki örnek vermekle yetinelim. Birincisi Üsküp'te yayımlanan (Nova Makedonya Yayınları 1971) ve Balkanlar'daki toplumsal hareketler tarihçilerine büyük yardımda bulunacak bir eser olan Dimitar Vlahof'un anılarıdır. İkincisi ise, henüz yeni yeni tanımaya başladığımız bu konunun kökenine inmemizi sağlayan bir yayımlanmamış kaynaklar dizisi, SSİF temsilcilerinin Sosyalist Enternasyonal'in Başkanlık Kurulu (SEBK) Sekreteri Camille Huysmans'la yazışmalarıdır. Bunlar 1908-1914 yılları arasında o dönemde Paris'te bulunan SSİF'in SEBK nezdindeki temsilcisi Saul Nahum'un ve doğrudan doğruya Federasyon sekreterinin Selanik'ten düzenli aralıklarla Brüksel'e gönderdikleri mektup ve raporlardır.

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu tarihinin önemi nedir sorusuna gelince: SSİF'in tarihi, sadece Türkiye ve Makedonya toplumsal hareketler tarihinin önemli ama kıyıda köşede kalmış bir sayfası olarak kabul edilebilir. Ancak eldeki belgeler bizi bu soruya apayrı bir açıdan bakmaya zorluyor; bu dönem, Federasyon'un etkinliğinden, çalışmalarında karşılaştığı engellerden ve vardığı sonuçlardan ötürü uluslararası bir boyut ve önem kazanmış, Balkan sosyalizm tarihinin bir parçasıdır. Bu yüzden de Federasyon tarihinin araştırılması sosyalizm tarihi incelemelerine hâkim olan "Avrupa'nın merkeziliği" anlayışının aşılmasına katkıda bulunabilir.

Konunun önemi mekâna ve zamana bağlıdır. Mekân yani Selanik, Avrupa ile Asya'nın birleşme noktasında bulunan bir şehir olup; aynı zamanda kendine özgü bir etnik, sosyolojik ve ekonomik duruma sahiptir. İki İngiliz gezgini Mackenzie ve Irby, XIX. yüzyılın sonunda Selanik'e vardıklarında, nüfusunun büyük bir kısmını Sefarat Yahudilerinin, Rumların, Bulgar ve Makedonyalıların ayrıca küçük mülk sahibi Müslümanların ve de Müslümanlığı yeni kabul etmiş bir Yahudi topluluğunun (Dönmeler) ve daha bir yığın etnik unsurun oluşturduğu ve iç içe yaşadığı bu tuhaf şehri görünce şaşırmışlardı. Selanik hâlâ feodal bir yapıdaydı ve tarımla uğraşılan bir hayli gelişmiş bir iç bölgeyi ekonomik açıdan denetimi altında tutmaktaydı.

XIX. yüzyılın başından itibaren, imparatorluğun, başkent İstanbul'dan sonra ve Saraybosna'dan önceki en önemli şehri haline gelen Selanik, yüzyılın sonunda hızlı bir gelişme ve sanayileşme süreci sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik merkezi niteliğini kazanır. Eldeki yetersiz istatistiklere bakılırsa 1910'da şehir nüfusu 60.000 Sefarat Yahudi'si, 20.000 Müslüman, 20.000 Dönme, 40.000

Rum, 5.000 Slav ve 3.000 Avrupalıdan oluşuyordu.[7] Tabii bu nüfus ayrıca çeşitli sınıf ve toplumsal grupları kapsıyordu. Sanayinin gelişimi, nüfusu oluşturan çeşitli etnik grupların kapalı topluluk yapılarının çözülmesini beraberinde getirirken toplumsal sınıf ve etnik tabakaların ayrım çizgilerini belirginleştirir, farklılaşmalarını vurgular.

Toplulukların etnik çeşitliliği şüphesiz bir yığın kültürel özellikleri ve toplumsal tabakalaşma biçimlerini içinde taşır. Toplumsal yapının her bir toplulukta farklılıklar göstermesi, yukarıda sözü edilen çözülme sürecinin ayrı ayrı topluluklar içinde karşılaştığı güçlüklerin çeşitliliğini açıklamaktadır. Sefarat Yahudi topluluğunda örnek olarak verilebilecek bir toplumsal kutuplaşma gözlemlenmektedir. XX. yüzyılın başında, ticaretin büyük bir kısmı ve sanayi, Selanik Sefarat Yahudilerinin elinde bulunmaktadır. Buna karşılık, işçi kitlesinin üçte ikisi yine Sefarat Yahudilerinden oluşmaktadır. 1908 Ağustos'unda, Selanik proletaryası çeşitli sanayi dallarında çalışan 10.000 işçiyle, tütün imalatında çalışan bir o kadar işçi ve 5.000 kadar ulaşım hizmetlisinden (özellikle liman işçileri) meydana gelmekteydi. Bu proletaryanın en dinamik kesimi, büyük üretim birimlerinde yoğun halde bulunan tütün imalat işçileridir; (reji işçileri) SSİF'in 1910'da Kopenhag Kongresi'ne sunduğu raporlardan öncelikle bu işçilerin sınıf bilincine vardıklarını ve geniş çapta grevler yaptıklarını öğreniyoruz. Görüldüğü gibi alabildiğine karmaşık ve yığınla farklılıklar gösteren Selanik'in toplumsal tarihinin yazılması sorunu henüz yeterince ele alınmamıştır.

Mekândan sonra "zaman"ı ele alalım. SSİF'in kuruluşu ve faaliyete geçmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun hayati önem taşıyan bir dönemine, Jön-Türk devriminin hazırlanması, gerçekleşmesi ve bir kez başarıya ulaştıktan sonra, başlangıç ilkelerini terk etmesi dönemine rastlar. Jön-Türk devriminin beşiği ve siyasal açıdan imparatorluğun en hareketli şehri olan Selanik, radikal eğilimlerin kök saldığı oranda ulusal devrimci hareketin, örneğin *İMDÖ* (İç Makedonya Devrimci Örgütü) ve çeşitli sosyalist ve sosyalizme yakın akımların yer aldığı bir merkez haline gelmiş bulunuyordu. XIX. yüzyılın sonundan itibaren Türkiye'ye girmeye başlayan sosyalist fikirlerin, 1910'a kadar, Türk-Müslüman nüfus arasında neredeyse hiçbir etkisi yoktu. Oysa, Türkiye'de de kolları olan iki Ermeni partisinin (*Taşnaksutyun* ve *Hın-*

7. 1913'te nüfus 153.525'e yükselmişti, bu nüfusu 61.439 Yahudi, 45.867 Müslüman (Dönme ve Arnavut), 39.956 Rum ve 6.263 Slav oluşturmaktaydı. Bu konuda bkz: J. ANCEL: *La Macédoine, son évolution contemporaine* (Makedonya, Çağdaş Evrimi) Paris 1930, s. 291.

çak) temsilcileri 1896'dan beri Enternasyonal'in kongrelerine kabul ediliyordu.[8] Ayrıca Türkiye'den gelen çok sayıda Makedonyalı göçmen de sonradan Vasil Glavinof'un[9] yönetimindeki sosyal demokrat örgütte toplanacak olan Bulgar militanlar[10] aracılığıyla sosyalist saflara katılıyorlardı.

Selanik'te sosyalizmin kökenlerinden söz ederken anarşist grupların faaliyetlerini ve *Jaurès*'ten esinlenen insancıl bir sosyalizmin inanmış propagandacısı Alliance İsraèlite Universelle (Evrensel Yahudi İttifakı) okullarının yöneticisi *Josef Nehama*'nın (Risal)[11] etkisini de göz önünde bulundurmalıyız.

1908 devriminin arifesinde yer alan ve liberallerin, masonların, burjuva milliyetçilerinin, Jön-Türk devrimcilerinin, küçük sosyalist grup veya çevrelerle Abdülhamid'in baskı yönetimine karşı ortak bir düşmanlıkta birleştikleri bu karmaşık dönemin tarihi daha pek az bilinmektedir. Oysa bu dönemin iyi bilinmesi, devrimin patlak vermesinden sonra Selanik'te meydana gelen gruplaşmaları, sosyalist propagandanın karşılaştığı engelleri, direnişleri ve özellikle amacın, yani çeşitli etnik gruplara mensup işçilerin tek bir sosyalist Federasyonda toplanmaları amacının başarısızlığa uğraması olgusuna açıklayıcı unsurlar getirebilir.

1908 yılına kadar yapılan bazı örgütlenme ve propaganda girişimlerine rağmen, Glavinof'un deyişiyle "Avrupa Türkiye'sinde sosyalist hareketin gerçek dönemi" ancak 1908 Temmuz devriminden sonra başlar. Sağlam bir yapıya sahip ve yeni siyaset hayatıyla etkin bir biçimde bütünleşmiş olan iki Ermeni sosyalist partisinin yöneticileri parlamentoda yer alırlar.[12] Makedonyalı sosyalistlerin etkinlikleri ülke içinde yayılmakta ve 1909'da Selanik, Üsküp, İstanbul ve Edirne'de

---

8. Bkz.: Belgeler bölümündeki uluslararası, Londra (1896), Amsterdam (1904), Stuttgard (1907) ve Kopenhag (1910) kongrelerine gönderilen raporlara.

9. VASİL GLAVINOF: (1869-1929) Marangoz işçisiydi. Makedonya'da sosyalist propagandanın öncüsüdür. Bulgar Sosyal Demokrat Partisi saflarında militanlığa başlamıştı. 1895'te de Sofya'da, organik olarak Bulgar partisine bağlı olan ilk Makedonya Sosyal Demokrat grubunu oluşturmuştu. 1903'te Bulgar Sosyal Demokratlarının bölünmesinden sonra Glavinof "dar" sosyalistlere katılır ve bundan böyle onların siyasal ve ideolojik çizgilerinden esinlenir. Bundan dolayı da, Jön Türkler'e karşı tutumu; ulusal kurtuluşu yalnız ve yalnız bir toplumsal devrim hedefi çerçevesinde gören "dar" sosyalistlerin tutumuyla uyuşur. Makedonya Partisi'ni kuran gene Glavinof'tur.

10. Bkz. Belge: 7 ve M. G. SERRATİ: "La prima lotta operaia in Macedonia" (*Makedonya'da İşçi Mücadelesi*) *İl Socialismo* III (17) 1904, s. 265-266.

11. P. RİSAL: Müstear isimle konumuz için büyük önem taşıyan bir kitap yazmıştır: *Ville convoitée*, Salonique (Selanik, Paylaşılamayan Şehir), Paris 1914.

12. Seçim programları 15 Eylül 1908'de *Humanité*'de yayımlanan bildiride yer alıyor: "Les re'volutionnaires Armeniens et la Révolution Turque" (Ermeni Devrimcileri ve Türk Devrimi). Ayrıca bkz. JEAN LONQUET: *Le mouvement socialiste international* (Uluslararası Sosyalist Hareket), Paris 1913, s. 510 - 511.

faaliyet gösteren örgütleri bulunmaktadır. Örgütler arasındaki ilişkiyi ise *Rabotniçeski Iskra* (İşçi Kıvılcımı) sağlamaktadır. 1909 Mayıs'ında da İstanbul'da Rum işçilerinden bir grup örgütlenerek *Ergatis* (İşçi) adlı küçük bir gazete yayınlamaya başlar.

Fakat hareketin en önemlisi bir denizcilik ve sanayi merkezi olan Selanik'te gelişir. Başlangıçta *"işçilerin manevi ve fikri durumlarını ilerletmek"* amacıyla bir grup aydın tarafından kurulan SSİF, çabucak *"işçi sınıfının çıkarlarını yasal ve ekonomik yollardan"* korumakla yükümlü bir siyasal kuruluş haline dönüşür. Hangi milliyetten olursa olsun bütün Selanik işçilerinin bir araya gelmesini sağlamak için federatif ilkelere göre örgütlenir. Aslında üyelerinin çoğunluğunu şehrin Yahudi nüfusu oluşturmaktaydı.[13]

Türkiye'de kurulan çeşitli sosyalist grup ve dernekler daha ortaya çıkar çıkmaz Enternasyonal'le ilişki kurmaya ve kabul edilmeye çalışmışlardır. SEBK 1907'de bir Türkiye Ermenistan'ı "alt şube"sinin katılmasını onaylamıştı. Bu olay üzerine Türkiye'de yaşayan bütün milliyetleri kapsamadıkça bir Osmanlı şubesinin kurulmaması kararı alınmıştı.[14] İki yıl sonra 1909 Kasım'ında SEBK Ermeni partisinin önergesiyle SSİF'in katılma isteği tartışılmış ve *Vaillant*'ın önerisi üzerine "kurulacak Osmanlı şubesinin bir alt şubesi" olarak Ermeni alt şubesiyle aynı sıfatla Enternasyonal'e kabul edilmiştir. Fakat Bulgar "dar" sosyalistlerinden adamakıllı etkilenen Makedonyalı sosyal demokratlar bu karara şiddetle karşı çıktılar.[15]

Burada ikinci bir temel noktaya, SSİF'i kurulduğu ilk günlerden itibaren, Glavinof'un yönettiği, eski bir geçmişe, sahip olan ve ideolojisi kesinlikle belirlenmiş sosyalist örgütle karşı karşıya getiren derin ayrılıklara değinmiş oluyoruz. Bu yazıda anlaşmazlıkların tümünü teker teker ele almayıp sorunun, bir yana bırakılmış ve tartışılmamış bir yönüne eğileceğiz. Bizce bu ideolojik ve siyasal ayrılıkların kaynağı SSİF'in kuruluş süreci içinde aranmalıdır, 1908 Temmuz'unda Selanik bir siyasal canlılığa ve kitlelerin görülmemiş coşkunluğuna sahne olur. İşçilerin uyanışı işte tam bu ana rastlar. Bu canlılık grevlerle, milliyetlere göre bölünmüş meslek dallarında örgütlenen sendika nüvelerinin ve yardımlaşma derneklerinin kurulmasıyla kendini belli eder. Abdülhamid'in 31 Mart (1909) karşı devriminden sonra doğuş

13. Bkz. Belge: 6.
14. SEBK bülteni I (2) 1910, s. 43 ve II (7), 1911, s. 12.
15. "An den internationalen sozialistischen Kongress Kopenhagen. Die Zustande in der Türkei" (Kopenhag Uluslararası Sosyalist Kongresinde Türkiye'nin Durumu.) Borba, 18, 1910, s. 712-714 ve de Rabotniceskij Vestnik 30 Ağustos 1910, XIV (40).

halindeki işçi hareketinde yeni bir bilinçlenme filiz vermeye başlar. Küçük bir militan işçi grubu, önce karma sendikalar, yani her milliyetten bütün işçileri bir araya getiren meslek örgütleri kurmak, ardından da sendika aşamasının ötesinde siyasal örgütlenmeye geçmek ve bir birleşik işçi "Klübü" oluşturmak için sıkı bir çalışmaya girişir. Milliyet sınırlarının ötesinde, bütün işçi güçlerini tek bir sosyalist örgütte birleştirmek için sürdürülen propaganda sekreterliğini Samuel Saudi'nin yaptığı Reji işçileri, Abraam Benaroya'nın yönetimindeki basın işçileri ve Abraam Hason'un sözcülük ettiği dikim işçileri sendikaları tarafından yürütülmekteydi. Bunlar disiplinli, yoğun faaliyet gösteren bir grup oluşturmayı başarırlar. Bu militan işçi grubunun ilk hedefi, işçi örgütlerini burjuva meslek derneklerinin etkisinden sıyırmaktır. 1 Mayıs 1909 yürüyüşünün başarısı bir itici güç sağlayacak ve örgütlenme eğiliminin Yahudi işçi sınırlarını aşmasına yarayacaktır. Bu andan itibaren işçi hareketinin "tarih öncesi" dönemi sona erer ve SSİF'in kuruluşu sürecine geçilir. Bu etkinlikte başrol Bulgar sosyalistleri arasında yetişmiş ve 1908 yazında Selanik'e yerleşmiş genç militan Abraam Benaroya'ya düşer.

Federasyon'un kurucu ve yöneticilerinden biri olan Benaroya'nın hayat hikâyesi, bizi ilgilendiren ayrılıkların doğuşuna ışık tutabilmesi açısından önem taşımaktadır: 1887'de Vidin taraflarında küçük bir bucakta doğar; 1907'de Vidin'de liseyi bitirir. Daha sonra Filibe'ye gider ve orada Yahudi okulunda Bulgarca'yı okutur. Benaroya daha lisedeyken sosyalizme katılır ve özellikle bir sendikalist olarak çalışır. Önceleri Bulgar "dar" sosyalistlerinin partisindeyken 1908'de parti bölündüğünde, Nikolai Harlakof'un (anarko-liberaller diye adlandırılan) Proletari grubuna katılır ve grubun Filibe sekreterliğini yapar.

Jön-Türk devriminin başlangıcında Filibe'yi terk eder ve Edirne üzerinden Selanik'e gelir. Kendisiyle yaptığım konuşmalarda bana anlattığına göre bu kararı kendi başına almıştır. Amacı, nüfusun çoğunluğunu Sefarat Yahudilerinin oluşturduğu bir şehirde Jön Türk devriminin getirdiği yeni sosyalist propaganda olanaklarından yararlanmaktır. Kendisinin de bir Sefarat Yahudi'si olduğunu unutmamak gerekir. Benaroya'nın daha Filibe'deyken "Yahudi Sorunu ve Sosyal Demokrasi" başlıklı bir broşür yayımladığını da bu arada belirtelim.[16] Selanik'in durumu ve genel ortam Benaroya'nın çalışmasını ve sendikal girişimlerini kolaylaştırır, Sefarat işçi ve aydın çevrelerinde pro-

16. A. BENAROYA: "Evrejkijot vapros i socialnata domokracija" (Yahudi Sorunu ve Sosyal Demokrasi), Filibe 1908, 32 sayfa.

pagandasını sürdürür ve 1908 Eylül'ünde bir Sefarat sosyalist derneği oluşturmayı başarır. Bu dernek 1909 Nisan'ında Sosyalist İşçi Derneği adını alır.[17] Benaroya aynı dönemde Selanik'teki bazı Bulgar sosyalistleriyle ve özellikle, yine o sıralarda kurulan bir Bulgar sosyalist grubunun sekreteri Angel Tomov'la ilişki kurar. Ancak o günlerde Selanik'e gelen ve dergisi *Naçalo*'yu orada çıkarmayı tasarlayan Harlakof'un grubundan ayrılmaz. Böylece 1908'de Bulgar sosyalist solunu kasıp kavuran kavgalar Selanik'e de aynen sıçrar. Dar sosyalistlere bağlı kalan Glavinof, başlangıçta tereddütlü görünürse de, daha sonra Benaroya'ya karşı mücadelede elinden geleni ardına koymaz. Benaroya yanlıları da kasım sonundan itibaren *Edinstvo*'yu çıkarmakta olan Selanik Bulgarlarının sosyal-demokrat grubundan ayrılırlar.

SİF yöneticilerinin II. Enternasyonal'in 1910 Ağustos'undaki Kopenhag Kongresi'ne sunduğu rapor, örgütün, kuruluş süreci, programı, yapısı, yönetimi hakkında daha açık bir fikir verir. Örgüt, 1909 Temmuz'unda Sosyalist İşçi Derneği'nin iki Bulgar sosyalist grubuyla birleşmesinden sonra kurulur. Kuruluşu izleyen ilk aylarda birçok irili ufaklı grup Federasyona katılır. Fakat 1909 Eylül'ünde sözünü ettiğimiz iki Bulgar sosyalist gruptan biri olan Glavinof grubu (dar sosyalistler) Federasyondan ayrılır. Glavinof bu kararını şöyle açıklar: "*Bazı mevki hırsına kapılmış (kariyerist) Bulgar sosyalistleriyle tam bir uyum içinde bulunan kürçük-burjuva yerel Yahudi komitesinin işçi düşmanı, maceracı siyasetinin, örgütü, düşmanımız burjuvazinin kollarına itmekte olduğunu açıkça göstermiştir.*" Bu bölünmenin sonuçları kuşkusuz ağır olmuştur. Ama bu gerçek yine de, incelemesinde Türkiye'de, ilk işçi hareketlerinin oluşmasında genellikle Bulgar işçilerinin belirleyici katkılarını vurgulayan Stefan Velikof'un gözlemlerini doğrulamaz. Velikof, bölünmenin doğurduğu sonuçları şu deyimlerle özetlemeye çalışır: "*Sosyalist Federasyon'un daha sonra nasıl geliştiğini bilmiyoruz. Fakat bu örgütün tamamıyla reformist olduğunu ve varlığını ancak bir ya da iki yıl sürdürebildiğini söylemek yerinde olur.*" SSİF gerçekten reformist bir örgüt müydü? Araştırılması gereken bir soru. Ama kesin olan bir nokta varsa, o da SSİF'in 1910 ya da 1911'de yok olmaması bir yana, yalnız faaliyetlerinin ulaştığı boyutlar açısından değil, içindeki eğilimlerin billurlaşması açısından da gelişimini sürdürdüğüdür.

Baskılara ve uyuşmazlıklara rağmen Federasyon'un üye sayısı giderek çoğalır. Sefaratlar çoğunluğu oluşturmaya devam etmekle birlikte örgütün safları bir Müslüman Sosyalist grubun, küçük bir Rum militan hücresinin ve içlerinde Osmanlı parlamentosunun Selanik

17. Bkz. JOSHUA STARR: "The Socialist Federation", s. 323-324.

Mebusu Dimitar Vlahof[18] gibi önemli bir üyenin de bulunduğu bir Makedonya grubunun katılmasıyla genişler. 1911 yazından itibaren de Federasyon hem Selanik şehrinin coğrafi sınırlarından hem de Yahudi proletaryasının sınırlarından taşmayı başarır. Bütün Makedonya'da Federasyona katılan örgütler çoğalırken, çeşitli milliyetlerden üye kaydı öylesine genişler ki, SSİF artık gerçekten çeşitli etnik gruplardan oluşan bir örgüt haline gelmeye başlar. Bundan böyle Jön Türk hükümetinin uyguladığı baskılara karşı direnebilecek güce erişmiştir. SSİF denetimindeki sendikalar hakkında açılan davalar birbirlerini izlemeye başlar. Kamuoyunda geniş bir yankı uyandıran Reji İşçileri Sendikası hakkında açılan davanın sanıkları beraat edince hükümet doğrudan SSİF'i hedef alır. 1910 Kasım'ında SSİF "klübü" ve bütün şubeleri hükümetin emriyle kapatılır.

Dimitar Vlahof ve Osmanlı parlamentosundaki sosyalist Ermeni grupları bir protesto kampanyası başlatırlar, hükümet gerilemek zorunda kalır. SSİF'e faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli yasal yetki tanınır, tutuklanan ve Selanik'ten uzaklaştırılan Benaroya serbest bırakılır. Ancak Selanik örgütü, baskılara karşı direnebilmişse de, İstanbul'daki örgüt parçalanır, Müslüman militanlar sürgüne, Rum militanlar da Yunanistan'a gönderilir.

Beklenilenin tersine SSİF bu hengâmeden güçlenmiş olarak çıkar. (1912'den sonra Yunanistan'da Sosyalist Parti'nin, 1918'den sonra da Yunan Komünist Partisi'nin kurulmasında önemli bir rol oynayacaktır.)

Biz yine geniş tartışmalara yol açmış olmakla birlikte yeterince açıklığa kavuşmamış olan temel soruna, yani SSİF yöneticileriyle Glavinof ve grubu arasındaki ayrılıklara, ardından da SSİF içindeki ayrılıkların niteliğine dönelim. Görünüşte bunlar, uvriyerizm eğilimleri gösteren Ortodoks bir sosyalizm ile Jaurès'in insancıl görüşlerinin izlerini taşıyan, reformizm belirtileri gösteren bir sosyalizm arasındaki ideolojik ayrılıklardır. Oysa aslında söz konusu olan kuramsal ve siyasal düzeydeki ayrılıklardır. Kuramsal düzeydeki ayrılık; ulusal sorun ve bu sorunun Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde çözülüp çözülemeyeceğidir; siyasal düzeydeki ise Jön Türk devrimine karşı alınacak tavır konusunda kendini belli eder.

---

18. DİMİTAR VLAHOF (Viahof Efendi): Makedonya devrimci hareketinin önemli önderlerinden. Bulgar milliyetçilerinin desteklediği anayasal demokrat partinin başında bulunuyordu. Jön Türk devriminden sonra ilk Osmanlı parlamentosu seçimlerinde, Selanik milletvekili seçilir. Partinin sol kanadında yer almaktaydı. Bir ara Ermeni sosyalistlere ve yeni kurulan Yunan Demokratik Partisi'ne yanaşır. 1925'te Bulgar Komünist Partisi'ne girer. Yugoslav Federatif Halk Cumhuriyeti'nin kurucuları arasında yer alır. Vlahof anılarını *Memoari* adı altında yayımlamıştır.

Öncü grupların hiçbiri ulusal programını ve görüşlerini açık kavramlarla dile getirebilecek; Enternasyonalizmle ulusal olgu, sosyalizmle ulusal kurtuluş arasındaki diyalektik bağı ifade edebilecek kuramcılara sahip değildi. SSİF'in federatif ilkesi (Glavinof'a göre bu ilkenin kabulü örgütün en büyük hatasıydı) yalnız örgütsel bir nitelik taşımamakta, Osmanlı İmparatorluğu'nun değişimi ve çağdaşlaştırılması doğrultusunda yapılan bir seçim anlamına da gelmektedir. SSİF yöneticilerinin de örgütün federatif temelleri konusunda belirttikleri gibi: *"Osmanlı milleti aynı topraklar üzerinde yaşayan her biri farklı dil, kültür, edebiyat, töreler ve niteliklere sahip olan çeşitli milletlerden oluşmaktadır. Bu etnik ve filolojik (dilsel) nedenlerden ötürü bütün milliyetlerin dil ve kültürlerini feda etmeksizin katılabilecekleri bir örgüt kurmanın daha yerinde olacağını düşündük. Ve de herkesin aynı sosyalist ülke için çaba harcarken kültür ve kişiliğini bağımsızca geliştirebilmesini istedik."*

Ulusal sorun konusunda, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çeşitli sosyalist gruplar içinde, hele özellikle Jön Türk devriminin ilk evresinde hiç kuşkusuz farklı farklı eğilimler baş göstermiştir. SSİF yöneticileri, ulusal sorunun Jön Türk devrimine bağımlılığını tartışmasız kabul etmelerinden kaynaklanan reformist ve bütünün korunmasına yönelik bir eğilim gösterirler. Ulusal sorun, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir toplumsal yenilenmesi çerçevesi içinde çözümlenmeliydi. Doğu despotizminin yerine geçecek çağdaş, laik ve merkezi gücün azaltıldığı bir devletin sonuçta çağdaş bir "Osmanlı Milleti"ne yol açacağı; her etnik grubun yer alacağı ve özgürlüğünü elde edeceği bir federatif temelin de bu gelişimi tamamlayacağı düşüncesindeydiler.

İmparatorluk içindeki milliyetlerin toprak muhtariyetine değil, kültürel muhtariyeti ilkesine dayanan bir federalizm ise, milliyetçi sosyalistlerin, *"Taşnak"*ların, hatta *"Hınçak"*ların bile savunduğu bir ikinci eğilimdi. Ayrıca bu çözümün, önce Ben Zvi, sonra da Ben Gurion yönetimindeki, imparatorluk içinde toprak muhtariyeti isteyen siyonist sosyalistlere karşı çıkan bazı SSİF militanları tarafından da benimsendiğini belirtelim.

Gerici ve ölüme mahkûm Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının gerekliliği noktasından hareket eden ve ulusal sorunun sosyalist devrim sorununa bağımlılığını savunan Glavinof'un önerdiği ulusal programın üzerinde durmayacağız. Jön Türk hükümetinin baskılarına ilk andan itibaren uğrayan Makedonya'nın köylü kitleleri içinde derinden derine kök salmış bulunan ayrılıkçı (separatist) eğilimlerle, Glavinof'un programı ne ölçüde uyuşuyorlardı? Bu soruya henüz cevap verilmiş değil.

Bu çeşitli sosyalist grupların Türkiye'nin geleceği konusundaki kuramsal ve azınlıkların ulusal mücadelesi hakkındaki siyasal görüşleri devrimin değişik dönemlerinde Jön Türkler'e karşı takındıkları tavırları belirlemiştir. Bazı SSİF yöneticilerinin yasa dışı gizli mücadele döneminde ilişki kurdukları, daha sonra da Selanik ve İstanbul'daki işçi hareketleri birikiminin yönlendirilmesine yardım ederek önemli bir destek sağladıkları Jön Türkler'e bağlılıkları, Glavinof'un Federasyona karşı suçlamalarının başlıca bölümlerinden birini oluşturacaktır. Balkan sosyalist partileri saflarında ulusal sorunun kuramsal açıdan aydınlığa kavuşturulmasının; Osmanlı İmparatorluğu'nda ve dolayısıyla Selanik'te oluşmakta olan sosyalist hareket üzerine etkisi önemli olmuştur.

1910 Ocak'ında Belgrat'ta Balkan sosyalist partilerinin ilk toplantısı yapılır. Toplantı, programın hedefi olarak Balkan Cumhuriyetleri, Demokratik Federasyonu'nun ilkelerini kabul eder. Bu toplantıya hem SİF'in hem de Glavinof'un yönettiği Üsküp Sosyal-Demokrat Derneği'nin temsilcileri katılır. O sıralarda İstanbul'da bulunan *Parvus*'un akıl hocalığı ettiği; Rum, Bulgar, Türk ve Yahudi sosyalistlerinden oluşan genç ve dinamik bir örgütün imparatorluk başkentinde kurulduğu görülür. Parvus, Belgrat'taki ilk toplantıda benimsenen programın taraftarıdır ve propagandasını yapmaktadır. İstanbul grubu, etkisini Selanik'te de duyurmakta gecikmez ve SSİF ile Glavinof takımı arasında uzlaştırıcı bir rol oynar. Bu dönemde *Kristian Rakovski*'nin de Federasyon'un evrimine doğrudan bir etkisi olur. Rakovski 1911'de Selanik'te Fransızca ve Bulgarca üç konuşma yaparak ulusal sorun konusunda Balkan sosyalistlerinin ortak görüşünü açıklar ve savunur. Balkan Federasyonu konusundaki konuşma metni basılır ve SSİF tarafından bolca dağıtılır.

Selanik hareketinin uluslararası sosyalizm tarihindeki önemini ortaya çıkaran son soruna da değinelim: Jön Türkler ve doğmakta olan sosyalist hareket.

Jön Türk devrimi, Avrupai niteliğiyle olduğu kadar uluslararası durum üzerindeki etkileriyle de dönemin Avrupa sosyalist kamuoyunun dikkatini özellikle çekmiştir. Uzun süre sosyalist gazetelerin ilk sayfalarında yer aldığı gibi birçok tartışmaya da yol açmıştır.

Uluslararası sosyalist basının hararetle destekleyip bağrına bastığı Jön Türkler'in zaferini bütün Avrupa coşkuyla karşılamaktadır. Tepkilerin bu tür gelişmesinde o sıralar Romanya'dan sınır dışı edilen ve Paris'e yerleşen sosyalist lider Rakovski'nin rolü çok önemli olmuştur. Doğu sorunlarını iyi bilen bir militan olarak ün yaptığından Fransız,

Rus ve Alman sosyalist gazeteleri fikirlerini sormaya geldiklerinde; bu devrimin genel olarak önemli bir ilerleme etkeni, özel olarak da Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ulusal sorunların bir çözüm yolu olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. 1909'da şöyle yazmaktadır: *"Türkiye'de yeni düzenin yerleşip güçlenmesi için mücadele ettim ve de edeceğim".*[19] Enternasyonal da bu görüşü paylaşmaktadır. 11 Ekim 1908'de SEBK, *De Brouckère*'in sunduğu, Abdülhamid iktidarının çöküşünü sevinçle karşılayan bir bildiriyi onaylar.

Fakat bu sınırsız destekleme politikası çok geçmeden terk edilir. Bir süre sonra Türkiye'de sosyalistlere karşı başlatılan saldırı haberi Enternasyonal'e ulaşır. Sırp ve Bulgar (dar) partilerinin Kopenhag Kongresi'ne sundukları Türkiye'deki durum üzerine raporda şöyle denilmektedir: *"Jön Türkler yasa dışı, yıldırıcı eylemleriyle eski Abdülhamid düzeninden hiç de geri kalmıyorlar."* Devrimle birlikte, siyasal tutukluları serbest bırakan, sansürü kaldırıp sosyalist adını taşıyan azınlık örgütlerinin 1908 seçimlerinde aday göstermelerine izin veren[20] devrimci İttihat ve Terakki komitesiyle Türkiye'deki sosyalist unsurların (Glavinof yönetimindeki Makedonyalılar hariç) 1908'de kayıtsız şartsız, coşkulu bir ittifak kurdukları bilinen bir gerçektir.[21] Fakat iktidara geçen Jön Türkler'in vakit kaybetmeden yıldırma politikasına ve baskılara başladıkları da bir gerçektir.[22] Şiddetlenen baskıların, ideolojik veya ulusal nedenler yüzünden o ana kadar ayrı, hatta birbirlerine düşman olan Türkiye'deki çeşitli sosyalist grupların birbirlerine yanaşmalarına belirgin bir katkısı olur. 1911 Ocak'ında bu gruplar Selanik'te toplanırlar ve *"Osmanlı proletaryasının gericiliğe karşı mücadelesinde Enternasyonal'in desteğini"* yeniden isterler.[23]

Enternasyonal Sekreterliği bu çağrıya cevap verir. SSİF'in SEBK nezdindeki temsilcisi S. Nahum'un gayretiyle, baskılarla ilgili birçok belge *Le Peuple* (Halk) gazetesinde yayımlanır ve dünyanın dört bucağındaki sosyalist gazetelere ulaştırılır. Ancak SEBK sadece durumdan haberdar etmekle kalmaz, yol da gösterir. Genel Sekreter Huysmans,

---

19. K. RAKOVSKİ: "Din Regimu arbitrarului si lasitatei" Bükreş, 1909, s. 206.
20. Bkz. P. RİSAL: "Ville eonvoitèe..." ve J. STARR: "The Socialiste Federation."
21. Bkz. Belge: 6. Ayrıca Türkiye'de sosyalist ve işçi hareketinin durumu, sorunları ve evrimi üzerine bkz. A. BENAROYA: "Die Türkische Gewerkschaftsbewegung" (Türkiye'de Sendika Hareketi), *Sozialistische Monatshefte* II (16-17), 14. yü, 1910, s. 1079 -1081 ve "Perspektiv so.cijalizma u Turskoj" (Türkiye'de Sosyalizmin Geleceği) *Borba*, II, 4 (17), 1911, s. 175-180. Ayrıca ACE PAVLOVİC : "Socializam u Turskoj" (Türkiye'de Sosyalizm) *Borba* n, 4 (2), 1911, s. 61-66 ve H, 4 (3), 1911, s. 107-114.
22. Bkz. Hüseyin Hilmi'nin Sosyalist Enternasyonal'in Bern Kongresi'ne sunduğu rapor. CBelge: 69). Ayrıca bu konuda bkz. M. TUNÇAY: "Türkiye'de Sol Akımlar — (1908 -1925)" Ankara 1967.
23. SEBK arşivleri, Türkiye Dosyası.

çeşitli "Jön Türk dostu" olarak tanınan kişilerle görüştükten sonra onların telkinleri üzerine Nahum'a ve SSİF'e, Jön Türkler'le bir uzlaşmaya varmak için gayret göstermelerini salık verir. Bu uzlaşmaya aracılık yapabilecek kişiler olarak da, "muteber kişiler"den Jean Jaurès, insan Hakları Birliği Başkanı De Pressensè, Londra'deki Balkan Komitesi'nin Başkanı Baxton ve bazı masonlar gösterilir.[24] Huysmans ayrıca Nahum'un, Müslüman Türklerden oluşan Osmanlı Sosyalist Partisi'nin Paris'teki grubunun yöneticisi, Paris düşkünler yurdunun eski hekimi *Dr. Refik Nevzad*'la ilişkiye geçmesini sağlar, Nahum 1911 Kasım'ında Dr. Nevzad'la yaptığı bir konuşmadan sonra Huysmans'a; *"Yanımızda Müslümanlar olmadıkça, Türkiye'de birlikten söz edemeyiz. Dolayısıyla Müslüman militanları desteklemenin tartışılmaz bir yararı vardır"* diye yazar.[25] Türkiye'deki sosyalist örgütlerin 1911 yılı sonuna kadar bazı geçici ilerlemelere rağmen, dar bir uvriyerizme saplanmış olmalarından ve azınlıklara özgü çekingenliklerinden sıyrılamamaları yüzünden geniş Müslüman kitlelere yayılmaya pek az önem verdiklerini söylemek mübalağa olmaz.

Durum böyleyken İtalyanların Trablus'a saldırısı patlak verir. Enternasyonal hemen tepki gösterir. Jön Türk hükümetinin işçi düşmanı siyasetinin kötü etkilerini hiçbir zaman göz önünden uzaklaştırmadığını bildirmekle beraber Enternasyonal, 3 Kasım 1911'de birkaç Türk parlamento üyesinin ziyaret edeceği Avrupa şehirlerindeki işçi örgütlerine, bu vesileyle bir yürüyüş veya gösteri düzenlemelerini salık verir.[26] Aynı ay içinde yayımlanan ve bütün dünya işçilerine seslenen bir bildiride de bir "eşkiya eylemi" olarak nitelendirdiği İtalyan saldırısına karşı uluslararası gösteriler yapılmasını önermektedir. Bu tarihten itibaren Enternasyonal'in başlıca kaygısı *"proletaryanın gücü yettiğince bütün silahlı çatışmaları önlemek ve durdurmaktır."* Savaşa karşı mücadele ana hedef durumuna gelir.

1912'den itibaren de Balkan Savaşları ortamında Jön Türkler'le Enternasyonal ilişkileri kesilir.

Balkan Savaşı SSİF için bir felaket olduğu kadar, başarıyla atlattığı ve siyasal yöneliminin dengelenmesini sağlayan bir sınav da olmuştur. SSİF açıkça antiemperyalist ve enternasyonalist bir tavır alır. Yıllardır için için kaynayan çeşitli eğilimlerin mücadelesi de Josef Hazan yönetimindeki sol kanadın zaferiyle sonuçlanır.

---

24. Bkz. Belge: 15.
25. Bkz. Belge: 32.
26. G. HAUPT: "L'internazionale socialista et la conquista Libica" (Sosyalist Enternasyonal ve Libya'nın Fethi), *Movimento Operaioe Socialista* 1967, s. 3 - 22.

Fakat savaşın sonuçları olağandışı koşullar yaratır ve Federasyon hiç rastlamadığı yeni sorunlarla karşı karşıya kalır. Selanik Yunanistan'a bağlanır, çatışmalar bittikten sonra bile şehir hâlâ sıkıyönetim altında idare edilir. Josef Hazan, 1914 Mart'ında Plehanov'a şöyle yazmaktadır: "*Biz Selanik sosyalistleri, şu son savaşın yıkıcı etkilerine, Balkanlar'ın herhangi bir başka kesimindeki yoldaşlarımızdan çok daha fazla uğradık. Şu anda hâlâ partimizin herhangi bir faaliyetini engelleyen olağandışı bir düzen, bir sıkıyönetim altındayız.*" Bir işgal olarak nitelendirdikleri ve kabullenmeyi reddettikleri bu Yunanistan'a bağlanış, sosyalistleri acil çözümü gerektiren diğer bir durumla da karşı karşıya getirir: Güçlü bir Siyonizm akımı. Josef Hazan, Haziran 1913'te yazdığı bir mektupta durumu şöyle anlatmaktadır: "... *Selanik'in Yunanlılar tarafından işgali, şehrin Yahudi halkı arasında sürekli büyüyen yeni bir hareket doğurdu. Yunan ve Bulgar orduları şehre girdiklerinde halk çeşitli şekillerde tedirgin edildi ve özellikle Yahudiler yerli Rumların antisemit (Yahudi düşmanı) baskılarına uğradılar. Bu Yahudi düşmanlığı kısa sürmesine rağmen Yahudi nüfus arasında güçlü bir milliyetçilik tepkisi uyandırdı. Bu milliyetçilik giderek Siyonizme dönüşmektedir, siyonist akımı sürekli yayılıyor ve şehirde epey kalabalık olan Yahudi "işçi" sınıfının iki düşman gruba bölünmesi tehlikesini de beraberinde getiriyor.*"

Uluslararası sosyalizmin bu soruna bir çözüm bulabileceğini uman Selanik sosyalistleri, Sosyalizm ve Yahudi sorunu üzerine bir araştırmaya girişirler. "Kalburüstü" kişilere başvurup aşağıda sıraladığımız sorulara cevap vermelerini isterler. Sorular şunlardı:

1. Yahudi sorunu hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Yahudi sorununun çözümü konusunda ne düşünüyorsunuz?
3. Yahudi sosyalistlerin Siyonizme karşı tavırları ne olmalı?

Hazan'ın mektubu, günümüzde bile bu konudaki araştırmaların cevaplandıramadığı bir sorular dizisini karşımıza çıkarıyor. Ayrıca, Federasyon'un karşılaştığı ikinci büyük bir sorun da Selanik'in bağlandığı ve tanımayı reddettiği ülkenin sosyalist örgütleriyle ilişkilerin durumuydu ki, bu da günümüzde dikkatle incelenmesi gereken bir sorundur.

İşte durum böyleyken I. Dünya Savaşı patladı. Selanik sosyalistleri, çözmeleri gereken sorunlardan hiçbirini çözememiş olduklarından ve yapayalnız kaldıklarından Enternasyonalist tavırlarına sımsıkı sarıldılar.

II
Bir Osmanlı Sosyalist Örgütü: Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu

Paul DUMONT

Osmanlı sosyalizmi nedir? Selanik "Sosyalist İşçi Federasyonu"nun tarihine eğilmeden önce, bu soruyu cevaplandırmaya çalışacağız.[1]

Bizce Osmanlı sosyalizmi, her şeyden önce imparatorluktaki çoğunlukla çeşitli etnik azınlıklardan kaynaklanan, birbirleriyle bütünleşmemiş çeşitli örgütlerin karmaşık görüntüsü olarak tanımlanabilir. XIX. yüzyılın sonunda ve XX. yüzyılın başlangıcında Osmanlı sosyalist militanlarının çoğunluğunu, Ermeniler, Bulgarlar, Makedonyalılar, Rum ve Yahudiler oluşturmaktaydı. Çoğunluğu Türklerin oluşturduğu gruplar ise (örneğin Hüseyin Hilmi'nin Osmanlı Sosyalist Fırkası) ortaya ancak 1908'den sonra çıkacaklardır. Bu olgu kısmen, azınlıkların Batı (düzenin temelini dinamitleyen fikir ve görüşlerin başlıca kaynağı) ile sürekli kültürel ve ekonomik ilişkiler sürdürmeleri, buna karşılık Türklerin, çoğu kez yarım yamalak ve önemi ikinci derecede olan ilişkiler kurmalarıyla açıklanabilir. Ayrıca Ermeniler, Makedonyalılar ve Bulgarların durumunda, sosyalizmin radikal ideolojilerin gelişimi için oldukça elverişli bir zemin oluşturan güçlü ulusal akımlara dayanmasına da bağlanabilir.

Öte yandan Osmanlı sosyalizmini tanımlayan diğer bir özellik de aşırı derecede bölünmüşlüğüdür. 1908'den önce; Ermeniler, Makedonyalılar, Bulgarlar faaliyetlerini gizlice yürütmekte ve her grup kendi hesabına çalışmaktaydı. Jön Türk devriminden sonra siyasal durum değişir ve imparatorluğun çeşitli örgütleri artık tek bir örgüt kurmayı düşünebilecek duruma gelirler. Ama yine de bazı birleşme girişimlerine rağmen (özellikle 1910 sonunda Selanik'te yapılan toplantıyı kas-

1. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyalist hareketlerin genel bir görünümü için bkz. G. S. HARRIS: *The Origins of Communism Turkey* (Türkiye'de Komünizmin Kökenleri) Stanford 1967. Ayrıca M. TUNÇAY "Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)", Ankara 1967.

tediyoruz) bu örgütler bağımsızlıklarını korumayı tercih edeceklerdir. Sosyalistlerin bölünmüşlüğü ayrıca coğrafi bir bölünmüşlük niteliğini de taşır. Selanik'te, İzmir'de, İstanbul'da ve daha başka şehirlerde yığınla militan, diğer taraflarda ne yapıldığı ile ilgilenmeden çalışmalarını sürdürmekteydiler. Fakat bölünmenin esas niteliğini etnik sorunda aramak gerekir: Ermeniler, Rumlar, Türkler, Makedonyalılar, Bulgarlar, Yahudiler kendi örgütlerine sahiptirler ve genellikle bir anlaşmaya varmayı akıllarından bile geçirmiyorlardı ve bu durumdan dolayı kitleler de derinden derine bölünmüşlerdi, işçi dernekleri içinde emekçiler, genellikle etnik gruplara göre örgütleniyorlardı. Karma dernekler ya hiç yoktur ya da son derece ender rastlanan örgütler halindedir. SSİF 1909'dan itibaren imparatorluktaki farklı milliyetlerden emekçileri tek bir örgüt içinde toplamanın zorunluluğunu vurgulayan işte bu ender gruplardan biri olacaktır:

Bunların yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyalist hareketler göreli olarak, ortaya çıkmakta geç kalmış hareketler diye tanımlanabilir, imparatorluğun en eski sosyalist örgütü olan Ermeni Hınçakyan Partisi 1887'de Taşnaksutyun ise 1890'da kurulur.[2] İlk Makedonya grupları 1890'dan sonra meydana çıkar.[3] Türklerin İstanbul' da bir Osmanlı Sosyalist partisi kurmaları ancak Jön Türk devriminden sonra gerçekleşir. Bizi ilgilendiren dönemde, yani 1908 sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki örgütlerin çoğu olgunluğa erişmiş olmaktan çok uzaktırlar. Tümü belirli bir ideolojik tecrübesizliği açığa vurdukları gibi, siyasal düzeyde de oldukça kusurlu ve zayıf gözüküyorlar. Militanlarının sayısı genellikle çok sınırlı olup (bazı durumlarda 30-40 kişi) emekçi kitleler üzerindeki etkileri yok denecek kadar azdır (bu konuda, ilerde de göreceğimiz gibi SSİF bir istisnaydı).

Teorik düzeyde, Selanik, İstanbul ya da herhangi başka bir yerin militanları mutlak bir özgünlük eksikliğiyle belirlenirler. Sosyalizmleri tartışılmaz bir biçimde "ithal malıdır" Örgütlerin yayımları, Alman, Fransız, Anglosakson ve de Rus klasiklerinden (Marx, Kautsky, Jaure's, vb.) alıntılarla dolup taşmaktadır, Osmanlı toplumunun sorunlarının özgünlüğü konusunda hiçbir görüş ve tartışma geliştirilmemişti. Örneğin, din sorunu konusunda mutlak bir sessizlik sürdürülmüştü; Türk sosyalistlerinde, İslam dinini ele alan yazılara pek az

2. Bu Ermeni partisi konusunda daha iyi bir çalışma yapılmadığı sürece baş vurulabilecek tek eser: L. NALBANTİAN: *The Armenian Revolutionnary Movement* (Ermeni Devrimci Hareketi) Berkeley and Los Angeles 1967.

3. Makedonya sosyalist hareketleri için bkz. D. ZOGRAFSKİ: *Za Rabotniçkoto Dvizene vo Makedonija do Balkanskata vojna* (Balkan Savaşı Öncesi Makedonya'daki Sosyalist Hareketler Üzerine) Üsküp 1950, 329 sayfa.

rastlanmaktadır. Hüseyin Hilmi'nin İstanbul'da 1910 Şubat'ından itibaren çıkardığı gazetelerde, İslam dini ancak 2 ya da 3 makalede söz konusu ediliyor.[4] Şu açık ki, daha benliğini bulamamış, dışardan gelen itibarlı modelleri taklit etmekle yetinip onları koşullara uydurmaya bile çalışmayan bir sosyalizmle karşı karşıyayız.

Son olarak, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyalist örgütlerin çoğunun Jön Türk devriminin ertesinde, siyasal çalışmalarla sendikal çalışmaları karıştırmak eğilimini gösterdiklerine işaret edelim. Yeni inanmışlığın coşkusuyla eylemi sadece işçi dünyası çerçevesi içinde görüyorlardı. İstanbul'da Hüseyin Hilmi'nin Osmanlı Sosyalist Fırkası, bazı büyük işyerlerindeki emekçileri sendikalaştırmaya girişiyordu. Makedonya'da Vasil Glavinof'un örgütlediği hücreler çoğunlukla meslek dernekleri niteliğindedir (basım işçileri, terziler, kunduracılar vb.). Selanik'te ise Benaroya'nın faaliyete geçirdiği Federasyon, esas olarak, çeşitli işçi derneklerinin bir araya gelmesiyle belirleniyordu. Bu eğilim, örgütleri nazik bir duruma sokuyor; "taban"larının taleplerini savunmak ve yerine getirmek zorunluluğunda olduklarından siyasal alanda çok ihtiyatlı davranmak, radikal olmayan tavırlardan ve iktidarla uzlaşmalara varmaktan kaçınmaları gerekiyordu.

Osmanlı sosyalizmin bu genel nitelikleri, imparatorluğun en etkin siyasal merkezlerinden biri olan Selanik'te özellikle görülebilirdi. Bununla birlikte, bu şehirde 1909 Temmuz'undan itibaren birçok açıdan olağandışı sayılabilecek bir örgüte rastlıyoruz. Jön Türk devrimi ertesinde Yahudi kökenli militanların kurduğu Sosyalist İşçi Federasyonu, ötekilerden her şeyden önce sosyalist kavgaya bir Federasyon görüşünün ışığı altından bakmakla ayrılır: Etnik engeller aşılmalı, farklı milliyetlerden emekçiler tek bir örgüt içinde toplanmalıdır. Diğer önemli bir nokta da üye sayısının çokluğudur. Federasyon 1910-1911'lere doğru 6 bini aşkın taraftarıyla, imparatorluğun işçi ve sosyalist örgütlerinin en güçlü olanıdır. Ayrıca öğreti ve siyaset alanlarındaki göreli bütünlüğüyle göze çarpar. Uğradığı baskılara rağmen, sosyalist tercihlerini asla terk etmez. (Tabii bu tercihlerin çok ılımlı olduğu da bir gerçektir) ve İttihatçıların saldırılarına karşı cesaretle direnir.

Dikkat çekmek istediğimiz bir diğer nokta da, Osmanlı sosyalizmi

4. Bu konuda bkz. M. TUNÇAY: *Türkiye'de Sol...* s. 31 - 32 ve A. CERRAHOĞLU: *İslâmiyet ve Osmanlı Sosyalistleri*, İstanbul 1964, s. 4-6.

tarihçilerinin bu örgütü genellikle önemsememeleridir. Kimileri hiç söz etmeden geçmiş, kimileri de Jön Türkler'in "maşası" durumunda olan "karanlık" reformist bir grupçuk olarak tanıtmıştır. Dolayısıyla, bu yazıda başlıca çabamız; bu örgütün gerçek yerini tespit etmek ve büyük bir Osmanlı sosyalist örgütü olma niteliği çerçevesi içinde belirlemek olacaktır.

Böyle bir çalışmayı esas olarak, Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu arşivlerinde bulunan ve şimdiye kadar hiç yayımlanmamış belgelere dayanarak yapacağız. Söz konusu belgeler, SİF yöneticileriyle Enternasyonal'in Brüksel'deki sekreterliği arasındaki yazışmalarından oluşmaktadır. Toplam olarak 1909-1912 dönemi için elimizde altmış kadar belge bulunmaktadır. Bu belgeler SİF'in faaliyetlerini neredeyse günü gününe izlememizi sağlamakta ve Selanik sosyalistlerinin özellikle İttihat ve Terakki iktidarının karşılarına yığdığı engelleri nasıl aştıkları konusunda değerli bilgiler vermektedir. Bu temel kaynağın yanı sıra Üsküp'te yayımlanmış olan Dimitar Vlahof'un anılarına[5] da başvuracağız. Böylece o dönemde, Selanik sosyalist milletvekili olan ve 1909 yazından itibaren Federasyon'un başlıca yöneticilerinden biri olarak ağırlığını koyabilen bir kişinin büyük önem taşıyan tanıklığından yararlanmış olacağız. Ayrıca Fransa ve İngiltere'nin dışişleri arşivlerine ve o dönemin Selanik gazetelerine de başvuracağız.[6]

***

Federasyon'un doğru bir değerlendirmesini yapabilmek için ilk başta bu örgütün kök saldığı ortamı göz önünde bulundurmak gerekir.

Selanik 1910'da 150 binlik nüfusuyla Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli şehirlerinden biri durumundadır. Selanik kendisini yalnız İstanbul'a değil, Sırbistan ve Bosna tren yolları aracılığıyla Avrupa'nın başlıca merkezlerine de bağlayan önemli bir demiryolları ağının düğüm noktasında bulunuyordu. Son düzenlemeleri 1902'de yapılan liman, tek başına Osmanlı İmparatorluğu'nun toplam dış ticaretinin yaklaşık olarak 1/7'sini sağlıyordu. Yapılan mübadele, ihracatta: çeşitli tahıllardan, madenlerden, tütün, pamuk, afyon, deri ve ipek kozasından ithalatta ise: mamul maddelerden, dokumalardan, sömürge zahiresi ve bazı tarım ürünlerinden oluşuyordu.[7] *Journal de Salonique*,

---

5. Bu konuda bkz. kitabın son bölümüne.
6. Özellikle *Journal de Salonique* (Selanik Gazetesi) –Selanik Yahudi burjuvazisinin muhafazakâr unsurlarına yakındı– ve *Progrès de Salonique* (Selanik Terakki) –Liberal ve sosyalist fikirlere açık gazetelerinden yararlandık.
7. XX. yüzyılın başlangıcında Selanik ekonomisi konusunda bkz. P. RİSAL: *Ville*

(Selanik gazetesi)nin ilan sayfalarında, Fransız içme sularının reklamına rastlanıyordu.

Bu önemli ticaret hareketliliği, Selanik'in içinde ve çevresinde yıkıma uğrayan küçük esnafın yerini alan birçok sanayinin gelişmesini kamçıladı. P. Risal'a göre XX. yüzyılın başında şehirde iki iplik imalathanesi, bir örnek un fabrikası, bir tuğla, iki bira ve on kadar sabun fabrikası, ayrıca çok sayıda halı ve kundura imalathaneleri ve de en önemlisi bol sayıda tütün işleme atölyeleri bulunuyordu.[8] Bu sanayi tesisleri aşağı yukarı 5 bin kadar ulaşım (nakliyat) hizmetlisiyle birlikte güçlü bir proletarya meydana getiren 20 bine yakın işçiyi besliyordu. Bu proletaryanın başta gelen niteliği etnik bileşiminin karmaşıklığıdır. Yahudi ve "dönme"lerin yanı sıra önemli oranda Rum, Bulgar, Türk, Sırp, Arnavut ve Ermeni işçilere rastlanıyordu. İşte Federasyon'un militanları bu karmaşık yapıyı göz önünde bulundurarak 1909'da federatif ilkeleri ortaya atarlar.

Yüzyılın başındaki enflasyonist ortamda, bazı sektörlerde fiyatlar kısa süreler içinde üç katına çıkarken[9] emekçi kitleleri alabildiğine sömürülmekteydi. Ücretler birkaç kuruşu aşmayan zamları bile zar zor görür ve satın alma gücü günden güne azalırken, işgünü rahatça 14 ya da 16 saate ulaşmaktaydı. Bu şartlar altında, toplumsal huzursuzluğun yüzyılın ilk yıllarından beri gözle görülür, apaçık bir hale gelmesi olağandır. Selanik işçileri pasif bir kitle olmak bir yana, daha o zamandan beri, örnek sayılabilecek bir mücadele vermekteydiler. Abdülhamid'in polisine rağmen, sendikal nitelikte –işverenlerin önayak olduğu "karşılıklı yardımlaşma" derneklerinden ayrı– gruplar oluşturur ve yer yer grevler patlak vermeye başlar. Örneğin, 1904'te tekel görevlileri ve kunduracılar grevi; 1905'te dokuma işçilerinin; 1906'da Alatini tuğla fabrikası işçilerinin grevleri.[10] Bu grevler boyunca, Federasyon'un yararlanmakta fırsatı kaçırmadığı siyasal bir bilinçlenmenin gelişimi izlenebilir.

Bu bilinçlenmenin etkinliğinin bir kısmı, kuşkusuz Selanik'teki çeşitli etnik grupların oluşturdukları son derece ilginç bir eğitim yapısından ileri gelir. Şehrin en önemli topluluğu olan Yahudiler, 9 bin öğrencinin, kimi zaman gerçekten sağlam bir temel eğitim gördükleri

---

convoitée... ve A. THEODOSSİ - ROBEFF: *Die Verkehrs und Hendelsbedeutung von Saloniki* (Selanik'in Mal Trafiği ve Ticaret Durumu).

8. P. RİSAL: Ville convoitée... s. 27-1.

9. P. RİSAL.: "Ville convoitée..." s. 277. Ayrıca Selanik'teki İngiliz konsolosunun raporu da, 1908 Nisan-Mayıs aylarında 1903'e göre % 50 oranında bir hayat pahalılığına işaret etmektedir. İngiliz Dışişleri arşivi — F..O. 371/541, f. 386-391.

10. Bkz. Belge: 7.

50 kadar okula sahiptiler. Alliance-İsraelite Üniverselle (Evrensel Yahudi İttifak)'in[11] Josef Nehama[12] yönetimindeki 7 kuruluşu, Fransız dil ve kültürüne dayanan geniş kapsamlı bir eğitim programı uyguluyordu. Müslüman topluluğun ise 32 okulu ve birkaç ortaöğretim kurumu yanında Rum, Bulgar, Sırp ve Romenlerin okulları bulunmaktaydı. Ayrıca Fransız "laik" misyonu 1905'te bir Fransız lisesi, bir kız ortaokulu ve de bir ticaret okulu açmıştı. Bunların dışında birkaç Alman okuluna da rastlanırdı. 1897'de kurulan en eski Alman okulu Şark Demiryolları Kumpanyası'nın yapmış olduğu para yardımlarıyla ayakta durabiliyordu. 1907'de şehir, bir üniversite merkezi görünümünü alır. Üniversitede bir hukuk bölümü açılır ve bir tıp fakültesi tasarısı ortaya atılır.[13]

Eğitimin bu denli gelişmiş olması doğal olarak canlı bir kamu yaşayışını da beraberinde getirir. Zengin ticaret merkezi aynı anda önemli bir mahalli basının da merkezi durumundadır. 1895'ten beri sürekli olarak yayımlanan 3 Fransızca, 6 Ladinoca, 4 Rumca, 4 Türkçe, 2 Bulgarca ve 1 tane de Romence gazete vardır. Bu gazeteler çoğunlukla günlük ya da haftada birkaç kez yayımlanmaktaydı. 1910 yılında çıkan *Asır* gazetesi, kuşkusuz imparatorluğun en çok okunan Türkçe taşra gazetesidir. Selanik ayrıca tiyatro ve sinemalara, bir sürü klübe, birkaç mason locasına, 10 kadar büyük birahaneye sahiptir. 1908 öncesinden beri, çeşitli yerlerde toplantı ve konuşmaların birbirlerini kovaladığını izlemek mümkün. P. Risal'a göre toplumsal çalkantıların habercisi olan bu toplantı ve tartışma "salgın" halini alır ve Jön Türk devriminin ertesinde doruğa ulaşır.

Hiç kuşkusuz Makedonya için çatışan çeşitli grupların (Rumlar, Bulgarlar, Sırplar ve devrimci iç örgüt "İMRO" militanları) bu tartışmalardaki yeri büyük önem taşımaktaydı. Fakat bütün bunlara rağmen yüzyılın bu ilk yıllarında, Selanik bir Yahudi şehri olarak gözükmekteydi. 1910'da şehirde yaşayan 60 bin Sefarat Yahudisi ve 20 bin kadar "Dönme", şehrin yalnız ekonomik yaşayışına ağırlıklarını koymakla kalmayıp kültürel, toplumsal ve siyasal yaşayışında da kendini gösteren önemli bir kitleyi oluşturuyorlardı. Yahudi topluluğu ticaret

---

11. Bkz. A. CHOURAQUi: "Alliance Israélite Universelle et la Renaissance Juive Contemporaine" (Evrensel Yahudi İttifakı ve Çağdaş Yahudi Rönesansı). Ayrıca Encyclopaedia Judaica (Yahudi Ansiklopedisi)'nin ilgili maddesi.
12. J. NEHAMA, Jaurès'ten esinlenen insancıl sosyalizmi Selanik'te geliştirenlerden biridir. P. Risal müstear adıyla birçok eseri vardır.
13. Eğitim kurumlarıyla ilgili birçok bilgi *Journal de Salonique* de bulunabilir. Ayrıca P. RİSAL: *Ville convoitée...* ve Alman okulları için Selanik'teki Fransız konsolosunun 24-4-1911 tarihli raporuna –Arch. Diplom. Turquie NS 61, f. 38-39– bakılabilir.

kesiminin önemli bir bölümünü ve sanayi kuruluşlarının çoğunu elinde tutuyordu.

Ayrıca proletaryanın içinde Yahudiler çoğunluğu oluşturmaktaydılar. Özellikle tütün işleme atölyelerinde, ulaşımda, küçük sanayide (marangozluk, dokumacılık, terzilik vb.) ve matbaa işlerinde çalışmaktaydılar. Şehirde en çok konuşulan dil Ladinoca idi. Bu dilde oldukça gelişmiş bir edebiyat ve basın vardı. Topluluğun çok sayıda okulu, 30 havrası (sinagog), bir büyük hastanesi, bir dispanseri, bir akıl hastanesi bir de yetimhanesi ve bunları besleyen önemli bir bütçesi vardı. Belediye işlerinde Yahudiler, özellikle Dönmeler gerçek bir nüfuza sahiptiler. Fakat etkilerini, özellikle denetimi altında bulundurdukları mason locaları ve birtakım kulüpler aracılığıyla duyuruyorlardı. Böylece şehrin denetimini ellerinde tutmalarını sağlayan gizli ve yaygın bir hâkimiyeti sürdürüyorlardı.[14]

Makedonya'daki ardı arkası kesilmeksizin çoğalan kargaşalıklar karşısında bu topluluk özellikle Balkan statükosuna bağlılığıyla göze çarpıyor. Yahudi topluluğunun Selanik'e yapılacak bir Yunan saldırısı varsayımında, ticareti ve sanayisiyle bağlı olduğu Makedonya hinterlantından (art-ülke) vazgeçmesi söz konusu olmadığı gibi ayrıca "Büyük Bulgaristan"ın kurulması varsayımında da Ortadoğu'nun ticaretinden kopması da söz konusu değildir.[15] Onların isteği Osmanlı İmparatorluğu'nun Abdülhamid devri sınırlarıyla ayakta kalmasıdır. Ekonomik düzeydeki bu düşüncelerin yanı sıra işin içine bir de güvenlik etkeni giriyor. Selanik Yahudileri, Osmanlı yönetimi altında yararlandıkları göreli barış ortamından şikâyetçi değillerdi. Efendileri değişirse katliam belasına uğrayacaklarından, çeşitli biçimlerde tedirgin edileceklerinden korkuyorlardı. Bu nedenlerle de ulusal hareket belirtilerine tamamen ilgisiz kalıyorlardı. Siyonizmden bile çekindikleri söylenebilir. Bu yüzden de çok etkin bir propagandaya rağmen, bu hareket çok az ilgi uyandıracaktır. 1905'ten 1912'ye kadar Filistin'e ancak 1000 civarında göçmen gidecektir. Sefaratlar ve "Dönme"ler tersine kitle halinde "Osmanlıcılığa" kayarlar. Jön Türkler'in görüşlerinden onları en çok etkileyen; Osmanlı sınırlarının dokunulmazlığı fikriyle etnik ve dinsel azınlıkların Müslümanlarla aynı haklardan yararlanacakları teminatıydı. Kısacası, milliyetler açısından taviz verip imparatorluk statükosunu korumanın "zarif" ve "kibar" bir yolu. İm-

14. P. RISAL: "Ville convoitee..."
15. Bu konu ile ilgili birçok yazı Selanik gazetelerinde yayımlanmaktaydı. Ayrıca Bulgaristan taraflısı bir görüş için bkz. A. GUERON: *Salonique et son avenir* (Selanik ve Geleceği), Sofya 1913. Propaganda broşürü.

paratorluğa bu kayıtsız şartsız bağlılık, Selanik halkının, daha idareyi ele almadan Jön Türkler'e katılmalarını açıklamaktadır. Dönemin koşullarında İttihat ve Terakki gerçekten Osmanlı yönetiminin bir düzene girmesi umudu olarak gözüküyordu. Batılı güçlerin müdahaleleri, yabancı sermayenin durmaksızın gelişi ve de Balkan dengesinin yıkılma tehdidi karşısında Yahudilerin önünde İttihat ve Terakki'yle kitle halinde birleşmekten başka çıkar yol yoktu.[16] Bu, kendi yaşama alanlarını bir koruma biçimiydi.

Eğer Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun siyasal görüşlerini kavramak istiyorsak, önemli bir etken olan Selanik Yahudi topluluğunun kurulu düzene bağlılığını göz önünde bulundurmak gerekir. Tabii ki Federasyonu yalnız bir Yahudi örgütü durumuna indirgemek söz konusu değil. Sosyalist bir örgüt olarak Federasyon, yalnızca Yahudilere değil Selanik proletaryasının tümüne seslenmektedir. Özellikle de şehrin emekçileri arasında önemli bir yer tutan Rumlara, Bulgarlara ve Türklere ulaşmaya çalışmaktaydı. Ayrıca Federasyon önderleri arasında, örneğin Angel Tomov, Dimitar Vlahof gibi Yahudi olmayanlar da vardı. Ama yine de içindeki Yahudi unsurun sayıca üstünlüğünden gelen siyasal ağırlığını bir yana atamayız. Çoğunlukla Yahudi üyelerden oluşan Federasyon, tabanının bu özlemlerini bir ölçüde paylaşmak zorunda kalacaktır. Makedonya'yı kollayan tehlikeleri görmezlikten gelmediği gibi Balkanlar'daki mevcut yapının çökeceğinden de ürkmektedir. Bu yüzden o da "Osmanlıcı" olacaktır. Fakat bu doktrin, sosyalizm açısından ele alınacak ve Federasyon bu doktrine ancak imparatorluk içindeki proletarya güçlerinin birleştirilmesi için verilen mücadelede bir araç olduğu ölçüde dayanacaktır. Bugün bize oldukça hayalci gözüken bu "Osmanlıcılığa" başvuruş, Jön Türkler'in iktidara gelmesiyle yapılan olağanüstü kardeşlik gösterileri ortamında kuşkusuz geçerliydi.

Federasyon yöneticilerinin Osmanlıcı görüşlerinin en önemli sonucu Selanik örgütünün federalist bir anlayışa göre düzenlenmesidir. Bu seçim, Selanik proletaryasının aralarında önemli; etnik, kültürel, dinsel vb. ayrılıklar bulunan birçok milli topluluğa bölünmüş olmasından hareket etmektedir. (Bu durum Osmanlı proletaryasının tümü için de geçerlidir.)

Sosyalist İşçi Federasyonu'nun yöneticileri, bu bölünmüşlüğün üstesinden gelmeyi bir yana bırakıp tercihlerini, bütün milliyetlerin

16. Bu konuda bkz. İngiltere'nin İstanbul'daki elçisi Sir. G. Lowther'in 29-3-1910 tarihli raporu. F. O. 371/1010 İngiliz Dışişleri arşivleri.

"dil ve kültürlerinden vazgeçmeden"[17] katılabilecekleri bir örgüt için kullanıyorlardı.

Başlangıçta hareket, ufak bir Sefarat Sosyalist İnceleme grubu niteliğindeydi.[18] 1908 yılı Eylül ayında Bulgaristan'dan gelen sosyalist militan A. Benaroya'nın[19] öncülüğüyle kurulan bu ilk çekirdek, bir süre sonra Selanik'teki çeşitli işçi gruplarını çevresinde toplamayı başarır ve Viahof'un önderliğindeki Ulusal Federatif Parti'nin[20] sol kanadını da içine aldıktan sonra Makedonya'nın en önemli sosyalist örgütü haline gelir. 1909 yılı sonlarına doğru SİF yalnız şehrin Yahudi sendikalarının çoğunluğunu değil, bazı Rum, Bulgar ve Ermeni unsurları da denetimi altına almış bulunuyordu. Zaman zaman düzenlediği yürüyüşlerde Selanik sanayisinin çeşitli kesimlerinden gelen 6.000 civarında işçiyi harekete geçiriyordu.[21] Bir gençlik kolu oluşturduğu gibi, sosyalizm üstüne akşam dersleri, işçiler arasında büyük ilgiyle izlenen konuşma ve tartışmalar düzenliyordu. Ladinoca yayımlanan broşürler yanı sıra dört dildeki *Jornal del Laborador* gazetesinin yayını sürdürülüyordu.

SSİF, tartışılmaz başarısını, hiç kuşkusuz Osmanlıcı ve Federatif tavrının ılımlılığına borçluydu. Bu, Selanik Yahudilerinin ve Selanik proletaryasının bütün ılımlı unsurlarının kolaylıkla benimsedikleri bir tavırdı. Ancak Federasyon'un görüşleri Selanikli diğer bir sosyalist grubun şiddetli eleştirilerine hedef olur. Söz konusu grup Vasil Glavinof yönetimindeki sosyalist gruptur.[22] Makedonya sosyalizminin önemli militanlarından olan Glavinof, (1869-1929) Bulgar sosyal demokratların sol eğilimine bağlıydı. (Blagoef etrafında toplanan "dar" sosyalistler.) Glavinof grubu bir ara Federasyonla ittifaka girmiş ol-

17. Bkz. Belge: 6.
18. Bu yazının sınırlı çerçevesi içinde Federasyon'un kökenlerine kadar inmek olanaksızdır. Bu konuda bkz. G-. HAUPT'un s. 13-33'teki makalesine ve *Le debut du mouvement socialiste en Turquie* (Türkiye'de Sosyalist Hareketin Başlangıcı) *Le mouvement' Social* no. 45, 1963. J. STARR: *The Socialist Federasyon...*
19. Bu konuda son bölümdeki Benaroya'nın anılarına bakınız.
20. IMDÖ'nün sol unsurlarını kapsayan Ulusal Federatif Parti ilk kongresini 1909 Ağustos'unda Selanik'te yaptı. Bu konuda bkz. Dimitar Vlahof'un anılarına ve de Fransız Dışişleri arşivleri. Arch. Diplom. Turquie NS 60, f. 86-95. Fakat bir müddet sonra etnik veya ulusal temele dayanan örgütleri yasaklayan "Dernekler yasası" yürürlüğe konunca Ulusal Federatif Parti (Vlahof'un verdiği bilgilere göre) feshedildi, sosyalist kanadı da Federasyon'a katıldı.
21. Sendikalar ve grev hakkı yasa tasarısına 19 Haziran 1909'da yapılan yürüyüşü örnek verebiliriz. Bu yürüyüş konusunda bkz. Belge: 1 ve 2.
22. Glavinof için bkz. G. HAUPT'un makalesine (dip not. 9).

masına rağmen 1909 yılı Kasım'ında "ulusal sorun" yüzünden kesin kopma kararı alır.

Bir devrimci sınıf örgütü taraflısı olan ve proletarya güçlerinin dağılmasını engellemek isteyen Bulgarların gözünde, Benaroya'nın girişimi işçi sınıfının çıkarlarına ihanetti. SİF'in en büyük hatası da "işçiler arasında milliyetçi önyargıları ayakta tutan"[23] federatiflik ilkesini kabul etmesiydi. Glavinof'un yayımladığı *Rabotniçeska Iskra* (İşçi Kıvılcımı) SSİF'e şiddetli saldırılarda bulunmakta ve örneğin, "Selanik Yahudi Komitesi" sosyalist eğitimi bir yana bırakmakta, burjuvaziye arka çıkıp ona hizmet etmekte, sendikaları küçük burjuva bir temel üzerine örgütlemekte, Federasyon'un lokallerini, *"işçilerin zaten gevşek olan bilinçlerinin iyice yitip gittiği meyhanelere*[24] *çevirmekte"* gibi suçlamaları esirgememekteydi. Glavinof suçlamalarını, SİF'i Jön Türkler'in kurmuş olduğunu ileri sürmeye kadar götürecekti. 1910'da Sosyalist Enternasyonalin Başkanlık Kurulu'na yazdığı açıklamada şöyle demekteydi: *"...Enternasyonal'e herhangi bir sosyalist partiyi veya basit bir işçi örgütünü değil, tersine aslında var olmayan bir sosyalist Federasyon'un tabelası altında Jön Türk hükümet partisinin bir şubesini en azından Vlahof ve ötekiler gibi en sadık adamlarını kabul etmektesiniz."*[25]

Olayların ciddi bir incelemesi yapıldığında bu tür suçlamalar geçersiz kalıyor. Teorik düzeyde, Glavinof'un SİF'in federalist seçimine karşı eleştirilerinde büyük bir doğruluk payı vardır. Ama Selanikli militanların da Osmanlı gerçeğinin somut bir çözümlemesinden yola çıkma başarısını gösterdiklerini de kabullenmek gerekiyor. Bulgar sosyalistlerinin ideolojik yaklaşımlarına, temel hareket noktası, imparatorluğun çok uluslu yapısıyla korunması olan, bir bakıma siyasal bir yaklaşımla karşı çıkıyorlardı. Sınıfların karşıtlığını arka plana atmak kesinlikle söz konusu değildi. Sorun yalnız ve yalnız Makedonya çerçevesinde, özellikle hassas ve bir kenara bırakılamayacak cinsten bir etkeni; "ulusal olguyu" göz önünde bulundurarak, toplumsal mücadelenin koşullarını belirleyebilmekti.

Dolayısıyla, Glavinof'un Benaroya ve arkadaşlarının federalist stratejisini proletaryaya karşı bir sapma olarak nitelendirmesi oldukça aşırı bir tutumdu. Bugün eldeki belgelerden ortaya çıkan şudur: SİF ne bir küçük burjuva partisiydi, ne de İttihat ve Terakki komitesi hesabına iş gören bir araçtı. Tersine, gerçekten sosyalist bir işçi örgütüydü.

---

23. *Rabotniçeska Iskra*, sayı 18, 15-9-1909.
24. *Ratiotniçeska Iskra*, sayı 24, 18-12-1909.
25. Bkz. Belge: 7.

Federasyon'un sosyalist çizgisi, Jaurès'in, Fransız sosyalistlerinin ve aynı anda Bulgarca çevirileri aracılığıyla Alman ve Rus sosyalistlerinin etkisi altındaydı. Tabii ki başta Marx, Engels ardından da Kautsky, Rosa Luxemburg, Plehahov ve Lenin gelmekteydi. Bu etkilerle beslenen bir çizgi de o dönem için oldukça geçerli ve sağlıklıydı. Federasyon, Selanik proletaryası sorunları konusunda kesinlikle uzlaşmasız bir tavır sürdürürken öte yandan da işverenlerin kurduğu "Karşılıklı Yardımlaşma Birlikleri"ne karşı amansız bir mücadele vermekteydi.[26]

Gene eldeki belgelerden Federasyon'un faaliyet gösterdiği yıllar boyunca sadece Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu, Ermeni Hınçak Partisi ve Poale-Sion Yahudi hareketi gibi sosyalist örgütlerle işbirliği yaptığı meydana çıkıyor. Jön Türkler'in şubesi haline gelmiş olması da hiçbir dönem için söz konusu değildir.

Bununla birlikte 23 Temmuz 1908 devrimini izleyen ve Jön Türk iktidarının "balayı" diye nitelendirilen birkaç aylık "özgürlük" döneminde Selanik İşçi Federasyonu'nun İttihat ve Terakki komitesine yakınlığını açığa vurmakta hiç tereddüt göstermediği de bir gerçektir. Bu dönemde Vlahof Efendi, Osmanlı parlamentosuna, Jön Türkler'den oluşan bir listeden seçilmişti.[27] Benaroya, 31 Mart karşı devrimini bastırmak için Selanik'ten kalkan Hareket Ordusu'na katılmıştı.[28] Jön Türk devriminin birinci yıldönümünde bando eşliğinde ve kırmızı bayraklarla –Fransız konsolosun şaşkın bakışları altında– yürüyen Selanik işçileri, İttihatçılara büyük tezahüratlarda bulunurlar.[29] Fakat o dönemde bu tavırları olağan kılan iki önemli etken vardır. Birincisi: İttihatçıların, en azından iktidara geçmelerinin ilk aylarında gerçekten ilerici bir örgüt izlenimi bırakmalarıdır. Sürgün yılları boyunca Jön Türk yöneticileri sosyalistlerle işbirliği sağlamak için uğraşmışlardı.[30] Şimdi ise grevlere izin veriyorlar, işverenlerle işçilerden yana köklü tedbirler için pazarlığa oturuyorlar, sayelerinde sol oylar (Vlahof ve birkaç kişi daha) parlamentoda seslerini duyurabiliyorlardı. Bu uzlaşmacı siyaset, onlara Federasyon'un gözünde değer kazandırıyordu. İkinci etken ise Jön Türkler'in Osmanlıcı programlarının, Balkan statükosunun güvencesi gibi gözükmesiydi. Tabanında yaygın olan Osmanlıcılığın etkisinde bulunan Selanik Sefarat sosyalistleri için de bu, önceden de belirttiğimiz gibi büyük önem taşıyan bir konuydu.

---

26. Bkz. Belge: 6.
27. Bkz. Vlahof'un anılarına.
28. Bkz. Vlahof'un anılarına.
29. Fransız Dışişleri arşivleri. Arch. Diplom. Turquie. NS 60, 24-7-1909 tarihli rapor, *f.* 62-63.
30. Bkz. Belge: 6.

Tabii ki bütün bunlar örgütün Jön Türkler'e gösterdiği yakınlığın onların siyasetlerini kayıtsız şartsız desteklediklerini anlamına geldiğini göstermez. 1908 devriminin bazı sonuçları SİF'i hoşnut kılıyorsa da örgüt, eleştirel tutumunu elden bırakmamaktadır. Zaten Jön Türk iktidarının gerçek niteliğinin farkına varmakta da gecikmeyecektir. 1909 yazından itibaren ilk anlaşmazlıklar belirmeye başlar. 19 Haziran günü Selanik İşçileri Derneği, İttihatçıların parlamentoya sundukları, sendika ve grev hakkı yasa tasarısına karşı büyük bir gösteri yürüyüşü düzenler.[31] Yürüyüşü izleyen aylar içinde SİF ile iktidar arasındaki ilişkiler giderek bozulur ve yavaş yavaş geri dönüşü olmayan bir noktaya gelirler. Devrimin "balayı" hiç de uzun sürmemiştir.

***

Osmanlı parlamentosunun ilk çalışma dönemi 27 Ağustos 1909'da sona erer. Sosyalist örgütler açısından tartışmaların bilançosu, kesinlikle olumsuzdur. Yeni hükümet, devrimin ertesinde bütün ülkede baş gösteren grevlerden ötürü işçileri bağışlamıyordu. Bazı gazetelerin açık sözlülüğünden de rahatsız olmuştu. Üstelik siyasal partilerin yerden mantar biter gibi çoğalmalarından da ürkmekteydi. Bu yüzden de elini çabuk tutup hazirandan ağustosa kadar bir dizi kısıtlayıcı yasayı meclisten geçirdi. "Toplantı Yasası", halkın gösteri yürüyüşleri düzenlemesini sıkı bir şekilde denetim altına alıyor: "Basın Yayın Kurumları Yasası", bir çeşit sansür getiriyor; "Dernekler Yasası" etnik veya ulusal temel üzerine siyasal örgüt kurulmasını önlüyor ve "Grev Yasası" (Tatil-i Eşgal) (esasını 15 Ekim 1908'de Bakanlar kurulunun, baş gösteren grev salgınını durdurmak için yayımladığı geçici yasa metninden almakta) kamu kuruluşu niteliğindeki işyerlerinde çalışan emekçilere grevi yasaklıyordu. Birbiri ardına çıkagelen değişikliklerle tam anlamıyla astığı astık, kestiği kestik bir iktidarın oluştuğunu izlemek mümkün. Halkın hak taleplerini özgürce dile getirebilmesi artık söz konusu değildir. Söz konusu olan "anarşinin" önüne geçmek ve işlerin iyi yürümesini garantiye almaktır.

Bu gelişmelere paralel olarak bir yığın dış (Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Avusturya'nın Bosna ve Hersek'i ilhakı, Yunanlıların Girit'e el koymaları) ve iç (Anadolu'da Ermeni sorunu, Makedonya'da çarpışmaların yeniden başlaması) bunalımlarla başları dertte olan

31. Fransız diplomatik arşivleri. Arch. Diplom. Turquie NS 60, not 21 ve de Belge: 1 ve 2.

Jön Türkler milliyetçiliğe yönelmektedirler. Selanik'te İttihat ve Terakki'nin yüksek kademelerine yakın kişiler (Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip vb.) çevrelerindeki yaygın kozmopolitizmi şiddetle eleştirip Türkçülüğü öğütlerler. 1909'un başından itibaren "Türk Ocakları" kurulur ve bir süre sonra *Türk Yurdu* dergisi yeni öğretiyi dev adımlarla yaymaya başlar. İttihat ve Terakki'nin 1910 kongresinde "Türkçüler" programlarının bir bölümünü benimsetmeyi başarırlar. Buna göre hükümet, legal kadroların Türkleştirilmesini teşvik edecek, Hıristiyan halkın yaşadığı bölgelere Türk göçmenler yerleştirecek ve Türk dilinin kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla yeni bir kültür politikası geliştirecektir. Osmanlıcılık artık, yalnız Batılı güçlerin kuşkularını gidermeye yarayan bir dış görünümdür; 1910 yılı sonlarına doğru Türk milliyetçiliği iyice yer etmiş durumdadır.

Türkçülüğün ortaya çıkışı ve 1910'da işçilere karşı alınan tedbirler, Osmanlı sosyalizmi için hiç kuşkusuz yabana atılmaz bir tehdit oluşturmaktaydı. Tabii bu koşullarda Federasyon için İttihatçılardan uzaklaşmaktan başka yol yoktur. İlişkilerin kesilmesi sanırız 1909'un son aylarına rastlamaktadır. Federasyon, Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu'na gönderdiği 1910 tarihli raporunda iktidarın mutlakiyetçi, milliyetçi ve işçi düşmanı siyasetini şiddetle açığa vurur.[32] Hükümet ise hiç vakit kaybetmeden baskıları artırır ve 1909 karşı-devriminin bastırılmasından sonra ilan edilmiş sıkıyönetimden de yararlanarak ortalığı kasıp kavurmaya başlar. Önce Tütün İşçileri Sendikası'nı kapatmaya kalkışır.[33] Ardından kasım ayı sonunda Federasyon'un lokalini kapatır ve Benaroya'yı tutuklar.[34] Gerçi Vlahof'un müdahaleleri sonunda bu aşırı tedbirlerde bir yumuşama görülür ama bu, Jön Türkler'in siyasetlerinde bir değişiklik olduğu anlamına gelmez. İstanbul'da Hüseyin Hilmi'nin kurduğu Türk Sosyalist basınının sesi çoktan susturulmuştur.[35] ittihat ve Terakki artık Federasyon'un da işini bitirmek istemektedir ve Federasyon militanları hakkında birbiri ardına açılan kovuşturmalar bunu iyice açığa çıkarır. SİF, 1 Mayıs 1911 yılında gövde gösterisi niteliğinde bir yürüyüş yaptıktan sonra Benaroya yeniden tutuklanır ve Sırbistan'a sürülür. Artık, sosyalist avı başlamıştır ve gittikçe hızlanmaktadır. Bütün bunlara rağmen, 1911'in sonuna kadar SİF yine de geçici bir uzlaşma pazarlığına oturabilme umudunu koruyacaktır. Tam bir çatışmadan çekinen Sosyalist Enter-

32. Bkz. Belge: 6.
33. Bkz. Belge: 6.
34. Bkz. Belge: 9, 11 ve 12.
35. Bkz. M. TUNÇAY: *Türkiye'de Sol* ve G. HARRİS: *The origins of...*

nasyonal Başkanlık Kurulu, bazı önemli kişiler ve masonlar aracılığıyla görüşmelere girişilmesini salık verir.[36]

Söz konusu olan; yumuşak bir tavrı sürdürerek Osmanlı sosyalizminin parçalanmasının önüne geçmektir. Bu yüzden yalnız Jaurès'e değil, De Pressensé, M. Baxton'a ve Marcel Sembat'a da başvurulacaktır.[37] Camille Huysmans ise İstanbul'da meclis başkanı Ahmet Rıza'ya başvuracaktır.[38] Fakat bütün bu çabalar boşa gider. İttihatçılar sosyalistlerin peşlerini bırakmazlar. 1911 yılı sonlarında özellikle Müslüman militanlara karşı saldırılar başlar.[39]

Bütün bu baskılara rağmen Federasyon geri çekilmez. Selanik'teki işçi kitleleri hâlâ Federasyon'un denetimi altındadır. Benaroya'nın yokluğunda ona vekâlet eden. J. Hazan[40] örgütü el değmemişçesine korumaktadır, öte yandan *Solidaridad Ovradera* yayımlanmaya devam etmekte ve Vlahof hâlâ parlamentoda bulunmaktadır. Yani SİF yaşamını sürdürmeye devam etmektedir ve Trablusgarp bunalımı dolayısıyla da iki büyük gösteri yürüyüşü düzenlemeyi başaracaktır. 10 Ekim'de yapılan birinci yürüyüşte 6.000 kişi, 4 Kasım'da yapılan ikincisinde ise 8.000 kişi toplamayı başarır.[41] Bu gösteriler süresince örgüt yöneticileri Avrupalı güçlerin emperyalist siyasetlerini yerden yere vurup Osmanlıcı ülkülerini bir kez daha dile getirirler. 4 Kasım gösteri yürüyüşünün sonucunda yayımlanan karar bildirisinde (yürüyüş için özel olarak Sofya'dan gelen Rakovski'nin etkisiyle) Balkanlar'da barışın kazanılabilmesi için bir Balkan konfederasyonunun kurulmasına çaba sarf etmenin zorunluluğu belirtilir.[42]

O dönemde İttihat ve Terakki'nin siyasetini desteklemek artık hiç kuşkusuz söz konusu değildir. Federasyon bundan böyle, hoşnutsuzlar cephesi Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne yönelecektir. Hüseyin Hilmi'nin Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Ermeni Hınçak Partisi de aynı yolu seçmişlerdir.[43] Kuşkusuz, bu örgütler sınıf hasımlarıyla işbirliği yapmayı gönül ferahlığıyla kabullenmemişlerdir. Hele hele İtilafçıların bazı

---

36. Bkz. Belge: 15.
37. Bkz. Belge 17 ve 22.
38. Bkz. Belge: 20.
39. Bkz. Belge: 33 ve 69. Ayrıca M. S. ÇAPANOĞLU: *Türkiye'de Sosyalist Partiler ve Sosyalist Hilmi*, İstanbul 1964, s. 55.
40. Josef Hazan (1890-1944): Federasyon'un sekreter yardımcısıydı. 1910 Ekim'inden itibaren Federasyon'un Sosyalist Enternasyonal'e gönderdiği mektuplarda onun imzası bulunmaktadır.
41. Bkz. Belge: 26, 29, 30 ve Vlahof'un anılarına.
42. Bkz. Belge: 31.
43. Hüseyin Hilmi'nin partisinin tutumu üzerine bkz. T. Z. TUNAYA: *Türkiye'de Siyasi Partiler*, İstanbul 1952, s. 304 ve M. TUNÇAY: *Türkiye'de Sol*... s. 38, Hınçaklar için, bkz. Belge: 42.

unsurlarının iktidardakilerden bile daha gerici oldukları ortadayken. Fakat muhalefeti güçlendirmek gerekiyordu. Gerçekten de İttihatçılar, parlamentoda çoğunluklarının dağılıvermesi karşısında 12 Ocak 1912'de, meclis üzerindeki egemenliklerini yeniden kurabilmek amacıyla erken seçimlere gitme kararı alırlar. Amaç onların yolunu kapamak ve muhalefetin zaferini sağlamaktır. Bu düşünce başka tasalara yer bırakmaz.

Federasyon, ocak ayının son günlerinden itibaren var gücüyle mücadeleye atılır, İttihat ve Terakki'yi yenilgiye uğratmak için yalnız Hürriyet ve İtilaf'la değil, milli Rum ve Bulgar gruplarıyla da işbirliği yapar.[44] Seçim kampanyası boyunca büyük gösteri yürüyüşleri düzenler ve binlerce dağıtılacak olan Türkçe bir seçim gazetesi, *Mücadele*'yi yayımlamaya başlar. Muhalefet adayı Vlahof, Makedonya'da başarılı bir gezi yapar.[45] Fakat seçimleri kaybetmeye hiç de niyetleri olmayan İttihatçılar işi zorbalığa dökerler. Sırbistan'dan dönen Benaroya, 22 Şubat'ta tutuklanır. Mart ayında Federasyon militanlarından bazıları aynı akıbete uğrarlar. Vlahof ise seçim toplantılarını sürdürmekten vazgeçmek zorunda kalır.[46] Bu koşullar altında, yenilgi kuşkusuz kaçınılmaz hale gelir. Vlahof yeniden seçilemeyecek ve 18 Nisan'da açılan yeni mecliste ancak bir avuç muhalif yer alabilecektir. Sosyalist İşçi Federasyonu ise iktidarın insafına kalacaktır.

Bundan böyle İttihatçıların acımasız baskısı dayanılmaz bir düzeye ulaşır. Seçimler biter bitmez Federasyon'un militanları serbest bırakılmıştır ama İttihatçılar bir yandan elleri altındaki baskı unsurlarını hiç çekinmeden kullanmaktadırlar: Gösteri yürüyüşlerini dağıtmakta, sosyalist basını yasaklamakta, sendikaların yönetimine zorla İttihatçıları getirmektedirler.[47] Göze göz, dişe diş bir savaş başlamıştır artık. 1912 Nisan'ında Cavit Bey'in Selanik Merkez Garı'nın temel atma töreninde yaptığı konuşma, sosyalistlere karşı kesin tedbirler alınacağına bir işarettir. Maliye bakanı bu konuşmasında, doğmakta olan Türk burjuvazisinin işçi örgütlerinin varlığına katlanamayacaklarını bildirerek; her şeyden önce, *"aslında işçi sınıfının gerçek koruyucuları"* olan kapitalistlerin çıkarlarını savunmak gereklidir der. Sendikaları, partileri düşünmek daha sonra mümkün olacaktır. Ama şu anda Türk sanayisinin eli kolu serbest kalmalıdır. Dolayısıyla kamu düzenini bozup ülkenin ekonomik hayatını tehdit edenlerin cezalandırılacağını ve İttihatçıla-

44. Bkz. Belge: 42.
45. Bkz. Vlahof'un anılarına.
46. Seçim kampanyası sırasında çıkan olaylar konusunda bkz. Belge: 40, 42, 43 ve 46.
47. Bkz. Belge: 49 ve 50.

rın sosyalistlerin başkaldırmalarına, yıkıcı eylemlerine bir son vermek için parlamentoya bir yasa tasarısı sunacaklarını haber verir.[48]

Ama ne var ki, İttihatçıların verdikleri gözdağını gerçekleştirmeye vakitleri olmayacaktır: Bir bölük subayın müdahalesi sonucu, iktidar ellerinden gidecek ve temmuzdan itibaren Hürriyet ve İtilaf'a geçecektir. Federasyon için aylar süren baskılardan sonra bu, bir zafer dönemidir. Yeni hükümet İttihatçıların el koyduğu evrakları geri verir ve Federasyonu rahat bırakacağa benzer. İmparatorluk içinde öteki örgütler de aynı hoşgörüden yararlanmaktadırlar. İstanbul'da Hüseyin Hilmi'nin partisi yeniden doğar ve *İştirak*'ta yoğun bir propagandaya girişir. Ermeni ve Rum militanları faaliyetlerine yeniden başlarlar. Böylece Osmanlı sosyalizmi birkaç aylık bir süre boyunca umulmadık başarılı bir dönem geçirir.

Fakat iktidarın bir bunalım ve zayıflık dönemine rastlayan bu başarı gerçek bir temelden yoksundur. Aslında yönetici sınıflarla işçi kitleleri arasındaki ilişkilerde hiçbir değişiklik yoktur. 1912 yaz ayları içinde görülen birkaç grev, emekçiler açısından tam bir yıkımla sonuçlanır.[49] Şurası açıktır ki, Hürriyet ve İtilaf'ın Osmanlı proletaryasını kıskıvrak yakalayan mengeneyi gevşetmek gibi bir niyeti hiç mi hiç yoktu. Zaten Balkan Savaşları da bu işçi kıpırdanışlarına bir son vermeye yetecektir. 1912 Ekim'inde Hüseyin Hilmi'nin *İştirak* gazetesi kapatılır. 1913 Haziran'ında İstanbul'daki militanların önemli bir kısmı Sinop Kalesi'ne sürülür.[50] Federasyon'a gelince; 8 Kasım 1912'den beri Yunanistan toprakları içinde kaldığından Osmanlı sosyalistlerinin mücadelesini sürükleme olanağını artık tümüyle kaybetmiştir.[51]

1913'te darmadağın olan sol güçler, Osmanlı İmparatorluğu'ndan arta kalan topraklarda ancak 1918 sonunda yeniden bir varlık gösterecekledir. Ama artık Türk militanlarının eylemi kesinkez milli bir çerçeve içinde gelişecektir: "Osmanlı" sosyalizminin ömrü Balkan Savaşlarının başlamasıyla sona ermiştir. Demek ki bir bilanço çıkarmanın vakti gelmiştir.

---

48. Konuşma metni için bkz. Basın Dosyası, Belge: XIII.
49. O. SENCER: *Türkiye'de İşçi Sınıfı, Doğuşu ve Yapısı*, İstanbul 1969, s. 220 - 21.
50. M. TUNÇAY: *Türkiye'de Sol...*, s. 45 ve M. S. ÇAPANOĞLU: *Türkiye'de Sosyalist...*, s. 82-83.
51. Federasyon'un tarihi 1912 Kasım'ında sona ermez Sosyalist En-' ternasyonal ile 1914'e kadar süren yazışma tersine örgütün direndiğini ortaya çıkarmaktadır. Örgüt I. Dünya Savaşı badiresini de atlatmayı başarıp 1918'de Yunan Komünist Partisi'nin saflarına katılır.

1912-1913 kargaşalığı Federasyon'un başarılarını değerlendirmemizi engellemez. 1908'den 1912'ye kadar hükümetin aldığı bütün baskıcı tedbirlere rağmen imparatorluk içinde birçok sosyalist grup kurulabilmiş ve faaliyetlerini sürdürebilmiştir; sendikalar çoğalmış, önemli grevler patlak vermişti.[52] Üstelik bu dönem boyunca SİF'in federatif tarzda örgütlenme çabaları, tümüyle karşılıksız kalmamıştır. Ülkedeki birçok örgüt arasında, Vlahof'un ve o yıllar İstanbul'da bulunan ünlü siyaset yazarı Alexander Israel Helphand-Parvüs'ün sayesinde sıkı ilişkiler kurulmuştur.[53] 1910 yılı Aralık ayında Selanik'te Federasyondan, Osmanlı Sosyalist Fırkası'ndan, Sırp Sosyal Demokrat Partisi'nden ve Makedonya'daki çeşitli topluluklardan 29 temsilciliği bir araya getiren, siyasal birlik hedefine yönelik bir toplantı yapılmıştı.[54] Sonuçta, Osmanlı işçi ve sosyalist hareketinin Jön Türk devrimiyle Balkan bozgunu arasındaki yıllar içinde küçümsenemeyecek bir canlılık gösterdiği apaçık ortadadır.

Bununla birlikte başta Federasyon olmak üzere, imparatorluk içindeki çeşitli örgütler iktidarın karşısında alt edilmez bir güç oluşturmayı başaramamışlardı. Böyle bir gücün oluşmasını, proletaryanın sayıca yetersizliği ve İttihat ve Terakki'nin saldırganlığı olduğu kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun battı batacak, nazik ekonomik durumu da geniş ölçüde engellemiştir. Türk pazarının önemli bir kısmını denetimi altında tutan kozmopolit finans gruplarının imparatorluk içindeki neredeyse bedava bir el emeğinin getirdiği aşırı kârlardan vazgeçmeye hiç mi hiç niyetleri yoktu. Yabancıların rekabeti karşısında zayıf duruma düşen "milli" patronların ise proletaryanın refahını sağlama olanakları kesinlikle yoktu. Bu durumda, Osmanlı sosyalizmi sınırlı amaçlar gütmek zorunda kalır. Hiçbir somut sonuca varamayan grevleri başlatmak ve pratikten kopuk ideolojileri geliştirmekle yetinir. İttihatçıların keyfi tutumlarına hiçbir zaman set çekememiş ve onları özgürlükçü, toplumsal bir siyaset izlemek zorunda bırakacak gücü bulamamıştır. Bunu başarabilmek için önce Batı emperyalizmini ve baskılarını bertaraf etmek gerekir. Fakat Türkiye'de böyle bir umut kapısı ancak Mondros Mütarekesi'nin ertesinde, Mustafa Kemal'in önderliğindeki bağımsızlık mücadelesi çerçevesinde aranacaktır.

---

52. Bu konuda bkz. K. SÜLKER: *Türkiye'de Sendikacılık*, İstanbul 1955, s. 13-21 ve *Türkiye'de İşçi Hareketleri*, İstanbul 1973 (2, baskı), s. 15-20. Ayrıca O. SENCER: *Türkiye'de İşçi...*, s. 172.

53. Bkz. Z. A. B. ZEMAN ve W. B. SCHARLAU: The Merchant of Revolution. *The life of Alexander Israel Helphand* (Parvus) 1867-1924 [*Devrim Taciri*, Çev. Süheyla Kaya, Kalkedon Yay., 2007] Alexander Israel Helphand (Parvus)'un Hayatı, 1867-1924), Londra, Oxford Üniversitesi Yayınları, 1965. Ayrıca bkz. Belge-: 42 ve 48.

54. Bkz. Belge: 13.

Ayrıca Osmanlı sosyalizminin Balkan sorunu konusundaki tam başarısızlığını belirtmemiz gerek. Bu başarısızlık özellikle Federasyonu etkilemiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi varolan Balkan statükosunun ayakta tutulması Federasyon için hayati bir sorundu. Fakat şu açıktır ki, milliyetçilik akımlarının art arda baş göstermesi karşısında eli kolu bağlı kalakalmıştır. İmparatorluğa komşu ülkelerin sosyalistlerinin kayıtsızlığı, hatta düşmanca tavırları ortamında; Balkanlar'da denge ve uyuşma için aşağı yukarı tek başına verdiği mücadele, bunalımın ağırlığı karşısında "sembolik" bir davranış olmaktan öteye gidememiştir. Selanik'teki büyük gösteri yürüyüşleri olayların gelişmesi karşısında etkisiz kalmıştır. Benaroya, Vlahof ve diğerleri istedikleri kadar karşı çıkıp seslerini duyurmaya çabalasınlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını önlemek artık onların güçlerini büyük ölçüde aşan bir olaydı.

III
Belgeler

SEBK ARŞİVLERİNE GÖRE OSMANLI SOSYALİZMİ

Kitabın bu bölümünde yayımladığımız belgeler Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu'nun (SEBK) Amsterdam'daki arşivlerinde bulunmuştur. Belgelerin büyük bir kısmını Selanik İşçi Federasyonu'nun (SİF) SEBK Sekreteri Camille Huysmans'la yazışmaları oluşturmaktadır. Ancak biz bu yazışmaların yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu'ndaki diğer sosyalist örgütlerden SEBK'na gelen bazı mektup ve raporları da sunmayı uygun gördük. Örneğin Vasil Glavinof'un Kopenhag Kongresi nedeniyle SEBK'a yolladığı önemli raporu (Belge: 7) ve İstanbul Toplumsal İncelemeler Cemiyeti'nin (Dersaadet Tetebbuat-ı İçtimaiye Cemiyeti) gönderdiği çeşitli yazıları (Belge: 48, 58, 68) yayımlıyoruz. Bunların yanı sıra Refik Nevzad'ın bir mektubuyla (Belge: 33) Hınçakyan örgütünün İstanbul şubesinin sosyalist öğrencilere çağrısına da (Belge: 37) yer veriyoruz. Ayrıca bu belgelere ek olarak Sosyal Demokrat Fırkası'nın kurucusu Hasan Rıza'nın birkaç mektubuyla Hüseyin Hilmi'nin kısa bir raporunu sunuyoruz.

SİF'ten SEBK'a gönderilen mektupların büyük bir kısmı Josef Hazan'ın, diğer bir kısmı da Saul Nahum'un imzasını taşıyor. Josef Hazan (1890-1944), uzun süre Federasyon'un sekreterliğini yaptıktan sonra 1911'de Benaroya'nın Sırbistan'a sürülmesiyle örgütün yönetimini üstlenmişti. Saul Nahum ise SİF'in Paris'teki temsilcisiydi. 1910 yılı Ekim'inde Federasyon'un SEBK nezdindeki temsilciliğine resmen atanmıştı. (Belge: 8) Nahum göreve başladıktan sonra Huysmans ve diğer bazı Fransız sosyalist yöneticilerle temasa geçti ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyalist militanların durumlarıyla ilgilenmelerini sağlamaya çalıştı.

SİF'in mektuplarını imzalayanlar arasında A. Benaroya'nın (Belge: 1, 4, 5), A. Hason'un (Belge: 1) ve D. Rekanati'nin (Belge: 3) isimlerine rastlıyoruz. D. Rekanati, SİF'in kurucularındandı ve Rod adıyla

Selanik'in Ladinoca basınında makaleler yazıyordu. Abraam Hason (1885-1944), SİF'e girmeden önce Glavinof'un yönettiği Bulgar sosyalist örgütünde çalışmıştı. Plehanov'un teorilerinden etkilenmiş ve Federasyon'un en köktenci unsurlarından biriydi.

SEBK'in SİF'e gönderdiği mektuplara gelince... Bunların çoğu Huysmans'ın imzasını taşıyor. Ne yazık ki bu mektuplardan ancak birkaç tanesini bulabildik (Belge: 15, 16, 20, 28, 34, 35, 38, 41, 62, 66). Bunlardan bazıları, Jön Türkler'in Osmanlı sosyalist hareketini tamamen yok etmelerini engellemek amacıyla Enternasyonal'in doğrudan doğruya girişiği ya da salık verdiği eylemler hakkında yepyeni bilgileri gün ışığına çıkarmaları açısından büyük önem taşırlar.

Söz konusu belgeleri yazılış tarihlerini göz önünde bulundurarak yayımlıyoruz. İlk belge, Haziran 1909 tarihini taşımakta ve Selanik'teki işçi hareketi üzerine bazı genel bilgiler vermektedir. Birkaç ay sonraki, 5 Ocak 1910 tarihli bir mektuptan (Belge: 3) Federasyon'un, ilerde kurulması muhtemel bir Osmanlı Şubesi'nin Selanik işçileri "alt" şubesi olarak Enternasyonal'e kabul edildiğini öğreniyoruz. (Bkz. G. Haup'tun makalesine s. 9-24).

Ardından gelen belgeler arasında, Kopenhag Kongresi arifesinde SEBK'a gönderilen iki önemli rapor var: A. Benaroya'nın ve V. Glavinof'un raporları (Belge: 6 ve 7). Bu metinler Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk sosyalist örgütlerin tarihini aydınlatıyor ve bir temel sorun üzerinde Federasyon'un Jön Türkler'le ilişkileri konusunda bilgiler veriyor. Bilindiği gibi bu konuda birbirlerine tamamıyla zıt iki görüşle karşı karşıya bulunuyoruz. Glavinof, Federasyon'u sosyalist bi örgüt olarak kabul etmediği gibi, *"hükümetteki Jön Türk partisinin bir şubesi"* olarak görüyordu. Benaroya ise tersine SİF ve İttihatçılar arasındaki ilişkilerin 1908-1909 yılları boyunca giderek bozulduğunu ısrarla belirtiyor.

Bu raporları izleyen mektuplar, gerçekten endişe verici haberlerle doludur. 3 Aralık 1910 (Belge: 9) tarihli mektubunda Nahum, Huysmans'a, İttihatçıların, Federasyon'un Selanik'teki lokalini kapatma emri verdiklerini bildiriyor. Gerçekten de İttihatçılar bundan böyle Osmanlı sosyalistlerini rahat bırakmayacaklardır.

Fakat Jön Türkler'in sosyalist örgütleri ortadan kaldırma çabalarına rağmen, bu örgütler ayakta kalmayı başaracaklar ve üstelik hükümet baskılarına karşı birleşik bir cephe oluşturmaya girişeceklerdir. 1910 yılı Aralık ayının sonuna doğru Selanik'te yapılan Türkiye'deki belli başlı sosyalist ve işçi örgütlerinin müşterek toplantısı hakkında çok az şeyler biliniyor, ama 10, 13 ve 14. belgeler, bu toplantı süresin-

ce İttihatçıların aldıkları baskı tedbirlerini engelleyebilmek amacıyla bir uzlaşmaya varılması gerektiği noktası üzerinde önemle durulduğunu düşündürüyor.

3 Mayıs 1911 günü, J. Hazan, Huysmans'a 1 Mayıs yürüyüşünün başarısını bildiriyor: Selanik'te yürüyüşe 7.000 kadar emekçi katılıyor (Belge: 18). Fakat 1911 yılı yazında ve sonbahar boyunca, baskılar artıyor. Selanik ve İstanbul'daki militanlardan bazıları tutuklanıyor ve sürgüne yollanıyor. Haberi J. Hazan ve S. Nahum'dan alan SEBK, Osmanlı parlamentosu başkanı Ahmet Rıza nezdinde bir yığın girişimlerde bulunacak ama hiçbiri sonuç vermeyecektir.

Öte yandan, bütün bu baskılar sürüp giderken Osmanlı sosyalistlerinin Trablusgarp sorununda İttihatçıları can-ı gönülden desteklemeleri de özellikle ilgi çekici bir olaydır. 1911 Ekim'inden itibaren (Belge: 26 ve sonrası) İtalyan-Türk Savaşı, SİF ve öteki Osmanlı örgütleri yöneticilerinin kafalarını kurcalayan sorunların başında geliyor. Özellikle SİF, SEBK aracılığıyla, İtalyan sosyalistlerine, hükümetlerine ve kamuoyuna karşı müdahalede bulunmaları için baskı yaptırmaya çalışacaktır.

Trablusgarp sorunuyla ilgili belgelerden sonra, Paris'te, Saul Nahum ile İstanbul'daki Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın temsilcisi Dr. Refik Nevzad arasındaki ilişkiler hakkında yeni bilgiler getiren bir mektuplar dizisi yer alıyor. (Belge: 32'den 36'ya) Bunlardan Dr. Refik Nevzad'ın SİF yöneticileri için yabancı bir isim olmadığı meydana çıkıyor. Dolayısıyla Federasyon'un Hüseyin Hilmi'nin örgütüyle ilişkilerde bulunmuş olması muhtemeldir.

1917 Şubat'ından sonra Osmanlı sosyalistlerin dikkatleri tümüyle genel seçimler üzerine toplanıyor. İttihatçılar, bu seçimlere parlamentodaki çoğunluklarını güçlendirmek amacıyla girmişlerdi. Elimizdeki belgeler, muhalefetin tasarladığı seçim oyunları konusunda önemli bilgiler verdiği gibi İttihat ve Terakki'nin zaferi sağlama bağlamak için başvurduğu yolları da –tehditler, tutuklamalar, zorbalıklar– açığa vuruyor.

Bu "sopalı seçim" doğal olarak, İttihatçıların zaferiyle sonuçlanacaktır. 1912 Nisan'ından Temmuz'una kadar, sosyalist ve işçi hareketlerine karşı baskılar yeniden ve bu kez iyiden iyiye şiddetlenecektir. (Belge: 48 ve 49) Fakat ağustostan itibaren, iktidar Hürriyet ve İtilaf'ın eline geçince SİF, Hınçakyan ve Osmanlı Sosyalist Fırkası siyasal ortamın yumuşamasından yararlanmayı bilecektir. (Belge: 53)

1912 yılının son aylarında yeni bir dönem başlar: Balkan Savaşları dönemi. Yayımladığımız mektuplardan bu dönemde kaleme alınmış

olanlar (Belge: 53'ten 60'a kadar) Selanik sosyalistlerinin bunalım karşısındaki tutumlarını çarpıcı bir şekilde açığa vuran ve o döneme tanıklık eden belgeler niteliğindedir. SİF, Türkiye'nin komşularının barbarlığının teşhir edilmesini ve bir Balkan konfederasyonunun kurulmasını ısrarla savunur ve Balkanlar haritasının değişmesine karşı çıkar. Bu arada İstanbul'daki Rum sosyalistlerinin de buna benzer bir tavır takındıklarını izlemek ilgi çekicidir. İstanbul Toplumsal İncelemeler Cemiyeti'nin yayımladığı iki metin (Belge: 58 ve 68) bu açıdan büyük önem taşır.

61 ve 67. belgeler 1913-1914 yıllarına aittir ve Dr. Hasan Rıza Bey'in Enternasyonal'e üyelik için başvurmasıyla ilgilidir; Hasan Rıza eski bir İttihatçıydı, 1918'de ise Sosyal Demokrat Fırkası'nın kurucuları arasında yer alır. Bu örgüt, o dönem Türk siyasal hayatında pek küçük bir rol oynamaktan öteye gidememişe benziyor. Hasan Rıza ve partisi hakkında. T. Z. Tunaya'nın *Türkiye'de Siyasi Partiler* ve Mete Tunçay'ın *Türkiye'de Sol Akımlar* isimli kitaplarında geniş bilgi vardır. M. Tunçay, Hasan Rıza'nın örgütünün daha I. Dünya Savaşı öncesinden itibaren var olmasının mümkün olduğunu ileri sürüyor. Yayımladığımız belgeler bu varsayımı doğrulamaktadır.

Son belge, Türk sosyalistlerinin uluslararası Bern Kongresi'ne sundukları dosyadan alınmıştır. Hüseyin Hilmi, bu belgede, 1910'da kendisinin kurmuş olduğu Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın tarihini kısaca anlatıyor. Bu belge, kısalığına rağmen İstanbul'daki sosyalist hareketin geçirdiği çeşitli dönemler konusunda etraflıca bilgi vermektedir. Ayrıca, Hüseyin Hilmi'nin megalomani (büyüklük kompleksi) diye nitelendirebileceğimiz kişilik özelliğini de açığa vuruyor.

Kitabın bu bölümünde yer alan mektup, rapor ve belgeler asıllarından aynen çevrilmiştir. Aydınlatılmasını gerekli gördüğümüz yerlere açıklayıcı dipnotlar ekledik.

BELGE: 1

Selanik, 20/6/1909

SELANİK İŞÇİ DERNEĞİ

Enternasyonal Merkez Başkanlık Kurulu
Sayın Başkanına
Brüksel

Yoldaşlar,

Aşağıdaki mektubumuzla, derneğimizin girişimi üzerine, şehrimizde faaliyet gösteren bütün sendikaların temsilcilerinin, Osmanlı meclisinde yapılan sendika kurma hakkı ve grev hakkı konusundaki tartışmaları gözden geçirmek amacıyla, geçici bir komisyonda bir araya geldiklerini size bildiriyoruz.

Söz konusu komisyon dört kez toplandı ve bu konuyu derinlemesine tartıştıktan sonra, hükümetin sendika ve grev hakkına karşı beslediği düşmanca niyetlerini protesto etmek ve aynı zamanda bir sendika yasasını istemekten öte, biz emekçilerin sömürülmesine bir ket vurmak amacıyla ırk ve din ayırımı gözetmeksizin şehrin bütün işçilerini bir mitinge çağırmayı kararlaştırdı.

Mitingin büyük başarı kaydettiğini[1] size sevinçle bildiririz. Her bir yanda Enternasyonal marşı söyleniyordu. Yapılan çağrı el ilanı olarak 3.000 adet basıldı ve bütün işçi sınıfına dağıtıldı. İlişikte bu çağrının bir örneğini bulacaksınız. Yirmi üç örgütün (sendikalar, dernekler, sosyalistler, çeşitli meslek dallarındaki işçilerin temsilcileri) düzenlemiş olduğu bu mitinge ırk ve din ayırımı olmaksızın 6.000 işçi coşkuyla katıldı. Ayrıca, birçok işçinin, başta Şark Demiryolları işçileri olmak üzere, mitinge katılmak için işi bıraktıklarını da bildiririz.

Dün akşam meclis başkanına bir telgraf çektik, bu akşam da bütün sendika temsilcilerinin imzaladığı karar bildirisini yolluyoruz.[2] İlişikte

---

1. Bu miting 19 Haziran'da, yani mektubun yazıldığı tarihten bir gün önce yapıldı. 20 Haziran 1909 tarihli *Journal de Salonique* gazetesine göre yürüyüşe katılan örgütler şunlardı: Rum ve Yahudi sigara kâğıdı işçileri, sabun işçileri, hizmet işlerinde çalışanlar, temizlik işçileri, marangozhane işçileri, Rum ve Bulgar matbaa işçileri, Rum kunduracıları, Yahudi hamallar. Ayrıca tütün Reji, Şark demiryolları, tramvay şirketinin ve gaz şirketinin işçileri dernekleri.
2. Bu karar bildirisi *Journal de Salonique*'nin gene 20 Haziran 1909 tarihli sayısında

meclise yollanan karar bildirisini yayımladığımız gazetenin bir nüshasını da bulacaksınız.

Derneğimizin ulaştığı sonuçları iletirken de, şehrimizin Bulgar sosyalist grubuyla birlikte derneğimizin Türkiye'nin siyasal işçi partisi (Enternasyonal'in Osmanlı Şubesi) haline geleceğini sevinçle haber veririz.

Ayrıca sizden öteki ülkelerin sosyalistlerine olduğu gibi, bu konuda bize de gerekli bilgileri vermenizi rica ederiz. Hedefimize ulaşacağımıza ve Enternasyonal'e kabul edileceğimize umudumuz sonsuzdur.

Sizlere, Türkiye'deki işçi sorunu üzerine bir rapor göndermeye çalışacağız.

Yakında mektubunuzu alma dileğiyle saygılar sunarız.

Komite adına
Başkan *Sekreter*
A. Benaroya *A. Hason*

Adres
İşçiler Kulübü
Merkez Kahvesi Karşısında
No. 19, Kat:1
Selanik, Avrupa Türkiye'si

---

yayımlanmıştı. Aşağıda yayımladığımız "Çağrı" (Belge: 2) mitingin sonunda kamuya sunulan metnin anlayışını özetlemektedir.

BELGE: 2

ÇAĞRI

İşçiler, Emekçiler!

Avrupa'nın hiçbir işçi sınıfı Türkiye'deki emekçiler kadar yoksul ve aşağı bir durumda bulunup inlemiyor. Dünyanın hiçbir tarafında işçiler buradaki kadar ağır koşullara tabi değildir. Binaenaleyh dünyanın hiçbir tarafında bizdeki kadar yalnız kendi dimağı ve bileğinden başka bir şeye sahip olmayan, ezilen insanların yararına uygun yasalara ihtiyaç yoktur. Arkadaşlar, bu ihtiyaç o kadar büyüktür yoksulluğumuzu hafifletmeye, durumumuzu yükseltmeye çare olacak sendikaları, sendikaların çalışmasını meşru kılan yasalarımız bile yoktur.

Hükümet bizim felaketimizle uğraşmıyor, pek aşağılardan gelen bu inilti ve sosyal feryatlara önem bile vermiyor. Müzakereye konulan kanunlarda işçilere dönük hükümler bulunmadıktan başka tam tersi Anayasa'ya aykırı, mantığın dışında ve memleket yararına zıt olarak sendikaların ve emekçilerin hakkını kısıtlayacak biçimde yasalar koymak gayesini güdüyorlar.

Hükümet, İçişleri Bakanı Ferit Paşa vasıtasıyle Meclis-i Mebusan'da güya güvenlik ve barışı korumak gayesiyle, şu andaki durumumuza biraz kuvvet, biraz hayat verecek olan tek silahımızı kırmak istiyor. Yine bu bakandır ki Türkiye'de sanayinin gelişmesi için yasalarla kapitalistlere düşük ücretli el emeği sağlanmasının gerektiğini belirtiyor. Garip! Oysa biz sanıyorduk ki Anayasa ve onun yürütülmesini üzerine alan hükümet ve nihayet milletin İstanbul'a giden vekilleri, tüm yurttaşların yararına uygun yasalar koyacak ve bu suretle hukuk eşitliğinin karşılığı olan adalet ve doğruluk yerleşecektir.

Arkadaşlar! Geliniz, birleşiniz ki Anayasa'nın kabul edip istediği ve devrimimizin sağladığı hukukumuzu koruyalım. Geliniz ve ispat ediniz ki hukukumuzu korumak için hepimiz bütün varlığımızla hazırız! Her birimizde bizi ezenlerin demir pençelerinden kurtulacak kadar kuvvet vardır... Geliniz din ve mezhep farkı gözetmeksizin hep geliniz; ki yurdumuzda barış ve güvenlik sağlamak, dostluk ve sevgiyi kuvvetlendirmek için bizim bir arada çalışmamızdan daha iyi bir yol, daha mükemmel bir şey olmadığını gösterelim.

Arkadaşlar! Geliniz: Selimiye Caddesi'nde Rıhtım Apartmanları civarında haziranın ikinci cumartesi günü alaturka saat dokuzda kesinlikle varlığınızı ispat ediniz?..

Miting Komisyonu

إعلان

APPEL

Travailleurs!

ΕΡΓΑΤΑ!!!!

ДРУГАРИ РАБОТНИЦИ!

Отъ Комисията на митинга

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ

BELGE: 3

Selanik, 5/1/1910

Enternasyonal Merkez Başkanlık Kurulu
Genel Sekreterine
Brüksel

18 Aralık 1909 tarihli mektubunuza cevaben Enternasyonal'e "Selanik İşçileri alt şubesi" olarak kabul edilmemizden ötürü büyük sevinç duyduğumuzu bildiririz.[1] Örgütümüz hakkında ve geçen bir yılın çalışmaları üzerine ayrıntılı bir raporu pek yakında sizlere yollayacağız.

Tespit ettiğiniz, 100 franklık aidatı, bütçemizde öngörülmediğinden, bu yıl ödeyemeyeceğimizi bildirir, özür dileriz.

Eğer mümkünse, ödememiz gereken yıllık aidatın gelecek 13 Mayıs'tan itibaren sayılmasını rica eder bu konudaki kararınızı bildirmenizi dileriz.

Komitemiz henüz bir karara varamadığından, Başkanlık Kurulu nezdine atayacağımız temsilciyi daha sonra bildireceğiz.

Bize yollamış olduğunuz sürekli aralıklarda yayımlanan bülteninizi dikkatle okuduk.[2] Yayın organınız için gerektiği zaman ilimiz işçi hareketleriyle ilgili bütün bilgileri göndermek bizi mutlu kılacaktır.

Kardeşçe Selamlar
Sekreter Yardımcısı
Rekanati

Adres: Selanik Sosyalist İşçileri Derneği
Mektep sokağı Alliance Israélite'nin
Kız okulu karşısı-Selanik

---

1. SEBK'in 7/11/1909 tarihli toplantısında SİF, kurulması öngörülen bir Osmanlı şubesinin "alt-şubesi" olarak Enternasyonal'e kabul edilmişti. Söz konusu toplantıda, Huysmans Başkanlık Kurulu'nun 1907'de Türk Ermenistan alt-şube olarak kabul etmiş olduğunu hatırlattı. O toplantıda alınmış olan karara göre ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün milliyetlerini kapsayan bir kuruluş Enternasyonal'e şube olarak kabul edilebilecekti. Bu toplantıda Ermeni sosyalistleri Selanik sosyalistlerinin Enternasyonal'e katılmalarına karşı çıktılar. Sonuçta Vaillant'ın teklifi üzerine bir Selanik İşçileri "alt-şube"sinin üye olarak katılması kabul edildi. Bu alt-şubeye SEBK bir oy hakkı tanıdı. Bkz. SEBK bülteni. (*Bulletin Périodique*) 1909, I, no. 2, s. 43.
2. Söz konusu olan SEBK'in yayımladığı ve çeşitli sosyalist partiler arasındaki bağlantıyı sağlayan *Bulletin Périodique*'dir.

BELGE: 4

Selanik, 18/5/1910

Sekreter Camile Huysmans'a
Brüksel

Yoldaş,

9 Mayıs tarihli mektubunuzu aldık. Meşrutiyet'in ilanından sonra ortaya çıkan sosyalist yayın organlarının, gerekli olanakların eksikliğinden ve bu tür yayımların yararını henüz kavramamış olan kamuoyunun teşvik etmemesinden ötürü teker teker yok olup gittiklerini bildirmek isteriz.[1]

Şu anda, elimizdeki bilgilere göre, İstanbul'da Türkçe çıkan tek bir sosyalist komünist dergi yayımlanmaktadır.[2] *Postayla bir sayısını gönderiyoruz.*

Ayrıca, Türkçe ve Fransızca yayımlanan fakat yayınını sürdüremeyen Journal des Travailleurs *(Emekçilerin gazetesi) gazetesinin birkaç sayısını da iletiyoruz.*[3] *Bu gazete özellikle Avrupa ve Anadolu Türkiye'sinin demiryolu işçilerinin yayın organıydı ve İstanbul'da çıkıyordu. Bunlardan başka bir de bizim çıkardığımız fakat 9. sayıdan sonra kapanan* Amele *gazetesinden birkaç sayı bulacaksınız.*[4]

Kardeşçe Selamlar
Sekreter
Benaroya

---

1. Selanik'te yayımlanan gazetelerden söz edilmektedir. Ayrıca İstanbul'da da oldukça köklü sosyalist bir basın vardı. (Ermenice, Türkçe ve Rumca yayımlanmaktaydılar). İzmir'de çıkan *Ergatis* (işçi) adlı bir gazeteden de söz edilmektedir.
2. 26 Şubat ile 13 Haziran 1910 tarihleri arasında 17 sayısı yayımlanan Hüseyin Hilmi'nin *İştirak* dergisinden söz edilmektedir. Bu dergi yasaklanınca, Hüseyin Hilmi ve arkadaşları 1910 Ağustos'unda *İnsaniyet* adlı yeni bir gazete çıkardılar. Bunu da başka yayımlar izledi. (Eylül 1910 *İştirak*, Kasım 1910 *Sosyalist*, Aralık 1910 *İnsaniyet*, Aralık 1910 *Medeniyet*, Haziran - Ekim 1912 *İştirak*)
3. Bu yayının: *Journal des Travailleurs, Revue politique et économiques des questions sociales et ouvrelres* (Emekçilerin Gazetesi Toplum ve İşçi Sorunlarının Siyasal ve Ekonomik Dergisi), birinci sayısı bulunmuştur. Dergi, emekçi cemiyetlerinin pazar günleri çıkan yayınıydı.
4. *Jornal del Laborador*'un ilk sayısı 15 Ağustos 1909 tarihini taşımaktadır. Gazete ayrıca Rumca (*Efimeris tu Ergatu*) Bulgar'ca (*Rabotniçeski Vestnik*) ve Türkçe (*Amele Gazetesi*) yayımlanmaktaydı.

BELGE: 5

Selanik, 11/8/1910

Sosyalist İşçi Federasyonu
Selanik

Sekreter C. Hyusmans'a
Brüksel

Sevgili Yoldaş,

Kopenhag Kongresi'ne katılamadığımızdan ötürü üzgünüz.[1]

Mali durumumuz, iç örgütlenme çalışmalarımız, sendikalarla yoğun bir şekilde meşgul oluşumuz kongreye karşı görevimizi yerine getirmemizi olanaksız kılıyor. Başkanlık Kurulu nezdinde atayacağımız temsilcinin seçimiyle uğraşacak vaktimiz bile yok.

Şu anda, hükümetin tanımayı kabul etmeyip, şu meşhur siyasal dernekler yasasının kapsamına almak istediği ve sürekli baskı altında tuttuğu işçi örgütlerine var gücümüzle yardım edip desteklemekteyiz.

Hükümetin açmış olduğu ilk davada, mahkeme şu ana kadar parlamentodan sendikalar üstüne hiçbir yasa geçmemiş olmasından ötürü işçilerin meslek örgütlerinde birleşebilecekleri gerçeğine dayanarak (kamu hizmetleri işçileri hariç, bu hak onlara yasak edilmiştir) Tütün İşçileri Sendikası hakkında beraat kararı vermiştir.

Fakat resmi makamların yeni bir emriyle Tütün İşçileri Sendikası gizli siyasal örgüt addedilerek sendikanın lokali yeniden kapatıldı.

Mektupla birlikte Federasyonumuzun yıllık raporunu yolluyoruz. Alıp almadığınızı bildirmenizi rica ederiz.

SEBK sekreteri, örgütümüzü Kopenhag'da temsil etmeyi kabul eder ve bize bu konuda haber iletirse kendisine minnettar kalacağız.

Kabul ettiği takdirde kendisinden ayın zamanda bu mektuba ilişik olarak gönderdiğimiz Türk hükümetinin Osmanlı proletaryası üzerindeki baskılarına ilişkin karar bildirisini Kopenhag Kongresi'nde oya sunmasını da rica ediyoruz. En azından bu doğrultuda bir karar alınması bile bizleri memnun edecektir.

Ricamızı kabul edeceğinizi umar, kardeşlik duygularımızı sunarız.

Komite Adına
A. Benaroya

---

1. Söz konusu olan 1910 Ağustos'unda yapılan Sosyalist Enternasyonal'in Kopenhag'daki kongresidir.

BELGE: 6

SELANİK SOSYALİST İŞÇİ FEDERASYONU'NUN YILLIK RAPORU (TEMMUZ 1909-TEMMUZ 1910)

Yoldaşlar,

Mutlakiyetçi hükümetler her zaman halk yığınlarını geliştirecek her türlü fikrin ve eylemin başdüşmanı olmuşlardır.

Bir güçlü azınlığın cimri ve bencil çıkarlarına hizmet etmek amacıyla kurtarıcı hareketi ezmek için her türlü lanetlenecek yollara başvurmuşlardı. İşte Kızıl Sultan lakabıyla anılan Abdülhamid'in devrinde Osmanlı halkı en katı zorba yönetim altında yaşamış, perde arkasındaki, astığı astık kestiği kestik, acımasız bir çetenin baskılarına uğramıştır.

Abdülhamid, alabildiğine geniş ve de hayalci panislamiz tasarısıyla imparatorluk içindeki çeşitli uluslar arasında bir uçurum yaratmış ve ayrıca, Balkanlar'ın kuzeyindeki güçlerin de –Türkiye'nin içişlerine karışabilmek ve ilk başta kendilerinin yararlanacakları kargaşalıkları sürekli taze tutmak için– gizli propagandayla ellerinden geldiğince kızıştırmaya ve keskinleştirmeye çalıştıkları kardeş kavgalarına ve savaşlara da sebep olmuştur.

Sürekli tehdit ve baskılar altında yaşayan halkın sefaleti, yolların ve kırsal alanların güvensizliği, kamu mal ve mülklerinin kötü yönetimi ekonomik gelişimi felce uğrattığı gibi kır nüfusunun şehirlere ve yabancı ülkelere yoğun bir şekilde göç etmesine yol açtı.

Öte yandan, dışarıya karşı itibarını, ülke içinde de iktidarını korumak isteyen hükümet, imparatorluğun bütçe gelirleriyle oransız harcamalara yol açan kalabalık ama bakımı kötü bir ordu beslemektedir.

Her yıl yüzbinlerce aile ocağı aile reisinden ve ekmeğinden yoksun kalmakta, Anadolu ve Rumeli'nin güzel ovalarında kara sefalet ve perişanlık kol gezmekteydi.

Bu durum, Osmanlı ulusunun varlığını tehdit etmeksizin sürüp gidemezdi.

DEVRİM

Bereket, Avrupa'da gizli faaliyet gösteren ve sosyalistlerin de desteğini kazanan bir grup Genç Türk (Jön Türk) grubu[1] bu devrime gebe olan toplumsal durumu değerlendirmeyi bildi. Makedonya ve Ermenistan devrimci komitelerinin ve de liberal fikirli üstlerine bağlı kalabalık bir hoşnutsuz asker topluluğunun yardımlarıyla, 23 Temmuz 1908'de devrimci bir darbeyi gerçekleştirdiler. Meşrutiyet'i ilan edip Osmanlı ulusunun sınıflarını kurtardıktan sonra idareyi ele geçirdiler.

İşçi sınıfı, kurtuluşunu sevinçle kutladı ve hiç gecikmeden, özgürlüğün her yurttaşa verdiği hakları kullanmaya başladı. Hızla örgütlendi ve ortaya çıkmakta olan yeni toplumsal hareketin niteliğini tam anlamıyla kavramamış olmasına rağmen işçi sınıfından desteğini esirgemeyen halkın coşkunluğundan da cesaret alarak, sonunda kazançlı çıktığı birçok greve gitti.

SENDİKAL HAREKET

Devrim, işçilere "başlarına bir iş gelir" korkusu olmadan sendikalaşma ve ekonomik çıkarlarını ortaklaşa savunma olanaklarını elde etmeyi sağladı. Milliyetçi propaganda, işçiler arasında kısa sürede geriledi. Bu tür propaganda sadece Rum işçiler arasında etkinlik kazandı.[2]

İşçi örgütleri hızla geliştiler ve sayıları durmadan arttı.

Sendikacı militanların önderliğindeki birçok örgüt, patronların sürekli saldırılarına karşı direnebildiler. Bu örgütler ilerde sosyalizmin etkisinin ağır basacağı önemli merkezler haline gelebilecekleri umudunu vermekteler. Oysa bu dönemde kurulan örgütlerin diğer büyük bir kısmı da proleterlerin ekonomik ihtiyaçlarını kavrayamayan yöneticilerin yanlışları yüzünden kısa bir süre içinde dağıldılar.

Bu tür örgütlerde demokratik hiçbir anlayış bulunmadığı gibi çoğunun da geleceği emin olmayan ellere bırakılmıştı.

Birtakım ustabaşılar, atölye şefleri, mühendisler, yüksek mevkili ve ücretli görevliler bir süre sonra hemen hemen tümü ortadan kaybolacak olan kamu görevlileri derneklerinin yönetimini ellerine geçirmişlerdi. Bu sendikaların dağıtılması için ellerinden geleni artlarına komayan patronlar, bu pek "gayretkeş" sendikacıları birazcık sıkıştırınca ve yoksul işçilerin, örgütlenmeyle pek öyle uğraşmayıp ancak evlerinin

---

1. Bazı Jön Türkler'in sosyalistlerle ve de özellikle Jaurès'le ilişki kurdukları biliniyor.
2. Selanik'teki Rum işçileri sosyalist örgütlerden ve özellikle Federasyon'dan uzak duruyorlardı. Federasyon içinde çok az sayıda Rum militan bulunmaktaydı. Durumun böyle olmasında Yahudi düşmanlığının büyük payı olabilir.

geçimini sağlamaya çabalayan emekçilerin tepelerine acımasızca çöküncе kamu görevlileri dernekleri tarihe karıştı. Demiryolu işçileri, fabrika işçileri, tramvay vatmanları, madenciler, kamu yönetim ve hizmetlerinde çalışan binlerce işçi işlerinden atıldılar. Bundan sonra işçiler yeniden örgütlenmek için yeni bir çaba harcamaya kalkışmadılar ve bugün Türkiye'de kamu hizmetleri görevlilerinin hiçbir mesleki kuruluşu yoktur.[3] Bu harekette göze en çok çarpan nokta kamu görevlilerinin çok kısa bir sürede sendikalaşmalarıdır. Selanik'teki gümrükçülerin, posta-telgraf görevlilerinin vb. örgütleri bu konuda örnek gösterilebilir.

HÜKÜMETİN SİYASETİ

Bu sıralarda Türkiye yeni dış bunalımlarla cebelleşiyordu. Bulgaristan'ın bağımsızlığı sorunu, Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından ilhakı, Girit sorunu, Osmanlı tarihinde ilk kez bir Osmanlı milliyetçiliğinin doğmasına yol açtı. İmparatorluktaki bütün ırklar, siyasal olayların günlük gelişimini ilgiyle izlemekteydiler ve bu yeni milliyetçi eğilimin (Osmanlıcılık ç.n.) imparatorluktaki çeşitli milliyetler arasındaki çok zayıf bağların güçlenmesine katkıda bulunacağını düşünebilmek için bütün şartlar mevcuttu. Fakat ne gezer! Jön Türkler'in karmaşık, belirsiz siyaseti, eski düzenden miras kalan ve sürüncemede bırakılmış toplumsal sorunlara karşı kayıtsızlıkları milliyetleri yeniden birbirlerine düşürdü ve bu kez mücadele yasal yollardan başladı: Basın, milliyetçi kulüplerin kurulması, okullardaki propaganda vb.

Türkiye'yi bir zorbalık düzeninden kurtarmış olan İttihatçılara başlangıçta büyük yakınlık gösteren halk hareketi zamanla zayıflamaya başlamıştır ve bugün İttihatçılar, siyasal ve ekonomik düzeydeki bir yığın yanlışları yüzünden artık halk tarafından eskisi gibi desteklenmiyorlar.

İttihatçılar eski durumlarını korumaya ve özellikle Türk unsuruna hoş görünmeye çalışıyorlar. Yürüttükleri mutlakiyetçi ve milliyetçi siyaset yeni anayasanın "Osmanlı" niteliğini yitirmesine sebep oluyor. 31 Mart karşıdevrimi, İttihatçıları sıkı tedbirler almaya sürükledi; bu ise onlara hâlâ yakınlık duyan ilerici liberallerin de onlardan uzaklaşmalarına neden oldu.

---

3. 15 Ağustos 1909 tarihli grev yasası kamu görevlilerinin sendikalaşabilmelerini pratikte olanaksız kılıyordu.

Parlamentoya egemen olan Jön Türkler, 23 Temmuz 1908'de ilan edilen "insan hakları"nı ayak altına alan bir dizi kısıtlayıcı inzibat yasaları çıkarttılar.[4]

İttihatçıların siyasetindeki bu yeni yönelim, daha son sözünü söylememiş olan gericilerin korkusundan da kaynaklanıyor. Ama bunların iktidara gelebilme ihtimali pek yok. Mutlakiyetçi düzenle özgürlükçü düzen arasındaki farkları kavrayan halk, bundan böyle özgürlüğü yalnız kendilerine saklayanlara karşı bütün gücüyle ve şiddetle mücadele edecektir.

Her türlü baskı düzenine eldeki bütün silahlarla ilk karşı çıkacak ve Türkiye'yi asalaklardan ve zorbalardan temizleyecek olan bizleriz.

SOSYALİST FEDERASYON

Devrimden birkaç gün sonra hiçbir programı olmayan birçok kulüp kuruldu. Bu yeni örgütlerin üyelerini bir araya getiren ortak bir çıkar olmadığı gibi aslında bunların sadece dernek kurabilme hakkını kullanmak için toplandıklarını söyleyebiliriz.

İşte bu koşullar altında imparatorlukta bir sürü örgüt kuruldu ve kısa süre içinde ortadan kayboldu.[5] Bazıları siyasal nedenlerle hükümetçe kapatıldı. Bazıları ise çizgilerini kuruluşlarından uzun bir süre sonra tespit ettiler; bu da ulusal çıkarların korunmasından öteye gitmeyen bir çizgiydi.

Bizim derneğimiz başlangıçta (Mayıs-Haziran 1909) işçilerin "fikri ve manevi düzeylerini" yükseltmek amacıyla kurulmuştu. Fakat aradan fazla vakit geçmeden işçi sınıfının çıkarlarını yasal ve ekonomik yollardan savunmakla yükümlü siyasal bir grup haline geldi.

Kurucularının çoğu işçiydi, pek azı özellikle aydın kesiminden sosyalistti.

Seçkin aydınlar grubunun yorulmak bilmez propagandası, işçileri, derneği bir "Selanik sosyalist işçi derneği" haline getirmenin gerekliliğine ikna etti ve bu konuda karar alındı.[6]

---

4. Özellikle kamu toplantıları yasasını, (17/61909 tarihli *Takvim-i Vekayi*'de yayımlandı) Basın Yasalarını (31/7/1909), Grev Yasası'nı (15/8/1909) ve Dernekler Yasası'nı (23/8/1909) sayabiliriz.
5. Gerçekten de etnik veya ulusal bir temel üzerine kurulmuş tüm gruplaşmaları yasaklayan Dernekler Yasası'nın kabulünden sonra, bu örgütlerin çoğu kendi kendilerini dağıtmak zorunda kalmışlardı.
6. SİF'in kökenleri konusunda bkz. G. Haupt'un kitabımızın başındaki makalesine.

FEDERASYON'UN SİYASAL VE İŞÇİLERLE İLGİLİ FAALİYETLERİ

Grevlere ve sendikalara karşı olan yasanın oylanması konusunda, işçi sınıfı irade ve varlığını göstermesinin gerektiğini kavradı ve bütün çabalarını bu tasarıyı protesto etmeye yöneltti.

Parlamentoya karşı şimdiye kadar rastlanmayan şiddetteki konuşmaların yer aldığı mitinge 8.000'den fazla işçi katıldı. Örgütümüz mitingin başarılı olması için bütün gücüyle çalıştı.[7] Fakat yasa bizim protesto hareketimize ve ayrıca İzmir, Kavala ve Drama'daki benzeri hareketlere rağmen meclisten hiçbir muhalefetle karşılaşmaksızın geçti ama uygulaması sadece kamu hizmetleri görevlileriyle sınırlı kaldı.

Belediye seçimleri yaklaştığında, işçilere ve işsizlere oy hakkı tanımayan kısmi seçim sistemine karşı bir kampanya başlatan ve bir kamuoyu oluşturan tek örgüt biz olduk. Çağrımıza 1.500'ü aşkın kişi cevap verdi, parlamentoya bir protesto bildirgesi gönderdik. Yasama komisyonu, bütün yurttaşlara eşit ve doğrudan oy hakkı verilme taraflısı tek bir milletvekili dışında, protestomuzu geri çevirdi.

Türkiye'de kamuoyu diye bir olgu yoktur. Halk kitlelerinin en önemli ekonomik ve toplumsal sorunlar karşısındaki kayıtsızlığı da böyle yer yer duyulan protestoların etkisiz kalmasının başlıca nedenleridir. Selanik'te her gün sürdürdüğümüz propaganda, işçinin uyuşukluğunun, kaderciliğinin hakkından geldi ve bugün artık her işçi, işçilerin durumu hakkındaki her sorunla yakından ilgileniyor.

Yığınları aydınlatmak ve derin uykulardan uyandırmak yolundaki faaliyetlerimiz yalnız bununla kalmadı. Gerek örgüt içinde gerek örgüt dışında halka açık konferanslar, tartışmalı toplantılar, sosyalizm ve sendikacılık üzerine dersler düzenlendi ve her iki alanda da başarılı sonuçlar elde edildi. İşçinin bilinç düzeyi yükseldi ve arkadaşlar arasında dayanışma ilkesi gelişti.

Ferrer[8] öldürüldüğünde düzenlediğimiz her iki gösteri yürüyüşüne de işçilerin katılma oranı yüksek sayılara ulaştı. Bu yürüyüşlerde 2.000'den fazla bilinçli işçi, öfkelerini şiddetle dile getirdiler.

---

7. Bu miting konusunda bkz. Belge: 1 ve 2.
8. FRANSİCSO FERRER: (1859-1909) Katalan devrimcisi. Barselona'da laik, bilimsel ve özgürlükçü bir eğitim yaymak amacıyla "Escuola Moderna"yı (Modern Okul) kurdu. Ayrıca eğitimle ilgili eserlerin yayımlanmasına yönelik bir yayınevi de kurmuştu. Bu çalışmalarından ötürü 1907'de hapse atıldı fakat delil yetersizliğinden serbest bırakıldı. 1909'da Fas'a gönderilmek için asker toplanması üzerine Barselona'da patlak veren ayaklanma sırasında yeniden tutuklandı. Bir düzmece mahkemenin ardından, bütün dünya sosyalistlerinin lehine yürüttükleri kampanyaya rağmen ölüme mahkûm edildi ve 31/10/1909'da cezası infaz edildi.

ÖRGÜTÜMÜZÜN FEDERATİF TEMELİ

Osmanlı ulusu, aynı topraklar üzerinde yaşayan ve her biri ayrı bir dil konuşan, farklı kültüre, edebiyata, törelere ve niteliklere sahip olan birçok milliyetlerden oluşmaktadır.

Bu etnik ve dilbilimsel nedenlerden ötürü bütün milliyetlerin dil ve kültürlerini feda etmeksizin katılabilecekleri bir örgüt kurmanın daha doğru olacağını düşündük. Ve de herkesin aynı sosyalist ülkü için çaba harcarken kültür ve kişilğini bağımsızca geliştirebilmesini istedik.

Dışarda güçsüz bir propaganda yürüten sosyalist Bulgar grubuyla bu doğrultuda birleşmeye çalıştık ve bunu başardık.[9]

Ama birliğimiz, Bulgaristan'daki Sosyalist grubun (tutucu bir hizip)[10] Bulgar sosyalistleri üzerindeki etkisi yüzünden pek uzun ömürlü olmadı. Bu hizip aramızda anlaşmazlık tohumları saçmaya çalıştı. Bulgarlarla ilişkilerimiz bozuldu ve kendi aralarında bölündükten kısa bir süre sonra, bizden de ayrıldılar.

Bulgar grubuyla yeniden birleşmek için bütün çabalarımız boşa çıktı; ama bir gün yeniden Federasyonumuza katılacaklarını umuyoruz. SEBK'nun Bulgaristan'ın tutucu, "dar" sosyalistler hizibine, örgütümüzün işleyiş ve faaliyetlerine karışmamayı öğütlemesi halinde Merkez Büro'ya müteşekkir olacağız. Çünkü bu müdahaleler, buradaki Bulgar sosyalistleri ve Federasyonumuza yakınlık gösteren Rum işçilerle dostça ilişkilerimizi bozmaktadır. Ermeni sosyalist grubu Hınçakyan'la, Taşnaksutyun'la ve Filistin Demokrat Sosyalist grubu Poale Sion'la[11] dostça ilişkiler sürdürüyoruz ve Türkiye'deki bütün sosyalist grupları tek bir Osmanlı sosyalist parti çatısı altında toplama tasarımızı (Enternasyonal'in Osmanlı şubesi)[12] yeniden ele alabilmek için pek yakında bu sorunu onlarla görüşmeyi umuyoruz. SEBK'a gönderdiğimiz ilk mektuplardan birinde açıkladığımız bu düşünce, yanlış bir şekilde, kendimizi "Türkiye Sosyalist Partisi" diye adlandırmaya niyetli olduğumuz söylentisinin yayılmasına sebep oldu. Hiçbir zaman böyle bir iddiada bulunmadığımız gibi örgütümüzün gerek maddi, gerek manevi güçsüzlüklerinden dolayı Enternasyonal'e katılmaktan bile çekindiğimizi belirtmek isteriz.

---

9. Bu konuda bkz. P. Dumont ve G. Haupt'un makalelerine.
10. D. Blagoef yönetimindeki "Dar" sosyalistler.
11. Bu ilişki, bu tarihte İstanbul'da bulunan ve Selanik'teki birkaç toplantıya katılan Ben Zvi ve Ben Gurion aracılığıyla sağlandı.
12. Federasyon aslında Enternasyonal'e yalnızca "Selanik işçileri alt şubesi" sıfatıyla kabul edilmişti. SEBK'in umudu imparatorluktaki çeşitli örgütlerin birleşip her etnik gruptan militanları kapsayan bir "Osmanlı şubesi"nin kurulacağıydı.

İşçi sınıfının uğradığı bitmek tükenmek bilmeyen saldırılar karşısında, sosyalist bir yayın organı çıkarmayı gerekli bulduk. Her meslekten ve milliyetten 5-6 bini aşkın işçinin katıldığı uluslararası işçi bayramı düzenlendi. Bu bayramdan elde edilen gelirle, gazetemizi dört dilde yayımlama olanağını bulduk.[13] Ama yöneticilerin tecrübesizliği, burjuvazinin baskısı karşısında yayını sürdürmeyi başarmamıza yetmedi. Yine de, bu gazeteyi kısa zamanda daha iyi koşullar altında yeniden yayımlayabileceğimizi umuyoruz.[14]

Bizim gazetemizin dışında, demiryolları işçileri iki dilde olmak üzere *Emekçinin Gazetesi* adlı bir yayın organı çıkarıyorlardı. Ayrıca, Ahmet Hilmi adında bir Türk'ün yayımladığı fakat şimdi kapatılmış olan *İştirak* başlıklı bir sosyalist dergi vardı.[15]

YABANCI SOSYALİST PARTİLERLE İLİŞKİLER

Avusturya sosyalist partisiyle ilişki kurduk, tüzüğünün bir örneğini istedik. Sırp sosyalist partisiyle yazışmalara giriştik ve Belgrat'ta yapılan Balkan toplantısına[16] davet edilmeyişimizi protesto ettik. Aynı zamanda da toplantı sonunda kabul edilen karar bildirisini benimseme konusunda görüş birliğine vardık.

1 MAYIS 1910

Selanik'te serbestçe kutlanan 1 Mayıs nedeniyle Dr. Kristian Rakovski'yi davet ettik.[17] Bulgar sosyalist grubu da bizimle beraber

---

13. 1909'da 9 sayısı çıkan *Jornal del Laborador*. Bkz., Belge: 4, dipnot 4.
14. 1910'dan itibaren gazete *Solidaridad Ovradera* başlığıyla Ladinoca'da çıkmaya başladı. Sütunlarında düzenli olarak Fransızca makaleler de yayımlayan bir gazeteydi.
15. Bu yayın organları İstanbul'da çıkmaktaydı. Bkz., Belge: 4, dipnot 1.
16. Bu toplantı 1909 yılı Aralık ayı sonunda Belgrat'ta yapıldı. Bulgar sosyalistleri ("dar" sosyalistler) de orada temsil edildiler.
17. KRİSTİAN RAKOVSKİ (1873-1941?): Bulgar kökenli, Romen tebaalı, Fransız eğitimi görmüş ama buna karşılık duyguları ve kültürü açısından Rus olan bir kişiydi. Rakovski, Ukrayna Sovyet hükümetinin başında ve Sovyet dış siyasetinde kendini göstermeden çok önce, uluslararası işçi hareketinin tanınan kişilerinden biriydi. 1890'da İsviçre'ye bir devrimci Bulgar militanı olarak geldiğinde, Plehanov yönetimindeki "Emeğin Kurtuluşu" Rus Marksist grubunun gözbebeğidir. 1893'ten itibaren bütün uluslararası sosyalist kongrelerde temsilci olur ve 1900'den sonra da SEBK'e alınır. Fransa'ya öğrenimini sürdürmeye gittiğinde Guesde taraftarlarıyla ilişkiye geçer, *Petite République* (Küçük Cumhuriyet) dergisinde çalışır ve tıp doktorasını yapar. 1905'te Romanya'ya geri dönüşünden, 1907 köylü ayaklanmasının ardından sınır dışı edilişine kadar işçi hareketini örgütler ve yönetir. Ülkeye gizlice birkaç kere girmekle beraber, siyasal haklarını ancak 1912'de yeniden elde eder. Bu yıllar içinde birkaç kez Selanik'e gelir. Federasyon'un büyük mitinglerinde söylevler verir. Balkan çatışmasının kaçınılmazlığı ve alabildiğine güncelleşmesi karşısında, ulusal sorunun sosyalist çözümünü geliştirir ve bir Balkan demokratik cumhuriyetleri Federasyonu için mücadeleye girişir. I. Dünya Savaşı ertesinde Sovyetler Birliği'ne geçer. Ukrayna merkez komitesine girir, Halk Komiserleri meclisinin

gösteri yürüyüşüne katıldı. Her iki sosyalist örgütün konuşmacılarının bu konudaki söylevleri dışında Rakovski yoldaş, sosyalizm ve Enternasyonalizm üzerine bir konuşma yaptı. Herkese açık olan toplantıda "Balkan İtilafı"ndan söz etti. Federasyonumuz konuşmanın metnini bir broşür şeklinde yayımladı.[18]

FEDERASYON'UN İÇ FAALİYETLERİ

Federasyon'un çatısı altında şimdiden 45 üyesi olan bir spor ve gençlik kolu kuruldu. Kadınlar, örgütümüzde henüz temsil edilmiş değiller. Kış geceleri boyunca, sosyalizm ve sendikacılık dersleri düzenli olarak 40 ile 50'yi aşkın öğrenci tarafından izlendi. Diller ve bilimler konulu inceleme dersleri başarı sağlamadı. Fakat buna karşılık 50'ye yakın halka açık konferans bilinçlenmiş işçi kesiminde büyük ilgi doğurdu. Federasyon içinde bir kitaplık kurulmasına çalışıldı; birinci deney başarısızlıkla sonuçlandı ama şimdi bu görevi bir aydınlar grubu üstlendi ve bu kez başaracaklarını umuyoruz. Toplumsal sorunlar üzerine birkaç broşür yayımladık. Selanik'teki işçilerin üçte ikisini Yahudiler oluşturmasına rağmen Ladinoca dilinde hemen hemen hiçbir yayın yoktur. Bu nedenden dolayı sosyalizm, sosyoloji ve müspet bilimler üzerine broşür ve kitap yayımlamanın gerekliliği hissedilmeye başlandı. Aydınlardan oluşan bir komisyon şimdilik bu görevi üstlenmiş durumda. Bu tür yayımların işçilere büyük yararı olacağı apaçık bir gerçektir, fakat zaten sayıca yetersiz bir grup tarafından yürütülen bu çalışmalar aydın üyelerin sayısında bir artış olmadığı takdirde yavaşlayacaktır. Bunun dışında diğer bir sorun da, siyasal eylemin yanı sıra iç ve dış propagandanın gerektirdiği bir yığın masrafa oranla Federasyon'un gelir kaynaklarının çok yetersiz oluşudur.

Bütün bu sorunlara rağmen yöremizdeki sendikaların bize olan güvenleri büyüktür.

FEDERASYON'UN SENDİKALAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Selanikli işçiler, tek hedefi proletaryanın siyasal ve ekonomik kurtuluşu için çalışmak olan siyasal bir örgütün gerekliliğini anladılar.

---

başkanlığına getirilir. 1923 Haziran'ında Ukrayna'daki görevlerinden ayrılır ve dış siyaset alanında görevlendirilir. Londra'da ve 1925 Ekim'inden 1927'ye kadar Paris'te elçilik yapar. Rakovski, Stalin döneminin kurbanları arasında bulunmaktaydı. 1938'de 25 yıl hapis cezasına mahkûm olur ve muhtemelen 1941'de bir toplama kampında ölür.

18. Bu "Balkan Konfederasyonu ve İşçi Sınıfı" adlı broşürün (Selanik 1912, 15 sayfa) valnız ikinci baskısını biliyoruz.

Halk yığınlarının özgürce gelişimi için çalışan bir kuruluştan ayrılmaları doğal olarak söz konusu değildir. İşçiler, patronlara karşı verdikleri günlük mücadelede; kapitalist gücü ortadan kaldırmak ve kollektivist bir temel üzerine toplumu yeniden kurmak hedeflerine yönelik bir örgüt tarafından desteklenmenin önemini kavramışlardır.

Şu anda faaliyet gösteren sendikaların çoğunu Federasyonumuz kurmuştur ve halen herhangi bir güçlükle karşılaştıklarında yardımını esirgememektedir. Bu sendikaların pek çoğunda, kardeşçe ilişkiler sürdürmekle yükümlü ve bazen de ciddi sorunların çözümlenmesinde katkıda bulunan birer arkadaşımız bulunmaktadır.

SENDİKALARIN İSTATİSTİK DÖKÜMÜ

	Üyeler	Sermaye T.L.
Tütün İşçileri Sendikası	2.500-3.000	1.000
Tekel İşçileri Sendikası (Reji)	500	800
Ticarethane Memurları ve Genel olarak Memurlar Sendikası	300	300
Demiryolları İşçileri Derneği	200	200
Marangozlar Sendikası (Yahudi, Rum, Türk)	120	30
Demirciler Sendikası (Faal olmayan)	40	15
İstira İşçileri Sendikası (Liman, boşaltma, yükleme)	250	25
İplikçilik İşçileri Sendikası	500	100
Kanaviçe ve Jüt (Hint keneviri) İşçileri Sendikası	100	25
Bulgar Matbaa İşçileri Sendikası	35	15
Yahudi Matbaa İşçileri Sendikası	40	5
Sandalyeciler Sendikası	40	5
Sigara Kâğıdı İşçileri Sendikası	100	125
Yahudi Terziler Sendikası (Faal olmayan)	40	5

SENDİKALAR ÜZERİNE NOTLAR

Bu sendikaların çoğunluğunda, en fazla temsil edilen unsur Yahudilerdir. Aralarından beş tanesi tamamıyla Yahudi üyelerden oluşmaktadır. Yahudi üyeler örgütlerine büyük bir bağlılık duymakta ve Federasyonumuzun siyasetine geniş ölçüde katılmaktadırlar. Sendikalarıyla en az ilgilenenler Rum işçilerdir. Ortodoks kilisesinin Rum işçi

kitleleri üzerinde büyük etkisi vardır, fakat buna rağmen iki aydan beri bazı Rum ve Osmanlı arkadaşların seçkinleri arasında yeni bir kıpırdanma göze çarpıyor ve içlerinden bazılarının daha şimdiden bizimle kardeşçe ilişki içinde olduğu görülüyor. Proletaryanın maddi ihtiyaçları konusunda son derce bilgisiz ve "Megalo Idea" peşinde olan birtakım bulanık suda balık avlamaya çalışan kişilerin vesayetinden sıyrılmalarını sağlayacak bu yeni dayanışma hareketine güvenle bakıyoruz.

Sosyalist Bulgar grubunda Bulgar terzilerin, kunduracı ve matbaacıların sendikaları vardır. Oysa Rum fırıncı, terzi ve kunduracılarının sendikaları doğrudan doğruya milliyetçi örgütlerin denetimi altındadır ve başkanları da sırayla bir rahip, milliyetçi bir avukat ve Selanik Metropoliti'dir (Ortodoks Başpiskoposu).

KOOPERATİFLER

Selanik'te hiçbir işçi kooperatifi yoktur. Şark Demiryolları işçi ve memurları bir tüketim kooperatifi kurmuşlardı ama yöneticiler de işe karışınca işçiler çekildiler, hisselerin de neredeyse tümü yöneticilerin eline geçti.

Buna rağmen tüketim kooperatiflerinin kurulabilmesi için gerekli koşullar var ve birkaç ay içinde kooperatifler sorunuyla ilgilenebileceğimizi umuyoruz.

YARDIMLAŞMA DERNEKLERİ

Selanik işçilerinin birçok yardımlaşma derneği vardır. Fakat bunların faaliyetleri, hastalık anında üyelerine yardım etmekle ve ihtiyacı olanlara oldukça yüksek bir faizle borç para vermekle sınırlıdır. Bu derneklere farklı mesleklerden işçiler katılabilirler ve birçoğunda patronların etkin bir yeri vardır.

Örgütümüzün açmış olduğu zorlu savaş sonucunda, içlerinden birçoğu dağılmıştır.

Bu yardımlaşma derneklerine katılmış olan kamu hizmetleri işçilerini, resmi makamlarca takibata uğramadan yasal bir sendika örgütü içinde birleştirmenin yollarını aramaktayız.

SONUÇ

Eylemimiz siyasal ve enternasyonal çalışmaları bir yana bırakmaksızın özellikle proletaryayı örgütlemekle sınırlıdır.

Örgütümüzün maddi ve manevi güçsüzlüğüne rağmen, Osmanlı işçisinin fikri ve maddi seviyesini yükseltmek için var gücümüzle çalışıyoruz.

Raporumuzu imparatorluğun bütün işçi güçlerini örgütlenmeye çağırarak sona erdiriyor ve SEBK'in uluslararası proletaryanın kurtuluş mücadelesi çerçevesinde çabalarımızı desteklemesini diliyoruz.

KARARLAR

Sosyalist Enternasyonal'in Kopenhag Kongresi:

1) Avrupalı kapitalist devletlerin Türkiye'ye karşı sömürgeci siyasetini

2) Her bir yurttaşa "İnsan Haklarını" tanıyan anayasanın ilanını

3) Türkiye'de sendika ve grev hakkının çiğnendiğini

4) Türkiye işçi sınıfına karşı baskıcı bir siyasetin getirdiği yıkımı göz önünde bulundurarak:

a) Sadece demokratik bir Balkan ittifakının Avrupa devletlerinin kapitalist ve sömürgeci siyasetleriyle mücadele edebileceğini

b) Sadece özgürlüklerin tanınmasının yeni Türkiye'nin gelişimine yardımcı olabileceğini ilan eder ve

c) Türkiye'de doğmakta olan sosyalist hareketi selamlar.

BELGE: 7

SOSYALİST ENTERNASYONAL BAŞKANLIK KURULUNA SUNULAN RAPOR. AVRUPA TÜRKİYE'SİNDE SOSYALİST HAREKET 1910

GENEL DURUM

Eski müstebit idare, ahlak bozukluğu, iltimas ve rüşvet düzeni ülkenin üretici güçlerinin ilerlemesini hissedilir bir ölçüde kösteklemişse de, Türkiye'de kapitalizmin gelişimi pek öyle yakın dönemlerde başlamış değildir. Temmuz 1908 devrimi, Türkiye'nin durumunda köklü bir değişiklik yapmadıysa da, hiç olmazsa kapitalizmin gelişmesi için daha elverişli koşullar yaratmıştır.

Aşağıda sunacağımız rapor, Avrupa Türkiye'sinin durumunu ele almakta olup sergileyeceğimiz bilgiler sayesinde Türkiye'nin durumu hakkında daha açık bir bilgi verebileceğimizi umuyoruz.

İstanbul, Asya Türkiye'sinin Avrupa Türkiyesiyle bitiştiği yer olup imparatorluğun birinci sanayi merkezidir. 1907'de *La revue du Levant* (Doğu dergisi)nin[1] yayımladığı bilgilere göre İstanbul'da 32.000 işçinin çalıştığı 322 fabrikayı kapsayan kırk sanayi kolu vardı. Vagon ve demiryolu yapımı için kurulmuş büyük şantiyler ve hatırı sayılır miktarda işçi çalıştıran daha az önemli işyerleri bu sayıların dışında kalmaktadır.

Sanayi açısından önemli bir şehir olarak ikinci sırada Selanik geliyor. Balkan yarımadasının en büyük limanı olan Selanik'te 11 çeşit sanayi dalına rastlanıyor. Bu dallarda faaliyet gösteren 20 fabrikada 10.000 işçi çalıştırmaktadır.[2] Edirne ilinde ipek sanayii önemli bir gelişme göstermektedir. Edirne şehri içinde 4 hazır ipekli imalat (konfeksiyon) fabrikası ve 350'yi aşkın işçinin çalıştığı bir demiryolu şantiyesi vardır. Şehir civarında ve ilin hemen hemen her tarafında büyük un fabrikaları ipek veya başka mamul madde üreten fabrikalar vardır. Fabrikaların her biri aşağı yukarı 80 ile 200 işçi çalıştırmaktadır. Ama

---

1. Söz konusu dergi hiç kuşkusuz, İstanbul Fransız Ticaret Odası'nın aylık yayın organı *Revue Commerciale du Levant* (Doğa Ticaret Dergisi) olmalıdır.
2. Bu dönem boyunca Selanik'teki sanayi ve Selanik'in iç bölgesi üzerine tamamlayıcı bilgiler için bkz. A. THEODOSSİ-ROBEFF: *Die Verkehrs-und Handelsbedeutung von Saloniki* (Selanik'in Mal Trafiği ve Ticaret Durumu), Leipzig 1936.

* Veles: Türkçe'de Köprülü. Selanik Üsküp demiryolu hattı üzerinde bulunur.

bu bölgede, özellikle Makedonya'da Sketcha (İskeçe), Drama ve Kavala şehirlerinde tütün en önemli sanayi dalıdır. Bu işkolunda İskeçe'de 6.000, Drama'da 5.000, Kavala'da ise 16.000 işçi çalışıyor.

Makedonya'nın Üsküp, Voden, Gevgeli, Neguş, Koküş ve Serez gibi küçük şehirlerin her birinde sayıları 1 ile 4 arasında değişen ipek, tütün dokuma ve modern un fabrikaları vardır. Manastır ve çevresinde 5 sanayi dalı bulunmaktadır. 250 işçinin çalıştığı dokuma fabrikasının yanı sıra 20 işçinin çalıştığı modern bir un fabrikası da göze çarpmaktadır.

İŞÇİ HAREKETLERİ

Yukardaki verilerden Türkiye'deki sadece önemli sanayi merkezlerinde daha şimdiden 100.000'i aşkın sanayi işçisinin çalıştığı ortaya çıkıyor. Bu sayıya istikbal vadeden ve giderek kapitalist üretim biçimine giren irili ufaklı birçok atölyede bütün Avrupa Türkiye'sinde yerden mantar bitercesine çoğalan kunduracılık, hazır giyim eşyası imalatı (konfeksiyon) gibi çeşitli meslek dallarında çalışan işçilerin sayısını da eklersek ve de birçoğunda birkaç bin işçinin çalıştığı (örneğin İstanbul yakınlarındaki Ereğli) maden kömürü ve başka maden ocakları işçilerini, Selanik, İstanbul, Dedeağaç, Kavala ve öteki limanlardaki dok işçilerini, ticarethane, posta telgraf ve demiryolları görevlilerini; kır proletaryasını kısacası tarım, sanayi ve ticaret sektörlerindeki bütün ücretliler kitlesini de göz önüne alırsak Avrupa Türkiye'sinde yani Makedonya ve Edirne ilinde sanıldığından çok daha kalabalık bir proletarya kitlesinin bulunduğu anlaşılıyor. Ve tabii işçi ve işverenlerin bulunduğu her yerde iş anlaşmazlıkları ve grevlerin ilk andan itibaren ortaya çıkması da kaçınılmazdır.

Eski yönetim zamanında mücadelenin yakasını bırakmayan büyük baskı ve zorluklar, emekle sermaye arasındaki çatışmaların ortaya çıkmasını, özellikle Abdülhamid'in saltanatının son yıllarında engelleyemedi. Böylece 1902 ile 1903 yılları arasında şu grevleri görüyoruz:

1902-1903'te İstanbul'da silah fabrikalarının büyük grevi;

1904'te Kavala tütün işçilerinin grevi (8.000 işçi greve gitmişti) ve Selanik'teki Tekel işçilerinin (Reji) grevleri; yine aynı yıl Manastır, (Bitolya) da kundura imalatında çalışan 150 işçinin ve fırın işçilerinin ve Selanik'teki kundura imalatında çalışan 50 işçinin grevleri;

1905'te İstanbul, Selanik, İskeçe ve Voden'de dokuma işçilerinin ve İstanbul'da 800 tabakhane işçisinin büyük grevi;

1906'da Veles'te* (Köprülü) 150 kunduracının, Üsküp'te ise 70 kundura işçisinin ve 40 kaftancının grevi, Veles'te terzilerin genel grevi,

Selanik'te marangozların, demircilerin, kunduracıların kısmi grevleri ve Alatini tuğla fabrikasındaki 450 işçinin grevi.[3]

Bu grevleri, Temmuz 1908 devriminden sonra, İstanbul, Selanik, Üsküp, Gevgeli, Edirne, Kavala, Drama ve İskeçe'de demiryolları, matbaa işçileri, kunduracı ve terzilerin büyük grevleri izlemiştir.

Bu işçi kitlesinin bir kısmı sendikalarda ve işçi derneklerinde örgütlenmiştir. Bu örgütlerde toplanmış olan işçilerin tam sayısını kesinlikle tespit etmek çok zor, dolayısiyle burada ancak kesinliğini doğrulayabildiğimiz sayıları veriyoruz. İstanbul'da Rum kunduracıların, matbaa işçisi ve terzilerin sendikalarından başka, 350 üyesi bulunan Fransız basımevleri işçileri sendikası, bir Ermeni basımevleri işçileri sendikası ve bir de Şark Demiryolları işçileri sendikası vardır.[4]

Bunların dışında İstanbul'da haklarında hiçbir kesin bilgi veremeyeceğimiz birkaç Türk örgütü de bulunmaktadır.

Selanik'te Yahudi ve Rum unsurları sayıca ağır basıyor. Yahudi unsur aynı zamanda en örgütlü olanıdır. Selanik'te faaliyet gösteren Yahudi işçi sendikaları şunlardır:

1.000'i aşkın üyesi olan bir tütün işçileri sendikası;

Toplam 500 kişilik bir işçi topluluğu için 30 ila 50 üyeli bir ticarethane memur ve görevlileri sendikası;

Sigara kâğıdı işletmesi işçilerinin 500 üyeli "La Luz" (Işık) isimli ve 100 üyeli "Societa Avenir" (Geleceğin Toplumu) isimli sendikaları;

Maden sanayii işçilerinin 40 üyeli sendikası (bu üretim dalındaki toplam işçi sayısı 300'dür);

Teneke imalatındaki işçilerin 30 üyeli sendikası (bu üretim dalındaki toplam işçi sayısı 200'dür);

Çuha imalatındaki işçilerin 50 üyeli sendikası ve 40 üyeli bir taş yontucuları sendikası.

Rum işçilerinin sendikaları hakkında kesin bilgimiz yoktur.

Bulgar örgütlerine gelince. Bunlar:

23 üyeli bir matbaa işçileri sendikası;

30 üyeli bir kunduracılar sendikası;

20 üyeli bir bakır işçileri sendikası ve

20 üyeli bir terziler sendikasıdır.

---

3. İncelemesinde devrin basınından yararlanan OYA SENCER: *Türkiye'de İşçi Sınıfı*, İstanbul 1969, bu grevlerin hiçbirinden söz etmemektedir. Böylece Abdülhamid sansürünün bu olaylar konusunda tam bir sessizlik sürdürdüğü kolaylıkla tahmin edilebilir.

4. Bu liste cok eksiktir. Bu konuda bkz. OYA SENCER: *Türkive'de...*

Fakat en önemli işçi örgütleri Kavala, Drama ve İskeçe'deki tütün sanayinde çalışan işçilerin örgütleridir ve bunlarda çoğunlukta olan Türk ve Rum işçileridir.

Bulgar işçi örgütleri dışında, Türkiye'deki bütün öteki örgütlerin burjuva siyasal partilerinin elinde olduğunu belirtmek gerek. İstanbul, Selanik, Kavala, Drama ve İskeçe'deki Rum örgütleri, birbirlerinden kopuk ve tamamıyla Türkiye'deki Rum milliyetçilerinin etki ve yönetimi altındadırlar.

Söz konusu sendikaların başkanlığına, rahipler hiyerarşisinin üst kademelerindeki, piskopos, başpiskopos ve benzeri kişilerin ya da ün yapmış Rum yurtseverlerinin seçilmesi alışılagelmiş bir olaydır. Bu yüzden bu örgütlerin milliyetçi ve şoven tutumlarına, öteki milliyetlere karşı alabildiğine kin beslemelerine ve yaymalarına şaşmamak gerek.

Bu şehirlerdeki Türk örgütleri ise Jön Türkler'in yönetimi altındadırlar. Ayrıca Selanik'teki, Yahudi örgütleri içinde de etkileri hissedilmektedir. Bu da Selanik'e Temmuz devriminden sonra, Bulgaristan'dan göç etmiş olan A. Benaroya adındaki güvenilir bir adamları ve seçim yasası koşullarına uymamasına rağmen (Türkçe bilmemektedir) Jön Türkler'in lütuf ve yardımlarıyla milletvekili seçilen D. Vlahof adındaki biri aracılığıyla mümkün olmaktadır.[5]

Öte yandan işçi yığınları büyük bir bilgisizlik içindedirler. İşçiler, özellikle Türk işçileri en temel bilgilerden ve her türlü kültürden yoksundurlar.

SOSYALİST HAREKET

Doğrusunu söylemek gerekirse Türkiye'de sistemli bir sosyalist propaganda ve ajitasyon ancak Temmuz 1908 "Devrim"inden sonra başlamıştır. Bu tarihten önce Edirne ve Makedonya'dan Bulgaristan'a gelen göçmenler böyle bir propaganda deneyine kalkışmışlardı. Böylece 1894'te Veles'te (Köprülü) ilk sosyalist işçi derneği kurulmuştu. Fakat sözü edilen dernek hükümetin vahşice baskıları altında faaliyetlerini ancak dört ay sürdürebilmiştir.[6]

1895 yılında, Makedonya ve Edirne göçmenlerinin Sofya'daki sosyalist örgütü –amacı, Bulgaristan'dan getirilen sosyalist yayımları dağıtarak Makedonya'da bir sosyalist propaganda sürdürmek olan– "Ma-

---

5. Glavinof'un amacı Federasyon'u SEBK'in gözünde küçük düşürmektir. Glavinof ve SİF arasındaki ilişkiler için bkz. G. Haupt'un makalesine.
6. Makedonya'daki sosyalist hareketin tarihi için bkz. D. ZOGRAFSKİ: *Za rabotnickoto dvizene vo Makedonija do Balkanskata vojna* (Balkan Savaşı Öncesi Makedonya'daki Sosyalist Hareketler Üzerine), Üsküp 1950, 329 sayfa.

kedonyalı Sosyalist Devrimci Grubu"nu kurdu.[7] Örgüt ayrıca, aynı hedefi güden *Revoljucija* (Devrim) gazetesini yayımlamaya başladı.[8] Bu gazetenin ancak 10 sayısı çıkabildi. Aynı yıl içinde Makedonyalı yurtseverlerin ayaklanmaları körüklemek için çeteler halinde ülkeye sızmaya başlamalarıyla birlikte grubun faaliyetleri yavaşladı.

1897 yılında "Makedonyalı Sosyalist Devrimci Grubu" bu kez *Politiçeska Svobodu* (Siyasal Özgürlük) gazetesini[9] yayımlamaya başladı. Çok geçmeden bu gazete de yok olup gitti, bu da grubu faaliyetlerini Makedonya içlerine götürmeye zorladı. Örgüt üyelerinin önemli bir kısmı Makedonya'ya geçti. Sanayi şehirlerine yerleşip sosyalist işçi partisi yardımıyla, sosyalist yayımları dağıtmaya ve çevrelerinde sosyalist kümeler örgütlemeye başladılar. 1908 yılı Temmuz'una, yani devrimin arifesine kadar sosyalist propaganda, müstebit hükümetten çok, Ortodoks kilisesi ve ulusal devrimci örgütler yüzünden büyük güçlüklerle karşılaştı. 1903 ayaklanmasıyla "Makedonyalı Sosyalist Devrimci Grubu"nun etkinliği tümüyle yok oldu.

Bununla birlikte 1904 yılında Sofya'da "Edirne ve Makedonya İşçilerinin Sosyal Demokrat Grubu" adı altında, 1903 ayaklanmasından sonra, Türkiye'de sürdürülecek eylemleri tartışmak, faaliyet biçimlerini tespit etmek amacıyla bir grup kuruldu. Grup 1907 yılı sonunda çalışmalarını bitirdi. Sosyalist ilke ve taktiklerden yana olduğunu kesinlikle açıkladı ve Temmuz 1908 "Devrim"inden birkaç ay önce tüzüğünü oya sundu. Ayrıca ilkelerini ve eylem biçimini açıklayan bir bildiri de yayımladı.[10]

Temmuz 1908 devrimi, Avrupa Türkiye'sindeki sosyalist eylem koşullarını tümüyle değiştirdi. "Edirne ve Makedonya İşçilerinin Sosyal Demokrat Grubu"nun faaliyet merkezi ülke içlerine kaydı ve Avrupa Türkiye'sinde sosyalist hareketin asıl dönemi başlamış oldu.

Daha şimdiden, Avrupa Türkiye'sinde faaliyet gösteren şu sosyal demokrat işçi örgütlerini sayabiliriz.[11]

---

7. Ayrıntılar için bkz. H. OKAN: *Uslovija projava i razvitie narabotniceskoto i socialisticeskoto dvizenie v Turcija* (Türkiye Sosyalist ve İşçi Hareketinin Doğuşu ve Gelişim Koşulları), *İstoriceski Pregled* XVI, 1960, no. 4 s. 94 ve devamı.
8. "Revolijucija, organ na Makedonskite revoljucioneri" (Devrim, Makedonyalı Devrimcilerin Yayın Organı), Sofya 1895-1896. Yazı işleri sorumlusu Glavinof idi.
9. "Politiceska svoboda, organ na Makedonskite socialisti - revoljucioneri" (Siyasal Özgürlük, Makedonyalı Sosyalist Devrimcilerin Yayın Organı), Sofya 1898-1899.
10. Bkz. H. OKAN: "Uslovija projava..."; D. VLAHOF: "Makedonija i Mladoturska" (Makedonya ve Jön Türkler), *İstoriceski Glasnik*, Belgrad 1949, no. 3 s. 44-52; JOVAN MARJANOVİC: "Nastanak i razvitak radnickog pokreta u Jugoslavenskim zemljama do I svetskogo rata" (I. Dünya Savaşı Öncesinde Yugoslavya'da İşçi Hareketinin Başlayışı ve Gelişimi), Belgrad 1954, s. 32-34, 58-61, 139-144; D. ZOGRAFSKİ: "Za rabotnickoto...."
11. Bulgar sosyalistlerinin Türkiye'de kurdukları örgütler konusunda bkz. S. VELİKOF:

Daha evvel adı geçen, Selanik'teki 4 Bulgar sendikasıyla sıkı ilişkileri olup onları etkisi altında tutan 33 üyeli Selanik örgütü; 89 üyeli karma bir sendikayla ilişkide bulunan 15 üyeli Üsküp örgütü;

İki ay önce kurulan 11 üyeli İstanbul örgütü. Diğer şehirlerde de küçük gruplar bulunmaktadır. Ayrıca fikirlerimizi paylaşan küçük topluluklar, kişiler ve yoldaşlar hemen hemen ülkenin her tarafında mevcuttur.

Bütün bu sosyal demokrat işçi nüvelerini birbirlerine bağlayan, iki yıldan beri yayımlanan ve Türkiye'deki tek sosyal demokrat yayın organı olan 800 tirajlı *Rabotniçeska Iskra* (İşçi Kıvılcımı) gazetesdir.[12] Tam iki ay önce İstanbul Rum işçilerinin sosyalist grubu *Ergatis* (İşçi) gazetesini yayımlamaya başladı.[13] Bugüne kadar, öteki sosyalist grupların ve *Rabotniçeska Iskra*'nın yazı kurulunun yardımlarıyla propaganda ve örgütlenmeye katkıda bulunabilecek birkaç broşür yayımladık. Bu broşürlerden ikisinin başlıkları şöyle: "Sosyalizmin, Temelleri" (Bulgarca, Türkçe, Rumca, Ladino dillerinde basıldı) ve *Kızıl İşçi Takvimi* sonuncusu Bulgarca dilinde ve 4.000 adet basılmıştır.

Başta Selanik, Üsküp, Manastır, İskeçe, Edirne ve İstanbul olmak üzere tüm örgütlerimiz, sosyalist fikirlerin emekçiler arasında yayılması, emekçilerin sınıf bilincine varmaları ve örgütlenmelerinin ilerlemesi için var güçleriyle çalışıyorlar. Emekçileri aydınlatmak ve eğitmek için her fırsattan yararlanıyorlar. Patronlar ve işçiler arasındaki anlaşmazlıklar, iş kazaları, siyasal ve toplumsal olaylar... Proletaryanın örgütlenmesi ve eğitimi yolunda her olanak kullanılmaktadır.

Türkiye'de ilk kez 1909 yılında Üsküp'te kutlanan 1 Mayıs'ta düzenlenen gösteri yürüyüşlerinde örgütlerimiz etkin bir yer aldılar. Örgütlerimiz ayrıca 1909'un Aralık ayında Belgrad'da yapılan Birinci Balkan Sosyalist Konferansı'na da katıldılar.[14]

SONUÇ

Bütün bu açıklamalarımızdan, Avrupa Türkiye'sindeki sosyalist hareketin henüz başlangıç dönemini yaşadığı sonucu ortaya çıkmak-

---

"Sur le mouvement ouvrier et socialiste en Turquie après la révolution Jeune- Turque de 1908" (1908 Jön Türk Devriminden Sonra Türkiye'deki Sosyalist ve İşçi Hareketi Üzerine), *Etudes Balkaniques*, Sofya 1964.

12. "Rabotniceska Iskra, Zasçitnik na rabotniçeskite interesi v Turcija" (İşçi Kıvılcımı, Türkiye'de İşçi Çıkarının Savunucusu), 1909-1911. Yazı işleri sorumlusu V. Glavinof idi.
13. İstanbul'daki bu Rum sosyalist grup için bkz. Vezestenis'in raporuna, Belge: 68.
14. Bkz. "Gledisceto na Balkanskite socialdemokraticeskite partii za Balkanskata federecija i rezoljucijata v Belgirad" (Balkan Sosyal Demokrat Partilerinin Balkan Federasyonu Konusundaki Görüşleri ve Belgrad Karar Bildirisi), Solun 1910, zikreden: D. ZOGRAFSKİ: "Za rabotnickoto..."

tadır. Hareketin yolunu tıkayan birçok engel vardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu engellerden biri, proletaryanın büyük bir kısmının, özellikle de Türk proletaryasının bilgi ve her türlü kültürden yoksun oluşudur.

Öte yandan, Osmanlı hükümeti grev ve sendikalaşma haklarını kısıtlayan bir dizi yasayı parlamentodan geçirdi. Ayrıca "evsiz barksız" serserilere bedensel cezalar uygulanabilmesini de yasalaştırdı. Fakat Avrupa Türkiye'sindeki sosyalist hareketin ayakbağı –komşu devletlerin de durmaksızın körüklemekten geri kalmadıkları– farklı milliyetlerin birbirleriyle uzlaşmaz gibi gösterilen düşmanlıklarıdır.

Öte yandan İttihat Terakki Partisi'nin ve İstanbul'daki parlamentosunun siyaseti bu konuda eski yönetiminkinden hiç de farklı değildir. Milliyetler arasındaki kinleri yatıştırmak bir yana, durumu daha da vahim bir hale getirecek olan yasalar çıkararak ve hatta milliyetler arasında ayırım gözeten vergiler getirerek bu kinleri suni olarak sürdürmeye çabalıyor. Sosyalist mücadelede başta gelen engellerden biri de, burjuva önderlerinin milliyetçi önyargılarının Rum ve Türk işçi örgütleri içinde iyice yer etmiş olmasıdır.

Bütün bunlara rağmen iyi niyetle, yılmaz bir gayretle ve de özellikle Yunanistan'da sosyalist fikirlerin gelişmesi ve temelleri geçen yıl Belgrad'daki Birinci Balkan Sosyalist Konferansı'nda atılan Balkan sosyal demokrasisinin güçlenmesiyle bütün bu zorlukların üstesinden gelebileceğimize inanıyoruz. Türkiye'deki kapitalizmin gelişimi ve serbestçe ilerlemesi olgusu bu inancımızı daha da güçlendiriyor.

Fakat Enternasyonal'in manevi desteğine de güvendiğimiz bir gerçektir. Aşağıdaki bilgileri iletmekle de görevimizi yaptığımıza inanıyoruz. Türkiye'deki sosyalist propaganda açısından küçümsenmeyecek bir engel de, Enternasyonal'e sosyalizmle yakından uzaktan hiçbir ilgisi bulunmayan partilerin kabul edilmesidir. SEBK'in birinci bülteninde bir Selanik Sosyalist Federasyonu'nun Enternasyonal'e katılmak için Başkanlık Kurulu'na başvurduğunu okuduk. Başkanlık Kurulu Yürütme Komitesi de SSİF hakkında bilgi edinmek için Ermeni partisi Taşnaksutyun'a başvurmuş. Taşnaksutyun tam bir burjuva partisidir ve verdiği bilgiler tümüyle yanlıştır. Örneğin, Taşnaksutyun Selanik'ten Jön Türkler'in irade ve güçleri sayesinde[15] seçilen D. Vlahof'u sosyalist milletvekili olarak tanıtmaktadır. Bundan başka D. Vlahof ve Selanik'teki birçok "sosyalist" de sosyalizmle hiçbir ilgisi bulunmayan ve aslında Jön Türkler'in Avrupa Türkiye'sindeki bir

15. D. Vlahof gerçekten İttihatçıların listesinden seçilmişti.

maşası veya daha doğrusu bir şubesi durumundaki bir partinin üyesidirler. Üstelik Selanik'te Sosyalist Federasyon da yoktur. Böylece, Enternasyonal'e herhangi bir sosyalist partiyi veya basit bir işçi örgütünü değil, tersine aslında var olmayan bir sosyalist Federasyon'un tabelası altında Jön Türk hükümeti işçi örgütlerini kargaşalığa ve yanlışlıklara sürükleyerek onları mücadeleye hazırlıksız hale getirmek için Enternasyonal'den yararlanmak istemektedir.

Bu durum üzerine Başkanlık Kurulu'nun dikkatini çekiyor ve sahte bir Sosyalist Federasyon'un arkasına saklanan şubesi aracılığla Jön Türk partisinin Enternasyonal'e kabul edilmesini reddedeceğini umuyoruz; Başkanlık Kurulu bunu yapmakla ülkemizde sosyalist hareket için en elverişsiz koşullarda verdiğimiz zorlu mücadelede bize en büyük desteği sağlamış olacaktır.[16]

Sevgili yoldaşlar bizden sizlere kardeşçe sosyalist selamlar.

Avrupa Türkiye'si sosyal demokrat örgütleri ve yayın organları *Rabotniçeski Iskra* ve *Ergatis* adına

V. Glavinof

16. Glavinof'un bu suçlamaları ciddiye alınamaz.

BELGE: 8

Selanik, 19/10/1910

Selanik Sosyalist
İşçi Federasyonu

Yoldaş C. Huysmans'a
Enternasyonal Başkanlık Kurulu Sekreteri
Brüksel

Sevgili Yoldaş,

Bu ayın birinde yollamış olduğumuz mektubu teyit eder, Paris 11 Rue de la Chaumière'de oturan Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu (SSİF) üyesi, arkadaşımız Saul Nahum'un[1] 1910 Eylül'ünden 1911 Ağustos'u sonuna kadar SSİF'in Sosyalist Enternasyonal'in Başkanlık Kurulu nezdindeki temsilcisi seçildiğini bildiririz.

Bu fırsattan yararlanarak bize, son yayımladığınız bülteni ya da Sosyalist Kongre'nin[2] genel raporunu göndermenizi rica ederiz.

Ayrıca 100 franklık yılık aidatımızın makbuzunu göndermenizi rica ediyoruz.

Kardeşçe selamlarımızı kabul etmenizi rica eder istenilenleri göndermenizi bekleriz.

Komite adına
Sekreter yardımcısı
J. Hazan

---

1. Saul Nahum, daha Federasyon'un Enternasyonal nezdindeki resmi temsilcisi olarak tayin edilmeden önce SEBK ile temasta bulunmaktaydı. Camille Huysmans'ın evrakları arasında Nahum'un 15 Mart 1910 tarihli bir mektubu bulunmuştur. Bu mektubun yazılış tarzından Nahum ile Huysmans'ın belli bir süreden beri tanıştıklarını düşünebiliriz. Büyük bir olasılıkla SİF'in, Brüksel'deki Başkanlık Kurulu'yla ilişkisini sağlayan S. Nahum'dur.

BELGE: 9

Paris, 3 Aralık 1910

Sevgili Yurttaş,

Benden istemiş olduğunuz Osmanlı meclisindeki parti dağılımı hakkındaki bilgilerin Selanik Milletvekili arkadaşım Vlahof'tan gelmesini beklediğim için mektubunuza daha önce cevap veremedim.

Beklediğim bilgiler henüz gelmedi, onların yerine ise Federasyonumuzdan çok kötü haberler geldi. Jön Türk hükümeti ikiyüzlü ve sinsi bir baskı politikası sürdürmektedir. İdari tedbir olarak SİF'in lokalini kapattılar. Bu tedbir Federasyonumuzun varlığını bile tehlikeye sokacak sonuçlar doğurabilir. Bu konuyu (okunamadı) önümüzdeki toplantısına götürmek niyetindeyim.

Fakat o ana kadar, Yürütme Komitesi'nin durumu kınayan bir yazı gönderebileceğini sanmıyorsanız o zaman eğer mümkünse göndereceğimiz haberleri yayımlamayı kabul edecek –kuşkusuz bizim sorumluluğumuz altında– bir Belçika gazetesini tavsiye etmenizi rica edeceğim. Türkiye'de basın özgürlüğü diye bir şey yoktur. Öte yandan sizin de bildiğiniz gibi, Humanité *(İnsaniyet) zorlu bir mücadele verdiğinden bize ancak zaman zaman, o da ufacık yazılarla yer ayırabiliyor. Jön Türkler, Avrupa kamuoyundan oldum olası çekinirler. Fransa ya da Belçika'da bir kampanyayı başlatabilirsek İstanbul'daki yöneticileri belki geriletebiliriz.*

Yoldaşlarımız görevlerini, hiç kuşkusuz yerine getireceklerdir. Daha şimdiden büyük bir yürüyüşün hazırlıklarına girişmiş bulunuyorlar. Vlahof, hükümeti gensoru önergesi vermekle tehdit ediyor.

Cevabınızı bekler, yürekten duygularınızı kabul etmenizi dilerim.

Yurttaş Huysmans'a
Brüksel

S. Nahum
11 Reu de la Chaumière

BELGE: 10

Selanik, 30/12/1910

Selanik Sosyal Demokrat
İşçi Örgütü[1]
Tophane Karşısında
Yıldız Oteli

Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu'na
Yoldaşlar!

Türkiye'de de birkaç yıldan beri, sosyal demokrat grupların oluştuğunu biliyorsunuz ve biz bu grupların bir araya getirilmesini doğru bulmaktayız.

Bunun için 25, 26, 27 Aralık'ta Noel tatilinde Selanik şehrinde, bütün sosyal demokrat grupların ve sendikal örgütlerin katılacağı bir konferans düzenlemeye karar verdik; böylece bu örgütler arasında bağlantı kurulacak ve bunlar diğer ülkelerdeki yoldaşlar gibi, ilerleme kaydedeceklerdir.

Sınıf bilincine ulaşmış proletaryanın bilgisine sunarız! Yaşasın uluslararası sosyal demokrasi!

Sosyal Demokrat Selamlar
Sekreter
N. Deveciyef

Yoldaşlar!

Bu mektubun hangi amaçla yazıldığını biliyorsunuz ama yine de dili pek iyi olmadığından sizden özür dileriz.

---

1. Sözü edilen grup, V. Blagoef'in "dar" sosyalistleri eğilimine bağlı Bulgar sosyalistlerin Selanik'te kurdukları örgüttür. SİF'in rakibi durumunda olan bu örgüt hakkında bkz. S. VELİKOF: "Sur le mouvement..."

BELGE: 11

Paris, 03/01/1911

Sevgili Yurttaş,

8 Aralık tarihli mektubunuzu[1] *ve 1 Ocak tarihli genelgeyi aldım. Selanik Sosyalist Kulübü'nün kapatılması olayında, milletvekili yoldaşımız Vlahof'un yılmak bilmeyen mücadelesi sayesinde, taleplerimiz geçici olarak yerine getirildi; ama Jön Türkler, Federasyonumuzun işini bitirmeye kararlı gözüküyorlar. Militanlarımızı tehdit edip, derneğimizin yasadışı(!) olduğunu ilan ediyorlar.*

Hemen bugün, muhabiri bulunduğum Selanik Terakki *gazetesine yazacağım. Eğer Makedonya'nın bu en ilerici gazetesi Jön Türk hükümetine karşı makalemi yayımlamayı redderse sizin yoldaşça yardımlarınıza başvuracağım. Fakat dışarıda bir muhalefet hareketi başlatmadan önce, bütün olanaklarımızı kullanıp bu muhalefeti asıl Türkiye içinde sürdürmeye çalışmamız gerektiğini sanıyorum.*

SEBK'in 15 tarihli genelgesini dikkatle inceliyoruz, cevabımızı yakında ileteceğiz.

Sevgili yurttaş, kardeşçe selamlarımızı kabul etmenizi rica ederiz.

S. Nahum

1. Bu mektup bulunamamıştır.

BELGE: 12

Sevgili Yurttaş,

Humanité *gazetesinde bugün çıkan*[1] *Osmanlı sosyalistlerinin durumuyla ilgili küçük yazıyı okudum. Arkadaşımız Vlahof'un, iki Ermeni milletvekiliyle birlikte duruma müdahalesi –ki bu ikinci müdahaleleridir– üzerine İçişleri ve Bayındırlık bakanlarının Selanik Federasyonu militanlarına yapılan baskıların duracağı konusunda en kesin teminatları verdiklerini hiç kuşkusuz biliyorsunuz. Arkadaşımız Benaroya serbest bırakılmıştır. Bu durumda, Avrupa'da Jön Türkler'e karşı bir kampanyaya girişmenin, ihtiyatsız ve hatalı bir politika olacağı kanısındayım. İhtiyatsız; çünkü ülke içinde muhalefet edebilecek güçte olmadığımızı açığa vurursak mahvoluruz. Çünkü Türkler ancak çok güçlü sandıklarından çekinirler. Selanik Federasyonu'nun varlığını sürdürmeyi başardığını*[2] *bu iki yıl içinde en önemli taktiğimiz, olgunlaştığımızı kabul ettirmekti.*

Jön Türkler'e dışardan saldırmak hatalı bir politika olacaktır; çünkü yabancı kamuoyuna şimdilik bir değer vermektedirler ama düşmanca bir tutuma alıştıktan sonra artık hiçbir sınır tanımayacaklardır. Gericilik gemi azıya alacak, militanlarımızın karşı karşıya kalacakları tehlikeler bir yana, güçsüz olan örgütlerimiz darmadağın edilecektir. Oysa Jön Türkler'de, dostlarımızın uygar ülkelerde bize tanıdıkları propaganda kolaylıklarını, kendilerinin de Türkiye sınırları içinde tanıyacaklarına inandığımız izlenimini bırakırsak, daha iyi günler gelene kadar örgütlenmemizi sürdürebiliriz.

Sendikalar arası bir toplantının[3] *yapılmasına gelince; yine Türkiye'de eyleme geçmemizin gerekliliği ve bu ülkede militanlarımız için yaşama olanağı kalmadığı açıkça belli olmadan ülke dışında mücadeleye girişmemizin yanlış olduğunu var gücümle savunacağım. Daha o noktaya gelmedik ve gerici tepkilerin bugünkülerden daha ileriye gidemeyeceğine ve bundan böyle bizleri rahat bırakacaklarına inanıyorum.*

---

1. Jön Türk devriminden beri, Avrupa basını Türkiye'deki olaylara büyük ilgi göstermekteydi. Genellikle Ermeni militanlarından ya da Kristian Rakovski'den haber alan sosyalist basın, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki işçi hareketlerinin evrimine ilişkin bilgileri sürekli yayımlamaktaydı.
2. S. Nahum'un kendisini neredeyse Federasyon'un kurucusuymuş gibi göstermesi ilgi çekicidir.
3. Öyle anlaşılıyor ki, SEBK böyle bir toplantının yapılmasını genelgelerinden birisinde önermişti. Bkz. Belge: II.

Yabancı ülkelerdeki yoldaşlarımızın müdahalelerini küçümsemiyoruz.[4] *Birkaç hafta önce desteğiniz için size başvurmuş olduğuma göre bir küçümsemenin söz konusu olamayacağı apaçık ortada. Ama kendi olanaklarımızla mücadele edebildiğimiz sürece ve başarı umudumuzu yitirmedikçe Enternasyonal'den yardım istememeyi tercih ediyoruz.*

Doğal olarak, tehlike durumunda (ve yalnız o zaman) mücadele arkadaşlarımızı yardıma çağıracağız, zaten öyle bir durumda onlar da bize güvenebilirler.

Sevgili yurttaş en içten dileklerimin kabulünü rica ederim.

S. Nahum

4. Daha ileride de göreceğimiz gibi, Enternasyonal sosyalistlere karşı yürütülen baskıların sona ermesini sağlamak amacıyla İttihatçı hükümet nezdinde çeşitli girişimlerde bulunacak ama bu girişimler tabii ki, tümüyle sonuçsuz kalacaktır.

BELGE: 13

10/1/1911

TELGRAF
HUYSMANS, HALKEVİ, BRÜKSEL

Selanik'te toplanan Türkiye sosyalist örgütleri[1] *hükümetin girişimlerinin, doğmakta olan sosyalist hareketi boğmaya yönelik olduğunu göz önüne alarak, Osmanlı proletaryasının gericiliğe karşı mücadelesinde Enternasyonal'in desteğine başvururlar.*

Merkez Komitesi

1. Deveciyef'in mektubundan (Belge: 10) bu toplantının Selanik'te 25, 26, 27 Aralık 1910 tarihlerinde yapıldığı anlaşılıyor. Bulgar sosyal demokratları ve Federasyon'un militanları yanında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki diğer örgütler de temsil edilmişti. Bkz. S. VELİKOF: "Sur le mouvement...."

BELGE: 14

Selanik, 13/1/1911

C. Huysmans yurttaşa
SEBK Sekreteri
Brüksel

Yurttaş,

Türkiye'deki en önemli sosyalist ve işçi temsilcilerinin şehrimizde düzenledikleri Danışma Konferansı adına çektiğimiz telgrafı tasdik ediyoruz. Telgraf metni şöyle idi.

"Selanik'te toplanan Türkiye sosyalist örgütleri, hükümet girişimlerinin, doğmakta olan sosyalist hareketi boğmaya yönelik olduğunu göz önüne alarak Osmanlı proletaryasının gericiliğe karşı mücadelesinde Enternasyonal'in desteğine buşvururlar."

Söz konusu metnin tam olarak elinize geçip geçmediğini bildirmenizi rica ederiz.

Bu ilginç toplantının ayrıntılarını ve Osmanlı proletaryasının birliğinin temellerinin atıldığı karar bildirisini yolluyoruz.[1]

Sevgili yurttaş, kardeşçe sosyalist selamlarımızı kabul etmenizi rica ederiz.

Sekreter Yardımcısı
Jozef Hazan

Bize 25/12/1910 tarihli Le Peuple *(Halk) gazetesini göndermenizi rica ederiz.*

---

1. Bu mektubun yazarına göre, 1910 Aralık'ındaki toplantının düzenlenmesinde en önemli rol, SİF'e düşmekte. Fakat Bulgar kaynaklarına dayanan S. VELİKOF: "Sur le mouvement...", apayrı bir bilgi vermekte: *"Toplantı fırtınalı bir hava içinde geçti; taktik ve ideolojik olduğu kadar örgütlenme açısından da ortaya çıkan ayrılıklar yüzünden çeşitli bölünmeler oldu. İleri sürülen resmi bahane ise, SİF'in tartışmalara kabul edilmesiydi"*. Bu durumda, bu "birlik beraberlik" toplantısının gerçek niteliği hakkında bir fikir edinmek çok zor. Söz konusu tartışmalar konusunda çok az şey bilinmektedir. 3, 10 ve 17 Mart 1911 tarihli *Solidarida Ovradera* gazetesinden ancak toplantının gündemini öğrenebiliyoruz: 1) Ülkenin siyasal durumu ve işçi sınıfı 2) Türkiye'de bir sosyalist birliğin zorunluluğu; 3) Sendikalar ile sosyalist hareket arasındaki ilişkiler; 4) Sosyalist basının örgütlenmesi; 5) Diğer noktalar. Kabul edilen bazı kararların metni için kitabımızın Basın Dosyası bölümündeki Belge: VIII'e bakınız.

BELGE: 15

27/1/1911

M. Saul Nahum
Selanik İşçi Derneği Temsilcisi
Paris

Sevgili Yurttaş,

Jön Türkler'le ilişkileri olan bazı kişilerle görüştüm ve sizinle tamamıyla aynı fikirdeyim; Jön Türkler'i fazla kışkırtmamalı; YUMUŞAKLIKLA PAZARLIĞA OTURMAK GEREKİR.

Görüştüğüm kişilerin görüşlerine göre, bu işi:
a) Etkinliği olan ve Jön Türkler'in saydığı bir kişi olan Jaurès;
b) İnsan Hakları Birliği Başkanı De Pressensé ve
c) Londra'daki Balkan Komitesi'nin Başkanı, Avam Kamarası'ndan M. Baxton aracılığıyla yürütmek gerekir.[1]

Ayrıca, masonlar aracılığıyla da ilişkiye geçmenizi salık veririm.[2]
Kendinizin doğrudan doğruya temasa geçmesini mi uygun buluyorsunuz (ki bunun daha kolay ve çabuk olacağı kanısındayım) yoksa benim yazmamı mı arzu ediyorsunuz? Lütfen bildiriniz.
Kendinizi, arkadaşlarım Jaurès ve De Presssensé'ye tanıtmak için elinizdeki mektubu kullanabilirsiniz.

Kardeşçe Selamlar
C. Huysmans

---

1. Jaurès gerçekten Jön Türkler'in büyük saygı duydukları bir kişiydi. Fakat buna karşılık De Pressensé (1853-1914) ve M. Baxton'un açıkça ortaya koydukları Ermeni yanlısı tavırları İstanbul'daki yöneticilerin güvenini sağlamaya engel teşkil ediyordu.
2. Gerçekten İttihatçıların büyük bir kısmı masondu ve bu da halk tarafından bilinmekteydi. Huysmans, sosyalist fikirlere yakın olan Batı mason localarının Türkiye'deki "biraderleri" üstünde bazı etkileri olabileceğini umuyordu. Oysa İttihatçı masonlar ile Avrupa'daki büyük localar arasındaki ilişkiler pek iyi değildi. Türkiye'de 1908 devriminden sonra (İngiliz elçisi G. Lowther'in deyimiyle) yerden mantar bitercesine çoğalıveren bir yığın loca, Fransa ve İngiltere'de gayri ciddi ve gerçek masonluktan uzak görülüyordu. Aslında İttihatçıların amacı, Avrupa yönetici çevreleri içinde oldukça etkili olduğu göz önünde tutulan "biraderler"in desteğini sağlamaktı. Bu konuda bkz. G. Lowther'in raporuna. İngiliz Dış İşleri Arşivi. D. İ. 371/1010. 29/5/1910.

BELGE: 16

SSIF
Selanik

Sevgili Yurttaşlar,

Telgrafınızı ve mektubunuzu tam zamanında aldım, metinler birbirine uygundu.

Paris'teki temsilcinizle ilişki kurdum. İkimiz de, örgütlerimize yakınlık duyan Jön Türk dostlarıyla görüştük ve yumuşaklıkla geçici bir uzlaşma pazarlığına oturmanın gerekliliği kanısına vardık. Kampanya açarsak İstanbul hükümeti baskıyı daha da artıracak. Oysa Jaurès, De Pressensé, Baxton ve diğerlerinin nüfuzlarından yararlanarak belki daha iyi bir sonuca varırız.

Bu yüzden, sizden ricam sabır göstermeniz ve taktiğimizin sonuçlarını beklemenizdir.

Toplantınız hakkında eksiksiz bir rapor göndermeyi unutmayın.

Kardeşçe Selamlar
C. Huysmans

BELGE: 17

Paris, 3/3/1911

Sevgili Yurttaş,

Daha erken cevap yazamadığım için özür dilerim. Ne kadar meşgul olduğunuzu iyi bildiğimden vaktinizi almak istemiyorum.

Salık verdiğiniz görüşmelere girişmeden önce Selanik'teki dostlarımızla tümüyle aynı fikirde olup olmadığımızı öğrenmek istedim. Cevaplarını daha yeni alabildim.

Yoldaşlar, haklı olarak, bugüne kadar kazandıkları başarılardan gurur duymaktadırlar; önemli sayıda üye toplayabildiler, rahatsız edilmeksizin gösteriler, yürüyüşler düzenleyip toplantılar yapabildiler. Elde edilen bu başarıların örgütün güçlülüğünden ileri geldiğine inanıyorlar. Kanımca yanılıyorlar. Çünkü sosyalistlerin Selanik'teki durumu oldukça sallantıda. Örgütlü bir parti olarak, yasal varlıkları söz konusu değil. Jön Türk hükümeti yarın öbür gün yeniden barışmış olduğu[1] kozmopolit finans kapitale teminatlar verme zorunda kalırsa, Federasyonu kapatıp üyelerini her bir tarafa dağıtabilir. Jön Türkler henüz keyfi bir yönetim kurmuş değiller. Yoldaşların hemen mücadeleye girişmelerine hiçbir itirazım yoktur fakat bu mücadeleye ayrılacak zaman da örgütlenme açısından kaybedilmiş olacak. Bence en acil görev, üstelik imparatorluğun bugünkü durumunda mümkün ve yararlı olan tek görev; örgütlenmedir.

Ilımlılıktan söz edebilecek kadar ayrıcalıklı bir durumda olduğumu biliyorum. Şu anda Jön Türk baskılarının erişemeyeceği kadar uzaktayım. Fakat her şeyden önce söz konusu olan Federasyonumuzun ayakta kalmasıdır.

Yoldaşlarımıza rağmen, yani demek istediğim Jön Türkler'e karşı başlatılacak girişimlerin yararlılığı konusundaki kararsızlıklarına rağmen, onlarla (yani Jön Türkler'le) temasa geçebileceğimizi sanıyorum.

Dolayısıyla, göndermiş olduğunuz tavsiye mektubunuzdan Jaurès ve De Pressensé'yi görmek için yararlanacağım. Masonlar arasında hiç tanıdığım yok. Bu örgütle ilişkileri siz üstlenirseniz beni çok sevindirmiş olacaksınız.

---

1. Saul Nahum hiç kuşkusuz Osmanlı hükümetinin Fransa, İngiltere ve Almanya'daki yeni istikraz girişimlerini kastediyor. Cavit Bey, 1910 Haziran'ında Fransız bankalarıyla, pazarlığa oturmak üzere Paris'e gelmişti. Ama bu görüşmeler sonuçsuz kalmış ve maliye bakanı bir Alman banka grubuna dönmüştü. 1910 Kasım'ında bu grupla 11 milyon altın liralık bir anlaşma imzalandı.

Etrafta dolaşan söylentiler doğruysa, yani Jaurès gerçekten İstanbul'a gidecekse o zaman Selanik'e de uğramasını rica edeceğim.

En ufak ayrıntıdan bile sizi haberdar edeceğim.

Yurttaş Huysmans
SEBK
Brüksel

Kardeşçe Selamlar
S. Nahum

BELGE: 18

Selanik, 3/5/1911

Sosyalist İşçi Federasoynu

Yurttaş Huysmans'a
Brüksel

Sevgili Yurttaş,

Metni aşağıda tekrarlanan 1 Mayıs tarihli telgrafımızı tasdik ediyoruz. "1 Mayıs nedeniyle bir araya gelen 7.000 Osmanlı sosyalist, Osmanlı proletaryasının sevgi ve selamlarını gönderiyor. Sosyalist büro."

Bu yıl düzenlediğimiz gösteri yürüyüşü, gerek katılanların sayısıyla gerekse de uluslararası niteliğiyle son derece önemli etkiler uyandırdı. Federasyonumuzun çağrısına on dörtten fazla sendika cevap verdi. Ayrıca harekete çok sayıda sendikasız işçi de katıldı. Hamalların, yük arabası sürücülerinin, mavnacıların, yük boşaltıcıların ve liman işçilerinin büyük bir kısmının işlerini bırakmaları şehirde hayatı felce uğrattı; bu yüzden patronların çoğu dükkânlarını kapatıp, bayramımıza katılmak zorunda kaldılar, tabii seyirci olarak.

Sabah şehrin büyük bir kahvesinde bir toplantı düzenlendi. Militanlarımızın dört ayrı dilde konuşmalarını beş bin kişi dinledi. Konuşmalar "1 Mayıs'ın önemi ve işçi talepleri" üzerine idi.

Öğleden sonra büyük bir yürüyüş yapıldı. En önde bando mızıka ile yedi-sekiz yaşları arasında bin kadar küçük işçi, sendikalı ve 1 Mayıs'ı kutlamaya gelen önemli sayıda sendikasız işçilerden oluşan büyük kafileye yol açıyorlardı. Nüfusu meydana getiren çeşitli milliyetlerden her biri temsil edilmişti; bu da son derece etkili oldu.

Kortej, şehrin ana caddelerinden geçti. Arada şehrin en işlek noktalarında durulup fırsattan yararlanarak çeşitli konuşmalar yapıldı. Özellikle milletvekili yoldaşımız Vlahof'un "Hürriyet Meydanı"nda yirmi bin kişilik[1] bir dinleyici kalabalığı önünde yaptığı "Ülke Siyaseti ve Balkan Konfederasyonu" konulu konuşması dikkatle izlendi.

Yürüyüş tam bir düzenlilik içinde sona erdi.

Bu fırsattan yararlanarak, bugüne kadar söz vermiş olduğumuz halde size örgütümüz hakkında bir rapor gönderemediğimizden ötürü özür

---

1. Bu 20.000 sayısı oldukça mübalağalı gözüküyor. Federasyon'un büyük mitingleri hicbir zaman 6.000 ile 10.000 kisiden fazla toplanamadı.

dileriz. Bu gecikmenin nedeni Federasyonumuzun içinde bulunduğu büyük hareketliliktir. Çok sayıda sendika greve, patronlar da lokavta gitti.[2] *Tütün rejisi sendikası grevi hâlâ devam etmektedir. Bütün bu işçi hareketleri zamanımızın büyük bir kısmını alıyor ve vermiş olduğumuz sözü yerine getirmeyi engelliyor. Durum böyle olmakla beraber, raporu pek yakında yollayabileceğimizi umuyoruz.*

Kardeşçe Sosyalist Selamlar
Sekreter Yardımcısı
Jozef Hazan

2. Selanik bölgesi bu devirde büyük tütün rejisinde önemli bir greve şahit oldu. Öte yandan 21/4/1911 tarihli *Solidaridad Ovradera*'ya bakılırsa Kavala, Drama ve Selanik'te 10.000'e yakın tütün mağazaları işçisi lokavta uğradılar.

BELGE: 19

Selanik, 8/6/1911

Sosyalist İşçi Federasyonu

Yurttaş C. Huysmans'a
Brüksel

Sevgili Yurttaş,

Dün göndermiş olduğumuz ve metni aşağıda tekrarlanan telgrafımızı teyit ediyoruz:

"Sosyalist Federasyon'un sekreteri yargılanmaksızın ve de sebep gösterilmeksizin sürgün edildi. Gerekeni yapınız."

Daha önce de telgrafla bildirdiğimiz gibi aralarında sekreterimizin de bulunduğu dört militan yoldaşımız, pazartesi sabahı valiliğe davet edildiler. Valilikte polis şefi, sorguya bile çekmeksizin hapse atılmalarını emretti. Yalnız sekreterimiz valilikte tutuldu, dün sabah da hakkında hiçbir mahkeme kararı olmadığı halde Sırbistan'a götürüldü. Polis, kiminle olursa olsun görüşmesini yasakladığından tek bir kelime bile konuşamadık.

Başsavcı ve polis şefi nezdindeki girişimlerimizden şu sonuç çıkıyor: Dostluklar Kulübü[1] *adlı patronlardan oluşan bir milliyetçi topluluğun girişimleri sonucu yoldaşlarımız "Devlete karşı ağır suç" işlemekten tutuklanmışlardır. Şu anda serbest bırakılmaları için hiçbir girişimde bulunamıyoruz. Çünkü valilik, sultanın şehrimize gelişinden ötürü kapatıldı. Öte yandan da avukatlar davamızı üzerlerine almayı reddediyorlar.*

İstanbul'da bulunan milletvekili yoldaşımız Vlahof'a, gerekli işlemleri yapması için çoktan telgraf çektik. Fakat polisin baskılarından ötürü yoldaşlarımızın içine düştüğü yılgınlık, hareketimizin varlığını tehlikeye düşürebilir. Sizden, bu yüzden, gerekeni yapmanızı ve yabancı kamuoyunun desteğiyle davamızı kazanıp hareketimizi kurtarmanızı sağlayacak basın kampanyasını başlatmanızı rica ediyoruz.

Pek yakında haberlerinizi almam umuduyla kardeşçe selamlıyoruz.

Sekreter Yardımcısı
Jozef Hazan

---

1. Belki de masonlara bağlı olan bu kulüp, Selanik'in en önemli kulüplerindendi. Üyeleri, şehrin bütün büyük olaylarına katılıyorlardı. Söylentilere bakılırsa, gizli bir nüfuza sahiptirler. Bu kulübün etkinlikleriyle ilgili birçok haber *Journal de Salonique*'de bulunabilir.

BELGE: 20

9 Haziran

Sosyalist İşçi Federasyonu
Selanik

Sevgili Yurttaş Hazan,

İki telgrafınızı da aldık. Birincisi dört sosyalistin sebepsiz yere tutuklandığını, ikincisi de Federasyon sekterinin tutuklandığını bildiriyordu. Bu telgraflar üzerine, İstanbul Meclisi Başkanı Ahmet Rıza'ya[1] Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu Yürütme Komitesi'nin ve bütün Belçikalı sosyalist milletvekillerinin imzaladıkları bir dilekçeyi gönderdik.

Sevgili yurttaş kardeşçe selamlarımızı kabul ediniz.

---

1. AHMET RIZA (1859-1953): İttihatçıların başlıca önderlerindendi. 1889'dan 1908'e kadar Paris'te sürgün kalmış ve Abdülhamid mutlakiyetçiliğine karşı mücadeleyi oradan yönetmişti. Pozitivist fikirleri benimsemiş ve açık görüşlü olarak tanınmıştı. Bu yüzden Enternasyonal'e bağlı sosyalistler ona yakınlık duyuyorlar ve isteklerini dinleyebilecek bir muhatap olarak görüyorlardı. Aslında Ahmet Rıza, Türkiye'de sosyalist fikirlerin yayılmasını kolaylaştırmaya hiç mi hiç niyetli değildi. Ayrıca Osmanlı parlamentosu başkanı olmasına rağmen İstanbul'da pek fazla nüfuzu yoktu. Zaten 1908'den sonra iktidar eski Paris, Londra, Cenevre sürgünlerine değil de, Talat ve Enver gibi ülke içinde mücadele etmiş olanlara geçer.

BELGE: 21

Selanik, 19 Haziran 1911

Sosyalist İşçi Federasyonu

C. Huysmans
Yurttaşa - Brüksel

Sevgili Yurttaş,

9 Haziran tarihli mektubunuzu aldık.

Ahmet Rıza nezdindeki girişimleriniz sonucunu sabırsızlıkla bekliyoruz. İstanbul'daki sosyalist milletvekilleri[1] sekreterimizin Selanik'e dönebilmesi için ellerinden geleni yapıyorlar. Ama bununla yetinmememiz ve Jön Türk hükümetine böyle eylemlerin bir daha tekrarlanmaması için kararlı bir şekilde müdahalede bulunmamız gerektiğini düşünüyoruz.

Temsilcimiz Saul Nahum, bu müdahalenin gerçekleşmesi için etkin bir şekilde çalıştığını bildiriyor. Onunla temasa geçip bizi de haberdar etmenizi diliyoruz.

Yakında haberlerinizi almak umuduyla.

Kardeşçe Selamlar
Sekreter Yardımcısı
Jozef Hazan

1. Bunlar D. Vlahof ve parlamentoda sosyalist olduklarını iddia eden beş-altı Ermeni milletvekilivdi.

BELGE: 22

Paris, 10 Temmuz 1911

Sevgili Yurttaş Huysmans,

Selanik'teki yoldaşlarımız son olaylar hakkında sizi haberdar ettiler. Hemen müdahale ettiğiniz için size teşekkür ederim. Biz de kendi tarafımızdan Ahmet Rıza'ya başvurduk ama son aldığımız bilgilere göre onun pek fazla bir etkinliği olmadığını öğrenmiş bulunuyoruz. Marcel Sembat'ı[1] gördüm. Masonlara gönderilmek üzere benden bir muhtıra istedi. Yoldaşlarımız, Benaroya'nın sınır dışı edilmesinin sorumlularının masonlar olduğunu bildirmektedir.[2]

Bu koşullar altında, geriye tek bir çare kaldığını sanıyorum: O da Jön Türk yönetimine karşı sıkı bir muhalefet başlatmak. Gazetemiz Solidaridat Ovradera *(İşçi Dayanışması) resmi makamlarla cesaretle mücadele ediyor, sosyalist olmayan ve Fransızca yayımlanan* Progrés de Salonique *(Selanik Terakki) gazetesi bana her türlü imkânı sağlıyor. Mitingler ve gazete makaleleriyle sürecek bir ajitasyon kampanyası başlatıyoruz. Aksilik şurda ki, bu adamlar kaba kuvvetten başka bir "yöntem" bilmiyorlar. Tartışmayı kabul etseler, davayı kazanabilme olasılığımız belirebilir.*

Bana söz vermiş olduğunuz Belçika basınının yardımına sürekli başvurmak zorundayım. Bu ara Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu'nun toplantısı yapılacak mı? Sizce Benaroya'nın sınır dışı edilmesini protesto etmek için böyle bir toplantıyı beklemek mi gerekir yoksa Başkanlık Kurulu'nun böyle bir girişimde bulunması mı daha uygun olur?

Mektubunuzu bekler, yürekten kardeşlik duygularıma inanmanızı rica ederim.

S. Nahum

---

1. Fransız sosyalizminin büyük önderlerinden biri olan Marcel Sembat (1862-1922) birçok yoldaşı gibi masondu.
2. Belge: 19'da da belirttiğimiz gibi, bu kulüp muhtemelen masonlara bağlıydı.

BELGE: 23

Paris, 5 Ekim 1911

Sevgili Yurttaş Huysmans,

Selanik'teki arkadaşlarımızdan haber beklediğimden bu son olaylara[1] rağmen, size daha erken yazamadım.

Tasarladığımız gösteri yürüyüşleri gerçekleşemedi.[2] Yabancı unsurların bu gösterilerden yararlanıp İtalya'nın saldırısını haklı göstermek için bekledikleri fırsatı yaratmaktan çekindik. Zaten, eylemimizin tümüyle sosyalist bir nitelikte kalmasını özellikle istiyorduk.

Uluslararası kongrelerin ve Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu'nun kararlarının[3] ülkemizde, bugünkü koşullar altında uygulanabileceğini sanmıyoruz. Aslında, Jön Türkler, olsa olsa Trablusgarp'ı yeterince tahkim etmekle suçlanabilirler. Oysa bu suçlama, sosyalistlerin ağzında gülünç olur. Kazanç ve kayıpların bir bilançosunu çıkarmak için çatışmanın sonunu bekliyoruz. Jön Türkler'den ciddi bir şekilde hesap sormaya hazırlanıyoruz.

İtalyan Sosyalist Partisi'nin içler acısı iflası da[4] bizleri çok üzdü. Yoldaşlar, bir müeyide kararı alınması için Enternasyonal'in meclislerine başvurmamı istiyorlar.[5]

Bence bu yola başvurmadan örgütümüzün Enternasyonal'e katılması çok yeni olduğundan bir kınama göndermemiz de mümkün.

Tüzüğe göre böyle bir olanak var mı?

İtalyan yoldaşların tamamen tepkisiz kalmalarının tüm Osmanlı sosyalistlerinin cesaretini kırdığını itiraf etmeliyim; ortaklaşa varılan kararlara böylesine bir uymamazlık ciddi bir şekilde kınanmazsa Enternasyonal açısından ileride tehlikeli sonuçlar doğurabilir.

Bu konudaki fikrinizi yazmanızı rica edeceğim.

---

1. İtalya ile Türkiye arasındaki Trablusgarp Savaşı.
2. Selanik'te gerçekten savaşa karşı birkaç yürüyüş düzenlendi. Bunların en önemlisi 10/10/1911 tarihinde düzenlenen yürüyüştü.
3. Nahum burada Enternasyonal'in çeşitli kongrelerinde militarizme karşı alınan bir yığın karara değiniyor. 1889 kongresinden itibaren savaş, "günün ekonomik koşullarının kaçınılmaz bir ürünü" olarak ortaya konulmuştu. 1910'da Kopenhag'da bir araya gelen militanlar, kapitalist devletlerin savaş niyetlerini bir kere daha şiddetle suçlamışlardı.
4. İtalyan-Türk savaşı karşısında İtalyan sosyalistlerinin çoğu sessiz kalmışlardı. Arada bir güç bela duyulan cılız protesto sesleri de doğal olarak tamamıyla etkisiz kalmıştı.
5. İtalyan sosyalistlerinin tutumuna karşı.

Paris'te Beşeriyet[6] *adlı Türkçe bir gazete yayımlandığını, yazı işleri yöneticisinin Dr. Nevzad Refik*[7] *(102 Rue du Faubourg du Temple) olduğunu ve gazetenin Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı başlığını taşıdığını size bildiriyorum. Dr. Refik'le uzun bir konuşmam oldu ve ona Ermeni dostlarımızın, Selanik Federasyonu'nun Osmanlı Sosyalist Partisi adını almasını engellemelerinin nedenlerini açıkladım. Bu ters durumda kaçınmanın yollarını arıyoruz. Her halde, bu gazetenin bize çok yararı dokunabilir. Refik, yükü bana ait olacak Fransızca bir ek yayınlayacağına dair söz verdi.*

Eğer bir sakıncası yoksa Refik'le birlikte çalışıp çalışamayacağımı ve kim olduğunu bana bildirebilir misiniz? Bu soruyu sorduğum için özür dilerim ama bu kişi hakkındaki bilgileri, tabii elinizde böyle bilgiler varsa, gecikmeden göndereceğinize güveniyorum. Selanik Federasyonu ilerliyor, bugüne kadar içine hiçbir şüpheli unsur girmedi, bundan böyle de girmemesi için ne kadar üzerine düştüğümü biliyorsunuz.

Humanité'*nin bugün yayımladığı bir habere göre Sofya Sosyal Demokrat Komitesi, Makedonya'nın bağımsızlığı sorununu üyelerinin oyuna sunacakmış.*

Bu bildirideki anlam çelişkisi kuşkusuz sizin de gözünüze çarpmıştır. Bu Sofya Komitesi neyin nesidir?[8] *ve de Balkanlar'ın öteki kesimlerine çağrıda bulunma yetkisini hangi niteliğine dayanarak alıyor?*

Yarımada sosyalistlerinin büyük çoğunluğu Balkan Konfederasyonu yanlısıdır. Dolayısıyla Sofya'nın isteklerine kulaklarımız kesinlikle tıkalıdır. Hem zaten sizin de benim kadar iyi bildiğiniz başka nedenlerden ötürü, yeni sınırlar[9] *yaratılmasını isteyemeyiz.*

Mektuplarınızı bekler, elinizi içtenlikle sıkarım.

S. Nahum

---

6. *Beşeriyet*'in yalnızca altı sayısı çıktı. Buna karşılık Refik Nevzad uzun süre, kimi zaman Türkçe, kimi zaman da Fransızca birçok yergi yazısı ve kitapları yayımladı.
7. DR. REFİK NEVZAD: Paris'e 1894'te gelmiş ve yıllarca Jön Türk örgütü içinde çalışmıştı. 1909'da yine Paris'te, İttihatçıların karşısına geçip Şerif Paşa'nın yönettiği Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası (Le Parti Radical Ottoman = Cemiyeti Hafiye) adlı "karikatür" partinin kuruluşuna katıldı. Aynı anda sosyalist yayınlar ve özellikle kendi başına hazırladığı taşbasması *Beşeriyet* gazetesini yayımlamaya başladı. Hüseyin Hilmi grubuyla ilişki kurduktan sonra 1912'de Paris'te, elimizde bir programı bulunan (T. Z. TUNAYA: *Türkiye'de Siyasi Partiler*, s. 312-314.) Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın bir şubesini kurdu. Türk sosyalizminin öncülerinden biri sayılan Refik Nevzad, 1960'a kadar Fransa'da yaşadı ve sadece ölümünden birkaç ay önce Türkiye'ye döndü.
8. Sözü edilen balki de Birleşik Bulgar Sosyal Demokrat Partisi'dir: Bu parti (Y. Sazonof eğiliminde) Makedonya'nın ve de Arnavutluk'un muhtariyetini istemekteydi.
9. Saul Nahum burada, Balkan sınırlarının değişmesi durumunda Selanik Yahudilerinin başına gelecekleri düşünmektedir.

BELGE: 24

BİLDİRİ[1]

SOSYALİST PARTİSİ
Selanik Federasyonu
Uluslararası İşçi Örgütünün Osmanlı Alt-Şubesi

Yurttaşlar,

Selanik Sosyalist Federasyonu, Avrupalı büyük güçlerin tüm olanaklarını kullanarak Türkiye'de bir özgürlük yönetiminin kurulmasına karşı çıktıklarına dikkati çeker.

İtalyan halkının kaderine yön veren Kalabriyalı eşkiyaların[2] akıl almaz vahşetlerini protesto eder.

Selanik Sosyalist Federasyonu, İtalyan proletaryasının, Enternasyonal'in güvenini haklı gösterememesini ve ülkesinin yöneticilerinin caniyane tasarılarını engelleyememesini veya baltalayamamasını derin bir esefle karşılar;

Türkiye'nin, İtalyanların alçakça saldırısından doğan çatışmayı şiddetlendirerek yaygınlaştırmak istemesi durumunda, uluslararası kongrelerin kararlarının öngördüğü görevi sonuna kadar yerine getirmeye hazır olduğunu bildirir;[3]

Jön Türkler'den, olayların gelişimini izlemelerini ve onları kötülemek için fırsat kollayan bazı siyaset yazarlarının çıkardıkları misilleme tasarıları söylentilerinde gerçek payı bulunmadığını ilan etmelerini ister.

Selanik Sosalist Federasyonu'nun, İtalya'nın kişi haklarına karşı giriştiği alçakça saldırıların maddi ve manevi sonuçlarını asgariye indirmek için sosyalist milletvekillerinin tüm Avrupa parlamento ve

---

1. Bu bildiride tarih yoktur. İtalyan saldırısına karşı Selanik'te yapılan iki büyük yürüyüşten biri nedeniyle ya 10 Ekim ya da 14 Kasım 1911'de yayımlanmış olabilir.
2. Trablusgarp Savaşı'nı başlatan İtalyan Bakanlar Kurulu Başkanı Giovanni Gloliti, bir yığın marifetleri dışında bir de mafyaya sırtını dayadığı söylentisiyle de tanınıyordu. Burada "Kalabriya eşkiyalarıyla" bir tutulmasının sırrı (!) bu olsa gerek.
3. Demek ki Federasyon çatışmanın şiddetlenmesini engellemek amacıyla Türk hükümeti üzerinde çeşitli baskılar uygulamakla kendini yükümlü tutuyordu.

meclisleri üzerinde gereken baskıyı uygulayacaklarına sonsuz güveni vardır.

Sosyalizmin kuruluşuyla, halkların ve bireylerin yakında adalete kavuşacaklarına inancı tamdır.

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu

BELGE: 25

Paris, 15 Ekim 1911

Sevgili Yurttaş,

Son iki mektubunuzu cevaplandırıyorum. Tasarlanan yürüyüş konusunda[1] üye partilerle birlikte önereceğiniz tarihi kabul ediyoruz. Sofya şehrini öneriyorsunuz. Aynı gün Selanik'te de bir yürüyüş yapılması dileğindeyiz. Temsilcilerimizden biri Bulgaristan'a gidebilir. Bulgar yoldaşlar da içlerinden birini bize yollayabilirler. Bulgar sosyalistlerinin şu anda yapacakları içten ve kesin bir açıklamanın[2] büyük önemini uzun uzun açıklama gereğini duymuyorum. Tehlike, gerçekten gelse gelse Bulgaristan'dan gelir. Öteki küçük Balkan devletlerinin Türkiye'ye karşı silahlı bir çatışmaya girişmeyi göze alabileceklerini sanmıyorum.

Bunların dışında, asıl konuya giriş mahiyetindeki bazı düşüncelerimi SEBK'na sunmak istiyorum. Yapılacak yürüyüş, sonunda güzel sözlü ve de "platonik" bir gündemin oylanacağı bir yürüyüş mü olacak? Birkaç günden beri, buna benzer bir yığın toplantı izledik. Sonuç: Sıfır! Enternasyonal'in kararları böylece bir laf kalabalığında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır!

Burjuvazi –Fas seferinden ötürü patlak veren İspanyol ayaklanmasından sonra–[3] savaşa karşı çıkacaklarını söylediklerinde sosyalistlerin hiç de şaka etmedikleri izlenimini edinmişti.

Fakat o günden bu yana İtalyan yoldaşların eylemsizliği ve Zürih toplantısının[4] vasat sonucu sosyalist partiyi sadece ve sadece zarara uğratmıştır.

Bu barış yürüyüşünün[5] ertesinde, Balkanlar'ın içinde kanlı bir savaş patlak verirse savaşı engellemeyi başaramayan partimizin itibarının bir daha düzelmeyecek şekilde sarsılmasından hiç endişe duyulmaz mı?

---

1. SEBK İtalyan saldırısına karşı ve Balkanlar'da barışın korunması için bütün Balkan örgütlerinin birlikte bir gösteri düzenlemelerini önermişti.
2. Kimi Bulgar sosyalistlerinde ve özellikle "geniş"lerde bir "savaş hevesi" kendini iyice belli ediyordu. S. Nahum'un niyeti onları açık oynamaya zorlamaktı.
3. İspanyol hükümetinin Fas'taki sömürgeci eylemlerine karşı İspanyol sosyalistlerinin 1909 Temmuz'undaki özellikle Barselona'daki ayaklanmaları. "Trajik hafta"ya öteki muhalefet kesimleri de katılmıştı.
4. Enternasyonal'in yöneticileri 23-24 Eylül'de Zürih'te yapılan toplantıda İtalyanların Trablusgarp'a saldırılarını kınamak için bazı (oldukça havada) tedbirler alma olanaklarını gözden geçirmişlerdi.
5. Sofya'da yapılması öngörülen yürüyüş ima ediliyor.

Şimdi de bildiri sorununa değinelim. İtalyan yoldaşlarımızı kırmak niyetinde değiliz. Üstelik, olup bitenlerden de Ciotti'yi[6] suçlayamayız, buna inancım tamdır. Fakat birkaç İtalyan milletvekili ve militanın davranışlarının açıkça kınanması gerektiğini düşünmeye devam ediyoruz. Eğer üye partilerin birkaç üyesi, böyle cezalandırılmaksızın partinin bütün öğreti ve kararlarıyla çelişkiye düşebilirlerse[7] ne öğretinin ne de kararların bir anlamı kalır. Bu üzücü olaylardan bildiride söz edilmemesini kabul ediyoruz ama sorunun tartışılmasının daha uygun bir zamana bırakılması ve bizim de bir müeyyide uygulanmasını isteme hakkımızın korunması için ısrar ediyoruz.

Bildirinin yazılışına gelince, üzerinde duracağımız hiçbir nokta görmedik. Bu arada örgütümüzün İtalyanların[8] sınır dışı edilmelerini onaylamadığını ve bu kararın alınmaması için de elinden geleni yapacağını hatırlatmak isterim. Bütün bunların ardından da bildirinin Stutgart ve Kopenhag[9] kararlarına sadık kalabileceğini ve de kalması gerektiğini düşündüğümüzü belirteyim.

Etkin olabilme sorununa döneyim. Kitleye, savaşı önlemek ve durdurmak için geçerli yolları göstermek gerek.

Gösterilecek doğru yollar hakkında bazı düşüncelerim var; ama örgütümün fazla önemi olmadığından bu yolları önermek bana düşmez. Eğer hükümetler çatışmayı durdurmak için herhangi bir çaba göstermezlerse bütün ülkelerin sosyalistleri genel grev tehdidiyle ayaklanırlarsa o zaman davada başarı elde etme olasılığı gözükebilir. Ama sizin de bildiğiniz gibi, böyle bir durumda Almanya'daki dostlarımız bize katılmazlar. Bu yüzden böyle bir yolun sözünü bile etmeyelim! Geriye etkili tek bir yol kalıyor. O da proletaryanın barışçı iradesini gözle görülür elle tutulur, yakın bir hedefe yöneltmektir. Kitleler kendilerini soyut fikirlere kaptırmazlar. Örneğin, Hervé[10] için yürütülecek uluslararası bir kam-

---

6. Pompeo Ciotti. İtalyan sosyalist partisinin sekreteri ve reformistlerin önderi.
7. Birçok İtalyan sosyalisti Libya savaşını açıkça onaylamıştı. 1911 Ekim'inde Modena'da yapılan İtalyan Sosyalist Partisi'nin XXIII. kongresinde, kimi sağ kanat temsilcileri (Bonomi, Bissolati, Cabrini, Berenini, Graziadei, Prodrecca) Giolitti hükümetini ve savaşı desteklemek gerektiğini ileri sürmüşlerdi.
8. Osmanlı sınırları içinde yaşayan İtalyan uyruklular.
9. Stutgart Kongresi 1907 Ağustos'unda, Kopenhag Kongresi ise 1910 Ağustos'unda yapılmıştı.
10. SFIO (İşçi Enternasyonalinin Fransa Şubesi) içinde aşırı bir eğilimin önderlerinden olan Gustavé Hervé (1871-1944) özellikle militarizme karşı mücadelesiyle tanınır, 1906'da *Guerre Sociale* (Toplumsal Savaş) gazetesini kurmuştu. Antimilitarizmi, barışseverliği ve ayaklanma fikirlerini savunuyordu. Bu, gözünü budaktan sakınmayan yazıları başını durmadan belaya sokmaktaydı. Birçok kez mahkemeye verildi ve hapis cezasına çarptırıldı. Bununla birlikte, antimilatirst görüşleri savaşın darbelerine dayanamadı. Yoldaşlarının çoğu gibi o da, "Kutsal Birlik"e katıldı, yurdun ve demokrasinin savunması için halkı silah başına çağırdı. Savaşın sonunu izleyen yıllarda da bu eski aşırı solcu, giderek milliyetçi sağa kaydı ve hatta faşist kaynaklı yardımları bile kabul etti.

panyanın, Dreyfüs'u destekleyenlerin kilise egemenliğine karşı başardıklarını, bizim militarizme karşı başarmamızı sağlayacağını düşündüm. Bu konuyu bazı Fransız yoldaşlara açtım ama ihtiyatlı davranışlarıyla karşılaştım ve SEBK'a tasarılarımdan söz etmekten vazgeçtim.

Bu yolu da izleyemeyeceğimize göre, demokrasi geleneklerine dönüp parlamento mekanizmasına başvurmak galiba en uygun iş olacak.

Tasarlanan yürüyüş SEBK'in vesayeti altında yapılacak, kısıtlı olanaklarla örgütlenmiş bulunan işçi partilerinden bir konuşmacı ile barış derneklerinin bir temsilcisi de söz alacaklar.

Parti temsilcileri, barış yanlısı milletvekilleriyle birlikte, hem yürüyüş gününde hem de yürüyüşün arifesinde ve ertesinde çağrıda bulunacaklar ve hükümetleri ciddi bir ajitasyon tehdidiyle, müdahale etmek zorunda bırakacaklar.

Parlamenter eylemin etkililiğine inanıyoruz ve bu yola başvurmanın tam zamanı olduğu kanısındayız.

İşte, son iki mektubunuzun bende uyandırdığı düşünceleri karmakarışık bir biçimde sıraladım. Mektubunuzu bekler, içtenlikle elinize sıkarım.

S. Nahum

BELGE: 26

Selanik, 19/10/1911

Sosyalist İşçi Federasyonu

Sosyalist Enternasyonel Bürosu
Sekreteri, Yoldaş
Camille Huysmans'a
Brüksel

9 numaralı genelgenizi tam zamanında aldık. Metni büyük bir dikkatle okuduk.

Genelgenizde ileri sürdüğünüz sebeplerin, Türk-İtalyan çatışmasının ortaya çıkardığı uluslararası durumun gereklerine uygun düşmesi ve bu çatışmanın Balkanlar'da barışı tehdit edecek bir gelişim göstermesi olasılığı karşısında uluslararası proletaryanın, yatıştırıcı ve bir barışsever akıma yol açacak bir halk eylemine girişmesinin önemini göz önüne alan Federasyonumuz'un Başkanlık Kurulu, 4 Kasım günü bir miting düzenleme önerinizi kabul etti. Tarihini ayın 5'i yerine 4'üne aldık. Ayın 4'ü cumartesi ve cumartesi tatil günü olduğundan mitingin başarı olasılığı daha yüksek.

Gelecek mektubunuzda, mitinge başkanlık etmesi için Sosyalist Enternasyonal Bürosu'ndan seçeceğiniz yoldaşı bildirmenizi rica ediyoruz.

Bu fırsattan yararlanarak, Zürih'teki son oturumumuzda Trablusgarp sorunu konusunda aldığımız kararlara uyduğumuzu ve 10 Ekim'de, İtalya'nın şu andaki yöneticilerinin eşkiyalıklarına ve savaşa karşı bir protesto mitingi düzenlediğimizi haber vereyim. Miting çok başarılı oldu.

Parlamentodaki temsilcimiz Dimitar Vlahof yoldaş da yine bu konudaki görüşlerimizi meclise duyurmak için söz almakla görevlendirildi.

Sevgili yurttaş, sosyalist selamlarımızı kabul ediniz.

Sekreter Yardımcısı
David Rekanati

BELGE: 27

Paris, 25 Ekim 1911

Sevgili Yurttaş Huysmans,

Öncelikle, diğer üye partilerle birlikte, bildireceğiniz belirli tarihte bir yürüyüş yapabileceğimizi bildirdiğim geçen haftaki mektubumuzu tasdik ediyorum.

Bu sabahki Paris gazetelerinde de yayımlanan[1] Trablusgarp'taki bir İtalyan generalinin bildirişine göre, bundan böyle İtalyanlar, başkaldıran Arapları kurşuna dizeceklermiş. Yani İtalyanlar, Trablusgarp'ı soyup soğana çevirmekle yetinmeyip topraklara ayak basmalarına karşı çıkan yerli halkı asi olarak nitelendirip toptan imha etmeye girişecekler. Belki silahlara sarılan Arapları uluslararası kurallara göre asi olarak nitelendirmek mümkündür ama onlara asiymiş gibi davranıp kılıçtan geçirmek gerçek bir canavarlıktır.

Böyle bir kepazelik karşısında SEBK'ın kayıtsız kalmaması gerektiğini düşünüyorum.

Tasarlanan yürüyüşler konusundaki kararlarınızı bildirirseniz beni çok memnun edersiniz. Ayrıca İtalyan birliklerinin vahşetini üye partilere anlatmanızı da rica edeceğim.

Ciotti'ye, partisinin protestoda bulunmasını istemek amacıyla bir mektup yazdım. Giolitti her türlü ölçüyü aşmakta, Avrupa kamuoyunun kayıtsızlığı da tam bir rezalet.

Türklerin, bu sefer bizim engellemek istediğimiz ciddi bir misillemeye kalkışabileceklerini de hesaba katmalıyız.[2]

İçten Selamlar
S. Nahum

---

1. Olay, devrin basınında büyük yankılar uyandırmıştı.
2. Türkiye'de yaşayan İtalyan uyruklulara karşı yürütülen misillemeler

BELGE: 28

26/10/1911

S. Nahum

Sevgili Yurttaş,

Son iki genelgede de görmüş olduğunuz gibi, 5 Kasım için gösteri yürüyüşleri önermiştik. Sekreter yardımcınız Rekanati, Selanik'ten ayın 4'ünü seçtiklerini bildirdi. Böylece bu sorun halledildi.

İtalyanların tutumuna gelince, Ciotti'nin ilişikteki mektubunu okumanızı rica ederim.[1] Bu sorunu Başkanlık Kurulu'na veya Viyana Kongresi'ne[2] götürme hakkınız var ama o zamana kadar bir müeyyide uygulanamaz.

Muhtemel bir bildiride önerilerinizden yararlanacağım; ama Selanik bildirinizi yayımlayamam çünkü içinde İtalyanlara karşı çok sert[3] bir bölüm bulunmaktadır.

Balkanlar'daki gösteri yürüyüşlerine gelince, sizin temsilcinizin de katıldığı Belgrad görüşmelerinin[4] iyi bir hareket çizgisi getirdiğini göreceksiniz.

Belgenin bir suretini size yolluyorum.[5]

(Dr. Nevzad Refik'i tanımıyorum ve hakkında size herhangi bir bilgi veremeyeceğim).

Kardeşçe Selamlar
C. Huysmans

---

1. Bu mektubun metni bulunamamıştır.
2. Belki de 1913'de Viyana'da yapılması öngörülen ve 1914'e ertelenen kongreden söz ediyor.
3. Huysmans galiba İtalyan yöneticileri "Kalabriyalı eşkiyalar" diye adlandıran bildiriyi ima ediyor. Bkz. Belge: 24.
4. Türkiye ile komşu devletler arasında bir silahlı çatışma olasılığı karşısında alınacak tedbirleri kararlaştırmak amacıyla 17-19 Ekim 1911 tarihleri arasında Belgrad'da Balkan partileri toplantısı yapıldı. Bkz. Basın Dosyası, Belge: XII.
5. Belgrad toplantısının metni SEBK bülteninde yayımlanmıştı.

BELGE: 29

4/11/1911

TELGRAF
HUYSMANS, HALKEVİ, BRÜKSEL

8.000 sosyalist gösterici savaşa karşı çıkarak, bir Balkan Konfederasyonu'nun ve uluslararası dayanışmanın gerekliliğini dile getiriyor.

HAZAN

BELGE: 30

Selanik, 5/11/1911

Sosyalist İşçi Federasyonu

Yurttaş C. Huysmans'a
Brüksel

Sevgili Yurttaş,

Dünkü telgrafımızı tasdik ediyoruz. Metin şöyle idi: "8.000 sosyalist gösterici savaşa karşı çıkarak, bir Balkan Konfederasyonu'nun ve uluslararası dayanışmanın gerekliliğini dile getiriyor."

SEBK'in aldığı kararı yerine getirmek amacıyla, dün 4 Kasım (Selanik'te tatil günü) Avrupalı güçlerin emperyalist siyasetlerini, İtalya'nın Trablusgarp'taki saldırısını ve savaşı protesto eden ve bir Balkan halkları Federasyonu çağrısında bulunan büyük bir miting düzenledik.

Federasyonumuz'un çağrısını bütün sendikalar cevapladı ve toplantıdan önce ve sonra yapılan büyük yürüyüşe on bin kadar işçi katıldı.

Sofya'dan özel olarak gelen Dr. Kristian Rakovski, SEBK adına Fransızca konuştu. Milletvekili yoldaşımız Vlahof, Türkçe konuştu. Öteki konuşmacılar Bulgarca ve Ladinoca söz aldılar.

Konuşmacılar büyük bir coşkunlukla alkışlandılar ve ilişikte bir suretini bulacağınız karar bildirisi oybirliğiyle onaylandı.

Federasyonumuz'un İtalyan-Türk savaşına karşı düzenlediği bu ikinci miting büyük bir başarı kaydetti ve Selanik halkı üzerinde iyi bir izlenim bıraktı.

Kardeşçe Selamlar
Sekreter
Jozef Hazan

BELGE: 31

Selanik, 4/11/1911

Sosyalist İşçi Federasyonu

SİF'İN DÜZENLEDİĞİ MİTİNGDE ALINAN KARAR BİLDİRİSİ

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun düzenlediği ve 4 Kasım günü Selimiye Meydanı'nda yapılan mitinge katılan ve sayıları 8.000'e ulaşan Selanikli sosyalist yurttaşlar ve işçiler:

I- İtalyan hükümetinin, el altından kapitalist Avrupa'nın büyük güçlerinin de rızasını alarak ve de kişi haklarını çiğneyerek giriştiği Trablusgarp'taki eşkiyaca eylemini;

II- Uluslararası kapitalistlerin fetih siyasetlerinin doğrudan bir sonucu olan cüretli darbenin Avrupa ve özellikle Balkanlar'da genel bir patlamaya yol açabilecek kıvılcımı oluşturabileceğini;

III- Her savaşın demokrasinin ve uluslararası proletaryanın normal gelişimini durdurduğunu ve devletleri, halkların sırtına bütün ağırlığıyla yüklenen sürekli bir silahlanma siyasetini izlemeye ittiğini göz önüne alarak;

a) Genel olarak Avrupalı güçlerin, özel olarak da İtalyan hükümetinin emperyalist siyasetini protesto eder;

b) Osmanlı proletaryasının, dünya proletaryasıyla birlikte, genel olarak savaşa ve de bugünkü çatışmanın Balkanlar'da doğurabileceği muhtemel kargaşalıklara karşı mücadele iradesinin kesin ve kararlı olduğunu bildirir ve;

a) Genel bir silahsızlanma amacını güden bir eylem için,

b) Balkan halklarının işçi kitlelerini bir demokratik Federasyon'un çatısı altında birleşmeye götüren dayanışma bağlarını sıklaştırmak için çalışmaya kararlaştırır,

c) Balkan halklarının kültürel ve siyasal bağımsızlıklarını tam gelişmelerini sağlayacak olanakları yalnızca ve yalnızca bir Balkan Konfederasyonu'nda bulacaklarını savunur,

d) Balkanlar proletaryasını ve uluslararası proletaryayı; gelecekte demokrasi ve proletaryanın ilerlemesini, Balkanlar'da barışı ve de dünya proletaryasının kurtuluş amacını güden sınıf mücadelesinin başarıyla yürütülmesi güvencesini sağlayacak olan bu fikrin gerçekleştirilmesi için mücadeleye çağırır.

BELGE: 32

Paris, 20 Kasım 1911

Sevgili Yurttaş Huysmans,

Selanik'ten hakkında çok olumlu bilgiler aldıktan sonra, Dr. Refik Nevzad'la görüştüm. Bu sohbetten, Osmanlı sosyalizminin en ilgi çekici unsurlarından biriyle karşılaşmış olduğum intibasıyla ayrıldım. Jön Türkler de bunu iyi anlamışa benziyorlar ki, ilişikteki listede[1] isimlerini bulacağınız –ve gelecek af önerisi için bir yere kaydetmenizi rica edeceğim– militanları acımasız bir baskı altında tutuyorlar.

Eyleminizi engellemek veya Jön Türkler'le ilişkilerinizi şu ya da bu şekilde tedirgin etmek niyetinde değilim. Ahmet Rıza'nın mektubu[2] ve mektupta iyice belli olan Jön Türkler'in Müslüman sosyalistlere karşı davranışları hakkındaki düşüncelerimi Selanik Federasyonu'nun yayın organı Solidaridad Ovradera *'da ya da* Beşeriyet*'te[3] yayımlanacak bir makalede açıklamamı uygun bulup bulmadığınızı en kısa zamanda bildirirseniz beni çok memnun edersiniz.*

Yanımızda Müslümanlar da bulunmadıkça Türkiye'de birlikten söz edemeyiz. Bilinen ve burada anlatmam gereksiz olan daha yüce nedenler olmasa bile gene de Müslüman militanları desteklememiz gerekecektir. Böyle bir destek son derece yararlı olacaktır.

Hatırlamanız için Ahmet Rıza'ya Türkiye'de iki veya üç gazetede yayımlanan bir açık mektup gönderdiğimi ve Osmanlı meclis başkanının cevap vermeye bile tenezzül etmediğini tekrarlamak isterim. Bu, Benaroya'nın sınır dışı edildiği dönemde olmuştu.

Bizim zavallı Hervé yine iki yıla mahkûm oldu.[4]

Mektubunuzu bekler, içtenlikle elinizi sıkarım.
S. Nahum

---

1. Bkz. Belge: 33.
2. Ahmet Rıza'nın Vandervelde'ye yolladığı mektup bulunamamıştır.
3. *Beşeriyet*, Paris'te Dr. Refik Nevzad tarafından yayımlanmaktaydı.
4. Bkz. Belge: 25.

BELGE: 33

Paris, 18 Kasım 1911

Dr. Nevzad Refik

Sevgili dostum,

İsteğiniz üzerine, Türkiye'deki Müslüman militanların uğradığı baskıların durumunu bildiriyorum;[1]

İsmail Faik: Sosyalist İnsaniyet *gazetesinin (İstanbul) eski yöneticisi, Sıkıyönetim Mahkemesi kararıyla Ankara'da sürgün.*

Hasan Namık: Sosyalist *gazetesinin eski yöneticisi. İki ay hapis ve 25 Türk lirası para cezasına çarptırıldı.*

Hüseyin Hilmi: İştirak gazetesinin eski yöneticisi. Kastamonu'da sürgün.

Pertev Tevfik: Muahede *gazetesinin eski yönetici.*

Hilmi Şahbenderzade: Hikmet *gazetesinin eski yöneticisi. Bursa'da sürgün.*

Hamid Suphi: İnsaniyet *gazetesinin yazı işleri müdürü.*

Fuat Şükrü: Sosyalist *gazetesinde yazı işleri görevlisi.*

Ziya Şakvi: Jön Türk *gazetesinin eski yöneticisi. Kastamonu'da sürgün. Sublime yutarak intihara kalkıştı.*

15 Ekim 1911 tarihli bakanlar kurulu kararıyla Beşeriyet *gazetesinin Türkiye'ye girmesi yasaklandı.*

İçtenlikle elinizi sıkarım.
Dr. Nevzad.

---

1. Bu kişiler ve çıkardıkları gazeteler konusunda bkz. METE TUNÇAY: *Türkiye'de Sol Akımlar* (1908-1925) Ankara 1967, s. 26-38.

BELGE: 34

25/11/1911

S. Nahum

Sevgili Yurttaş,

Bu ayın 20'si tarihini taşıyan mektubunuza cevap olarak:

1) Jön Türkler'e saldırmamanız gerektiği konusunda ısrar ediyorum.

2) Vandervelde[1] yurttaşa, Dr. Nevzad Refik'in mektubunun bir suretini ilettim ve Ahmet Rıza'ya baskılara uğrayanlar için bir mektup yazıp müdahalede bulunmasını rica ettim.

Saygılar
C. Huysmans

1. EMİLE VANDERVELDE: SEBK yürütme komitesi üyesiydi ve Belçikalı sosyalistlerin lideriydi. 1894'te Charleroi milletvekili seçilmişti, 1900'den itibaren de Brüksel milletvekiliydi ve Belçika parlamentosunda sosyalist grup önderiydi.

BELGE: 35

25/11/1911

Vandervelde

Sevgili dost,

İlişikte, Dr. Nevzad Refik'in Türkiye temsilcisi Saul Nahum'a yolladığı mektubun suretini bulacaksın.

Ahmet Rıza son mektubunu özellikle senin adına göndermiş olduğundan, senden ricam, Dr. Nevzad Refik'in listesini verdiği; kıyıma uğrayan bu kişiler için Ahmet Rıza'yı müdahale etmeye çağıran bir mektup yazman olacaktır.

Sevgiler
C. Huysmans

BELGE: 36

Paris, 28 Kasım 1911

Sevgili Yurttaş,

25 Ekim tarihli mektubunuzu aldım. Söylediklerinize uygun davranacağım ve durumda yeni bir değişiklik olmadıkça Jön Türkler'e saldırmayacağım.

Dr. Refik'in Paris sosyalist basınından bir yoldaşımızla ilişkide bulunduğundan ve pek yakında Türkiye'deki baskılar üzerine bir makale yayımlayacaklarından haberliyim. Bu yayını engellemek için elimden geleni yapacağım.

Ama sorunu kamu önünde gizleme olanağınız bulunmadığından öte yandan da Jön Türkler'in iyi niyetlerine hiç mi hiç güvenmediğimizden Solidaridad Ovradera'*ya genel af öneren bir makale yolladım. Söz konusu makaleyi mümkün olan en ılımlı dille yazdım.*

Orada, işler öyle bir noktaya vardı ki, Müslüman militanların kamu önünde desteklenip savunulduklarını hissetmelerini sağlamak siyasal ve insancıl bir zorunluluktur.

İtalyanlar parlak bir zafer kazanmışa benziyorlar. 3.000 ceset! Ah, bu yararsız ve utanç verici cana kıymalar, öldürmeler ne zaman sona erecek!

İçtenlikle
S. Nahum

BELGE: 37

GAIDZ Dergisi Yazı Kurulu
İstanbul

SOSYALİST ÖĞRENCİLERE ÇAĞRI

Arkadaşlar!

İtalyan-Türk savaşı hâlâ devam ediyor. Tek sebebi, İtalyan kapitalizminin saldırı siyasetidir. Savaş, insanlığın vahşi içgüdülerini yeniden ortaya çıkardı, ekonomik hayatı ve ülkemizin sükûnetini sarsıntıya uğrattı, toplumun bütün sınıfları gibi biz öğrencilerin arasında da bir kargaşalık yarattı.

Biz sosyalist öğrenciler, insanlığın gelişmesi ve ilerlemesi açısından son derece zararlı olan bu savaşın, bugünkü toplumun kapitalist düzeninin bir sonucu olduğunu ve bu düzen ortadan kalkıp sosyalizm gerçekleştirilmedikçe yok olmayacağı inancındayız. İşte, Hınçakyan Sosyal Demokrat öğrencilerinin yıllık kongresi bu çağrıyı, bütün ülkelerin ve özellikle İtalya'nın sosyalist öğrencilerine yollamayı oybirliğiyle kabul etti. Amacımız savaşa ve İtalyan saldırısına karşı derin öfkemizi dile getirmek ve hep birlikte haykırmak!

Kahrolsun savaş!

Kahrolsun İtalya'nın kapitalist saldırısı!

Yaşasın sosyalizm.

İstanbul Hınçakyan Sosyal Demokrat Öğrenciler Birliği

9-22/12/1911
İstanbul

BELGE: 38

16 Ocak 1912

Saul Nahum

Sevgili Yurttaş,

İlişiğinde Dr. Nevzad Refik'in gönderdiği Türkiye'de kayıma uğrayan Müslüman militanların listesinin bulunduğu 20 Kasım tarihli mektubunuzun ardından Ahmet Rıza'ya bir arıştırma yapması ve söz konusu kişiler için bir müdahalede bulunmasını rica ettik.

İlişikte almış olduğumuz cevabı bulacaksınız.[1]

Kardeşçe Selamlar
C. Huysmans

1. Ahmet Rıza'nın bu mektubu bulunamamıştır. Fakat Saul Nahum'un Camille Huysmans'a cevabından (bkz. Belge: 39) bu mektup hakkında bir fikir edinmek mümkün.

BELGE: 39

Pasis, 19 Ocak 1912

Sevgili Yurttaş,

Bana iletmek inceliğini gösterdiğiniz Ahmet Rıza'nın mektubunu okuduğunuzda nasıl gülümsediğinizi gözlerimin önüne getirebiliyorum. Sanırım bu kez bu adamı iyice tartıp gerçek değerini biçeçeksiniz!

İnandınız mı? Ne zamandan beri hükümetler sosyalist propaganda yaptıklarından ötürü militanları izlediklerini açıkça itiraf etmeye başladılar? Bence bu süslü püslü yargıçlar adalet yerine gelsin diye icat edilmemişlerdir, her zaman ceza kanununun şu veya bu köşesinde, militanlarımızı kıskıvrak yakalayabilecek maddeler bulunmaktadır.

Zat-ı şahaneleri Ahmet Rıza Bey, cevabının bizleri tatmin edeceği hayalini kurmakla, eşine az rastlanılır bir bilinçsizlik ve ikiyüzlülük örneği vermiştir. Ben kendi açımdan bu adamı uzun süredir tanımaktayım. Sevdiğim bazı arkadaşları, böylesine incelikten yoksun bir şekilde kulakları her şeye tıkalı kişilerle karşı karşıya getirdiğime gerçekten üzülüyorum. Canımı sıkan bu.

Ahmet Rıza'nın arkadaşlarımızdan "bu beyler" diye küçümser bir tarzda söz etmesine kadar, mektubun her bir tarafı insanı çileden çıkartıyor.

Osmanlı meclisi ortalıklarda yok...[1] *ve ne zaman yeniden ortaya çıkacağı da belli değildir.*

Eğer Bonapart havalarındaki şu Küçük Sait,[2] *zat-ı şahaneleri pozitivist Ahmet Rıza Beyefendi'yi enseleyip sınıra kadar dipçikleye dipçikleye götürüverirse şöyle gönül ferahlığıyla güleceğim.*

Dr. Refik'in macerasından kimseye tek bir söz dahi etmeyeceğim. (zaten, mektuplaşmamızın gizli niteliği konusunda Zürih'te alınan karara[3] *tamamıyla uyacağım) ama son derece önemli bir dava olarak kabul ettiğim bu konuyla doğrudan mücadele etmeye çalışacağım. Hele Yahudi, Bulgar, Rum, Sırp ve Ermeni militanları rahat oturmuş dururlarken Müslümanların akla sığmaz eziyetlere uğradıkları bu dönemde.*

---

1. İttihatçılar 18/1/1912'de meclisi dağıtmışlardı.
2. Abdülhamid saltanatı devrinde birçok kez sadrazam makamına oturmuş olan Küçük Sait Paşa (1838-1914) 30/9/1911 tarihinde hükümeti kurmakla görevlendirildi. Ülkenin iç siyasetindeki bunalımın sorumlusu olarak gösterilen Hakkı Paşa'nın yerine geçti.
3. Zürih'te 23-24 Eylül 1911'de yapılan SEBK toplantısı.

Bu sorunla ilgilenip uğraştığı için Başkanlık Kurulu'na yürekten teşekkür eder ve dostlarımızı Ahmet'in küstah cevabıyla karşı karşıya bırakmış olduğumdan ötürü duyduğum üzüntüyü dile getirmek isterim.

Kardeşçe Selamlar
S. Nahum

BELGE: 40

Selanik, 22/2/1912

TELGRAF
HUYSMANS, HALKEVİ, BRÜKSEL

Sosyalist seçim kampanyasını engellemek için yoldaş Benaroya'nın keyfi tutuklanması. Kampanya açın.[1]

Hazan

1. 1911 Haziran'ında Sırbistan'a sürülen Benaroya, büyük bir olasılıkla 1912 yılı başında Selanik'e geri dönmüştü.

BELGE: 41

6 Mart 1912

Josef Hazan
Selanik

Sevgili Yurttaş,

1 Mart 1912 tarihli Vorwarts *(İleri) Berlin gazetesinde Türkiye başlıklı bir haber okuduk. İki Ermeni partisi Taşnaksutyun ve Hınçak ile Sosyalist İşçi Federasyonu'nun birleştiklerini, ortak bir program kabul ettiklerini ve de Ermeni partilerinin kendi programlarındaki ulusal ve yerel nitelikteki hak ve taleplerini muhafaza ettiklerini öğrendik.*

Gazete bu reform programının başlıca noktalarını vermektedir.

Bu haber bizleri çok şaşırttı, çünkü bu konuda bize hiçbir bilgi iletmediniz.

Vorwarts'*ta yayımlanan makale doğru mu? Doğru işi, yapılan müzakereler ve varolan sonuçlarla ilgili bir rapor göndermenizi rica ediyoruz.*

Kardeşçe
C. Huysmans

BELGE: 42

Selanik, 12 Mart 1912

Sosyalist İşçi Federasyonu

Yurttaş C. Huysmans'a
Brüksel

Sevgili Yurttaş,

Ayın altısı tarihli mektubunuzu aldık. 1 Mart tarihinde Vorwarts'*ta yayımlanan makale gerçeğe tümüyle uygun değildir.*

Sosyalist Federasyon, Taşnaksutyun ve Hınçakyan Ermeni partilerine başvurma girişiminde bulundu. Amaç, gelecek genel seçimlerde birlikte hareket etmek için iki parti arasında bir uyuşma zemini olanağı bulmaktı. Ayrıca Türkiye'deki üç sosyalist örgütün bir ortak seçim programı hazırlamasını istiyorduk. İki parti arasındaki müzakereleri yürütmek için eski Selanik Milletvekili Vlahof yoldaşı görevlendirdik.

Ama ne yazık ki, sosyalist siyaset yazarı Helfand Parvus[1] yurttaşın da desteklediği yoldaşımızın tüm çabaları sonuçsuz kaldı ve Taşnaksutyun ile Hınçakyan arasında geçici bir uyuşma bile sağlanamadı.

İşte bu yüzden, yaptığımız tartışmalardan sizleri haberdar kılmayı pek gerekli görmedik. Bütün bunlara rağmen Hınçakyan, Federasyon'un programını bütünüyle benimsedi, Taşnaksutyun ise ulusal talepler konusunda bazı değişiklikler yaptı.

Bugün ise Hınçakyan, Hürriyet ve İtilaf ile anlaşmaya varmış bulunuyor. Taşnaksutyun ise İttihat ve Terakki ile... Biz ise Rum ve Bulgar ulusal gruplarıyla[2] İttihat ve Terakki'ye karşı mücadele etmek amacıyla anlaştık.

---

1. Ünlü sosyalist politika yazarı Alexander İsrael Helphand Parvüs (1867-1924): 1910 yılı Kasım'ında İstanbul'a yerleşmişti. Türkiye'de beş yıl süreyle kaldı. Jön Türkler'e sevimli görünmeye çalışıyor, buna karşılık da imparatorlukta, gerçekten sosyalist bir gücün örgütlenmesine yardım etmeye çaba sarf ediyordu. Ne yazık ki, İstanbul'daki etkinliklerinin gerçek niteliği üzerine pek az bilgimiz var. Bu konuda bazı bilgiler için bkz. Z. A. B. ZEMAN ve W. B. SCHARLAU: The Merchant of Revolution, The Life of Alexander İsrael Helphand (Parvus)'un Hayatı, 1867-1924), Londra, Oxford Üniversitesi Yayımları, 1965 [*Devrim Taciri*, Çev. Süheyla Kaya, Kalkedon Yay., 2007].
2. İttihat ve Terakki'nin Bolşevik Teorisyeni: Parvus Efendi, Hazan'ın ifadesi o kadar belirsiz ki, hangi ulusal gruplardan söz edildiği anlaşılmıyor.

İttihat ve Terakki, muhalefeti yenmek için en yasa dışı ve anayasaya tümüyle aykırı yollara başvuruyor. Özellikle, bütün olanaklardan yararlanarak baskı altında tuttuğu sosyalist partiye bütün hışmıyla saldırıyor. Seçim propagandasında en etkin örgüt olduğumuzu ve şehrimiz halkının çoğunluğunun bize yakınlık duyduğunu görünce; İttihat ve Terakki, yoldaşımız Benaroya'yı sürgün etmekten[3] Federasyon militanları hakkında kovuşturma açmaktan ve seçim toplantıları düzenlememize her türlü engeller çıkarmaktan çekinmedi.[4]

İttihat ve Terakki'nin bize karşı sürekli baskıları, resmi makamların işçi örgütlerimizin yasallığını maksatlı bir şekilde tanımayı reddetmeleri hareketimizi büyük zarara uğratıyor. Bu yüzden gelecek seçimlerde başarı olasılığı büyük olmasına rağmen İttihat ve Terakki'nin adaylarımızın seçilmemesi için elinden geleni ardına komayacağından korkuyoruz.

İşte genel seçim döneminde, ülkemizdeki durum bu minval üzeredir. İttihat ve Terakki'nin sosyalist ve işçi hareketi üzerindeki baskılarını açıklayan bir basın kampanyasının, yöneticileri biraz olsun etkileyeceğini sanıyoruz. Bununla birlikte, kararı size bırakıyoruz.

Kardeşçe Selamlar.
Sekreter
J. Hazan

Not: Yoldaşımız Benaroya'nın tutuklanıp sürüldüğünü haber veren telgrafımızı alıp almadığınızı bildirmenizi rica ediyoruz. Telgraflarımıza el konup konmadığını öğrenmek istiyoruz.

3. Bkz. Belge: 40.
4. Bu konuda bkz. Vlahof'un anılarına.

BELGE: 43

Selanik, 6 Nisan 1912

Sosyalist İşçi Federasyonu

Sevgili Huysmans Yurttaş,

31 Mart tarihli telgrafımızı tasdik ediyoruz. Metni şöyle idi: "Seçimler nedeniyle, resmi makamlar Federasyon militanlarını tutuklamakta. Gerekeni yapınız."

Federasyonumuz'un seçimlerle ilgili propagandası önemli bir etki yarattı ve muhalefetteki çeşitli gruplarla anlaşmamız zaferi aşağı yukarı kesinleştirmişti. İttihat ve Terakki, bu parlamento seçimlerinde çok büyük bir başarı olasılığı elde ettiğimizi, Selanik halkının büyük çoğunluğunun Federasyonumuzu desteklediğini görünce bizimle mücadelede her türlü olanağı kullanmaya girişti.

İktidarı elinde tutan ve toplantı yasalarını yok sayan İttihat ve Terakki, propagandamızın karşısına büyük bir engel çıkardı. Seçim toplantıları düzenlememizi yasakladı. Bununla da kalmayıp anayasayı ayaklar altına alan iktidar partisi, en iyi militanlarımızı hapse attı. Aralarından üçünü Drama'ya sürdü. Şimdi ise yayın organımız Solidaridad Ovradera*'nın yazı işleri görevlilerini tutaklamaya çalışıyor.*

Edindiğimiz bilgilere göre Federasyonumuz'un bütün komitesi de sırada. Ayrıca gazetemizi ve hatta kulübümüzü kapatmak için ellerinden geleni esirgemiyorlar.

Bazı bölgelerde seçimler başladı bile.[1] *Seçim bölgeleri de Müslüman unsura ayrıcalık tanıyan bir şekilde düzenlenmiştir. Denetim komisyonları tümüyle İttihat ve Terakki üyelerinden oluşuyor, seçim yasaları tamamıyla çiğneniyor, açıkça hile yapılıyor. Seçimlerden sonra bu konuda sizlere ayrıntılı bir rapor yollayacağız.*

Resmi makamlar tarafından hareketimize karşı sürdürülen baskı her geçen gün biraz daha artıyor. Halk dehşete kapılmış durumda ve seçmenlerin çoğu seçimleri boykot edecekler. Yabancı ülkelerde bir basın kampanyası açılması mutlaka gerekiyor. Elinizden gelecekse bu yöntemlerin durdurulması için gerekli girişimlerde bulunmanızı ya da kullan-

1. Seçimler bölgelere göre ayrı tarihlerde yapılıyordu.

dıkları yöntemleri ve anayasa anlayışlarını uygar dünyanın gözleri önüne sererek Jön Türkler'i teşhir etmenizi rica ediyoruz.

Kardeşçe Selamlar
Sekreter
J. Hazan

BELGE: 44

11/4/1912

TELGRAF
HUYSMANS, HALKEVİ, BRÜKSEL

Adayımız, eski Milletvekili Vlahof sebepsiz yere tutuklandı.[1]

Sosyalist Federasyon

1. Tam seçim kampanyası ortasında Vlahof'un tutuklanmasının amacı İttihatçıların muhaliflerini korkutmaktı. Gerçekten de, sosyalist aday kısa bir süre sonra serbest bırakıldı.

BELGE: 45

Paris, 14 Nisan 1912

Sevgili Yurttaş,

Selanik'ten telaş ve üzüntü veren bir yığın haber aldım.

Jön Türkler artık sosyalizm ve özgürlüğe karşı kinlerini iyice açığa vurmaktan çekinmiyorlar. Yoldaşlarımız, İttihatçıların (böyle adlandırılıyorlar) çoğunluğu sağlamak için başvurdukları rezilce eylemlerden sizi haberdar ettiler. Bütün bu olup bitenler önceden bekleniyordu ve de sosyalist görüş açısından hiç de bilinmeyen şeyler değildir.

Size yazmamın nedeni Selanik'teki dostlarımızın olaylara yanlış bir açıdan baktıklarına inanmamdandır. Bu, sorumsuz komitelerin zulmüne teslim edilmiş bir ülkede hükümet güçlerine karşı verdikleri çok çetin mücadelenin zorluklarıyla açıklanabilir. Adaylarımızın başarısızlığa uğramaları durumunda yoldaşlarımızın cesaretlerinin kırılacağı ve yılacakları izlenimine vardım, hem de kesinlikle.... Tabii ki, Selanik'te çoğunluğu elimizde tuttuğumuzdan ve Federasyonumuz, başarıya ulaşmak için kendisinden beklenenden çok fazlasını yaptığından bu kanıya varmam sebepsiz değil.[1] Bu yüzden sizden ricam bundan sonraki mektuplarınızda, sosyalizmin anlık bir yenilgiyle zarara uğrayamayacağını ve de pek yakında bunun cevabının verileceğini bildirmenizdir. Ayrıca Hürriyet ve İtilaf ile uzlaşmalarında yeterince ileri gittiklerini ve sonuçta sınıf düşmanımız olan kişilerle daha fazla ilişkiye girip anlaşamayacaklarını telkin etmeye çalışmalısınız.

Acılı aile sorunlarından ötürü Selanik'te olup bitenleri daha dikkatlice izleyemediğinden üzgünüm. Jön Türkler'in büyük öfkesi yoldaşlarımızın Hürriyet ve İtilaf ile uyuşmalarından ileri geliyor. "Tencere dibin kara..." misali suçlamalara suçlamalarla karşılık vermek boş bir iştir. Olan olmuştur...

Bozgunu önlemek gerek. Selanik'te genç militanlardan oluşan hayranlık verici bir çekirdek var. Bu seçim kampanyası vesilesiyle, en iyim-

---

1. Saul Nahum pek iyimser görünüyor. Selanik gibi bir şehirde, Federasyon'un çoğunluğu sağlayabileceği pek beklenemezdi. Aslında seçim kampanyası süresince tek ciddi parti İttihat ve Terakki idi. Tam bir "hoşnutsuzlar topluluğu" niteliğindeki Hürriyet ve İtilaf, çoğunlukla İttihatçılara bağlı kalan halk kitlelerini ikna edemedi.

ser umutları fazlasıyla aşan bir çaba harcadılar. Onların yılmamaları gerek. Yapmış oldukları propaganda pek yakında mükemmel sonuçlar verecek. Onların maneviyatlarını düzeltmekte benimle aynı fikirde olduğunuza ve de bana bu işte yardımcı olacağınıza eminim.

Ayrıca Vlahof'un bitmek tükenmek bilmez gücüne de güveniyorum. Jean Longuet'nin İstanbul "korsan"larına karşı yazdığı makaleyi[2] *ne kadar zevkle okuduğumu belirtmem gereksiz. Enternasyonal'in bu en azılı cinsten zorba bozuntularına karşı aşırı hoşgörüşünü hiçbir zaman anlayamadım zaten. Ama gerçeğin aydınlandığını memnunlukla görüyorum.*

İçtenlikle Elinizi Sıkarım
S. Nahum

Not: Dostlarımız Avrupa'da bir basın kampanyası açmamı istiyorlar. Bir işe yarayacağına inanıyor musunuz?

2. Muhtemelen *Humanité*'de. Karl Marx'ın torunu Jean Longuet (1876-1938) avukat ve gazeteciydi.

BELGE: 46

Selanik, 16 Nisan 1912

Sosyalist İşçi Federasyonu

Sevgili Huysmans Yurttaş,

Ayın 6'sı tarihli mektubumuzu tasdik ediyoruz. Hükümetin sosyalist ve işçi hareketine baskıları hâlâ sürmektedir. Seçimlerin kendi istedikleri sonucu vermesi için her çareye başvurdular. Başta tehdit etmeye kalkıştılar, ardından da zor kullanmaya başladılar. Ama bu olaylar karşısında militanlarımızın çabalarının arttığını ve propagandayı daha büyük bir bağlılık ve cesaretle sürdürdüklerini görünce İttihat ve Terakki, bizimle mücadele etmek için bu kez de yasa dışı yollara başvurdu. Militanlarımız tutuklandı, sınır dışı edildi, propaganda eylemleriyle ilgilenenler saldırılara uğradılar, dövüldüler, hapse atıldılar.

Fakat muhalefet eylemimizi gün geçtikçe daha yoğun bir biçimde sürdürüyorduk ve propaganda öylesine iyi yürütüldü ki, seçmenlerin çoğunluğu bizden yana geçti. Seçmenleri kendi yanına çekme gücünü bulamayan İttihat ve Terakki komitesi, açıkça hileye başvurdu. Oy sandıklarını İttihatçı seçim pusulalarıyla doldurdular ve seçimleri boykot etmemiş olan pek az sayıdaki seçmene de, yalnız İttihatçı adaylarıyla doldurulmuş seçim pusulaları verdiler. İşte İttihatçılar neredeyse oybirliğiyle böyle seçildiler.

Ama bütün bu olgular, gerçekliğini ispat etmek için gerekli bütün delilleriyle birlikte yayın organımız Solidaridad Ovradera*'da açığa vuruldu. Bu açıklamadan sonra şehrimiz halkında, hükümete karşı büyük bir öfke belirdi. Seçimler sona erdiği için yoldaşlarımızı artık salıverdiler ama baskılar hâlâ sürüp gidiyor. İttihat ve Terakki komitesi bizleri, mücadeleyi sürdürürken gördü ve gücümüzü değerlendirdi. Artık iyi örgütlenmiş ve de disiplinli bir çalışma içinde olduğumuzu kavradılar. Bundan böyle, sosyalizmin korkulması gereken bir düşman haline geleceği düşüncesindedirler. İşte bu nedenle bizimle bir ölüm kalım kavgasına giriştiler. İttihatçılar, sosyalistler yok olmalı; hepsini ortadan kaldıracağız diyorlar.*

Merkez garının temelini atmak için Selanik'e gelen, İttihat ve Terakki'nin ileri gelen üyelerinden Bayındırlık Bakanı Cavit Bey, bu ve-

sileyle verdiği bir söylevde[1] fırsattan yararlanarak sosyalizm aleyhinde atıp tuttu, şiddetli bir şekilde saldırıda bulundu. Bir fikir edinmeniz için bu söylevin sosyalizmle ilgili bölümlerinin bir suretini ilişikte gönderiyorum. Ayrıca aynı bakanın sendikalizm ve sosyalizm üzerine bir gazeteciyle yaptığı görüşmenin metnini de yolluyorum.[2]

Gördüğünüz gibi henüz hükümetin bize karşı yürüteceği baskıların ve özel tedbirler dizisinin başlangıcındayız. Ulusal egemenliği değil de sadece ve sadece İttihat ve Terakki partisini temsil eden bir "İttihatçı" meclisten[3] işçi düşmanı politikalarına yasal bir görünüm vermek amacıyla bize karşı yasalar çıkarmak için yararlanacaklar.

Propagandamız ve hareketimiz sayesinde Türkiye'nin daha birçok şehrinde sosyalist hareketler oluşturduk. Bu yöntemler, bu açıdan Osmanlı sosyalizmi için daha da tehlikeli, daha da ürküntü vericidir. Türk resmi makamlarının bu aşırı sosyalizm düşmanlığını yenmek için yabancı ülkelerde bir eyleme girişmek mutlaka gerekir. Üye partilere, Jön Türk hükümetinin eylemlerini protesto etmeye çağıran bir genelge göndermenizin büyük yararı olacağına inanıyoruz. Pek yakında, seçim kampanyası süresindeki eylemlerimiz hakkında ayrıntılı bir rapor yollayacağız.

İçtenlikle
Sekreter
J. Hazan

1. Söylevin metni için bkz. Basın Dosyası, Belge: XIII.
2. Bu metin bulunamamıştır.
3. J. Hazan'ın anlattıkları gerçeğe pek uygun değil.

BELGE: 47

Belgrad, 26 Nisan 1912

SIRP SOSYAL DEMOKRAT PARTİSİ
BELGRAD

Sevgili Yoldaşlar,

İstanbul'daki yoldaşlar, durumları hakkındaki bu raporu sizlere iletmemizi istediler. Ricalarını yerine getiriyoruz.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çeşitli sosyalist grupların nitelikleri ve özellikle raporda adları geçen grup ile iki Ermeni grup arasındaki ilişkiler konusunda sizlere bilgi veremediğimizden ötürü üzgünüz. Bu çeşit hareketleri biz de yeterli ölçüde bilmiyoruz.

Kardeşçe Sosyalist Selamlar
Sırp Sosyal-Demokrat Partisi Adına
Duşan Popoviç

BELGE: 48

SOSYALİST ENTERNASYONAL BAŞKANLIK KURULU SEKRETERLİĞİNE

Yoldaşlar,

İlk önce sosyalist örgütümüzün bir tarihçesini yapmak istiyoruz.[1] *Bunun için de örgütümüzün kuruluşundan beri İstanbul'daki sosyalist faaliyetlerimizin kısa bir açıklamasını sunuyoruz.*

Mutlakiyetçi düzenden, meşrutiyetçi düzene geçildikten birkaç ay sonra, birkaç sosyalist yoldaş İstanbul'daki işçi sınıfını eğitmek; sosyalist fikirleri yaymak, onları ekonomik ve siyasal düzende örgütlemek için sosyalist bir grup kurmayı kararlaştırdılar. Amaçları kapitalist sömürüye karşı mücadele etmekti.

Söz konusu grubun kurulması için hükümet izin vermeyi reddetti; biz de izinsiz çalışmaya başladık.

Rumca basılan Ergatis *(İşçi) adındaki küçük bir gazete, işçilere çıkarlarını ve sosyalist ülküyü açıklayarak meslek sendikalarında örgütlenmeye çağırarak dar bir yoldaşlar çevresini genişletmemizi sağladı.*

Böylece iki sendika örgütleyebildik; terziler sendikasıyla, şemsiye işçileri sendikasını. Bu iki sendika, örgütümüzün yardımıyla patronların sömürüsüne karşı mücadele edebildi ve ücretleri % 20 oranında artırabildi, çalışma süresini de 12 saatten 9 saate düşürebildi.

8 ay sonra, hükümet Ergatis*'i kapattı ve yöneticisi, terzilik işçisi Vasili Konturis'i 8 ay hapis ve 1.000 frank para cezasına mahkûm etti.*

Fakat ilk adım bir kez atılmıştı. Örgütümüz mücadelesini daha büyük bir cesaretle sürdürdü. 10 sendika daha örgütledi. Bunlar: Değirmen ve liman işçilerinin, marangozların, şekercilerin, halıcıların, ciltçilerin, basım işçilerinin, hizmetlilerin, kadın terzilerinin ve berberlerin sendikalarıydı.

Hükümetin izin vermesinin propagandamızı daha da kolaylaştıracağını düşünerek ve Parvus yoldaşın öğütlerine uyarak örgütümüzün

---

1. Bu belge "İstanbul Toplumsal Araştırmalar Grubu Raporu" adı altında SEBK'in 1913 tarihli 8 nolu bültenin 68-69 sayfalarında yayımlanmıştı. Adı geçen örgütün militanlarını İstanbul'daki Rum zanaatkârlar oluşturmaktaydı.

şeklini ve adını değiştirdik. Yeni adımız Toplumsal İncelemeler Grubu oldu. Böylece 1 Ocak 1912'den beri hükümetten izin almış bulunuyoruz.*

Ama bugün, sosyalizme karşı açık bir baskı politikası sürdüren Jön Türk hükümetinin mücadelemizi hunharca ezmesi tehdidi karşısındayız.

Sıkıyönetim, basın özgürlüğüne, gösteri ve toplantı özgürlüğüne ve sendikalaşmaya karşı, yasalarla hakkımızda kovuşturma üstüne kovuşturma açıyor.[2]

Bugün, Selanik ve İstanbul'da sosyalist militanlarımız tutuklanıyor. Sendika toplantıları zorbalıkla engelleniyor ve tüm sendikalı işçiler bir sürü kışkırtıcı ajan tarafından tehdit ediliyor.

Dün, Osmanlı uyruklu ve Sosyalist İşçi Federasyonu sekreteri sosyalist yoldaşımız Benaroya'yı ve Federasyon'un bütün militanlarını[3] *Türkiye'nin değişik şehirlerine sürgün eden yine Jön Türk hükümetiydi.*

Türkiye'de yaratılan baskıyı kavrayabilmeniz için Bayındırlık Bakanı (Nafia Nazırı) Cavit Bey'in Selanik'te birkaç gün önce yaptığı konuşmayı ve hükümetin sosyalistlere karşı niyetlerini ortaya koyan mülakatlarını ilişikte yolluyoruz.

Bu nedenlerle, Jön Türk hükümetinin yıldırma siyasetini protesto ediyor, Enternasyonal'deki yoldaşlara çağrıda bulunuyoruz.

Kardeşçe Selamlar
T.İ.G. Sekreteri
H. Vezestenis

Not: Yakından tanıdığımız "Taşnak" ve "Hınçak" partilerinin ikisi de birer ulusal Ermeni partisidir. Sanıyoruz size gerçek durumu sergilememişler çünkü birincisi iktidar partisi İttihat ve Terakki ile öteki ise muhalefetteki gerici parti ile işbirliği halindedir. İkisi de ancak birkaç milletvekili daha kazanmaya ve uluslarına yarar sağlamaya bakıyor!

Verdiğimiz bilgilerin doğruluğu konusunda Sırp ve Bulgar partilerine başvurabilirsiniz.

Selamlar
Sekreter
H. Vezestenis

---

* Dersaadet Tetebbuat-ı İçtimaiye Cemiyeti.

2. Sıkıyönetim, 31 Mart karşı devriminin ertesinde ilan edilmişti. Vezestenis'in sözünü ettiği yasalar 1909 Haziran'ından Ağustos'una kadar çıkarılmıştı. İttihatçıların derdi, geçirdikleri olayların benzerlerinin tekrarlanmasını önlemekti.

3. Aslında hükümetin bu tedbirleri, Federasyon'un yalnız 10 kadar militanına zarar

BELGE: 49

Selanik, 29 Nisan 1912

Sosyalist İşçi Federasyonu

Camille Huysmans Yurttaşa
Brüksel

Sevgili Yurttaş,

Resmi makamların bize karşı uyguladıkları baskılar hâlâ devam ediyor ve Bakan Cavit Bey'in, hükümetin bize karşı olacağını bildirdiği tedbirlerle ilgili bildirileri uygulanmaya başlanıyor denilebilir.

Bizim tarafımızdan girişilecek herhangi bir eylemi engellemek için mümkün olan her şey yapılmaktadır. Sesimizi hepten boğmak ve sendikaları kapatabilmek için her türlü yola başvuruldu.

Hükümet 1 Mayıs yürüyüşü için gerekli izni vermeyi reddetti. Bugün vesilesiyle toplantılar düzenlememiz kesinlikle yasaklandı. İşi, halkın bir parkta toplanıp sosyalist şarkılar söylemesini yasaklamaya kadar vardırdılar. 1 Mayıs günü, işçilerin işlerini bırakmamaları için bir yığın gözdağı verildi.

Bu yüzden 1 Mayıs'ta mümkün olduğu kadar çok sayıda işçinin işbaşı yapmamasını sağlamak için çalışacağız ve dinleyicilerimizi alamayacak kadar küçük olan lokalimizde herkese açık bir toplantı düzenlemekle yetineceğiz.

Açmış bulunduğunuz kampanyayı[1] eğer sürdürürseniz, yöneticiler üzerinde büyük etki yapacağınızdan eminiz. Temsilcimiz Saul Nahum De Pressensé'nin Türkiye'deki birkaç dostuma bu kıyıma bir son verilmesini özel olarak isteyen bir mektup yazacağını bildiriyor, Osmanlı sosyalizmi açısından vereceği sonucu bekliyoruz.

İçtenlikle
Sekreter
J. Hazan

---

1. Hazan, hiç kuşkusuz bir devirde sosyalist basında yayımlanan İttihatçı düşmanı yazıları ima ediyor.

BELGE: 50

Selanik, 3 Mayıs 1912

Sosyalist İşçi Federasyonu

Yurttaş Camille Huysmans'a
Brüksel

Sevgili Yurttaş,

Son mektubumuzda belirttiğimiz gibi, kıyım hâlâ devam etmektedir. Hükümet 1 Mayıs günü yürüyüş yapmamızı ve toplantılar düzenlememizi yasaklayınca biz de elimizden geldiği kadar fazla işçinin işbaşı yapmamasına çalıştık.

Çağrımızı 7.000'i aşkın işçi cevaplandırdı. Onların işlerini bırakmaları şehrin ticaret ve sanayi hayatını felce uğrattı. Gücümüzün artmasını engelleyen nedenlere, uğradığımız sürekli baskı ve yıldırma saldırılarına rağmen, 1 Mayıs günü 7.000 işçinin işi bırakmaları; yöneticilere, emekçiler arasında ne derece büyük bir etkinliğe sahip olduğumuzu apaçık gösterdi.

Lokalimiz çok küçük olmakla birlikte, sabahleyin çeşitli dillerde birbirini izleyen –herkese açık– konuşmalar düzenledik. Bu konuşmaları 1.200'ü aşkın dinleyici izledi.

Öğleden sonra bir parkta toplanmaları için üyelerimize çağrıda bulunduk. Resmi makamlar halkı ürkütmek için kamu güvenliğini sağlamak bahanesiyle üzerimize süvari müfrezesi, jandarma kıtaları ve çok sayıda da polis saldı.

Bahçenin bir kuytusunda dansetmek için bir araya gelmiş kimseler vardı. Bölge hemencecik polis tarafından sarıldı ve neşe içinde dansedenlerin tümü dağıtılıverdi. İşte sosyalistlere uygulanan baskılar bu dereceye kadar vardı.

Sendikalara karşı baskılar da yeniden başladı. Birçok sendikaya yasalaşmaları için gereken izin verilmiyor. Ulaşım işçileri sendikasının başına, sendika sorumlusunun sosyalist olduğu bahanesiyle örgüte tümüyle yabancı ve de İttihatçı bir sorumlu yönetici getirilip zorla kabul ettirildi.

Polise, tepemize çökme bahanesini vermemek için bütün tedbirleri alıyoruz. Bununla birlikte, resmi makamlar artık kovuşturma açmak

için bahane aramıyorlar. Yalnızca sosyalist olmamız, bizi binbir belaya uğratabilmelerine yetiyor.

Kardeşçe Selamlar
Sekreter
J. Hazan

BELGE: 51

Paris, 22 Haziran 1912

Sevgili Yurttaş,

Son üç genelgenizin alındığını bildiririm.

Paris'te, Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelenlerden oluşan bir grup kurabildiğimizi[1] *bildirmek benim için büyük bir mutluluk olacaktır. Grubumuz daha önceki durumları inceledikten sonra ya Enternasyonal'in Fransa şubesine ya da Selanik Federasyonu'na katılmak için başvuracak.*

İlişikte Portekiz sosyalistlerinin ve Portekiz Cumhuriyeti'nin bir gündemini bulacaksınız.[2] *Mektupla birlikte,* Solidaridad Ovradera *için yazdığım bir makaleyi yolluyorum.*

Selanik'ten gelen haberler pek karamsar gözüküyor. Jön Türkler bizi toptan yok etmekten vazgeçip, parça parça temizlemek niyetindeler. Aslında böyle davranmakla, binanın tutuştuğu bir anda sosyalizmi yok etmeye uğraşmakla vakitlerini harcıyorlar. Zararlı çıkacak olanlar kendileridir.

Reformistleri parti dışı bırakan oylamadan sonra Reggio Kongresi'ne[3] *bir destekleme telgrafı göndermeyi görev bildim. İtalyan yoldaşların dayanabilmeyi becereceklerini umalım.*

İçtenlikle
S. Nahum

---

1. Kurucusu Dr. Refik Nevzad olan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın Paris şubesinden söz ediliyor olabilir.
2. Bu belge bulunamamıştır.
3. Reggio'da yapılan İtalyan Sosyalist Partisi'nin XIII. kongresi. Mussolini ve Turati, Türkiye'ye karşı savaşı onaylamış olan sağ reformculara (Bissolati, Cabrini, Podrecca,

BELGE: 52

Paris, 8 Ağustos 1912

Sevgili Yurttaş,

Jaurès ve Lagardelle'in imzalarıyla Jön Türkler'e karşı Humanité'*de lehte makaleler yayımlanınca Selanik Sosyalist Federasyonu'ndaki yoldaşlar haklı olarak tedirgin oldular ve benden, bizim görüşümüzün de sosyalist kamuoyuna sunulması için* Humanité'*ye başvurmamı istediler.*

Dün akşam, Landrieu ve Lagardelle[1] ile uzun bir konuşmamız oldu. İstanbul'daki Ermeni yoldaşlarımızın da görüşünü almadıkça isteğimizi yerine getirmeyecekler, ama bu adresi bir türlü bulamadık.

Elimizde yalnız Cenevre'deki adresleri var. Fakat ne kadar yetkili olursa olsun İsviçre'den gelen bir görüşün Humanité*ce yeterli sayılacağını sanmıyorum.*

Sizden ricam, en kısa zamanda ve hatta telgrafla, İstanbul'daki üye Ermeni örgütünün adresini göndermeniz.

Şimdiden teşekkür eder, içtenlikle elinizi sıkarım.
S. Nahum

---

1. HUBERT LAGARDELLE (1875-1958): Siyaset yazarı, sosyalist militan ve sendikacıydı; düzenli olarak *Humanité*'de yazıyordu. Jaurès'in yakını ve yardımcısı olan PHILIPPE LANDRIEU (1873-1926) SFİO'nun uvriyerist eğilimini destekliyordu ve *Humanité*'nin yöneticisiydi.

BELGE: 53

Paris, 19 Ağustos 1912

Sevgili Yurttaş,

İşler iyice karıştı. Selanik Sosyalist Federasyonu, İttihak ve Terakki komitesine karşı düşmanca tavrından ötürü mükâfatlandırıldı. Yeni hükümet,[1] Jön Türkler'in el koymuş olduğu evraklarımızı iade etmiş ve bizi rahatsız etmeyeceğini gösteren bir tavır almıştı. Fakat aradan uzun süre geçmeden Azadamard[2] kapatıldı. Osmanlı sosyalizminin gerçekten gülünç ikiliği bu olayda apaçık kendini ortaya koyuyor. Örgütümüz şimdi Ermenilere aman vermeyen bakanlığın safında oluverdi.

Bu durumun sürmemesi için, kuşkusuz var gücümle çalışacağım. Hükümet adaylarıyla en ufak bir uzlaşmaya varılmasına bile karşı çıkacağım. Ama bugünkü durumdan da bazı çıkarların sağlanabileceği kanısındayım. Ermeniler,[3] İttihatçılarla ilişkilerini kestiler, belki şu ara "birlik"ten söz edersek bu kez bizi daha bir dikkatle dinlerler.

Durum bu merkezdeyken, gelecek seçimler[4] için şimdiden danışıp görüşmemiz gerektiği kanısındayım. Bu yüzden de şu noktalarda yardımınızı isteyeceğim.

1) Öteki Osmanlı sosyalist örgütlerle görüş alışverişine girişmeden Hürriyet ve İtilaf ya da İttihat ve Terakki ile harhangi bir görüşmeye gitmemelerini Selanik'teki yoldaşlarımıza yazmanızı.

2) Ermenilere, ortak bir eylemde anlaşmak amacıyla bizimle tartışmaya oturmalarını dostça telkin etmenizi. Sosyalizm bundan hem güç hem de manevi yetki kazanacaktır. Enternasyonal üyesi iki Osmanlı sosyalist örgütünün[5] birbirine ters yönlerde ilerlemeleri hangi akla sığar.

---

1. 1912 Temmuz'unun ilk yarısındaki "Halâskâr Zabitan" darbesinin iktidara getirdiği Hürriyet ve İtilaf hükümeti.
2. *Azadamard* (Özgür Mücadele), İstanbul'daki Taşnakların yayın organıydı.
3. Bunlar 1912 seçimlerinde İttihat ve Terakki'nin saflarına katılan Taşnaklardı.
4. Temmuz ayı sonunda Halâskâr Zabitan grubu parlamentonun dağıtılmasını şart koşmuştu. O zaman iktidara geçmiş olan Hürriyet ve İtilaf, bir parlamento tabanı yaratmak amacıyla yeni seçimler düzenlemeyi düşünüyordu.
5. Enternasyonal'in içinde iki Osmanlı sosyalist örgütü bulunmaktaydı. Selanik işçileri alt-şubesi ve Türk-Ermenistan'ı alt-şubesi.

Eğer yararlı buluyorsanız, Azadamard'ın kapatılmasını şiddetle protesto ettiğinizi belirtebilirsiniz.

İçtenlikle Selamlarım
S. Nahum

Not: Humanité*'den hâlâ bir sonuç alamadım. Günlük durumun her geçen gün iyiden iyiye karıştığı bir gerçek, bu yüzden beklemek galiba daha iyi olacak. Jön Türkler gerici mi veya Hürriyet ve İtilafçılar Abdülhamid yanlısı mı, değil mi? İnsan ne cevap vereceğini bilemiyor.* Le Peuple[6] *için size bir şey göndermedim çünkü bu sorun üzerinde ne kadar hatalı olursa olsunlar* Humanité*'deki yoldaşlarımızı yalanlar gözükmek doğru olmayacak.*

6. *Le Peuple* (Halk) Belçika işçi partisinin yayın organıydı.

BELGE: 54

4/9/1912

SELANİK SOSYALİST İŞÇİ FEDERASYONU BİLDİRİSİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun kırk yıldan beri karşılaştığı en vahim durumlardan biri olan bugünkü[7] durumda, Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu, Avrupa Türkiyesi'nde kendini gösteren milliyetler sorununun çözümünün barışçı yoldan olması gerektiğini birçok kez belirttiği gibi tekrar hatırlatmak zorunluluğunu duyuyor.

Sesimiz yankısız kaldı. Ve tersine, kötü niyetli telkinlere uyan küçük Balkan devletlerinin hükümetleri, yüzyıllardır süren kinleri daha da kızıştırıp yarımadada genel bir boğuşmayı nerdeyse kaçınılmaz bir hale getirdiler.

Oysa silahlı bir çatışma bugün hiçbir şeyi çözümleyemez, yalnız kimi "Balkan Fatihleri"nin amaçlarına hizmet eder ve özellikle daha ilk anda proletaryanın gücünün önemli oranda azalması sonucunu doğurur.

İşte bu sebepten ötürü, macera heveslilerini bütün gücümüzle protesto ediyoruz.

Elimizde, vaktiyle Gladstone'un hiçbir yardımda bulunamadığı kurbanlara salık verdiği tek silahtan başkası da bulunmamaktadır; yıllardan beri Makedonya'da katil beslemek ve mutsuz ülkeyi bir kan ve et pazarına çevirmeye hazırlanmaktan çekinmeyenleri Tarih'in intikamcı aşağılamasıyla karşı karşıya bırakıyoruz!

Fakat bu barbarca yöntemler bizleri üzüntüye boğsa da, yılmayacağız.

Bizim için bir güçlükler ve sınamalar dönemi başlarken, her şeye rağmen barbarlığa karşı uygarlık ve de zorbalığa karşı haklar için mücadele edeceğimizi bildirmek isteriz.

Balkanlar'ın bütün demokratlarına, bu cinnet kasırgasının "Gerçek" kavramını yok edemediği herkese sesleniyoruz.

Kaçınılmaz kadere meydan okurcasına ve insanlığın daha iyi günlerine sarsılmaz inancımızı belirtmek için haykırıyoruz:

YAŞASIN ULUSLARARASI SOSYALİZM!

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu

---

7. Balkan Savaşı'nın arifesindeyiz.

BELGE: 55

Paris, 19 Ağustos 1912

Sosyalist İşçi Federasyonu

Yurttaş Camille Huysmans'a
Brüksel

Sevgili Yurttaş,

18 ve 19 sayılı genelgelerinize cevap olarak aşağıdaki bilgileri yolluyoruz:

Son kongreden bugüne kadar başgösteren bir yığın olay ve bugünkü uluslararası durumun önemi 1913 kongresinin yapılmasını gerektiriyordu. Dolayısıyla, 1913 sosyalist kongresinin toplanması kararının korunması yanlısıyız.[1]

Bu durumda görüşümüz kongrenin 31 Ağustos-7 Eylül arasında yapılmasıdır.

Bu kongrenin gündemine ayrıca şu noktaların eklenmesini de istiyoruz:

Şark Meselesi ve Enternasyonal: Enternasyonal üyesi çeşitli Balkan sosyalist partilerinin bu konuda almaları gereken tutumun Enternasyonal tarafından belirlenmesi.

Bu sorunu Viyana Kongresi gündemine şu aşağıdaki nedenlerden ötürü koyuyoruz:

Avrupa barışının önündeki en büyük tehlike tartışmasız, Şark meselesidir. Her yerde barışın korunmasını savunmak zorunda olan Enternasyonal, dolayısıyla, Şark meselesini ele almalıdır.

Doğu'da demokrasi ve özellikle sosyal demokrasi halen Balkanlar'da varolan gerici güçlere, Balkan devletlerinin Türkiye'ye göz dikmelerine ve özellikle Türkiye ile pek fazla ilgilenen Avrupalı güçlerin emperyalizmine karşı direnemeyecek kadar güçsüzdür. Enternasyonal'in bu konuda genel bir fikir edinmek için Şark meselesini incelemesi ve kongrenin bütün dünya proletaryasının Şark meselesi konusunda alması gereken tavrı kararlaştırması gerekir. Böyle bir sonuç Balkan demokratik güçlerine, gericilikle ve Avrupa emperyalizmiyle mücadelelerinde büyük bir yardım sağlayacaktır.

---

1. Kongrenin 1913'te Viyana'da yapılması öngörülmüştü, sonradan 1914 Ağustos'una ertelendi ancak savaşın patlamasıyla toplanamadı.

Öte yandan, Enternasyonal'in Şark meselesi konusunda genel bir fikir edinmesi ve üye partilerin izleyeceği bir genel çizgi tespit etmesinin, Balkan sosyalist partileri arasındaki görüş ayrılıklarının giderilmesine büyük katkıda bulunacağı inancındayız.

Böylece bu partiler, Avrupa istilasına karşı ve özellikle Balkan Konfederasyonu'nun kurulması için ve gerektiğinde de Balkanlar'da barışın korunması için mücadelelerinde ortak bir anlayışla, birlikte çalışabileceklerdir.

Enternasyonal'in Şark meselesiyle ilgili bir karar almasının aynı zamanda Balkan partilerini ve siyasal etmenlerini büyük ölçüde etkileyeceğine ve onların –Avrupa demokratik kamuoyunu hesaba katmak zorunda olduklarından– emperyalist ve işçi düşmanı taktiklerini değiştirmek zorunda bırakacağına inanıyoruz.

Bütün bu sebeplerden ötürü ve Balkanlar'da barışın korunmasına katkıda bulunacağından da emin olarak, Viyana Kongresi gündemine "Şark Meselesi ve Enternasyonal" konusunun da eklenmesini istiyoruz.

Öte yandan 19 sayılı genelgenizde bildirilen Troelstra ve Vankol'un önerisine tamamıyla katıldığımızı da haber veririz. 1913 kongresinden sonra yeni Enternasyonal'in Birinci Kongresi'nin 25. yıldönümü olması nedeniyle 1914'te bir olağanüstü kongre yapılması gerektiği görüşündeyiz. 1914 kongresinin olağanüstü niteliği taşıması şartıyla, Troelstra ve Vankol'un önerisini benimsiyoruz.

Sevgili yurttaş, sizden önerilerimizi üye partilere iletmenizi rica ediyoruz.

İçtenlikle
Sekreter
J. Hazan

BELGE: 56

St. Denis, 1/10/1912

Sevgili Yurttaş,

Geçen yıldan beri başımıza geleceğinden korktuklarım, önüne geçilmez bir şekilde gerçekleşiyor. İtalyan-Türk çatışmasının Bulgarların iştahını açmaması imkânsızdı, ki başı çeken Ferdinand'mış[1] ve ne Sırplar ne de Rumlar kararlı bir seçim yapabilecek durumda değillermiş!..

Başkanlık Kurulu bu durumu protesto edecek mi? Ayın 9 ile 11'i arasında bu toplantının[2] yapılmasını dört gözle bekliyorum. Toplantıda bir sonuç elde edebileceğimi sanmıyorum (yoldaşlarımız durumun farkındalar) ama bu toplantı gadre uğrayanların bir temsilcisinin (bir gün beni bu şekilde nitelendirmiştiniz) bu davayı Enternasyonal temsilcilerinin önüne getirmesi açısından benim için önem taşımaktadır.

Şimdilik, Federasyona şu aşağıdaki metni sunuyorum.[3] Yararlı görürseniz Le Peuple'*de yayımlayıverin.*

İçtenlikle
S. Nahum

İlişikteki bildiriyi yayımlarsanız, Le Peuple'*nin o sayısını göndermenizi rica edeceğim. Şimdiden teşekkürler.*

1. Bulgaristan Kralı Ferdinand, Saxe - Coburg Hanedanı'ndandı.
2. SEBK toplantısı ima ediliyor.
3. Bu metin bulunamamıştır.

BELGE: 57

Paris, 2 Ekim 1912

Yurttaş Huysmans, Brüksel

Sevgili Yurttaş,

Sosyalist gazetelerin saf denilecek ölçüdeki iyimserliklerine rağmen Balkanlar'da çatışmaların patlak vermede pek gecikmeyeceğini sanıyorum. İlk kez boşuna harekete geçilmiş olacak.

Başkanlık Kurulu ne yapmayı düşünüyor?

Eğer mümkünse bunu ve de Bulgar, Sırp ve Rum yoldaşlardan haber alıp almadığınızı bildirmenizi rica edeceğim.

İçten duygularıma inanmanızı dilerim
S. Nahum

BELGE: 58

Yoldaşlar,

Savaşa karşı çıkışımız sizin aranızda büyük yankılar uyandırdı; ancak ne yazık ki şehitleri ve kurbanları olduğumuz savaşı engelleme sonucuna ulaşamadı.

Bir despotun hâkimiyetinden diğer bir despotun hâkimiyetine geçmekte olan Balkanlar'daki ve özellikle Türkiye'deki[1] işçi sınıfı zor ve çok kötü anlar geçirmektedir. En çok kurban veren odur. Burjuvazi bütün saldırılarını sadece ve sadece işçi sınıfına karşı sürdürüyor; can pazarına gönderemediği kurbanları zindana veya darağacına yollamak için en elverişli anı yakaladı.[2] İşte bütün bu baskılara uğramamızın esas temeli burada yatmaktadır.

Yunanistan'daki dostlarımız (bunlar, hiç kuşkusuz bu savaşı kurtarıcı bir hareket gibi göstermeye kalkışan kapitalizmin maşaları değildirler. Fakat gerçekten devrimci olan bu yoldaşların sayısı son derece sınırlıdır) bize Volos'taki yoldaşımız G. Zakhos'un sebep gösterilmeksizin tutuklandığını ve kurşuna dizileceğini bildiriyorlar. Bu papazlar düzeni, uzun zamandan beri yoldaş Zakhos'un kellesini istiyordu. Yoldaşımızın kurtarıcı, aydınlatıcı eserini –laik okul, işçi sendikaları– hazmedemiyorlardı.

Yunan hükümetinin işlemeye kalkışacağı bu yeni cinayeti bütün gücümüzle protesto ediyoruz. Yoldaşlar, sizlerden dileğimiz; davamıza kendini adamış bir yoldaşı kurtarmak amacıyla miting ve kongrelerinizde Yunanistan'ın küçük Ferrer'i için sesinizi yükseltmeniz, cinayeti elinizden geldiğince teşhir etmenizdir.

İstanbul Toplumsal İncelemeler Grubu
İstanbul Sendikalar Birliği

27 Kasım 1912

---

1. Türklerin Balkan Savaşı yenilgisi Hürriyet ve İtilaf hükümeti için büyük darbe olmuştu. Bu bildiri yazıldığında (27/11/1912), İttihat ve Terakki'nin iktidara yeniden gelmesi bekleniyordu ve bu tahmin kısa bir süre sonra gerçekleşti.
2. Cümle pek açık değil. Taşraya sürgün edilen belli sayıda sosyalist militan vardı (bkz. Belge 33). Ama bildiğimiz kadarıyla bir tek olsun ölüm cezası yoktu.

BELGE: 59

Selanik, 1 Mart 1913

Sosyalist İşçi Federasyonu
Selanik

Bütün Dünya Sosyalistlerine Çağrı

Yoldaşlar,

İçinde bulunduğumuz olağandışı durum bizleri bütün dünyanın örgütlenmiş proletaryasına acil bir çağrı yapmak zorunda bırakıyor.

Bütün Balkanlar'ın en genç örgütü olan Federasyonumuz, kuruluşundan yani 1908'den beri birbirinin ardından gelen ve çeşitli biçimlerde ortaya çıkan –patron sömürüsü, hükümet gericiliği, salgın hastalıklar, savaş, zoraki işsizlik ve benzerleri– sayısız saldırıya uğradı ve ciddi bunalımlar atlattı.

Her zaman Türkiye işçi hareketinin en önünde yer alan ve bitmez tükenmez bir güçle mücadele eden sosyalist Federasyonumuz, kapitalist kurumların ürünü olan bu afetlerin kötü sonuçlarını acı bir şekilde hissetti. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçekten uluslararası nitelikli tek sosyalist örgütü olan Federasyonumuz, şehrimizin alçakça sömürülen proleterlerinin büyük bir kısmını etrafına toplayıp örgütledi. Her milliyetten ve dinden[1] 10.000 işçi yıllardır içine itildikleri ulus ve din kavgalarının, ulusal ve uluslararası sömürücülerin doymak bilmez hırslarını ustaca örtüp gizleyen birer maske olduğunu anladı.

Selanik'teki bu binlerce işçi, Makedonya'daki tütün işletmelerindeki 50.000 kadar işçiyle birlikte gerçek çıkarlarının sınıf mücadelesi ve bugünkü toplumsal düzenin değiştirilmesi kavgası olduğunu anladı. Patronların ve hükümetin "Bismark"vari bir vahşetle baskı altında tuttuğu Federasyon'un, toparladığı ve kılavuzluk ettiği meslek derneklerinde örgütlenen bu ücretliler kitlesi, patronlar için korkulacak bir gücü oluşturuyordu.

---

1. Aslında daha önce belirttiğimiz gibi, Federasyon taraftarlarının büyük çoğunluğu Yahudi cemaatindendi.

1910 yılındaki pamuk eksikliğinden doğan[2] ülkenin sürekli olarak bulunduğu özel durumun da ciddileştirdiği pamuk ipliği sanayisinin kismi bir bunalımını yaşamaktayız. Bu bunalımın sonucu; şehrimizin iki önemli pamuk ipliği fabrikasının kapanması böylece de büyük çoğunluğu aile reisi olan 600'ü aşkın işçinin, iki yıl kadar işsiz kalmaları oldu.

İtalyan-Türk savaşının ardından patlak veren ekonomik bunalım ve birkaç kez yüzlerce işçiyi birden kasıp kavuran zoraki işsizlik, işçi hareketinin tümü açısından çok kötü sonuçlar doğurdu.

Bütün bunlara, sayısız lokavtları, tütün işletmeleri, marangoz, pamuk ipliği, tütün rejisi ve diğer bazı sendikaların sürdürdükleri ya da destekledikleri, çeşitli sonuçlara varan birçok grevi de ekleyelim.[3] Ayrıca, şehrimizin en büyük ve en örgütlü kapitalistleri olan tütün işletmeleri patronlarıyla, en büyük ve en bilinçli sendikası tütün işletmeleri işçileri sendikası arasında halen sürmekte olan sert mücadeleyi de unutmamak gerekir.

İşte geçen yılki büyük seçim mücadelesini bu koşullar altında yürüttük. Partimiz bu türden bir mücadeleye ilk kez atılıyordu ve şartlar alabildiğine elverişsizdi. Özgürlükçü ve demokrat geçinen bir hükümet, ortalığı kasıp kavuran bir gericilik, işçi ve sosyalist düşmanı baskılar, akıl almaz hileler ve bütün bunlar yetmezmiş gibi kapitalizmin ve emperyalizmin ilkelerine sımsıkı bağlı olan Avrupa dış siyaseti sanki Osmanlı proletaryasının tümüyle hakkından gelmek istercesine; vahşi, zalim ve barbar bir savaşı; Balkan Savaşı'nı körüklemekteydi. Bu savaş, bütün Balkan ülke ve halklarını kapsadığı ölçüde vahşet ve felaket getiriyordu. Tarafların her birinin yaptığı tüyler ürpertici canavarlıklarla da durum, akla hayale sığmaz bir vahşet düzeyine ulaştı.

Sesimiz ne yazık ki çok zayıf ve güçsüz kaldı. Kendimizi kimseye dinletemediğimizden ve Doğu'da böylesine genel bir katliamı engellemek için Balkan proleterlerinin birliği sağlanamadığından bu feci sonuçlara maruz kalıyoruz.

Bölgemizde genel seferberlik olmamasına rağmen herhangi bir seferberlikten çok daha ciddi bir bunalıma yol açtı. Çünkü Müslüman olmayan unsurlar da askere alındı.[4] Bu, bizim için hiç alışılmamış

---

2. Bu dönemde Selanik ekonomisinin durumu için bkz. THEODOSSİ ROBEFF: *Die Verkehrs...*

3. Tütün işlemede ve ticaretinde çalışan işçilerin olağanüstü bir mücadele verdiklerini özellikle belirtmek gerekiyor. *Solidaridad Ovradera* (1911-1912) bu kesimlerde patlak veren çok sayıda grevden haberler vermekteydi.

4. Jön Türk devrimi ardından hükümet, 11 Ağustos 1909 tarihli bir yasayla din ve etnik gruplar arasında ayırım yapmaksızın bütün Osmanlı tebaasının askerlik hizmetine alına-

bir durum olduğundan bölgemizin olağan yaşayışını tümüyle değiştirdi ve cepheye gönderilen bu yeni askerler "benzerlerini" öldürme sanatını bilmediklerinden (buna göre hazırlanmamışlardı) savaşın korkunçluğu bir kat daha arttı.

Askere alınacaklarından kuşkulanan bütün Müslüman olmayan unsurlar, kitle halinde göç etmeye başladılar. İçlerinden çoğu, aile reisiydi, gitmeleriyle de birçok aile sefalet içine düştü. Resmi makamlar bu asker kaçaklarını ararken zorbaca yöntemlere başvuruyorlardı.

Savaş daha başlar başlamaz "kurtarıcı" ordular Avrupa Türkiye'si topraklarını istila ettiler, önlerine çıkan her şeyi yakıp yıkarak halk arasında müthiş bir korku saldılar. Taşradaki nüfustan binlerce onbinlerce, kişi Selanik'e gelip sığındılar, üst başları yırtık pırtıktı, aç ve sığınacak yerleri de yoktu. Varlıkları, galip düşman ordularının eline geçmişti. Bu perişan halkın şehrimize sığınmasıyla yiyecek fiyatları olağanüstü bir şekilde arttı ve tabii şehrimizin işçileri için bu durum çok tehlikeli bir hayat pahalılığına yol açtı.

Bu tür koşullar altında, savaşla birlikte başlayıp ne zaman biteceği belli olmadan sürüp giden bu dönemde, herhangi bir çalışma yapılmasının olanaksızlığı apaçık ortadaydı.

7.000 örgütlü işçi, bugün işsiz bırakılmıştır. Propagandamızın daha ikna edemediği ve hâlâ örgütsüz olan binlerce işçi bu verdiğimiz sayının dışında kalmaktadır.

Bütün sendikaların kasaları tamtakır, işçi aileleri büyük ve ağır bir sefalet içinde. Elimizden artık hiçbir şey gelmiyor, zaten bugüne kadar, imkânsız olanlar dahil olmak üzere yapabildiğimizi yaptık.

Osmanlı proletaryasının aldığı bu ders son derece ağır ve zalimcedir. Milletler ve ırklar arasındaki barbarca savaşın daima "sömürü için" ve "sömürüye karşı" sonsuz kavgayı maskelemeye yaradığını anlamak için bu derece büyük felaketlere uğraması gerekmezdi. Sınıf görevlerine karşı kayıtsızlığın ve ihmalciliğin; sömürüye, hunharlığa, kısa ömürlü devrimlere, salgınlara ve savaşlara elverişli bir zemin hazırladığını öğrenmesi için bu kadar çok acı çekmesi şart değildi. Bütün bunlar gerekmezdi ama hepsi de oldu.

Osmanlı proletaryasının bu savaştan öteki Balkan ülkelerinin proletaryalarından daha çok etkilenmiş ve sarsılmış olarak çıktığı açıktır. Yeni kurulmuş örgütlerimiz, böylesi durumlarda bayağı yararı dokunan direniş sandıklarını düzenleme olanağı bile bulamadılar. Sendi-

---

caklarını kararlaştırdığını bildirmişti. O zamana kadar yalnızca Müslümanlar askerlik yapardı. Müslüman olmayanlar özel bir vergi ödemekle yetinirlerdi. Bu yeni yasayı azınlıklar ve özellikle Selanik Yahudileri çok kötü karsıladılar.

kalar Enternasyonal'ine katılmak ve öteki ülkelerdeki yoldaşların desteğine başvurmak için de yeterli zamanımız olmadı.

Öte yandan, müttefiklerin ülkelerinde zor durumdaki ailelere belediyelerce yardım yapıldı. Oysa bizde, zavallı işçilere ne bir yardım eden ne de bir destek sağlayan vardı, işte bunun için sendikalarımızın kasalarındaki, aşağı yukarı 100.000 frank değerindeki kadar para, çatışmaların başlangıcından itibaren harcanıp gitti.

Bütün bunlara, içinde bulunduğumuz ve öteki saldırgan ülkelerdekilerden çok farklı siyasal durumu da eklemek gerek. Zaptedilmiş ülke olarak en temel özgürlüklerden bile yoksunuz. Olağanüstü yönetim altında yaşamaktayız. Tabii bu durumda en ufak bir eyleme bile geçme olanağımız olmadığı meydandadır. Her yeni yönetimin yapmak zorunda olduğu ekonomik değişiklikler, yeni ithalat ve ihracat vergileri ve buna benzer değişiklikler yüzünden herhangi bir çalışmaya kalkışmak için durumun tam bir aydınlığa kavuşmasını, yerleşip oturmasını beklemek gerek.

Bütün bu birbirine eklenen olgular, Osmanlı işçisinin zaten sallantıda olan durumunu sürekli olarak ağırlaştırıyor ve her geçen gün bunalımı daha da şiddetlendiriyor.

Şimdi bütün ülkelerin örgütlenmiş proletaryasına yeniden doğrulup Enternasyonal'in bağrında ortak ülkü uğruna mücadeleyi sürdürebilmesi için Doğulu kardeşlerine yardım etmek, onlara kardeşçe el uzatmak görevi düşer.

Sizlerden istediğimiz maddi yardım, korkunç bir sefalet içindeki sendikalı işçi ailelerine yardım etmeye yarayacaktır.

Bu çağrı ayrıca, tütün işçileri sendikasının bütün ülkeler işçilerine yolladığı rapora[5] bir ektir. O raporda istenilen yardımlar ne yazık ki henüz elimize geçmedi.

Uluslararası işçi dayanışmasına güvenerek sizleri selamlıyor ve haykırıyoruz: "Yaşasın Sosyalizm! Yaşasın Evrensel Proletarya"

Jozef Hazan
Sekreter

5. Bu belge bulunamadı.

BELGE: 60

Paris, 1 Eylül 1913

SOSYALİST PARTİSİ
(İşçi Enternasyonalinin Fransa Şubesi)
Ulusal Konsey
37, Rue St. Croix
de la Bretonnerie.

Mösyö Doktor Hasan Rıza Bey
Beşiktaş, Hasekitarlası Sokak
İstanbul
Avrupa Türkiye'si

Sevgili Yurttaş,

17 Ağustos tarihli mektubunuzu ve ilişikteki 5 franklık posta makbuzunu aldık. Sosyalist'e[1] *abone olmanız için gerekli işlemleri yapıyoruz.*

Partiye üye olmanıza gelince, örgütümüz İşçi Enternasyonalinin Fransa Şubesi'ne kabul edilmeniz olanaksız, çünkü her şube ancak kendi ülkesi içinde kayıt yapabiliyor. Bizce İstanbul'u da içine alan şubeye üye olmanız gerekmektedir. Bu konuda bilgi edinmek için, "17 Rue Joseph Stevens, Brüksel, Belçika" adresindeki Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu Sekreteri yurttaş Camille Huysmans'a yazabilirsiniz. Bununla birlikte, size 1912 yılına ait, üzerinde aylık pulları da bulunan bir parti kartını, fikir edinmeniz için yolluyoruz.

Kardeşçe Selamlar
Ulusal Konsey Adına
Vekaleten
L. Roland.[2]

---

1. "*Le Socialiste*" *Humanité*'nin yanı sıra SFİO'nun önemli yayın organlarından biriydi.
2. LUCİEN ROLAND: Guesde yanlısı, eski bir basın işçisiydi. Sonradan SFİO'nun kurduğu "Librairie du Parti" yayınevinin yöneticiliğine geçti.

BELGE: 61

İstanbul, 9 Eylül 1913

Dr. Hasan Rıza Bey

Yurttaş Camille Huysmans
Sosyalist Enternasyonal
Başkanlık Kurulu Sekreteri
Brüksel
17 Rue Joseph Stevens.

Sevgili Yurttaş,

Biz, İstanbul'da yaşamaktan ötürü talihsiz ve mutsuz olan, çok zor şartlar altında çalışan, sosyalizmin dört kurucusuyuz.[1] *Bizi korumanızı rica ediyoruz.*

Size Fransa Şubesi'nin cevabını yolluyorum, bu mektubu sonra tekrar geri göndermenizi rica ediyorum.

Kıymetli uluslararası partinize üye olmamıza gelince, bu konuda bize bilgi verin, dileğimizi kolaylaştırın ve bütün noktalarda bizi sürekli koruyun.

Kişisel tanışmamızı sağlamak için size fotoğraflarımı yolluyorum.

İçten ve sadık duygularımı lütfen kabul ediniz.

Dr. Hasan Rıza

---

1. "Sosyalizmin dört kurucusu" sözünden kimlerin ima edildiği belli değil. Ancak I. Dünya Savaşı ertesinde Sosyal Demokrat Fırkası resmen kurulduğunda örgütün başlıca dört önderi Dr. Hasan Rıza, Cemil Arif (banka yöneticisi), Tahsin (Fehim Paşa'nın yaveri) ve Habip (emekli memur) olacaktır. Bu konuda bkz. T. Z. TUNAYA: *Türkiye'de Siyasi...* s. 423 ve M. TUNÇAY: *Türkiye'de Sol...* s. 57 ve devamı.

BELGE: 62

24/9/1913

Özel ve Gizli:

Sevgili Yurttaş Nahum,

Dr. Hasan Rıza Bey'den (Hasekitarlası Sokak, Beşiktaş) grubunun üyeliği için SEBK'a başvuran bir mektup aldık.

Yoldaşın kim olduğunu ve örgütünün neyi temsil ettiğini bize bir an önce bildirebilir misiniz?[1]

Kardeşçe Selamlar

1. Bu mektup Nahum'a SEBK tarafından yollanmıştır.

BELGE: 63

Paris, 9 Kasım 1913

Sevgili Yoldaş Huysmans,

Son mektubunuzu aldım.

Söz konusu yoldaşı şahsen tanımıyorum. Vaktiyle Vandervelde'nin, serbest bırakılmaları için Ahmet Rıza'ya başvurduğu, Jön Türkler'in zorbalığına uğrayan İstanbullu sosyalistlerden biri olduğunu sanıyorum.[1] Ama Müslüman isimlerinin birbirine benzerliği bu konuda kesin bir şey söylememi engelliyor.

Önceki gün, emin olmak için iki dostuma yazdım. Cevaplarını alır almaz size haber vereceğim.

Yurttaş Huysmans
SEBK-Brüksel

İçtenlikle Selamlarım
S. Nahum

1. Oysa Hasan Rıza'nın adı, Dr. Refik Nevzad'ın hazırladığı ve o dönemde baskılara uğrayanların isimlerinin yazılı olduğu (bkz. Belge: 33) listede yoktur.

BELGE: 64

Paris, 9 Aralık 1913

Sevgili Yurttaş,

Son mektubunuzla istediğiniz bilgiyi daha önce gönderemediğim için özür dilerim. Türkiye'nin bugünkü durumu hakkında kesin bilgi edinmek o kadar zor ki.

Hasan Rıza, kendini sosyalist diye adlandıran bir hükümet muhalifidir. Yanında çok az kişi var. Dolayısıyla sosyalist açıdan pek fazla bir şeyi temsil etmiyor. Fakat Başkanlık Kurulu, üyelik hakkını tanırsa doğru davranmış olacağı inancındayım. Müslüman sosyalistler, örgütsüzlükten ve de ne yazık ki Avrupa'da kendilerini destekleyecek hiç kimse bulunmadığından, Jön Türkler'in canice baskıları altında eziliyorlar. İttihatçılar, Mahmut Paşa'nın öldürülmesinin[1] intikamını aldıkları zaman kurbanların arasında iyi bir Müslüman militanın da varolduğunu hatırlıyorum.

Müslümanlar arasında sosyalizmden söz edenlerin tümü hiç kuşkusuz Enternasyonal üyesi örgütler etrafında toplanacaklardır.

Tabii, bütün bunlar yalnızca ve yalnızca benim kişisel izlenimlerimdir.

İçtenlikle Selamlarım
S. Nahum

Yurttaş Huysmans
(Brüksel)

---

1. Sadrazam Mahmut Şevket Paşa 11/6/1913'te öldürülmüştü. İttihatçılar bu fırsattan yararlandılar ve suçluları cezalandırmak bahanesiyle çok sayıda muhalifi ve özellikle sosyalist militanları sürgüne gönderdiler. Bunların arasında Hüseyin Hilmi de vardı. Saul Nahum onu ima ediyor olabilir.

BELGE: 65

İstanbul, 1 Ocak 1914

Dr. Hasan Rıza Bey

Yurttaş Camille Huysmans:
Sosyalist Enternasyonal
Başkanlık Kurulu Sekreteri,
Brüksel-17 rue Joseph Stevens.

Sevgili Yurttaş,

9 Eylül 1913 tarihli kardeşçe ve dostane mektubumuz üzerine dertlerimize çare bulacak cevabınızı ve kıymetli partinize üye olma isteğimizle ilgili olarak yolladığım Fransa Şubesi'nin cevabını dört gözle bekliyorum. Sevgili yoldaş, ricamız bize güvenmeniz ve arzumuzu kolaylaştırmanızdır. Emin olun yoldaş, ben enerjik ve soylu bir Türk'üm. İnsanlık adına sizden rica ediyorum, bizi bir kenara atmayın çünkü sosyalizmi ve insanlığı yürekten seviyoruz. Bizi evrensel kardeşlik fikrinin zaferinden hiçbir şeyin alıkoyamayacağı bir gayretle çalışıyoruz.

Emin olun ki, İstanbul'da şovenlik ve milliyetçilik egemense de, biz insanlığın hizmetkârlarıyız, Enternasyonalizm ve sosyalizm için ısrarlıyız.

Sanıyorum, İstanbul'dan sizi yanıltmaya çalışıyorlar. Benden doğru bilgiler isteyerek, meselenin doğruluğunu tespit ediniz.

Gerçek ve sadık duygularımı kabul ediniz.

Dr. H. Rıza

BELGE: 66

15 Ocak 1914

Dr. Hasan Rıza Bey
İstanbul

Sevgili Yurttaş,

Mektubunuzu aldık. Görüşlerini almak üzere Başkanlık Kurulu'na bağlı Ermeni Sosyalist Federasyonu'na [Taşnaksutyun.yn.] ve Selanik grubuna gönderdik. Uluslararası kongrelerin ilkelerini kabul eden, ciddi bir Osmanlı grubunu üye kabul etmek bizim de dileğimiz. (İlkeleri ilişikte yollanan tüzüğün bir nüshasında bulabilirsiniz). Fakat tek kişiyi üye olarak kabul etmemiz olanaksızdır. Grubun oldukça önemli olması ve öte yandan bize çalışmaları üzerine daha önce bir rapor yollaması gerekir. Bu bilgileri iletebilir misiniz?

Kardeşçe Selamlar

BELGE: 67

İstanbul, 29 Ocak 1914

Dr. Hasan Rıza Bey
Camille Huysmans Bey'e
Sosyalist Enternasyonal
Başkanlık Kurulu Sekreteri
Brüksel

Sevgili Yurttaş,

Sosyalist örgütlerle ilgili bazı olgu ve bilgileri haber verdiğiniz ayın 15'i tarihini taşıyan mektubunuzun alındığını bildirmekle yükümlüyüm ve bundan da şeref duyuyorum. Osmanlı Sosyalistik (Socialistiques) Partimizin varlığı ve etkinliği üzerine bizden rapor istiyorsunuz.

Partimizin, sosyalizmi uluslararası kongrenin ilkeleri temeli üzerine kurmayı amaçladığımızdan emin olmanızı isterim ve bu konuda söz veriyorum. (Tüzüğümüzün bir nüshası ilişiktedir.)

Yıllardan beri, Türkiye'de sosyalizmi ahlaken (moralement) kurarak gizlice çalışıyoruz.

İki yıl önce (dört kurucuyuz) parti tüzüğünü ve iç nizamnamesini Türkçe olarak hazırladık.[1] Resmi makamlara her meşruti düzende özgürlüğü, eşitliği ve adaleti temellendiren ve sağlayan çeşitli partilerin bulunduğunu ve partilerin farklı görüşlerin çeşitli grupları ve meşrutiyetin esas temelleri olduklarını anlatarak "Osmanlı İşçi ve Çiftçi Fırkası" adı altında kanuni izini almak için başvurduk.

Fakat ne yazık ki hükümet izin vermeyi reddetti ve İstanbul valisine "Bu parti meşruti düzene aykırıdır, toplantılarını engelleyin" emrini verdi. Türkçe çıkan gazetelerimizin[2] yayımlanmasını önledi ve içimizden birkaç kişiyi sürgüne yolladı.

Sizi ikna etmek amacıyla, pati adına gazetelerimizin birkaç sayısını, resmi belgelerimizden birini ve Türkçe yazılmış bir broşürümüzü yolluyorum. Partiyi canlandırmak için Paris'e kadar gittim, olayı körüklemek için Humanité'*ye bir makale gönderdim.*

---

1. Bu belgelerden hiçbiri bulunamamıştır.
2. Hangi gazeteler olduğu belli değil. Dönemin sosyalist basınını inceleyen araştırmacılar, Hasan Rıza'nın çıkardığı herhangi bir gazeteden söz etmemektedirler.

Durum ne olursa olsun, hiç kimsenin bizi desteklemediği bir anda bile, gizlice çalışmaktan geri kalmıyoruz. Bununla birlikte çabalarımızın başarıya ulaşması için parti yayın organı veya başka özgür olan bir yayın organı aracılığıyla bize yardım etmeniz gerekiyor, çünkü bizde basının ağzına kilit vurulmuş durumda.

Tek kelimeyle, elinizden geleni esirgemeyin. Gerçek duygularımızı kabul ediniz. Size kardeşçe bağlı olan.

Dr. H. Rıza

Not: Parti, 100 franklık aidatı düzenli olarak ödemeye hazırdır.

BELGE: 68

İstanbul Proletaryasından Enternasyonalin Proletaryasına

Yoldaşlar,

Bütün dünya sömürülerinin protesto haykırışlarının bir kere daha birleştiği bu tarihi günde, biz de, kapitalist toplumu, emeğin sömürülmesini, emekçilerin ezilmelerini, büyük toplumsal haksızlığı sizlerle beraber protesto ediyoruz.

Sınıf çıkarlarımızın ve her birimize düşen görevin bilincinde olarak insanın insan tarafından sömürüsüne ve sefalet düzenine son verebilecek olan tek büyük toplumsal devrimin gerçekleştirilmesine katkımızı ve bağlılığımızı, kardeşçe tekrar dile getiriyoruz.

Bugün ellerimizi size uzatarak sizinle birlikte haykırıyoruz: "Kahrolsun Burjuvazi, Yaşasın Toplumsal Devrim, Yaşasın Enternasyonal!"

Yoldaşlar,

Bu fırsattan yararlanarak, birkaç satırda, sonuçları bütün emekçi sınıfımızın yaşayışını dayanılmaz umutsuz bir hale getiren savaşın Doğu'da ortaya çıkardığı durumu bildirmeyi doğru buluyoruz.

Ne yazık ki önleyemediğimiz bu Balkan Savaşı denilen savaş, etkilerini Doğu emekçi sınıfının daha uzun süre üzerinden atamayacağı, halkın ve proleterlerin henüz yeni olan uyanışlarını geciktirecek sonuçlar doğurmuştur.

Bu savaş, bugün açlık içinde kıvranan şehir ve kır işçi ailelerinin binlercesini öksüz bıraktı.

Bu savaş, binlerce işçiyi sakat bıraktı, bu zalim toplumun insafına terk etti.

Bu savaş, Doğu ulusları arasındaki kin ve taassubu yeniden canlandırdı, yöneticiler ve sermayedarlar çıkarına milliyetçi zihniyeti güçlendirdi.

Bu savaş, devlet hazinesini tamtakır bıraktı, şimdi de o paraları bize, kölelerine ödetiyor.

Bu savaş, şimdiye kadar görülmemiş bir siyasal zorbalık getirdi.

Şehirlerimizin sokakları, yersiz yurtsuz, aç yaşlılar kadın ve çocuklarla dolu. Rumeli'yi istila edenlerin savaş sırasında bütün mallarına mülklerine el koydukları göçmenler kafileler halinde bize sığmıyor. Trakya'ya

ve Anadolu'ya yerleştiriyorlar. Bu kez de Anadolu'da taassup ve din ayrılıklarına bağlı kinlerin körüklediği yeni olaylar patlak veriyor ve yerli ahali ters yöne göç etmek zorunda kalıyor.

Hükümet, mahvolmuş halkın sırtına, tabii sürekli anayasaya uygun etiketi altında, rezil bir baskı yönetimi yerleştirdi: Devamlı sıkıyönetim; örgütlere, toplantılara ve basına karşı şiddet tedbirleri, sermayedarların yararına ve ulusal ekonomiyi canlandırma masallarıyla kandırılmış halkın zararına olan boykotlar ülkenin zaten yüklü ve kaldırılması güç devlet borçlarını daha da artıracak ve ilerde ülkenin ve halkın uluslararası sermayedarlara satılmalarına sebep olacak yeni, ağır bir istikrazın kararı gibi.

1 Mayıs 1914 günü yürüyüş yapamadık, bu keyfi yönetimi protesto ediyor ve sizlerle birlikte bir kez daha haykırıyoruz:

"Kahrolsun Burjuvazi! Yaşasın Özgürlük! Toplumsal Devrim!"

Not: Sevgili sekreter yoldaş,

Bu baskı yönetimi altında geçirmekte olduğumuz tehlikeli anları göz önüne alarak ve zorbaların darbelerinden sakınmak amacıyla, bu bildiriyi örgütümüzün ve sekreterimizin adını vermeden yayımlamanızı rica ediyoruz.

Devrimci Selamlar
Sekreter
Zaharias Vezestenis
(1/561914)

BELGE: 69

TÜRKİYE SOSYALİST FİRKASI TARİHİ[3]

I. Safha

Fırka[4] 1910 yılında kuruldu; resmi izin elde edip ardından işçi sınıfının örgütlenmesine başlamak için Türk hükümeti (İttihat ve Terakki) katındaki bütün girişimlerimiz boşa çıktı. Bu yüzden parti sadece teorik alanda çalışmak zorunda kaldı. Bu dönemde sosyalizmin ilke ve fikirlerini yayın organları. *Sosyalist*, *İştirak*, *Beşeriyet* ve *Medeniyet* gazeteleriyle yaymaya başladı. Bu yayın organlarından her biri, çıkışından birkaç hafta sonra askeri mahkemeler tarafından kapatıldı ve sahipleri, sorumlu yöneticileri, yazı işleri görevlileri işkencelere uğradı, hapsedildi, sürgüne gönderildi, en ağır darbe de daima parti genel başkanına indirildi. Başkanları başta olmak üzere yönetim komitesi ve parti üyeleri umutsuzluğa düşmediler, sarsılmadan bu darbelere göğüs gerdiler. Fakat bu direnişe öfkelenen askeri mahkeme bütün parti üyelerini sürgün cezasına çarptırdı ve adaletin sesini kesmeye kalkıştı. Bu durum 1912'ye kadar devam etti.

II. Safha

Birçok girişim sonucunda sürgündekiler, işçi sınıfının örgütlenmesiyle uğraşmamak koşuluyla 1912 yılında serbest bırakıldılar. Bu, pratik alanda çalışmayı yasak etmek anlamına gelmekteydi. Parti yayın organı *İştirak* yayımlandı ve Jön Türk Komitesi'nin (İttihat Terakki) hükümet etme biçimine, müstebit idaresine saldırarak sosyalizm fikrini yaymaya başladı. Bu durum 1913 yılına kadar sürdü.

III. Safha

Bu muhalefet Jön Türk Komitesi'ni (İttihat ve Terakki) öfkelendirdi. Komite o zaman, görevi yıldırmak olan emri altındaki askeri mahkeme aracılığıyla gazeteyi kapattırdı, basımevine el koydu ve engizisyoncuları hatırlatan işkencelerden geçirdikten sonra bütün parti üyelerini Anadolu illerine sürgüne yolladı, bu işkenceler birkaç

---

3. Hüseyin Hilmi'nin Sosyalist Enternasyonal'in Bern Kongresi'ne sunduğu rapordur.
4. Bu konuyla ilgili özellikle bkz. M. TUNÇAY: *Türkiye'de Sol...*

yoldaşın hayatına mal oldu ve sağ kalanlardan bazıları da bugün hâlâ sakattırlar.

IV. Safha

Dünya savaşı patlak verdiğinde, sürgündeki üyelerin görev ve yükümlülüğü şöyle özetlenebilirdi:

Türkiye'nin savaşa katılmasını, devrin katil hükümetini, hükümdar ve meclisler nezdinde telgrafla protesto etmek.

Jön Türk hükümeti cinayet bataklığına gömüldükçe gömüldü ve Ermenileri katletmeye, Rumları sınır dışı etmeye, Araplara da baskı yapmaya başladı. Bütün bu cinayetleri, fırka üyeleri yılmadan protesto ettiler, her telgrafın ardından baskılar daha da artıyordu. Söz konusu hükümet, aşağı yukarı her ay sürgün mahallini değiştirerek ve aradaki mesafeyi arkadaşlarımızla jandarma kırbacı altında yürüterek, protesto eden üyelerin yaşama koşullarının daha da ağırlaştırılmasını emretti. Bu durum 1918 yılına kadar sürdü.

V. Safha

Mütareke imzalandı, hayatta kalan ve katlandıkları eziyetlere rağmen sosyalizmin kutsal coşkusunu içlerinde muhafaza etmiş olan üyeler, başta başkanları olmak üzere İstanbul'a döndüler. Fakat ne kasalarında tek bir kuruş ne de toplantı yapabilecekleri bir odaları vardı. Sefalet, acılar, savaş sırasında katlanılan yoksunluklar işçi sınıfını bezdirmişti. Ülkemizde topu topu, birkaç kuruluş ile işyeri güçbela ayakta kalabilmişlerdi ve oralarda da verilecek fazla iş yoktu. Ülkenin farklı milli unsurları arasında varolan kin ortaya yeniden çıkıverdi, siyaset tüccarları bu duyguları sistemli bir şekilde sömürdüler ve işçi sınıfının zararına büyük yararlar elde ettiler.

Türk hükümeti sallantıdaydı. İtilaf devletlerinden her biri, kendi askeri yönetimini kurmuş ve kendi yasalarını uyguluyordu. Ortaya bir sorun çıktığında, hangi makama başvurulması gerektiği bilinmiyordu.

İtilaf devletlerinin temsilcileri bu devletlere bağlı patronları korumakta, gözetmekte, desteklemekteydiler. Patronlar, kapitülasyonlar düzeni çerçevesindeki bu bağımlılıkların kendilerine bahşettiği ayrıcalıkların zevkini çıkarıyorlardı. Bu kötü yönetilen imparatorluğun çözülüp kokuşmasını, genellikle ahlakın bozulması izlemekteydi.

Hayat öylesine pahalanmıştı ki, kişiler para konusunda en ufak bir fedakârlığı bile reddediyordu. Bütün bu engellere rağmen ve özellikle başkanın büyük çabaları sayesinde parti, örgütlenme mücadelesine

başladı ve tam bir başarıya ulaştı, başka bir deyişle yeniden doğdu.

Herkes, tartışılmaz bir şekilde yaptığı iyi bir eylemden ötürü gurur duyma hakkına sahiptir: Fırka da tramvay ve tünel işçilerini greve götürmekle ve altı ay sonra da hak kazanmakla gururlanablir.

ŞİMDİKİ ÖRGÜTLENME

İstanbul'da: Elektrik şirketi işçilerinin, Tramvay ve Tünel şirketleri işçilerinin, tabakhane işçilerinin sendikaları;

İllerde: Hereke'de Halı ve Kumaş fabrikası işçilerinin, Anadolu demiryolları işçilerinin, Konya, Eskişehir, Ankara işçilerinin, Edirne işçilerinin (bu sendika fiilen ortadan kalktı çünkü bu il Yunanistan'a armağan edildi.) Sendikaları vardır.

Üyelerimizin sayısı: 5.000'dir.

ÖRGÜTLENME ÜZERİNE GÖZLEMLER

Mustafa Kemal'in milliyetçi eylemi, sanayiden çok, bir tarım ülkesi olan Türkiye'de büyük önem taşıyan illerdeki sendikalarımızla ilişki kurmamızı şimdilik engelliyor.

Anadolu'da barış yeniden sağlanır sağlanmaz oradaki faaliyet alanımızı genişletmek için azami çabayı harcayacağız.

Partimiz, ilişikteki programında da görülebileceği gibi milliyet ve din ayrılığı gözetmeksizin herkese açıktır.

Şu an için, bir meclis bulunmadığından bizim de siyasal bir örgütümüz yoktur. Daha sonra seçimler yapıldığında, sosyalist milletvekillerinin de seçilebileceğinden umutluyuz.

SONUÇLAR

Bugün güçsüzüz, ama yarın güçlü olacağız. Çünkü sosyalizme inancımız sarsılmaz ve içimizdeki sosyalizm kutsal ateşi sönmez. İşte bu sebeplerden ötürü, ağabeylerimiz yerine koyduğumuz Batı sendikalarının bizi korumalarına ve manevi yardımlarına ihtiyaç duyuyoruz.

Başkan
Hüseyin Hilmi
Merkez Türkiye Sosyalist Fırkası

Zaharias Vezestenis tarafından kaleme alınan 1.5.1914 tarihli bildirinin altındaki İstanbul Sendikalar Birliği mühürü. (Belge: 68)

سلانیك سوسیالیست عمله هیئت متحده‌سی

FÈDÈRATION SOCIALISTE
OUVRIÈRE
SALONIQUE

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun kâğıt başlığı.

IV
Basın Dosyası

GİRİŞ

Kitabın bu bölümünde ilk olarak, 15 Ağustos 1909'dan itibaren Selanik'te yayımlanmaya başlayan *Amele Gazetesi*'nden alınmış yazıları bulacaksınız. Selanik İşçi Federasyonu'nun Türkçe yayımlanan bu gazetenin yanı sıra aynı dönemde *Jornal del Laborador*'u (Ladinoca) *Efimeristu Ergatu*'yu (Rumca) ve *Rabotniçeski Vestnik*'i (Bulgarca) yayımladığını daha önce de belirtmiştik. *Amele Gazetesi*'nin ancak ilk dört sayısı bulunabilmiştir. Fakat Benaroya'nın C. Huysmans'a yazdığı 18.5.1910 tarihli mektuptan *Jornal del Laborador*'un (bkz. Belge: 4) dokuz sayı çıktığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda bu dönemde çıkan öteki sosyalist gazetelerin çoğu gibi, *Amele Gazetesi* de teorik makalelerle yerel işçi haberlerini ve emekçilerin sınıf bilincini uyandırmayı amaçlayan coşkun çağrıları iç içe yayınlıyordu. Fakat kimi yazıların tumturaklılığına rağmen daha sonra Hüseyin Hilmi'nin İstanbul'da çıkardığı gazetelerde kullandığı "cafcaflı" ifadelerin bu yazılarda kullanılmadığı göze çarpmaktadır. *Amele Gazetesi*'nin yazı işleri görevlileri Selanik proletaryasının somut durumunu tartışılmaz bir biçimde göz önünde bulunduruyorlardı. Önemli bir okur kitlesine seslendiklerinin, bu yüzden de somut gerçeklerden kopma tehlikesinin söz konusu olmadığının farkında oldukları gibi, karşılarındaki yığınla sorunun da bilincindeydiler. Selanik'te emekçilerin derinlemesine bölünmüşlüğünü (bu dönemde Avrupa Türkiye'sindeki milliyetlerin tam bir kaynaşma halinde bulunduklarını unutmamalıyız) her şeyden önce de bu ayrılıkların üstesinden gelmenin ve dağınık işçi güçlerini herkese açık, birleşik bir örgütte birleştirmenin gerekliliğini gözden uzaklaştırmıyorlardı.[1]

---

1. *Amele Gazetesi*'nden alınan yazıların transkripsiyonları günümüz Türkçesine uyarlanmış şekillerinin yer aldığı sayfaların altında küçük puntoyla verilmiştir. (y.n.).

Amele Gazetesi'nden aldığımız yazılardan sonra, *Solidaridad Ovradera*'nın 3 Mart 1911 tarihli sayısında yayımlanan 1910 yılı Aralık ayında Selanik'te toplanan Osmanlı Sosyalist Kuruluşları Birinci Konferansı'nda alınan kararlar yer almaktadır. Bu belge Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyalist grupların birleşme çabasını dile getiren söz konusu toplantı hakkında aydınlatıcı bilgi vermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu belgeden sonra biri 11.10.1911 tarihli *Etoile Belge* (Belçika Yıldızı) gazetesinden, öteki de 27.10.1911 tarihli *Le Peuple* (Halk) gazetesinden alınmış iki yazı yer almaktadır. Bu dönemde Avrupa basınında çıkan Türkiye'yle ilgili yüzlerce makalenin içinden seçtiğimiz bu iki yazı, bize Selanik ve Balkan sosyalistlerinin İtalyan-Türk savaşı sırasındaki tutumları konusunda bilgi vermektedir. *Etoile Belge*'deki makale, İtalyan saldırısı karşısında imparatorluktaki çeşitli sosyalist hareketlerin ortaya koydukları Osmanlıcı tavrı göstermekte. *Le Peuple*'den alınan metin ise, tersine Türkiye'nin bir muhtemel parçalanması varsayımı karşısında Balkan sosyalistleri arasındaki fikir ayrılıklarını açığa vurmaktadır.

Bu bölümde yer alan son yazı ise 12.4.1912 tarihli *Jön-Türk*'ten alınmıştır. Bu yazı, Selanik Merkez Garı'nın temel atma töreninde Cavit Bey'in yaptığı konuşmanın metnidir. Sosyalistlere karşı tam bir savaş ilanı anlamına gelen bu söylev, Osmanlı burjuvazisinin doğmakta olan milli ekonomi için –kendi açısından haklı olarak– tehlikeli gördüğü sosyalist eyleme karşı tavrını gayet iyi özetlemektedir.

BELGE: 1

Amele Gazetesi Sayı: 1
15 Ağustos 1323 (1909)

MAKSADIMIZ

... Bugün her şeyden önce çeşitli işçi unsurları arasında birbirlerine karşı varolan düşmanlığı büsbütün kaldırıp el ele vererek sosyal örgütler meydana getirilmelidir. Bu bayağı ırk ve mezhep ayrılıkları ayaklar altına alınarak aynı toprağın üzerinde, aynı aydınlık göğün altında çalışan kişilerin tek gönül ve tek vücut olarak dayanışmaları, yüreklerinin dostluk ve yardımlaşma duygularıyla dolu bulunması gerekir. Bütün o namuslu işçi kardeşlerimizin hayallere kapılmayarak birkaç çıkarcı patronun aşırı isteklerine, birkaç kandırılmış hile ocağının oyunlarına gelmeyerek birbirlerine yardımcı olmaları ve mutlu bir yaşam sağlamak için şimdiden kuvvetli olmaya çalışmaları gerekir. İşte Amele Gazetesi'nin yerine getirmeye uğraştığı görev budur. İzleyeceği yol da ulusun büyük bir ihtiyacı olan dostluk ve birliği, gösterişli ve parlak sözlerle ve uydurma vaatlerle değil, kesin ve gerçekçi bir yöntemle gösterip anlatmaya yardım etmektir.

Amele Gazetesi Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm Osmanlı işçi çocuklarına, Avrupa'da bizim gibi ezilen, sıkıntı içinde yoğrulan işçi kardeşlerinin tecrübe ve birlik içinde elde ettikleri güzel sonucu ve asıl gerçekleri gösterecek, bu nedenle çıkarlarımızı sağlam bir şekilde savunabilecek güçlü bir yönetimi elde etmek için gerekli olan sağlam temellerin atılmasına yardım edecektir.

İşçilerin çıkarlarını savunabilmeleri için tümünün bu çıkarı layıkıyla ve aynı şekilde benimseyip düşünmeleri ve yine bu çıkarı savunmak ve iyi korumak için en doğru yolu gereği gibi anlamaları gerekir.

İşte Amele Gazetesi, bugün çalışanların yararı için tüm siyasal ve toplumsal sorunlar hakkında, işçinin bir an önce tam fikir sahibi olması ve yaşamda bir doğa yasası olan mücadele yolunda başarılı olabilmesi için çalışacaktır. Avrupa'nın hiçbir uygar köşesinde işçiler, bizim kadar acı ve sıkıntı içinde, dünyanın hiçbir uygar ülkesinde sermaye sahipleri buradaki kadar güçlü değillerdir. Patron işçisine hiç sıkılmadan istediği koşulları önerebilir. Örneğin; bir iş sahası gösterir ki havasız, ışıksız mikrop ve hastalık çukurudur. Bir iş verir ki Avrupa'da birkaç kişi

MAKSADIMIZ

Bugün her şeyden evvel anasır-ı mütenevvia amelesi arasında yek diğere karşı mevcud olan husumeti büsbütün imha, el ele vererek taazzuvat-ı icmaiye teşkil edilmesi, bugün bu sefil cins ve mezhep tefrikaları ayaklar altına alınarak aynı toprağın üzerinde, aynı semayı safın altında yaşayan evlad-ı mesainin yekdil ve yekvücud olarak birbirine zahîr olmaları, kalblerinin uhuvvet ve muavenet-i mütekabile ihtisasatiyle meşbu bulunması, bugün bütün o namuslu amele kardeşlerimizin hâyalat ile eşba-ı dimağ etmeyerek birkaç menfaatperest sermayedarın ihtirasatına, birkaç iğva ve hile ocağının tesvilatına kapılmayarak birbirine muavin olması ve nihayet maddî bir surette terfih-i saadet ve hal için kuvvet sahibi olmaya çalışması lazımdır ki işte *Amele Gazetesi*'nin ifa etmeğe gayret edeceği vazife bundan ibaret. Ve takib edeceği maksad da milletin büyük bir ihtiyacı olan uhuvvet ve ittihadı, yalnız muhteşem ve muazzam ifadat ve kelimat ile mevaid-i kâzibe ile değil ve belki kati ve hakiki bir surette tayin ve takrire muavenettir.

O, Osmanlı İmparatorluğu'nun umum Osmanlı amele evladlarına, Avrupa'da bizim gibi ezilen, say ve meşakkat içinde yoğrulan amele kardeşlerinin tecarib ve mücadelat-ı mütteide neticesinde istihsal ettikleri netayic-i hasene ve hakayık-ı esasiyeyi gösterecek ve bu sayede menafiimizi metin bir surette müdafaa edebilecek bir derece-i kuvvet ve iktidarı iktisab için lâzım gelen rasîn esasları vaz etmeğe yardım edecektir.

Umum amelenin menfaatlerini müdafaa edebilmeleri için umumunun bu menfaati lâyıkıyla ve aynı surette kabul ve telakki etmeleri ve yine bu menfaati müdafaa ve hüsn-i muhafaza için en selim tariki lâyıkıyle idrak etmeleri lâzımdır.

İşte, bugün ashab-ı mesaiyi müstefid için umum mesail-i içtimaiye ve siyasiye hakkında, amelenin bir an evvel fikr-i tam sahibi olması ve hayatta bir kanun-ı tabii olan kanun-ı mübareze şaha ve tarikinde iktisab-ı muvaffakiyet etmesi için, *Amele Gazatesi* çalışacak-

yapar. Bir maaş verir ki ancak açlıktan ölmemesine yeter. Çalışma saatini o kadar zalimce ayarlar ki 14 saat az görünür. Çünkü güçsüz zayıfladıkça kuvvetli şişecek, semirecek. Çünkü o birkaç kuruş işçi sınıfının zararına olarak korkunç hükmü süren bir kazanç şeklinin, bir eski çıkar makinesinin hâlâ döndüğünü, hâlâ yaşadığını gösterecektir.

İncelediğinizde göreceksiniz ki, bugünkü sosyal kurumların hiçbiri işçinin sorunları ve acılarıyla ilgilenmiyor. Ne hükümet ne kamuoyu ne de gazeteler. Emekçilerin içinde yuvarlandığı acı ve sıkıntılardan gerçekçi bir şekilde payını alıyor. Örneğin; bize bu toprakta şimdiye kadar çıkan gazeteler içinde daima çalışıp didinen bu emekçi sınıf ve halkın haklarını savunmuş bir gazete gösterebilir misiniz? Savunma değil, toplumda bir işçi sınıfının varlığını kabullenip de bu sınıfın hak ve görevini söz konusu etmiş bir gazete gösterebilir misiniz? Emin olunuz ki sermaye sahiplerinin, kuvvetlilerin, zenginlerin düşüncelerinin birer propaganda, birer yararlanma araçları olan bütün o gazeteler, eğer bizden söz etmişlerse, o da sırf bizim bir hareketimiz, bir eylemimiz nedeniyle yapılmıştır. İşçiyi kendi yazarından, kendi çalışma arkadaşlarından, kendi zekâ ve bilgisinden, kendi gazetesinden başka düşünecek, koruyacak, maddi ve manevi, sosyal ve ekonomik gelişmesini sağlayacak kimse yoktur.

Bugün ne yazık ki hâlâ dünyanın her yerinde geçerli olan uğursuz bir ekonomik politika nedeniyle kölelikte bulunan ve uygar ülkelerin çoğunda geçmişe nazaran pek çok refah içinde olan işçinin bu memlekette yaşayan kısmına uygun görülen haksızlıkları, o haksızlıkların saklı durduğu yalan ve gayrimeşru çıkar perdelerini Amele Gazetesi parçalayacaktır. Ayrıca ekonomik köleliğin büsbütün kaldırılması için gereken olumlu çabayı gösterip yasaları bütün ayrıntılarına kadar açıklayıp gösterecektir. Böylece yoksul sınıfın eline namusunu koruma yolunda etkili, kesin ve yok olmak bilmez bir silah verecektir. Amele Gazetesi bütün okurlarını, bugün yeryüzünde yaşayan kardeşlerinin gerek kendi haklarını sağlama ve gerek bütün insanlığı bulunduğu uçurumdan kurtararak daha rahata kavuşturmak için gösterdikleri çaba ve elde ettikleri başarıdan ve nihayet dünya işçilerinin hayat seviyelerini yükseltmek için birlik ve dayanışma sayesinde ulaştıkları düzeyden haberdar edecektir.

Biz, en büyük kentlerden en küçük bucaklara kadar hükmeden bu büyük ve yaygın sosyal kavgayı okur ve yüreklerimizi tüm dünya işçilerinin ruhlarıyla dolu hissederken duyacağımız cesaretle daha kuvvetli olacağız. Görevimizi arzuyla yerine getirip gelecekten umutlu olacağız. Yüreklerimiz uluslararası kardeşlik ve karşılıklı yardımlaşma duygularıyla dolu olacaktır.

tır. Avrupa'nın hiçbir tarafındaki ameleler bizim kadar muztarip ve müttezi, dünyanın hiçbir medeni köşesinde sermayedarlar buradaki kadar kuvve-i mutlaka sahibi değildir. Sermayedar müstahdemine hiç sıkılmaksızın istediği şaraiti teklif edebilir. Meselâ; bir mahall-i say gösterirki havasız, ziyasız, mikrop, hastalık çukurudur. Bir iş verir ki Avrupa'da birkaç kişinin düş-ı tahammülünde bulunur. Bir maaş tayin eder ki ancak açlıktan ölmemeye medar olur ve saat-i mesaiyi o kadar merhametle takdir eder ki on dört saat hiçbir şey görünür. Çünkü... Çünkü sermayeder, daha birkaç kuruş ziyade kazanacak. Çünkü mağdur zayıfladıkça kavi şişecek, semizleyecek. Çünkü o birkaç kuruş sınıf-ı sayın zararına olarak hükm-i müthii süren bir usul-i iktisadiyenin bir eski menfaat makinesinin hâlâ döndüğünü, hâlâ yaşadığını gösterecektir.

Tetkik ediniz göreceksiniz ki, bugünkü müessesat-ı içtimaiyenin hiçbiri amelenin ıstırabat ve felâkat-ı namahdudesinden duçar-ı kasvet olmuyor. Ne hükümet, ne cemiyyet-i umumiye-i beşeriyet, ne de gazeteler. Eshab-ı mesainin içinde yuvarlandığı mihnet ve meşâktan hakiki bir suretde hissedar oluyor. Bize, meselâ; bu toprakta şimdiye kadar çıkan gazeteler içinde daima bu didinen zırlayan sınıf-ı içtimainin, sınıf-ı avamın hukukunu derhâtır edip te müdafaa etmiş bir gazete gösterebilir misiniz? Müdafaa değil hayat-ı içtimaiyede bir sınıf-ı amelede mevcud olmakla bu amelenin hukuk ve vezaifini mevzubahs etmiş bir gazete gösterebilir misiniz? Emin olunuz ki sermayedarların, kavilerin eshab-ı servetin birer mürevvec efkârı, birer vasıta-i teneffuu olan bütün o gazetelr, eğer bizden bahs etmişlerse, o da sırf bizim vaki olan bir hareketimiz, teşebbüsatımız üzerine bilmecburiye vukua gelmiştir. Amelei, kendi yazarlarhanesinde kendi say ve kardeşlerinden, kendi zekâ ve irfanından, kendi gazetesinden başka düşünecek, koruyacak maddi ve manevî, ictimaî ve iktisadî terakkisini arayacak kimse yoktur.

Bugün maateessüf hâlâ dünyanın her cihetinde mer'i ve meşum bir usul-i iktisadi saikasiyle esarette bulunan ve mamafih medeni memleketlerin ekserisinde ahval-i maziye nisbetle pek çok müteraffih bulunan amelenin bu feyzdar toprakta yaşayan kısmı hakkında reva görülen haksızlıkları o haksızlıkların saklı durdukları riya ve menfaat-ı gayrı meşrua perdelerini *Amele Gazetesi* parçalayacak ve *esaret-i hazıra-ı iktisadiye*nin büsbütün refi için lâzım gelen kuva-yı makule ve kanuniye bütün teferruatiyle izah ve irae edecek, sınıf-ı fakrın yedd-i say ve namusuna *tarik-i tedafii*de kati ve mahvolmak bilmez bir silah-ı makul takdim eyleyecektir. *Amele Gazatesi*, umum karileri-

İşte arkadaşlar: Amele Gazetesi'nin yayın nedeni ve izleyeceği yol budur. Amele Gazetesi sizin için açılmış, sizin yararınıza hizmet etmek üzere ortaya atılmıştır. Sizin gerçek yararınız için her yönde, herkesle yasalar çerçevesinde savaşacaktır.

Sizin kinsiz, yalansız bir danışmanınız, hiçbir zaman ayrılmayacak bir arkadaşınız olmak için de çalışacaktır. Ümit ederiz ki, böylesine güzel amaçla çıkan bir gazete, sermaye sahiplerinin değilse bile, ezilen işçi kardeşlerimizin namuslu ellerinde daima bulunacak ve daima okunacaktır.

ni, bugün bütün kürre-i arzın üzerinde yaşayan kardeşlerinin gerek kendilerinin hukukunu temin, gerekse bütün insaniyeti bugün bulunduğu uçurumlardan kurtararak daha rahat bir sahaya isal etmek için sarf ettikleri mesai ve elde ettikleri muvaffakiyetden ve nihayet umum amele-i arzın ahval-i maişetlerini alâ etmek için ittihad ve itilaf sayesinde nail oldukları seviye-i hayatiyeden haberdar edecektir.

Biz bu umumi, bu muazam, en büyük şehirlerden en küçük nahiyelere kadar hükümran olan bu cesametli mübareze-i ictimaiye ve hayatiyeyi okuyup görür ve ruhlar ve kalblerimizi umum amele-i arzın ruhları ile merbut hissederken duyacağımız amik ve namahdud ihtisasat-ı ümid ve cesaret ile daha kuvvetli çalışacak, daha hararetle ifa-yı vazife ile istikbalden ümidvar olacağız. Kalblerimiz beynelmilel uhuvvet ve muavenet-i mütekabile-i hissiyat ile ebediyyen meşbu bulunacaktır.

İşte arkadaşlar! *Amele Gazetesi*'nin takib edeceği tarik, sebeb-i küşadı olan maksad budur. *Amele Gazetesi* sizin için açılmış, sizin menafiinize hizmet etmek üzere ortaya atılmıştır. Sizin hakiki istifadeniz için her cinette, herkesle müsaadeta-ı kanuniye dairesinde mücadele edecektir.

Sizin en bîgaraz, biriya bir müşaviriniz, hiçbir zaman ayrılmayacak bir arkadaşınız olmak için de çalışacak ve ümid ederiz ki bu kadar hüsn-i maksadla açılan bir gazete, sermayedarların değilse bile say çocuklarının insaniyetin en zebun evladlarının namuslu ellerinde daima bulunacak ve okunacak, daima okunacaktır.

BELGE: II

Amele Gazetesi, Sayı: 2
21 Ağustos 1325 (1909)

ÖZET

Bir yıllık birlik ve çalışmamız sonunda ulaştığımız başarılar üç şekilde ortaya çıkıyor: Bir defa sevinçle görüyoruz ki, sendikaların sayısı her gün çoğalıyor ve her sendikaya her gün yeni yeni üye kayd ve dahil oluyor. Sonra sendikaları anarşizme değil, sosyalizme doğru yönlendirdiğimizi, (sendikalar fikir ve davranışlarında özgürdür) en küçük bir hareketimizde dahi yasaları, barış ve güvenliği göz önünde tutarak gösterdiğimiz düzeni ve iyi niyeti gören hükümet, hakkımızda her türlü kolaylığı sağlıyor. Gerçi bu, görevi ise de ayrıca bir de iyi niyet ilave ediyor. Esas gayemizin emekçilerin, ücretlilerin, iş sahiplerinin, zenginlerin velhasıl bugün tüm insanlık tarihinin alnında büyük bir leke gibi duran bu felaket ve ıstırap kurbanlarını kurtarmak; uçurumda bulunan ve aslında toplumun temel direkleri olan gerçek işçileri, bu zavallı insanları maddi ve manevi, ahlaken ve ekonomik yönden daha yüksek bir seviyeye ulaştırıp vicdan ve iş sahibi etmek, bereketli toprağımızda güvenlik ve ilerlemenin asıl kaynağı olan birlik ve sınıflar arasındaki dostluk ve bağlılığın sağlanmasına çalışmak olduğunu anlayan toplum, yaptığımız çalışmayı daima iyi niyetle karşılıyor. Hatta birçok doğru düşünceli insanlar her hareketimizi alkışlıyor, memleketin ileri gelenlerinden bazıları da özellikle teşvik ediyorlar.

Bu başarıların hiçbiri olmasaydı, övünç verici bir sonuç olan bugünkü varlığımızla biz yine de çaba sarf ederek bu geçerli ve doğru olan yolu tüm gücümüzle izleyecektik. Bunlardan sadece biri gerçekleşip diğerleri ertelenseydi bizi teşvik etmeye yeterli iken böylece üç önemli başarının gerçekleştirilmesi övünülecek bir olaydır.

Elde edilen bu üç büyük başarı ile kalplerimiz memnun ve sevinç doluyken bir dördüncüsü de bunların halesi oldu. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun saygıdeğer bir milletvekili meşru çalışmamızı takdir ve teşvik etmek için İstanbul'dan Selanik'e kadar geldi. Yalnız bir gece kalarak tüm çalışmasını bizimle anlaşmaya, eğlencemizde bulunmaya sarf etti. Bunun üzerine artık birbirimizi tebrik edebiliriz arkadaşlar!

Evet tebrik edelim. Fakat sakın ihmal, tembellik ve gaflet göstermeyelim. Çünkü iyice bilmeliyiz ki, bütün bu başarılar en küçük ihmalimizle yok olabilir. Dostlarımız gibi düşmanlarımızın da var olduğunu

İCMAL

Bir senelik say ve ittihadımız neticesinde nail olduğumuz âsar-ı muvaffakiyet, üç suretle tecelli ediyor. Bir defa kemal-i memnuniyetle görüyoruz ki, sendikaların adedi her gün tekessür ediyor ve her sendikaya her gün yeni yeni aza kayd ve dahil oluyor. Sonra sendikaları anarşizme değil, sosyalizme doğru sevk ve teşvik ettiğimizi (sendikalar müstakil bi'l-rey ve'l-harekettir), kanunu ve sulh ve âsayişi en küçük hareketimizde nazarı dikkate alarak irae eylediğimiz intizamı ve hüsn-i maksadı gören hükümet, hakkımızda her türlü suhûlet ibraz ve –ibraz vazifesi ise de– buna bir de hüsn-i telakki ve kabul ilave eyliyor. Nihayet amelenin, müstahdeminin işçilerin eshab-ı mesainin, zenginlerin hasılı bugün bütün insaniyetin nasiye-i tarihinde birer büyük şâibe-yi içtimaiye gibi duran bu muhterem, bu felâket ve ıztırap kurbanlarını kurtarmak; uçurumda bulunan ve fakat aynı zamanda cemiyetin hakiki âmilleri, erkânı olan zavallı insanları maddi ve manevi, iktisadi ve ahlaki daha yüksek bir seviyeye i'la vicdan-ı hak ve vazife sahibi etmek muazzez toprağımızda terakki ve âsayişin mebnâ-yı esasisi olan ittihad ve uhuvvet-i anasıra en parlak ve en metin bir surette hizmet ve muavenet etmek maksad-ı esasımız olduğunu anlayan efkâr-ı umumiye; mesai-i vakıa ve masrufemizi daima hüsn-i telakki ile karşılıyor. Hatta birçok doğru düşünceli insanlar her hareketimiz alkışlıyor, ricâl-i memleketten bazıları da bilhassa teşvik ediyorlar.

Bu muvaffakiyatın hiçbiri husule gelmeseydi, şâyan-ı memnuniyet bir yekun olan mevcudiyet-i hazıramızla biz yine sarf-ı himmet ve gayret, bu tarik-i selim ve meşrua olanca kuvvetimizle kat'i bir suretle takib eyleyecek iken, yalnız bunlardan biri vuku bulup diğerleri tehir etseydi, bizi teşvik ve tergıbe kâfi ve vâfi iken böylece üç büyük mühim muvaffakiyetin, hîz-i husule gelmesi hakikaten mucib-i takdir ve iftihardır.

Bu üç büyük nailiyet ile kalblerimiz memnun ve müftehir duruyorken son bir dördüncü muvaffakiyet artık bunların bir hale-i berini oldu. Çünkü bir mebus, Osmanlı İmparatorluğu'nun muhterem bir

bilmeliyiz. Üstelik bunlar çok daha güçlüdürler. Yine bilmeliyiz ki, gelecekte elde etmemiz gereken ve kuşkusuz edeceğimiz gerçek zafere oranla bugün henüz bir adım bile atmış değiliz. Eğer bu çalışma ve düzeni sürdürebilirsek ve eğer izleyeceğimiz yolda vicdan ve yasalara uyarsak günden güne büyüyecek günden güne gelişeceğiz. Tüm inleyen kalpler bizimle birlikte duygulanacak, ulusun gerçek yararını düşünen herkes bizimle beraber düşünecek, bize fabrikalarda, bağlarda, mağazalarda, bürolarda, memurlar arasında, yüzlerce, binlerce arkadaşlar doğacak, yardımcılar çıkacaktır.

Çünkü arkadaşlar! Bu kesin bir gerçektir ki ekilen her meşru tohum tüm yalanlamalara, saldırılara karşın büyük ve yok edilemeyecek başarılı bir eser ortaya çıkarır. Her yasal birlik içinde geleceğin parlak bir başarı umudu gizlidir.

mebusu İstanbul'dan kalktı Selanik'e kadar geldi, mesai-i meşruamızı takdir ve teşvik etmek için geldi ve hatta şâyan-ı dikkattir ki yalnız bir gece kaldı. Bütün himmet ve zahmeti, mücerred bzim eğlencemizde bulunmağa, bizimle anlaşmağa inhisar etti. Bunun üzerine artık yekdiğerimizi tebrik edebiliriz arkadaşlar!

Evet, tebrik edelim fakat sakın evet sakın ihmal, tekâsül ve gaflet göstermeyelim. Çünkü iyice bilmeliyiz ki, bütün bu muvaffakiyat bizim en küçük bir ihmal ve gafletimizle duçar-ı husuf olabilir. Bilmeliyiz ki, dostlarımız gibi düşmanlarımız da vardır ve hal-i hazırda pek kavidirler. Bilmeliyiz ki, atide istihsal etmekliğimiz lâzım gelen ve şüphesiz edeceğimiz muzafferiyat-ı hakikiyeye nisbetle bugün henüz bir adım bile atmış bulunmuyoruz. Mamafih yine bilmeliyiz ki, eğer bu say ve intizam-ı mütemadi ile devam edersek eğer takib edeceğimiz tarikde bilmutad evâmir-i kanun ve evâmir-i vicdana tabiiyyet eylersek günden güne azamet peyda edecek, günden güne terakki edeceğiz. Bütün inleyen kalbler bizimle beraber mütehassis olacak, menafi-i hakikiye-i milliyeyi düşünen herkes bizimle beraber düşünecek, bize fabrikalarda; bağlarda, mağazalarda, idarehaneler içinde memurlar arasında yüzlerce binlerce arkadaşlar doğacak, muavinler çıkacaktır.

Çünkü arkadaşlar! Bu kat'i ve muhakkaktır; ekilen her tohum-ı meşru –bütün tezyirata teheccümata tahribata rağmen– büyük ve gayrı kabil-i imha bir eser-i muvaffakiyet teşkil eder ve her bir ittihad-ı meşru içinde istikbalin en parlak bir ümid-i muvaffakiyati saklıdır.

BELGE: III

Amele Gazetesi, Sayı: 2
21 Ağustos 1325 (1909)

İŞÇİ EVİ

İşçiler arasındaki bağlılık ve yardımlaşma duyguları, şimdilik memnuniyet verici bir durumda değildir. Soy ve mezhep bakımından birbirlerinden farklı olan işçilerin sendikaları bile ayrı bulunuyor ve bundan da en çok patronlar yararlanıyorlar. Gerçekte biz henüz çok gerilerdeyiz. Bu durum birleşmek, dev adımlarla ilerlemek için bizi coşturup gayrete getirmelidir. Ayrıca düşünmeli ve teselli bulmalıyız ki, önümüzde görevimizi kolaylaştıran devamlı bir kılavuz da var: Avrupa İşçi Örgütü.

Avrupa'da birçok dağınık güç olan işçilerin birleşme ve uyuşma için birçok kereler Karansaz'da (?) yürümeleri gerekmişti. Düşe kalka sonunda en doğru yolu buldular. Bizde bu kararsızlığa gerek yoktur. Selanik işçileri Türkiye'deki diğer işçi birliklerine göre en iyi örgüte sahip ise de henüz sendikalarımız arasında gerektiği gibi varolmayan birleşme ve uyuşma amacını –sonradan Osmanlı Devleti'nin kısımlarına da yaygınlaştırmak, bu saygıdeğer ve bereketli topraktaki tüm emekçilerle bağlantı ve ilişki kurmak üzere– şimdilik hemen burada elde etmek ve sağlamlaştırmak için Avrupa'daki arkadaşlarımızın yöntemini uygulamamız gerekmektedir. Bu yöntem; tüm işçilere ait bir işçi evi kurmak ve böylece işçiler arasında sağlam bağlantılar, sürekli ilişkiler yaratmaktadır.

Avrupa'nın büyük kentlerinin çoğunda bu kuruluşlar vardır.

Bu evlerde her sendika ve her siyasi derneğin birer temsilcisi ile imzaya yetkili bir kişisi bulunur. Bu evlerde her soyun, her mezhebin, her sanatın, her ülkenin işçileri bir diğeri ile karşılaşır, birleşir. Genel ve sürekli bir beraberlik içinde yaşarlar. Buralarda işçi, kendine iyi niyetli arkadaşlar, okulda gazetelerde öğrenemeyeceği, her zaman arayıp da bulamayacağı en önemli bilgileri içeren kitaplardan ibaret zengin bir kitaplık bulur. İşçiler arasında dolaşan akımları, olayları, dünyada cereyan eden büyük hadiseleri ve haberleri, işçi ve sosyalist diğer partilerin fikir ve görüşlerini iştip öğrenir. Orada en mükemmel bir okuma salonu ile gece dersleri, konferanslar ve tartışmalara rastlar.

İşçi sınıfının yükselmesine ve fikren gelişmesine hizmet eden bütün bu vasıtalar yanında maddi kolaylık gösteren olanaklar da vardır. Her sendikanın çok ucuz fiyatla kiraladığı apartmanları, geniş salonları,

AMELE EVİ

Amele arasındaki hissiyat-ı uhuvvet ve teavün henüz şâyan-ı memnuniyet bir halde değildir. Cins ve mezhep saikasiyle yekdiğerinden müteferrik bulunan amelenin sendikaları bile ayrı bulunuyor ve bundan bittabi sermayedarlar müstefid oluyorlar. Hakikat-i halde biz henüz çok gerideyiz. Bu hal, ittihad etmek, dev adımlarıyle ilerlemek için bizi teşci ve teheyyüc etmelidir ve düşünmeliyiz, müteselli olmalıyız ki, önümüzde vazifemizi teshil eden daimî bir bedreka da var: Avrupa Amele Teşkilâtı.

Zamanla Avrupa'da binlerce müteferrik kuvvet olan amelelerin bir ittihad ve İttifak için birçok zamanlar Karansaz'da (?) yürümeleri lâzım gelmiştir. Düşe kalka nihayet bir tarik-i eslem keşf ve tayin ettiler. Bizde bu tereddüde ihtiyaç yoktur. Selanik ameleleri Türkiye'deki sair amele ittihadlarına nisbetle en iyi teşkilata malik olanlardan ise de henüz sendikalarımız arasında lâyıkıyla mevcud olmayan gaye-i itilaf ve ittihadı –bilahare Memalik-i Osmaniye'nin sair aksamına da teşmil etmek, bu muazzez ve feyzdar topraktaki umum eshab-ı mesai ile tesis-i revabıt ve münasebat etmek üzere– şimdilik heman burada temin ve takrir etmek için Avrupa'daki arkadaşlarımızın usulünü tatbik etmekliğimiz lâzımdır... Bu usulde umum ameleye mahsus bir ev, amele evi tesis ile amele arasında ravabıt-ı kaviyye, münasebat-ı daime tevlid etmektir.

Avrupa'nın büyük şehirlerinin umumunda bu devair-i cesime mevcuttur.

Bu evlerde her sendika ve her cemiyet-i siyasiyenin birer vekili, birer mühürdarı bulunur. Bu evlerde her cinsin, her mezhebin, her sanatın, her memleketin ameleleri yekdiğerine tesadüf eder birleşir. Bir itilaf-ı daimi ve umumi ile yaşarlar. Buralarda amele kendine en bi garaz arkadaşlarını, mektepte gazetelerde öğrenemeyeceği her zaman arayıp da bulamayacağı en mühim malumatı havi kitaplardan mürekkep en zengin bir kütüphaneyi bulur, burada beynel amele güzeran olan cereyanları, vakayii, dünyada cereyan eden hadisat-ı azime ve ehadisat hakkında amele ve sosyalist vesair fırkaların efkar ve müta-

spor oyunları, müzik koroları, tiyatroları, hatta baloları, konserleri var. Her birleşmiş kurulun lokantaları, bahçeleri, ekmek satan mağazaları ve aperatif şirketlerinin şubeleri var. O dereceki örneğin; Belçika'daki işçi evi, bir ticaret merkezi halini almıştır. Biz şimdi bütün bu olanakları sağlayamazsak da bu yararlı şeylerin bir kısmını elde edebiliriz. Bunu başarmak için ise sendikalar ve dernekler arasında bir anlaşma yeterlidir. Bu anlaşma ve birlik hepsini sağlayabilir... Bugün işçiler ayrı ayrı evler kiralayıp yalnız ve birbirinden uzak köşelere sokulacaklarına, toplantı ve tartışmalara yetecek apartmanları; gazetenin idare ve yazı bölümlerini, konferansların yapılabileceği salonları, büfeleri olan muntazam bir bina kiralayabilirler. Bundan kolay ve bundan doğal bir şey de yoktur. Sonra düşünmelidir ki bu yolla tasarruf da edecektir. Çünkü ayrı ayrı kiralandığı zaman herhalde daha pahalı gelir.

İşte Avrupa'da bile bu genel işçi toplanma yerlerine kesinlikle gereksinme duyulduğu halde ülkemizde asırlardan beri ayrı ayrı duran işçi arkadaşlarımızı artık aynı gayeye doğru aynı adımlarla gidebilecek kadar tek ruh etmeye büyük yardımı dokunacak olan bu işçi evine, bu millet evine büyük ve derin bir ihtiyaç vardır. Bunun için arkadaşlar; derhal işçi evinin kurulmasına çalışıp yardım edelim. Ortamı hazırlamak için bunun gereğinden diğerlerini haberdar edelim ve hatta ilk girişimde bulunmak için teşvikler yapalım. Kesinlikle bilmeliyiz ki isteğin elinden hiçbir şey kurtulamaz.

laatını işitip öğrenir. Orada en mükemmel bir kıraat salonu ile gece dersleri, konferanslar ve münakaşalara tesadüf eder.

Sınıf-ı amelenin teali ve takemmül-i maneviyesine hadim olan bütün bu vesait yanında teshilat-ı maddiye irae eden vesait mevcuttur. Her sendikanın gayet ucuz fiyatla kiraladığı apartmanları, geniş sofaları, ispor oyunları, muzıka heyetleri, temaşaları, hatta baloları, konserleri var. Her heyet-i müttehidenin lokantaları, bahçeleri, ekmek satan mağazaları ve aperatif şirketlerinin şubeleri var. O derecede ki mesela; Belçika'da amele evi bir merkez-i ticaret halini almıştır. Biz şimdi bittabi bütün bu vesaiti temin edemez isek te bu menafiin bir kısmını istihsal edebiliriz. Buna muvaffak olmak için ise sendikalar ve cemiyetler arasında anlaşmak kifayet eder. Bir itilaf ve ittifak hepsini temin eder. Bugün ameleler, ayrı ayrı evleri kiralayıp birbirinden yalnız ve yekdiğerinden uzak köşelere sokulacaklarına, her şubesini içtima ve müzakeratına kafi gelecek apartmanları, gazetenin idare ve tahrir daireleri konferansların icra edilebileceği salonları büfeleri mevcud olan umumi ve muntazam bir bina isticar edebilirler ve bundan kolay bundan tabi bir şey yoktur denilebilir. Sonra düşünmelidir ki bu tarik ile iktisad da edecektir. Çünkü ayrı ayrı isticar edildiği zaman her halde daha pahalı gelir.

İşte Avrupa'da bile bu umumi amele içtimagâhlarına ihtiyac-ı kat'i oduğu halde memleketimizde arak-ı ıblede saikasıyla asırlardan beri ayrı duran amele arkadaşlarımızı artık aynı gayeye doğru aynı adımlarla gidebilecek kadar yek ruh etmek için pek büyük muaveneti sabkat edecek olan bu amele evvine bu millet evine büyük ve derin bir ihtiyaç vardır. Binaenaleyh arkadaşlar! Derhal amele evi tesis için say ve himmet edelim. Efkârı hazırlamak için bunun lûzumundan yekdiğerimizi haberdar eyleyelim ve hatta teşebbüsat-ı iptidaiyede derhal bulunmak için teşvikanda bulunalım. Katiyyen bilmeliyiz ki arzunun elinden bir şey kurtulamaz.

BELGE: IV

Amele Gazetesi Sayı: 5
21 Ağustos 1325 (1909)

İŞÇİLERE

Toprağımızda affedilmesi olanak dışı yanlışlıklar her gün yapılagelir. İşçi sınıfının en çok geride kaldığı ülke bizim vatanımızdır. Bunun içindir ki, ey Osmanlı toprağının saygıdeğer işçileri şu anda size sesleniyorum. Ben de sizin gibi bir işçi, çoğunuz gibi acı çekmiş, işverenin bütün keyfi zulmüne baş eğmiş bir işçiyim. Fakat bakınız; birçok sene içinde çalıştığım sigara kâğıdı fabrikası sahibi de bugün bize lokavt yapıyor. Beni de sizi de işten çıkarıyor. Diyor ki "Verdiğim ücretleri indirmek, sonra da ait olduğunuz derneklerden çıkmak şartıyla sizi yine kabul ederim."

Arkadaşlar! Niçin patronlar aleyhimize böyle korkunç işlemler yapıyorlar? Çünkü biz, işçi doğmak bahtsızlığına uğramış bulunuyoruz. Banker veya fabrikatör kapitalistlerin birleşmesine bir engel oluyor muyuz? Veya olabilir miyiz? Kuşkusuz ki hiçbir zaman!..

Tütün işçileri! Bugün işçi arkadaşlarınızı işsiz görüyorsanız somut nedeni sermayedarların toplandığımızı, güçlenmeye başladığımızı, yarın hakkımızı kazanacağımızı anlamaları ve şimdi ne yolla olursa olsun, bizim bilmezliğimizden yararlanarak entrikalar çevirip birliğimizin gücünü azaltmak istemeleridir. Fakat siz, birbirinize yardımcı olur, cesaretinizi kaybetmezseniz onlar da başarılı olamayacak ve bize galip gelemeyeceklerdir. Yine onlar yenileceklerdir.

Aferin arkadaşlar!

Cesaretiniz kırılmasın, birbirinizden ayrılmayın. Fabrikaları size düşman olanların, sizin kanınızı emmekten çekinmeyenlerin ellerine bırakmayın. Onlar bize yardım değil, acı çektirip eziyet ederler.

Biz işçilerin sermaye olarak kendi emeğimizden ve silah olarak da hakkımızı arayacak örgütümüzden başka hiçbir şeyimiz yoktur. O halde övüncümüz sadece birliğimizdir. Birleşmemiz sayesindedir ki, insan muamelesi görüyor ve bir kuvvet teşkil ediyoruz. Bu yasal güce halkın sevgi ve saygısını çekiyoruz. Birliğimiz sayesindedir ki, bugünkü durumumuzu yükseltmeyi başarıyoruz. O halde arkadaşlar! İşçi sınıfının hor

AMELELERE

Toprağımızda gayrı kabili afv hatalar her gün vukua gelir. Sınıf-ı amelenin en ziyade geride kaldığı memleket; bzim vatanımızdır. Bunun içindir ki, ey Osmanlı toprağının sevgili ve muazzez ameleleri! Ben de şimdi size hitab ediyorum. Ben de sizin gibi bir amele, ekseriyetimiz gibi ıstırap çekmiş, sermayedarın bütün mezalim-i keyf ve arzusuna baş eğmiş bir ameleyim. Fakat bakınız; birçok sene içinde çalıştığım sigara kâğıdı fabrikası sahibi de bugün bize lokavt yapıyor, bizi de beni de tard ediyor. Diyor ki; "Verdiğim maaşları tenzil etmek ve sonra da aid olduğunuz cemiyetlerden çıkmak şeraitiyle sizi yine kabul ederim."

Arkadaşlar! niçin sermayedarlar aleyhimizde böyle müthiş muamelelerde bulunuyorlar? Çünkü biz amele doğmak bedbahtlığına duçar bulunuyoruz. Yoksa fabrikatör veyahut banker sermayedarların ittihadına biz mani oluyor muyuz? Veya olabilir miyiz? Şüphesiz ki asla!

Tütün ameleleri! Bugün amele arkadaşlarınızı işsiz görüyorsanız sebeb-i mücerredi; sermayedarların ictima ettiğimizi, kuvvet sahibi olmağa başladığımızı, yarın hukukumuzu istihsal edeceğimizi anlamaları ve şimdi her ne vasıtasiyle olursa olsun, bizim cehaletimizden istifade ederek entrikalar yapmak, bizim kuvve-i ictihadımızı tenkıs etmek istemeleridir. Fakat siz yekdiğerinize zahîr olur, cesaretinizi kaybetmezseniz onlar da muvaffak olmayacaklar, onlar bize galip gelemiyecekler. Yine onlar mağlup olacaklardır.

Aferin arkadaşlar!

Kesr-i cesaret etmeyiniz; yekdiğerinden ayrılmayınız; fabrikaları size düşman olanların, sizin kanınızı emmekten çekinmeyeceklerin ellerine bırakmayınız. Bizi onlar terfih değil, bize onlar muavenet değil, mihnet ve gadr ederler.

Bizim ameleler, sermaye olarak kendi sayımızdan ve hukukumuzu muhafaza edecek bir silah olarak cemiyet-i müttehidemizden başka hiçbir şeyimiz yoktur. O halde bizim iftiharımız yalnız ittihadımızdır. İttihadımız sayesindedir ki bir insan muamelesine nâil oluyor, itti-

görülmesine asla rıza göstermeyerek müdafaasına çalışalım. Bu sayedir ki bir gün hep bir ağızdan bağırabileceğiz:

Hepimiz birimiz için, birimiz hepimiz için.

Bir işçi.

hadımız sayesindedir ki kuvvet teşkil ediyor ve bu kuvve-i meşruaya muhabbet ve ihtiram-ı umumiyi celb ediyoruz. İttihadımız sayesindedir ki ahval-ı hazıramızı alâya muvaffak oluyoruz. O halde arkadaşlar! Sınıf-ı amelenin gadr ve tahkir edilmesine asla rıza göstermeyerek müdafaasına çalışalım. Bu sayededir ki bir gün hep ağızdan bağırabileceğiz:

Umum bir ferd için ve bir ferd umum için....

Bir amele.

BELGE: V

Amele Gazetesi, Sayı: 3
21 Ağustos 1325 (1909)

ÖNEMLİ BİR RÖPORTAJ

Yazarlarımızdan biri panayır için Selanik'e gelen Sayın Milletvekili Boyacıyan'ı[1] *ziyaret ederek kendisi ile bir röportaj yapmıştır. Sosyalist Demokrat olan ve Millet Meclisi'nde gerçek bir sosyalist olarak gösterilebilen arkadaş Boyacıyan, zamanının azlığına rağmen önemli bir sohbette bulunmuştur. Ziyaretinden çok memnun olarak dönen arkadaşımızın uzun süren röportajını gazetemizin kapasitesi yeterli olmadığından özet olarak veriyoruz:*

1. Sendika ve grev nizamnamesi hakkında görüşleriniz nedir?

— Sendika ve grev nizamnamesi garip bir nizamnamedir. İçinde işçiye her türlü hukuk sağlanabiliyor. Hatta sendika kurulmasına da izin veriliyor. Fakat sendika sözü yasaklanıyor. Genel çıkarı olmayan bir fabrikada; örneğin bir ticarethanede, bir madende işçi grev yapabilir. Bunu yasalar yasaklamıyor. Fakat demiryolları, posta, telgraf ve bunun gibi halka ait işlerde yapılamaz, fakat cemiyetçilik yapılabilir. Yalnız bunun ismine sendika denmeyecek, örneğin dernek denebilecek. Görülüyor ki bir çelişki, bir eksiklik vardır. Arkadaşlarımdan birçoğu mecliste gerçekten takdir edilecek biçimde savunmalar yaptılar. Ben yalnız "Sendika ve grev hakkı tanınmazsa millet bizim meşrutiyetimize inanmayacaktır." dedim. Bu durum herhalde böyle kalmayacak, gelecekte kuşkusuz düzeltilecektir. Bugün işçiler greve gitmemelidir. Grev yapmak için sandığınız dolu, örgütünüz kusursuz, birliğiniz sağlam, geniş ve yaygın olmalıdır. Şimdi birliğe, para toplamaya, kuvvet sahibi olmaya çalışmalısınız. Bir zaman için grevi hatırınıza bile getirmemelisiniz. Gelişme o sayede mümkün olabilecektir.

2. Selanik Sosyalist Amele Cemiyeti'ni nasıl buldunuz? Gelecekten umudunuz var mı?

— Bu kuruluşu pek güzel buldum ve gerçekten övünç duydum.

---

1. 1894'te Sasun Ermenilerinin ayaklanmasını yönetmiş olan Dört Yol Milletvekili Hampartsun Boyacıyan (müstear adıyla Murat)'dan söz edilmektedir. Bu röpotaj *Amele Gazetesi*'nde Federasyon'un Ermeni sosyalistleri ve özellikle Boyacıyan'ın da liderlerinden biri olduğu Hınçaklarla olan ilişkiler çerçevesi içinde yayımlandı.

MÜHİM BİR İNTERVİYUV

Muharrirlerimizden biri kermes için Selanik'e gelen mebus-ı muhterem Boyacıyan-ı ziyaret ile kendisini interviyuve etmiştir. Sosyalist Demokrat mesleğine müntesib ve Meclis-i Mebusanımızda hakiki bir sosyalist olarak gösterilebilen arkadaş Boyacıyan, vaktin nedretine ve adem-i müsaadesine rağmen pek mühim tevdiatta bulunmuştur. Ziyaretinden pek memnun ve müftehir olarak avdet eden arkadaşımızın uzun süren interviyuvunu gazetemizin hacmi müsaid olmadığından hülasaten arz ediyoruz:

1. Sendika ve grev nizamnamesi hakkında mütalaanız nedir?

— Sendika ve grev nizamnamesi pek tuhaf bir nizamnamedir. İçinde ameleye her türlü hukuk temin edilebiliyor. Hatta sendika yapılması müsaade ediliyor. Fakat sendika lafzı men ediliyor. Menafi-i umumiyeye temas etmeyen mesela; bir ticarethanede, bir fabrikada, bir madende amele grev yapabilir. Bunu kanun men etmiyor. Fakat şimendifer, posta ve telgraf vesaire gibi umur-ı umumiye-i millete aid mesailde yapılamaz fakat içtimaat icra edilebilir, yalnız bunun ismine sendika denmeyecek, mesela cemiyet denebilecek. Görülüyor ki her halde bir tenakuz, bir noksan vardır. Rüfekamdan bir çoğu mecliste hakikaten şâyân-ı takdir bir surette müdafa'atta bulundular; ben yalnız "Sendika ve grev hakkı tanınmazsa bizim meşrutiyetimize inanmamağa milletin hakkı olacak" dedim. Bazısı anladı. Fakat bu her halde bu suretle kalmayacak istikbalde şüphesiz ki tashih ve tadil edilecektir. Mamafih bugün amele zinhar grev yapmamalı. Grev yapmak için sandığımız dolu, teşkilatımız mükemmel, ittihadınız kavi, vasi ve umumi olmalıdır. Şimdi ittihada, para toplamağa, kuvvet sahibi olmaya çalışmalısınız. Şimdilik büyük bir müddet için grevi derhâtır bile etmemelisiniz terakki o sayede mümkün olabilecektir.

2. Selanik Sosyalist Amele Cemiyeti'ni nasıl buldunuz, istikbalden ümidiniz var mı?

— Bu cemiyeti pek güzel buldum ve cidden müftehir ve memnun oldum. Müteşebbislerini ve azalarını umumiyetle tebrik ederim. Teşkilatınız şâyan-ı takdir surette icra edilmiş. İstikbalden ümidvar

Kurucularını ve üyelerini kutlarım. Örgütünüz takdir edilecek bir durumdadır. Gelecekten umutlu olmaya gelince: eğer bu görünüş beni aldatmıyorsa pek umutlu değil. Eminim ki siz ve arkadaşlarınız daima çalışacak ve başarılı olacaksınız.

3. Yurdumuzda sosyalizm yayılmalı mı? Yayılma başarısı ne durumdadır? Faydası nedir?

—Memleketimizde sosyalizm gerektiği gibi yayılmalıdır. Emin olmalıyız ki sosyalizm yayılmadıkça birlik ve beraberlik ve dolayısıyla barış ve güvenlik olmayacaktır. Sosyalizm nereye girerse oraya Avrupa'nın, hükümetin, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin, tüm ulusun istediği şey, birlik ve dostluk, güvenlik ve barış girecek. Birliğe en çok sosyalizm fikirleri yardım edecektir. O, ayrılığın yerine beraberlik, tutuculuğun yerine doğruyu, çekişmelerin yerine kardeşliği koyacaktır. Bugün tüm kırılan, ezilen zavallı köylülerin, işçilerin, çalışanların gözlerini açacak diğerleri ile birleştirecektir. Ekmeğini düşmanlık, mutluluğunu ayırıcılık yaparak değil, kendi çalışma ve birliğinden kazanacaktır. Ciddi bir çalışma yapılırsa bugün ezilen, acı çeken halkın çoğunlukta olması sosyalizmin gelişmesini sağlayacaktır. Evet ciddi, sağlam ve genel bir çalışma gereklidir. Anadolu Rumeli'ye benzemez, orada pek ağaç meyve vermiyor. Bugün yurdumuzda sadece 300.000 kadar işçi vardır. Bu dehşetli bir sayı değil mi? Bunların kaçı hakkını tam olarak alabiliyor. Yapılacak iş var, yetenek var fakat bu işi gerçekleştirecek kuvvetli kol ve çalışma gerekli...

Arkadaşlarımıza söylenecek son sözüm; çalışın, çalışırsanız başarırsınız. İlk engellere, sarp yollara sabırla karşı koyun. Kazanacaksınız. Gelecek sizin, sosyalistlerindir.

olmağa gelince; eğer bu nümâyiş beni aldatmıyorsa ümidvar değil. Eminim ve eminim ki bu emniyeti bende tevlid eden siz ve arkadaşlarınız beni yarın aldatmayacak, bu suretle daima çalışacak ve muvaffak da olacaksınız.

3. Memleketimizde Sosyalizm intişar etmeli mi, menafii nedir, etmek kabiliyeti ne derecededir?

— Sosyalizm memleketimizde lâyıkıyla intişar etmelidir. Emin olmalıyız ki sosyalizm intişar etmedikçe uhuvvet ve ittihad ve binaenaleyh salah ve âsayiş kabil olmayacak. Sosyalizm, nereye girerse oraya Avrupa'nın, hükümetin, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin, bütün milletin istediği şey, uhuvvet ve ittihad, salah ve âsayiş girecek, ittihad ve anasıra en ziyade muavenet edecek sosyalizm fikirleridir. O, nifakın yerne itilaf, taassubun yerine hak ve insaf, muabezenin yerine uhuvvet ikame edecek bugün bütün kırılan ezilen, zavallı köylülerin, amelelerin, müstahdemenin gözlerini açacak, yekdiğerini birleştirecek, ekmeğini taassuptan saadetini nifaktan değil, kendi say ve ittihadından beklemeğe alıştıracaktır. Bir de bugün mağdur, mustarip ahali çok olmakla sosyalizm için ciddi bir say ile himmet sarf edilirse büyük bir terakki gösterecektir. Evet ciddi bir himmeat, metin ve umumi bir say lâzım, Anadolu Rumeli'ye benzemez, orada her ağaç meyve veremiyor, ne lüzumu var. Bugün vatanımızda sadece (300.000) kadar amele vardır. Bu dehşetli bir yekun değil mi? Bundan kaçı bugün menfaatini hakiki bir surette tayin edebiliyor. Yapılacak iş var, istidad ve kabiliyet var fakat bu işi işleyecek kuvvetli pazular ve sarf edilecek say ve himmet lazım...

Arkadaşlarımıza söylenecek son sözüm: Çalışınız, çalışırsanız muvaffak olacaksınız. İlk manialara, sarp tariklere metanetle durunuz; galip geleceksiniz. İstikbal sizin, sosyalistlerindir.

BELGE: VI

Amele Gazetesi, Sayı: 4
28 Ağustos 1325 (1909)

TÜTÜN MAĞAZALARI İŞÇİLERİ

Birkaç günden beri Herzog Tütün Mağazalarında önemli olaylar geçiyor. Kentimiz basını, haksızlığa uğramış işçileri koruyamadıkları gibi bu esef verici durum karşısında duygusu olmayan bir cansız gibi sessiz duruyorlar. Jurnal dö Selanik, adı geçen mağaza işçilerinin düzenli ve tedbirli bir greve karar verdiklerini açıkladı. Bu havadisin doğruluğunu kabul edemeyiz. Progre dö Selonik, arkadaşımızın tekzibinden sonra bu konuda gazete sayfalarında herhangi bir yazıya rastlayamadık. Halkımız zannediyor ki erkek ve kız işçi, grev taraftarıdır. Halbuki bu hata içinde hatadır. Patron cahilliklerinden faydalanarak hileli yollara giderek bundan birkaç ay evvel Kavala Herzog Ticarethanesi delegesi tarafından sözü edilen çalışmaları reddetmeye kalkıştı. İşçi haysiyet ve kişiliğinin hırpalandığını patron ile ilişkisini belirleyen anlaşmanın silinmek istenildiğini gördüğü halde bir müddet sabretti. Mağaza memurlarından Hamid adında bir kişi, işçilere patronun fikrinin günden güne aralarındaki birliği artıran bu işçiden kurtulmak ve yerlerine başkalarını koymak olduğunu söyleyince telaşa düşen kız işçiler, patronu protesto ederek yeterli bilgi verilmesini istediler. Bu şikâyetleri dinlenmeyince çaresiz greve karar verdiler. Erkek işçiler yine her günkü gibi işe devam etmek istedi ise de mağaza kapıları kapanmış ve patron, işçiye lokavt ilan etmişti.

Yönetici, mağazasına sendikalist işçi kabul etmeyeceğine yemin ediyor ve hatta bazı işçileri sendika sandığına verdikleri aidatı geri almak için zorlamaya kadar varıyordu. Üstelik bunlar hep Meşrutiyet İdaresi zamanında oluyordu.

İşçilerden ikisi boyun eğerek geldiler. Sendikadan hisselerini geri almak istediler. Komite tarafından nizamnamenin 2. maddesi gereğince istifa halinde ödenen paranın geri verilmeyeceği anlatıldı. Sabri Bey, işçileri attığı bu buhran kuyusu ile de yetinmedi. Üç zavallı işçinin evine sabah alafranga dokuzda polis göndererek mahkemeye sevk etti. Beş saat tutuklandıktan sonra polis bunların aklanmasına karar vererek serbest bıraktı.

Bu durum, masum işçinin ve sırf şahsi nüfuz etkisi ile yaptıklarından haberi olmayan polislerin de mazur olduklarını kanıtlıyor. Bu

TÜTÜN MAĞAZALARI AMELELERİ

Birkaç günden beri (Herzog) tütün mağazalarında mühim vakayi cereyan ediyor. Şehrimiz matbuatı mağdur olan ameleyi müdafaa eylemedikleri gibi bu hal-i müessif önünde bir câmid-i bîhis iltizam-ı sükûn ediyorlar. *Jurnal dö Selonik Gazetesi* mezkûr mağaza amelelerinin muntazam ve müdebbirane bir tatil-i eşgale karar verdiklerini ilan etti. Bu havadisin mukârin-i sıhhat olduğunu teslim edemeyiz. *Progre dö Selonik* refikimizin tekzibinden sonra bu mesele hakkında sahaif-i matbuatta bir şeye tesadüf edemedik. Ahalimiz zannediyor ki erkek ve kız amele tatil-i eşgal taraftarıdır. Halbuki bu hata ender hatadır. Patron cehaletlerinden bilistifade vesait-i hilekâraneye tevessül ile bundan birkaç ay evvel Kavala Herzog Ticarethanesi murahhası tarafından bahs edilen mesaidatı istirdada kalkıştı. Amele hasiyet-i zatiyye ve insaniyesinin hırpalandığını patron ile münasebatını tayin eden mukavelenin silinmek istenildiğini gördüğü halde bir müddet sabr eyledi. Mağaza memurininden Hamid isminde bir zat ameleye patronun fikri; günden güne aralarındaki ittihadı taz'if eyleyen bu ameleden kurtulmak için yerlerine diğerlerini ikame eyleme işinde kullanılmak olduğundan bahs edince telaşa düşen kız ameleler; patronu protesto ile malumaf-ı kâfiye itası taleb ettiler. Bu iştikaları mesmu olmayınca çarnâçar terk-i işgale karar verdiler. Erkek işçiler yine her günkü gibi işe devam etmek istedi ise de mağaza kapıları kapanmış patron ameleye karşı (lokavt) ilan eylemişti.

Direktör, mağazasına (sendikalist) amele kabul eylemeyeceğine yemin ediyor ve hatta bazı ameleyi (sendika) sandığına verdikleri mâhiyeyi geri almaya icbara kadar varıyor. Ve hep bunlar idare-i meşruta zamanında cereyan ediyor...

Ameleden ikisi boyun eğerek geldiler. Sendikadan hisselerini geri almak istediler. Komite nizamnamenin ikinci maddesi mucibinde istifa takdirinde verilen paranın iade edilemeyeceği tefhim edildi. Sabri Bey ameleyi attığı bu gayya-yı buhran ile de kifayet etmedi, üç zavallı amelenin evine sabah alafranga dokuzda polis göndererek mahke-

husus için çalışkan ve ileri görüşlü polis müdürümüzün nazarı dikkatini çekmek isteriz. Polis memurları hiçbir şahsın tahakküm aleti olamaz ve olmamalıdır. Polis yalnız yasaların uygulama aracı olarak kalmalıdır. Polisin elinde Sabri Bey'in yazılı bir emri değil, mahkemenin bir tutuklama kararı bulunmalıdır. Akşama doğru eski gündeliklerini almak için gişeye giden işçinin memur Hamid Efendi tarafından iskemle ve silahla tehdide kadar varan işlemlere layık görüldüğünü de ekler ve bütün bu elem verici olayları okurların vicdanına havale ederiz.

meye sevke kadar vardı. Ve beş saat tevkiften sonra polis, bunların beraatine karar vererek tahliye eyledi.

Bu hal, masum amelenin sırf nüfuz-ı şahsî tesiri ile yaptıklarından haberdar olmayan polis efendilerin de mazur olduklarını ispat ediyor. Bu husus için faal ve dûrbin polis müdürümüzün nazarı dikkatlerini celb etmek isteriz. Polis memurları hiçbir şahsın âlet-i tahakkümü olamaz ve olmamalıdır. Polis yalnız kanunun vasıta-i icraatı kalmalıdır. Polisin elinde Sabri Bey'in bir emirnamesi değil, mahkemenin bir tevkif tezkiresi bulunmalıdır. Akşama doğru eski gündeliklerini almak için gişeye giren amelenin memur Hamid Efendi tarafından iskemle ve revolverle tehdide kadar varan muamelelere reva görüldüklerini de ilave eder ve bütün bu vekayi-i müellimeyi karilerin muhakeme-i vicdaniyesine havale eyleriz.

BELGE: VII

Amele Gazetesi, Sayı: 4
28 Ağustos 1325 (1909)

YAŞASIN BİRLEŞMİŞ VE KARARLI İŞÇİ

Avrupa basını bir süreden beri Selanik'te cereyan eden olayları sevinçle izliyor.

Miting üzerine Meclis-i Mebusan-ı Osmani'ye çekilen telgrafı işçi gazeteleri içtenlikle alkışlıyor. Yabancı ülkelerdeki arkadaşlarımız her fırsatta içten duygularını belirtiyorlar. Şehrimizdeki Herzog Tütün Ticarethanesi Müdürü Sabri Bey başta olmak üzere, kurulan patronlar antlaşmasının ilk ürünü: Dört yüz kız ve erkek işçinin işsiz kalması oluyor. Dört yüz işçiyi dolayısıyla dört yüz aileyi aç bırakan Sabri Bey, son hareketiyle işçileri anarşiye sevk etmek ve her fırsattan faydalanarak işçileri mahvedip sonunda işçi örgütünün bir gün kendilerine mezar olacağını göstermek istiyor. Oysa akıllı, hayat mücadelesinde tecrübeli olan işçilerimiz bu sözlerin kıymetini, gerçekten ne kadar uzak olduğunu anladılar ve aldanmadılar. Tam tersi örgütsüz işçilerin nasıl perişan olacağını daha açık bir biçimde gördüler. Bu cesur işçiler, geçen gün konferanslar verdiler. Aralarından iki genç söz aldı. Biri işsiz kalanların halini anlattı ve diğeri de bu durumda olan işçilere yardım etme görevlerinden söz etti. Salonda derhal "haksızlığa uğayanlara yardım edelim" sesleri yükseldi ve bir yardım defteri açıldı.

Yoksulluğa düşenlere yardım için yapılan bu hareket hakkında Avrupa işçi basını neler yazacaklar ve ne kadar övücü sütunlar dolduracaklardır.

Herzog Ticarethanesi Direktörü Sabri Bey'in, öteden beri daima ezilen işçi sınıfının birbirine karşı ispat ettiği insanca yardımlaşma karşısında nasıl bir his duyacağını bilemeyiz. Emin olmalıdır ki, bundan sonra işçiler yalnız bununla da kalmayacaklar, patronların saldırısı arttıkça onlar da savunmalarını, birliklerini güçlendirecekler ve bu silahla yenilgiden kurtulacaklardır. Yaşasın birleşmiş ve kararlı işçiler. Yaşasın Tütün İşçileri...

YAŞASIN MÜTTEHİD VE SEBATKÂR AMELE

Avrupa matbuatı bir müddetten beri Selanik'te cereyan eden ahvâli bir nazra-i memnuniyetle selamlıyor.

Mitingi üzerine Meclis-i Mebusan-ı Osmani'ye keşide edilen telgrafnameyi amele gazeteleri bir hararet ve samimiyetle alkışlıyor. Memalik-i cenbiyedeki rüfekamız hissiyat-ı samimiyetlerini tefhime her vesileyi fırsat ittihaz ediyorlar. Şehrimizdeki (Herzog) tütün ticarethanesi müdürü Sabri Bey başta olmak üzere teşkil edilen patronlar ittifakının ilk semere-i tabiiyyesi:

Dört yüz kız ve erkek amelenin işsiz kalması oluyor. Dört yüz ameleyi, binaenaleyh dört yüz aileyi aç muhtaç bırakan Sabri Bey, son hareketiyle ameleye gadr ve takayyük ile anarşiye sevk etmek ve binaenaleyh mahv etmek ve her türlü hususattan bilistifade, amele cemiyet-i insaniyetkârânesinin bir gün kendilerinin mezar-ı nekbeti olacağını göstermek, ispat etmek istiyor. Halbuki zeki, mücadele-yi hayatiyede kârazmûde olan amelelerimiz; bütün bu sözlerin ehemmiyetinden ne kadar âri olduğunu bütün bu tecrübelerin kıymet ve ehemmiyetini anladılar ve aldanmadılar ve bilakis ittihadsız amelenin zelil ve perişan kalacağını daha sarih daha vazıh bir surette gördüler. Bu cesur işçiler, geçen gün birleşerek konferanslar verdiler. Aralarından iki genç söz alarak biri işsiz kalan amelenin halini tasvir ve diğeri böyle müessif vakıalar hudûsunda felaketzede olan amelelere diğerlerin vazife-i muayenetinden bahs eyledi ve derhal (mağdur olanlara yardım edelim) sesleri salonda yükseldi ve bir iane defteri açıldı.

Sefalete düşenlere yardım için gösterilen bu temlike şimdi Avrupa amele matbuatı neler söyleyecekler ne kadar sitayişkârane sütunlar dolduracaklar.

Bilmeyiz ki, (Herzog) Ticarethanesi Direktörü Sabri Beyefendi, amelenin yani vahşet-i ibtidaiyeden beri daima ezilen sınıf-ı sayın böyle yekdiğerine karşı ispat ettiği muavenet-i insaniyetkârâneye karşı nasıl bir hissile mütehassis olacaktır. Ve emin olmalıdır ki fi-maba'd bu cesur işçiler yalnız bununla kalmayacaklar patronların faaliyet-i tecavüzü arttıkça onlar da kuvve-i müdafaalarını, ittihadlarını takviye edecekler ve bu metin silah ile mağlubiyetten kurtulacaklardır. Yaşasın müttehid ve sebatkâr amele, yaşasın tütün amelesi!

BELGE: VIII

Solidaridad Ovradera
3 Mart 1911

OSMANLI SOSYALİST KURULUŞLARI BİRİNCİ KONFERANSI'NDA ALINAN KARARLAR:

Bu danışma niteliğindeki ilk Osmanlı sosyalist işçi toplantısı ülkenin siyasal durumunu ve işçi sınıfı konusunu tartıştıktan sonra şu noktaları göz önünde bulundurur:

1) Balkan halklarının, gelişimini ve bağımsızlığını engelleyen ve Avrupalı kapitalistlerin siyasal temsilcileri aracılığıyla yürüttükleri sömürgeci fetih siyaseti; bugünkü tehlikeli dış durum ve de hükümetin milliyetçi ve militarist siyasetinin manen ve maddeten sefil bir hale getirdiği iç durum çerçevesinde son derece elverişli eylem olanakları bulunmaktadır.

2) Bu durum yalnız Türkiye'nin değil Balkanlar ve hatta dünya işçi sınıflarının gelişimine çok kötü ve tehlikeli etkilerde bulunmaktadır.

3) Bu durumdan kurtulmanın tek çaresi, sosyalist enternasyonalin doğrudan yardım ettiği ve örgütlü proletaryanın genel mücadelesidir.

Toplantı şu sonuçlara varır:

a) Avrupalı kapitalistlerin hevesleri karşısında Balkan halklarıyla bir federatif cumhuriyet çatısı altında birleşmiş çağdaş ve demokratik bir Türkiye dikilebilir.

b) Bütün işçilerin özgürce büyük ve birleşik bir örgütte bilinçli bir güç halinde toplanmaları ve tarım sorununun, toprağı işleyenlere dağıtarak çözümlenmesi çağdaş ve demokratik bir Türkiye'nin en önemli koşullarıdır.

c) Bunu da yalnız ve yalnız Osmanlı proletaryasının maddi durumunu iyileştirmeye ve işçilerin yararına toplumsal yasalar elde etmeye yönelik ve de işçi sınıfını ve insanlığı kurtarmayı amaçlayan sosyalist ülküye bağlı mücadelesi sağlayabilir.

d) Enternasyonalin ve özellikle Balkan sosyalist partilerinin birleşik güçlerinin maddi ve manevi, doğrudan ve etkin yardımları, Osmanlı proletaryasının gözünde, bütün dünya

proletaryasının eyleminin ve bütün işçi sınıfının genel kurtarıcı hareketinin taşıdığı büyük bilincin en önemli ispatlarından biri olacaktır.

BELGE: IX

Solidaridad Ovradera
10 Mart 1911

SELANİK'TEKİ İLK SOSYALİST TOPLANTI
İkinci Karar Bildirisi

İlk Osmanlı sosyalist birliğe duyulan ihtiyaç konusunu tartıştıktan sonra, şu noktaları göz önünde bulundurur:

1) Türkiye'deki bütün sosyalist örgütlerin birliği gereklidir.

2) Sosyalist ilkeleri benimseyen ve uygulayan her örgüt sosyalisttir.

Bu söz konusu ilkeler de; üretim araçlarının bireysel mülkiyetinin toplu (kolektif) mülkiyete dönüştürülmesi ve iktidarın parlamento ve sınıf mücadelesi aracılığıyla elde edilmesidir.

3) Bu toplantı: Enternasyonal'in Osmanlı kolununun kurulması konusunda br karara varamaz. Çünkü;

a) Bu toplantı, daha önceden temelleri kararlaştırılmadan yapılmıştır.

b) Türkiye'deki bazı sosyalist örgütler temsil edilmemiştir.

c) Toplantıdaki temsilciler, örgütlerini üyelerinin sayısına göre temsil etmemişlerdir.

Toplantı şu sonuçlara varır:

1) Toplantıya katılan örgütler eylemlerini birbirlerine uydurmalıdır.

2) Bu "danışma" toplantısı gelecekteki sosyalist kongrenin temellerini sağlamalıdır.

3) Enternasyonal'in bir Osmanlı kolunun kurulması gereklidir.

4) Sosyal-demokrat örgütle (Selanik Bulgar kolu) Sosyalist İşçi Federasyonu (Yahudi kolu) ilerdeki sosyalist kongrenin çağrısının yapılması ve düzenlenmesi girişimini üstlenirler.

BELGE: X

Solidaridad Ovradera
17 Mart 1911

SELANİK'TEKİ İLK SOSYALİST TOPLANTI

Geçen makalelerde, okurlarımıza, sosyalist toplantıda alınan karar bildirilerini, gündemin en önemli noktalarını iletmiştik. Öteki noktalar da, çabucak karara bağlandı. "Sendikalarla sosyalist hareket arasındaki ilişkiler" konusunda 1907 Stuttgart Kongresi'nde alınan kararlar benimsendi.

Sosyalist basının düzenlemesiyle ilgili dördüncü nokta, gelecek kongrede tartışılmak üzere iptal edildi. Beşinci nokta İstanbul'daki sosyalist partinin yayın organı Ergatis gazetesinin kapatılışının ve sorumlu yöneticisi Kondores yurttaşın, Hakkı Paşa'nın siyasetine karşı yazdığı bir makaleden ötürü, sıkıyönetim mahkemesi tarafından 8 ay hapis ve 50 Türk lirası da para cezasına çarptırılışının tartışılmasını kapsıyordu.

Bu vesileyle, toplantı adına Meclis-i Mebusan Başkanı Ahmet Rıza Bey'e bir protesto telgrafı yollandı, bir telgraf da Enternasyonal'e gönderildi.

Toplantı bu şekilde sona erdi.

Temsilciler toplantıdan "Yaşasın Uluslararası Sosyalizm" haykırışlarıyla ayrıldılar.

BELGE: XI

Etoile Belge (Belçika Yıldızı)
10 Ekim 1911

BİR SOSYALİST MİTİNG

Selanik muhabirimiz ayın 5'i tarihini taşıyan haberinde şöyle demektedir:

Dün saat 4'e doğru Selimiye Meydanı tıklım tıklım doluydu. Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun düzenlediği mitingi izlemek için 6.000 kişiyi aşkın bir kalabalık gelmişti.

İlk önce Selanik Milletvekili Vlahof Efendi söz aldı ve Türkçe konuştu:

"Birkaç günden beri İtalya ile savaş halindeyiz çünkü İtalya, insanlık ve uygarlık bahanesiyle ülkemizin büyük bir parçasına saldırdı.

Gerçek şu ki İtalyan halkının Trablusgarp sorunuyla uzaktan yakından ilgisi yoktur, bu eşi görülmemiş korsanlığı yapanlar kapitalistler, para babaları, hariciyeciler ve sömürgeci siyaset yanlılarıdır.

İtalya'nın resmi sözcüleri şöyle diyorlar. Fransa Fas'ı, Almanya Kongo'yu, Rusya İran'ın kuzeyini, Avusturya da Bosnak ve Hersek'i aldı, bizler de kendi payımızı istiyoruz.

İtalya bu eşkiyaca eyleminde yalnız değildir, suç ortakları da vardır. Üçlü İtilaf ve Üçlü İttifak devletleri bu alçakça oldubittiye göz yumuyorlar.

Demek oluyor ki, bu uygar denilen büyük güçlerden artık hiçbir şey ummamalıyız. En iyi dostumuz sandığımız Almanya da bizleri bıraktı, ötekiler ise güçsüzlüğümüzü alaya almaktadırlar.

Herkes elini çekip bizi yapayalnız bırakırken, tanımadığımız, bilinmeyen dostlar, haksız bir saldırıya uğrayan Osmanlı İmparatorluğu'nu savunuyorlar: Bu dostlar bütün dünya proletaryasıdır. Zürih'te, İtalyanların da katıldığı bir sosyalist toplantısında İtalya'nın alçaklığı teşhir edildi. İtalya'da Roma, Milano, Cenova sosyalistleri ve işçileri kendi hükümetlerini hırsızlıkla suçladılar.

Türkiye yeni dostluklar kurabilir. Tek başlarına güçsüz olan ve bir büyük komşu tarafından her an yutulma tehlikesi altında bulunan küçük Balkan devletlerinin çıkarı, dış bir güce karşı direnebilmek için Türkiye ile birleşmektir. Dolayısıyla Türkiye için selamet yolu demokra-

tik bir siyaset ve bir Balkan Konfederasyonu'dur.

Uğradığımız bu saldırı bizleri haklı duruma sokuyor. Ama haklı olmak yetmez. Hakkı güçle desteklemek gerek.

Ve bu gücü bize verecek olan, ilerleme, eğitim, akıllı bir dış ve iç siyasettir. Dışta küçük Balkan devletleriyle birlik içte açıkta demokratik bir siyaset".

Vlahof Efendi'den sonra dört ayrı dilde dört konuşmacıyı izledik. Arditti İspanyolca, Zaven Fransızca, Tomof Bulgarca ve Sterion Rumca konuştular.[1]

Dördü de, İtalya'nın Avrupa'nın egemen güçlerinin suç ortaklığıyla yürüttüğü bu eşkiyalığı şiddetle protesto etti. Dördü de Doğu sorununun tek çözüm yolunun bir Balkan Konfederasyonu ve gerçekten demokratik bir siyaset olduğunu belirtti.

Bütün konuşmacılar coşkuyla alkışlandı.

Söylevlerden sonra iki telgraf okundu, devrimci Ermeni partisi Taşnaksutyun ve Ermeni sosyal demokrat partisi Hınçakyan mitingi desteklemekteydiler.

Konuşmacılardan birinin önerisi üzerine, mitinge katılanlar İtalya'nın bu korsanca eylemini kınayan bir karar bildirisini onayladılar. Mitingin sonunda başkanlık kurulu iki telgraf yolladı. Birincisi İtalyan sosyalist partisineydi, cesaretli davranışlarını tebrik ediyordu, ikincisi ise Brüksel'deki uluslararası sosyalist partiyeydi.

---

1. ALBERTO JUDAS ARDİTTİ (1891-1943): Federasyon'un kurucularından biri, Selanik örgütünün basın sorumlusu ve yöneticisiydi. Ayrıca işçi kooperatifleri sorunlarıyla da uğraşıyordu. DİKRAN ZAVEN: asıl adıyla Çokazizyan, tanınmış bir Ermeni siyaset yazarıydı. Birkaç sosyalist gazete yayımlamış ve yönetmişti. Ortak bir cephe yanlısı olan Zaven, hem Hınçaklarla hem de Taşnaklarla ilişkideydi. Ayrıca 1914'e kadar Jön Türkler'le de iyi ilişkiler sürdürmüştü. *Rabotniçeski Vestnik*'in yöneticisi Angel Tomoy, Federasyon içindeki Bulgar grubunun başlıca önderlerindendi. 1912'ye kadar örgütte çalıştı. Selanik'in Yunanlılar tarafından alınmasından sonra Bulgaristan'a göç etti. Gazetenin sözünü ettiği dördüncü konuşmacı Sterion ise, Federasyon'un Rum militanlarından biri

BELGE: XII

Le Peupla
27 Ekim 1911

İTALYAN-TÜRK SAVAŞI VE BALKAN SOSYALİSTLERİ

Belgrad, 19 Ekim

Balkan sosyalist kongresinin hazırlık toplantısı çalışmaları bu sabah sona erdi. Sırp temsilcileri yanında Romanya, Türkiye (Selanik), Hırvatistan, Bosna ve Hersek'ten gelen temsilciler bulunuyordu. Bilindiği gibi iki hizibe bölünmüş olan Bulgar sosyalist hareketi, üzücü ayrılık ve anlaşmazlıklar yüzünden temsil edilemedi.

Zaten bu konferansın yalnız bir hazırlık niteliği taşımasının nedeni de yine bu anlaşmazlıklardandır.

Gerçekten de toplantının amacı kongreye davet edilecek sosyalist grup ve partileri tespit etmekti. 1909 yılı aralığında yine Belgrat'ta yapılan ilk Balkan toplantısında sadece "dar" diye adlandırılan Bulgar sosyalist hizibi kabul edilmişti. Bu grup da toplantıya katılmak için "birleşik" veya "geniş" denilen öteki hizibin alınmamasını şart koştu.[1]

"Birleşik"[2] *hizip, dışarda bırakılmasını protesto etti ve bu protesto bütün Balkan sosyalist partileri tarafından anlayışla karşılandı.*

Dünkü ve bu sabahki toplantıya bu soru getirildiğinde, "ikinci toplantıda da bu hizibin dışarda bırakılıp bırakılmaması" sorulduğunda, bütün temsilciler eski kararın kaldırılmasını benimsediler.

Ama "dar"lar "birleşik"lerle karşılaşmaktan çekindiklerinden gelmediler, onlarla en ufak bir ilişkileri olmamasında kararlılar.

"Birleşik"ler de gelmediler çünkü ilerde uygulanacak yöntemin tespiti sorunu çözümlenmeden davet edilemezlerdi.

Sırp sosyalist partisi, ikinci toplantının çağrısını yapmakla görevlendirildi. Bu toplantıya, yukarda da belirtildiği gibi Sosyalist Enternasyonal'e üye bütün Balkan sosyalist grup ve partileri davetlidir.

Toplantı kısa bir süre içinde yapılmalı.

---

1. Bulgar sosyalist hareketi iki büyük eğilime bölünmüştü. "Dar"lar Blagoef'in yönetimindeydiler ve Yanko Sazanof yönetimindeki "oportünist" damgasını yemiş olan "geniş"lere karşıydılar.
2. İlerici sosyalistler (N. Sakarof'un grubu) ve özgürlükçü sosyalistlerle (N. Harlakof'un grubu) birleşen Yanko Sazanof'un örgütü Birleşik Bulgar Sosyal Demokrat Partisi adını almıştı.

"Dar"ların boykot etmelerinden çekinilebilir, ama Enternasyonal'e ve Bulgar işçi hareketine karşı sorumluluk duygusu parti bencilliğinin üstesinden gelebilir.

Hazırlık toplantısı ayrıca Sosyalist Enternasyonal'in genelgesine uygun olarak 5 Kasım günü düzenlenecek mitinglerle ilgili kararlar aldı.

Ardından bir karar bildirisi biçimi tespit edildi ve bu, Balkan partileri arasında bir "konuşmacılar değiş tokuşu" ile birlikte teklif edildi.

Bu karar bildirisi, bunların dışında savaşa karşı protestoları ve Balkan devletleriyle ilgili özet bir noktayı da içine alıyor: Bu özel nokta "Balkanlar'da barış ve ilerlemeyi sağlayabilecek tek devlet" Balkan Konfederasyonu'nun kurulmasının, Balkan ülkeleri açısından bir hayati zorunluluk olduğuydu.

Bu toplantının kararlarını aktarmakla kendimi görevli sayıyorum ve Sosyalist Enternasyonal'in Başkanlık Kurulu'nun ve de bütün üye partilerin gelecek 5 Kasım'daki karar bildirilerine bu noktaları da katmalarını diliyorum.

Bulgar sosyalistlerine dönelim şimdi. Bulgar milliyetçilerinin savaş heveslerine karşı çıkmaktan geri kalmadıklarını ve görevlerini yerine getirdiklerini söylemek gerek. Makedonya ve Arnavutluk'un muhtariyetini sağlamak için Avrupa'nın müdahalesini isteyen (ki bu savaş ilanı anlamına gelir) "geniş"lerin aşırı sağ kanadından birkaç kişi dışında, iki hizibe bağlı bütün öteki sosyalistler Enternasyonal'e bağlılıklarını sürdürüyorlar.

Bu bütün Balkan sosyalistleri için de geçerli.

Romen yoldaşlar savaşa karşı bir Balkan toplantısı girişiminde bulundular. Ama partilere temsilcilerini yollamak için bırakılan zamanın azlığı yüzünden bu toplantıya yalnız "geniş"ler katılabildi. "Dar"lar gitmeyi reddettiler, sebep olarak da Belgrat'a gelmediklerinde ileri sürdükleri sebebi gösterdiler. Bir bildirge yayımlandı ve bir karar alındı. Bununla birlikte; Sırp yoldaşların bir an evvel düzenli bir toplantı çağrısında bulunacaklarını bildirmeleri üzerine bu bildirgenin yayımlanması ileri bir tarihe atıldı.

Türkiye sosyalistleri de kayıtsız kalmıyorlar. Savaşa karşı çıkan ve bir Balkan Konfederasyonu'nun gerekliliğini ortaya koyan bir karar bildirisinin benimsenip Sosyalist Enternasyonal'in Başkanlık Kurulu'na gönderildiği büyük Selanik mitinginden sonra[3] Osmanlı meclisindeki

3. Selanik'te 10 Ekim'de yapılan mtingten söz ediliyor. Bu konuda bkz. Belge: 26.

sosyalist grup[4] *etkinliğini İtalyan parlamentosu sosyalist grubuna bir telgrafla bildirdi.*

1 Kasım günü Balkan proletaryasının görevini yerine getireceğini umuyoruz.[5]

Savaşın daha yaygın bir hal alması mümkün mü?

Bulgaristan milliyetçileri bu konuda büyük gürültüler kopardılar. Türkiye'nin silahlanmasından söz ettiler. Trablusgarp'ın kaybedilmesini telafi etmek amacıyla Türkiye'nin sınır kargaşalıklarına yol açtığını ileri sürdüler ve Türkiye'nin Bulgaristan'a karşı sözde tasarladığı bir saldırıyı bahane ederek, Bulgar ordusunun seferberliğe geçmesini istediler. Güney Bulgaristan'daki iki tümenin harekete geçme emri çıkmak üzereydi; (Türkiye sınırına doğru) bu tedbir son anda geri alındı.

Genel olarak, Rusya ve Avusturya, Balkanlar'daki öncü güçlerine gizli bir emir vermedikçe (bu küçük devletlerin oynadığı rol budur) söz konusu havalide barış tehlikeye girmez.

Türkiye'nin paylaşılması anı daha gelmedi. Önce büyük güçlerin Balkanlar ve Türkiye üzerindeki nüfuz sahalarının tespit edilmesi, ardından İstanbul'un kaderi konusunda bir anlaşmaya varılması gerekir. Büyük savaş o zaman başlayacaktır. Tabii bundan önce Türkiye ve Balkan devletleri bir anlaşmaya varmazlarsa.

---

4. Osmanlı meclisinde resmen oluşmuş sosyalist bir grup yoktu. Bununla birlikte D. Vlahof ve beş altı Ermeni milletvekili sosyalizm adına konuşan gayrıresmi bir grup oluşturmuşlardı.

5. Balkanlar'daki çeşitli sosyalist örgütlerin 1 Kasım'da, savaşa karşı yapmayı öngördükleri ortak bir yürüyüşten söz edilmektedir. Bu yürüyüş Selanik'te 4 Kasım günü yapıldı. Bu konuda bkz. Belge: 28, 29, 30 ve 31.

BELGE: XIII

Jön Türk
12 Nisan 1912

ÇALIŞMA ÖZGÜRLÜĞÜ

....Vicdan özgürlüğü adına ticaret hayatını bulandırmak isteyenler, sanayi hayatını hasara ve de felce uğratmaya çabalayanlar bilsinler ki, hükümetin güçlü ve cesaretli siyaseti onların emellerini boşa çıkaracaktır.

Ülkenin tarımsal gelişimi, içişleri ve yönetim düzeni bu siyaset tacirlerinin ellerine bırakılmayacaktır.

Siyasal durumlarını sağlama almaktan başka kaygısı olmayanların ve görünürdeki adalet ve toplumsal eşitlik formüllerine uymak bahanesiyle dünya rekabeti alanında kazandığımız dış ticaret durumunu tehlikeye sokanların çabalarına karşı kayıtsız kalmayacağız.

Enternasyonal'den aldıkları emirlere harfi harfine uyan ve sosyalizm adına nutuk atanların bu ülkenin ekonomik barışını bulandırmalarına izin veremeyiz.

Bu dünyada bütün görüşler kutsaldır ama her özgürlüğün de sınırı vardır ve bu sınırların aşılması öteki yurttaşların özgürlüklerinin çiğnenmesi anlamına gelir. Özgürlük değerlidir, herkesin hakkıdır ama benim özgürlük hakkım sizin özgürlüğünüzü çiğnememe neden olmamalı.

Bu beyler, vicdan, söz ve düşünce özgürlüğü adına kamu huzurunu bozduklarında, tehditleriyle grev çıkarmaya ve fabrikaların çalışmasını durdurmaya çabaladıklarında, eylemleriyle zenginlik kaynaklarını kurutup çok sayıda fakir fukara ailenin sefaletine yol açtıklarında, kulaklarından yakalayıp ülkeden kapı dışarı edileceklerinden emin olabilirler.

Bu kişilerin yağmur gibi yağdıracakları bir sürü şikâyet, ülkenin selameti, düzeni ve genel güvenliği adına reddedilecek ve dediklerine kulak asılmayacaktır.

Eğer toplumsal adalet yerleştirilmek isteniyorsa, bunun yolu siyasal entrikalar değildir. Karşılarındaki yoksul işçilerin çocuklarını eğitmeleri, akşam dersleri ve konuşmaları düzenlemeleri sözün kısası bu fukara işçi kitlelerinin bilgisizliğini giderecek ışığı sağlamaları gerekir. İşte o zaman

yaptıklarını alkışlar ve takdir ederiz. Ama kendi hedefleri peşinde gidip halkın yoksulluğunu ve sefaletini artırarak toplumsal adaleti gerçekleştireceklerini düşünmeyi sürdürürlerse biz de bu toplumsal adaletin yalnız bir toplumsal zorbalık olduğunu ve onu gerçekleştirmeye çalışanların da birer zorba olduklarını ilan ederiz. Hükümetimiz, ülkemizi böyle temelinden sarsmaya yönelik tehditleri ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri almaktadır.

Kamu hizmetlerini baltalayanların, fabrikaları kapatanların, ticaret hayatını felce uğratanların, sözün kısası tehditleriyle ülkenin iç düzen ve asayişine müthiş bir darbe indirmek isteyenlerin layık oldukları cezadan kaçamayacaklarından şüpheniz olmasın.

Bu zorunluluğu karşılamak için yeni bir kanunun çıkarılması hükümetimiz açısından gerekli ve kaçınılmazdır ve pek yakında meclise bir tasarı sunulacaktır.

Kanunun belirliliği ve açıklığı karşısında, seçimleri kazanmak amacıyla sosyalistleri sınır dışı ettiğimiz ileri sürülecek. Bizim ülkemiz özgürlük fikrini temel alan bazı ilkelerin kabul edildiği kimi ülkelerden farklıdır. Şu anda üstesinden gelmeye çalıştığımız siyasal zorluklar yüzünden bu ilkeleri ülkemizde kabul edemeyiz. Biz, medeniyetin silahlarıyla donanmadık daha. Asırlık anlaşmalar, özel koşullar ve kapitülasyonlarla elimiz kolumuz bağlıdır ve hükümet bu anlaşmaların belirttiği sürenin sonuna kadar bütün bu şartlara itaat etmek zorundadır.

Her bir ticaret anlaşması imzalandığında bu ayrıcalıklara dokunmamayı gözetmek hükümetin görevi. Bu yüzden, ülkemizin ticaret gücünü azaltacak ve devletimizin iç durumunu ağırlaştıracak herhangi bir girişime meydan vermemek zorunludur.

Belki ilerde ama çok ilerde, sosyalistlere ve fikirlerine katlanabiliriz.

Ülkemize gerekli olan geleceği ancak böyle davranarak hazırlayabiliriz.

Şimdilik bu fikirlerden vazgeçmek ve daha uzun bir süre için onları bir yana bırakmak bu yurdu, bu ulusu sevenlerin bir yurtseverlik görevidir.

Durumlarından ötürü kapitalistlerle işçiler arasında bulunanlar (ve belki de dinleyiciler arasında bu kesimlerden hiçbir dinleyici bulunmamaktadır düşüncesiyle ,gerçekten üzülüyorum) umarım okuyarak ve dinleyerek savunmak ve korumak istedikleri proletaryanın çıkarları yanında ulusun çıkarlarının da önemini anlar ve öğrenirler. Ve de kimilerinin, yanlış yere işçilerin tepesine binmiş birer zorba olarak gördükleri patronların, aslında işçi sınıfının gerçek koruyucuları olduğunu ve onların çıkarlarını korumanın da gerekliliğini kavrarlar.

Çağdaş ilerlemenin gelişimi kapitalistin ve proletaryanın işbirliğiyle sağlandı ve ancak bu aşamadan sonradır ki, sosyalist fikirler tüm güçleri ve şiddetleriyle her ülkenin en ücra köşelerine kadar yayılabildiler.

Bu aşamanın daha ancak başlangıcında ve bir kuşku ve şaşkınlık dönemi içinde bulunan bizler için böyle bir durum tam bir yıkım olur. Çünkü yurdun çıkarları ve ülkenin selameti tehlikeye sokulur.

İşte sevgili yurttaşlarım, çabalarımızın karşısına çıkan her engeli ezeceğimizi, ortadan kaldıracağımızı söylediğimde, bu sebepleri göz önünde tutuyordum.

Ve siz kapitalistler, çıkarlarımızı savunmak için aramızda sendikalar kurar ve işçilere onlardan daha güçlü olduğumuzu gösterirseniz, hükümetin eyleminden daha iyi sonuçlar alırsınız. Çünkü bu bir doğa yasasıdır, işçiler sizin, onlardan daha güçlü olduğunuzu ve size boyun eğdiremeyeceklerini anladıklarında, kendileri boyun eğecekler ve söz dinler hale geleceklerdir. Ama bu söz dinlerliklerini istismar etmenin doğru olmayacağını unutmamak gerekir. Tersine bu söz dinlerliği mükâfatlandırmak bir vicdan ve toplum ödevidir.

Sanayiciler ve tüccarlar bu ödevi yerine getirirlerse, ortaçağda egemen olan fikirlerin tersine, işçi sınıfını bir koyun sürüsü, bir köle ordusu olarak görmekten vazgeçerlerse, eğer işçinin emeğiyle yaşayan bir insan, bir güç olduğunu kavrarlarsa bu iki sınıf arasında çözülmez bağlar kurulabilir ve çabalarımız başarıyla sonuçlanır ve ülkenin gelecek başarıları kolaylaşır.

V
Vlahof Efendi'nin Anıları

Dimitar Vlahof (Vlahof Efendi) (1874-1954) 1908'de 34 yaşındaydı. Makedon kökenliydi, o tarihe kadar da İMDÖ (İç Makedonya Devrimci Örgütü) içinde çalışmış, mücadele etmişti. Jön Türk devriminden sonra, giderek bu örgütten koptu ve Osmanlı sosyalizminin başlıca önderlerinden biri oldu. 1909'da İMDÖ'nün sol kanadından doğan Ulusal Federatif Parti'nin kurucuları arasındaydı. Bu parti İttihat ve Terakki hükümeti tarafından kapatıldığında birkaç arkadaşıyla birlikte SSİF'e katıldı. 1908'de İttihat ve Terakki listesinden Selanik Ocağı milletvekili seçilmişti. 1912 Ocak'ına kadar parlamentoda kaldı. Önemli siyasi söylevleri ve birçok yasa tasarısıyla dikkatleri üzerine çekti.

Bütün bu süre boyunca Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu (SSİF) ve İttihatçılar arasında arabuluculuk rolünü üstlendi. Ama 1912 seçimlerinde İttihat ve Terakki'nin gerici siyasetine karşı bir tavır takındı. Selanik sosyalistleri, Hürriyet ve İtilaf ile bir ittifak kurmayı kararlaştırdıklarından seçimlere muhalefet cephesi adayı olarak katıldı. Bu girişim başarısızlıkla sonuçlandı. Ama Vlahof, siyaset hayatından elini eteğini çekmedi. Yunanlıların Selanik'i almalarından sonra, sosyalist mücadeleyi önce Bulgaristan'da, sonra Sovyetler Birliği'nde sürdürdü. Orada Ukrayna'daki devrimci mücadelenin en hareketli anlarını yaşadı. Ardından da Makedonya Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna katıldı ve Cumhuriyet'in en önemli kişilerinden biri oldu.

Vlahof'un 1970'te Üsküp'te yayımlanan anıları Osmanlı sosyalizminin tarihi açısından temel bir kaynak oluşturuyor. Bu nedenle burada bazı alıntıları yayımlamak bize bu açıdan ilginç gözüktü.

İlk alıntı Ulusal Federatif Parti'nin kuruluşuyla ilgili. Bu partinin ilk kongresi Selanik'te 1909 Ağustos'unda toplandı. Vlahof'un etkisiyle

Makedon militanları, aşağı yukarı sosyalist ama en azından kesinlikle ilerici bir program benimsediler. Bununla birlikte, ulusal nitelikli bütün siyasal örgütler gibi bu parti de, 1909 Ağustos'u sonunda Osmanlı parlamentosunun çıkartmış olduğu "Dernekler Yasası"nın gazabına uğruyor ve kendi kendini feshetmek zorunda kalıyordu.

Birincisinden epey uzun olan ikinci alıntı Vlahof'un 1910 ve 1911 yıllarındaki etkinliklerini kapsıyor. Bu sayfaları özellikle önemli, çünkü Osmanlı sosyalistlerinin bu dönemde savundukları siyasal ve toplumsal fkirlere bir açıklık getiriyor. Vlahof, İttihatçılar sayesinde milletvekili seçilmekle beraber, daha 1910'dan itibaren İttihat ve Terakki Komitesi'ne karşı tavır almışa benziyor. Ama asıl özellikle 1911'den itibaren iktidara şiddetle saldırıyor. Maliye Bakanı Cavit Bey'in ekonomik siyasetine karşı çıkıyor, hükümetin tarım sorunları karşısındaki yetersizliğini eleştiriyor, parlamentoda işçi kitlelerinin hak taleplerini dile getiriyor. Başka bir düzeyde de –hayli ilginçtir– siyonist tezleri canla başla savunuyor. Vlahof'un öteki ilginç yönleri arasında, anılarında uzunca bir yer ayırdığı "Balkan Federasyonu" düşüncesini sayabiliriz. Bu görüş Selanik sosyalistleri arasında büyük bir başarı sağlamışsa da, başka yerlerde ihtiyatlıkla karşılandı.

Üçüncü alıntı 1912 seçimleriyle ilgili. Vlahof, kitabında, seçim kampanyasının çeşitli olaylarını uzun uzadıya anlatıyor ve İttihatçıların birçok şiddet eylemini teşhir ediyor. Bütün anlatılanın ancak çok küçük bir kısmını oluşturan bu seçtiğimiz bölüm, SSİF'in, adayının zaferi elde etmesi için harcadığı büyük propaganda çabası konusunda bilgi veriyor bizlere.

Son alıntı ise, XIX. yüzyıl sonundan 1912 yılına dek uzanan süre içinde Makedonya'daki sosyalist ve işçi etkinliklerinin bir anlamda bilançosudur. Bu metin, kabaca, 1910'da Benaroya ve Glavinof'un SEBK'na yolladıkları raporlarda bulunan bilgileri içeriyor (Belge: 6 ve 7). Bununla birlikte Vlahof'un anılarının, bu bölümü bazı noktaları aydınlattığı gibi özellikle 1910 sonrası dönemle ilgili önemli bilgiler getiriyor.[1]

* Ulusal Federatif Parti'nin Kuruluşu

Parlamentonun ilk oturumundan sonra İMDÖ'nün sol kanadı bir parti oluşturmak ve programıyla tüzüğünü belirlemek amacıyla

1. Aşağıda sunduğumuz alıntılar D. Vlahof'un anılarından, "MEMOARI", Üsküp 1970, s. 104-106, 114-135, 144-149, 161-172. Yazarın sözünü ettiği bazı kişi ve olaylar hakkında bazı aydınlatıcı bilgileri not olarak ekledik. Asıl metnin notlarına bu alıntılarda yer vermedik.

ilk kongresini Selanik'te düzenlemeyi kararlaştırdı. Ayrıca Makedon halkı açısından hayati önem taşıyan belirli sorunlar konusunda da kararlar almak gerekiyordu; örneğin, tarım sorunu, kamu eğitim ve halkın ödediği vergilerin kendi ulusal dilinde öğretim yapan okulların bakımında kullanılması, Türkiye'deki öteki parti ve hareketlerle ilişkiler gibi... Bu kongre, 3 Ağustos 1909'da Selanik'te yapıldı.

Kurucu kongre, birçok bölümden oluşan bir programı onayladı. "Egemen iktidar" başlıklı bölümde bu egemen iktidarın halkın olduğu ilan ediliyordu. "İç yönetim"le ilgili bölüm ise halk egemenliğini temel alan reformlar öneriyordu. Genel orantılı, gizli ve dolaysız oya dayanan seçim ilkesini koyuyordu. 21 yaşın üstünde her yurttaş seçmenlik hakkına sahip olmalıydı, 25'in üstünde her yurttaş da seçilebilmeliydi. Ayrıca vicdan, söz, basın, toplantı, miting, dernek kurma ve grev yapma özgürlüklerine ve kişi, konut ve haberleşme dokunulmazlığına mutlak saygı gösterilmesi isteniyordu. Bu bölüm, bir de, ülkenin eşit ve doğru bir şekilde bölgelere ayrılmasını ve mümkün olan en geniş iç bütünlüğe sahip yönetim birimlerinin oluşturulmasını öneriyordu. Belirli bir âdemi merkeziyetçilik yanlılığı ağır basıyordu; merkez, bölge ve bucak yöneticilerinin yetkileri sınırlı tutuluyordu.

Bir üçüncü bölüm, ise; tarım, ticaret ve sanayi alanlarındaki kaçınılmaz reformları sıralıyordu. Topraksız köylülere, her aileye ihtiyacı kadar ilkesine dayanarak toprak dağıtmayı öngörüyordu. En az düzeyde tespit edilecek toprak bedellerinin karşılığı 20 yıllık bir süre içinde ve eşit oranlarla ödenmeli ve faiz alınmamalıydı.

Dördüncü bölüm, maliyenin yeniden düzenlenmesine değiniyordu; o dönemde yürürlükte olan ve halk açısından zararlı ve verimsiz olmakla suçlanan vergi sistemi yerine Müterakki Vergi sisteminin konması tavsiye ediliyordu.

Beşinci bölüm kamu eğitimini konu alıyor ve en azından 5 yıllık zorunlu ve parasız öğrenimi savunuyordu.

Program; sağlık, hukuk ve ordu konularıyla ilgili birtakım gerekliliklikleri de sıralıyordu. Örneğin, askerlik yapanların barış zamanında kendi bölgelerinde hizmet etmelerini öneriyordu.

Programın bir bölümü de emekçilerin korunmasıyla ilgiliydi. Bu bölümde, bir Çalışma Bakanlığı'nın kurulması ve özellikle sağlığa zararlı veya tehlikeli işlerde çalışma süresinin düzenlenmesi ve kısaltılması isteniyordu. Ayrıca kadınların gece çalışmalarını ve de 15 yaşından küçük çocuklara da her türlü işi yasaklayan bir yasa şart koşuluyordu. 15-16 yaşlarındakilerin iş günleri de 6 saatle sınırlandırılmalıydı. Bunlara bir de haftada bir gün dinlenme hakkı ekleniyor-

du. Bu günün tespiti her bölgenin yetkili yöneticilerine düşüyordu, ibadet özgürlüğü de bu şekilde sağlanacaktı.

Programda son olarak; kaza, hastalık ve hayat sigortalarına değiniliyordu. Masrafları devlet ve işverenler yüklenecekti.

Öte yandan kongre, partinin yönetim organlarıyla ilgili hükümleri de kabul etti. Üst yönetim üç üyeden oluşan bir merkez başkanlık kurulunca sağlanacaktı. Kongrenin seçtiği 6 ayrı üye de bu merkez başkanlık kurulunun yanında yer alacak ve başkanlık kuruluyla birlikte parti meclisini meydana getireceklerdi.[2]

* 1910-1911 Yıllarındaki Siyasal Etkinliklerim

1910 sonbaharında Türk parlamentosunda yaptığım konuşmada hükümetin ve Jön Türk (İttihat Terakki) komitesinin Makedon halkına karşı düşmanca tavırlarını ortaya koyuyor ve genellikle Makedonların, özellikle de Jön Türkler'in keyfi yönetimine karşı, çıkarlarını ve örgütlerini savunmak için mücadelelerini giderek şiddetlendiren işçilerin hoşnutsuzluklarını dile getiriyordum. Bu söylevle, Jön Türk hükümetinin ekonomik, toplumsal ve siyasal eylem çizgisi karşısında haklı olarak öfke duyan Makedon halkının sözcülüğünü yaptım; tanınmış siyasal militanlar kadar Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu ve işçi sendikaları da bu konuşmamdan ötürü beni kutladılar. "Silahsızlandırma eylemi" kisvesi altında işlenen zulümden örnekler verdim, Jön Türkler'in göç siyasetlerine, Panislamizmlerine, Turancılıklarına karşı çıktım, bazı deliller saydım ve Türk resmi makamlarının Makedon işçi örgütlerine karşı uyguladıkları sistemli baskıyı gösteren bir dizi örnek verdim. Parlamento kürsüsünden, toprak kanununu çiğneyen hükümet organlarını suçladım ve sosyalist hareketin Türkiye'de ve de özellikle Makedonya'da üzerine parmak basıp belirlediği görevleri gözler önüne serdim. Sonuçta, Makedon halkının ezilmesine bir son verilmesini, toprağı işleyen köylüye vererek toprak sorununun çözümlenmesini, işçi örgütlerine ve Türkiye Sosyalist Fırkası'na eylem özgürlüğünün tanınmasını, Makedonya'nın etnik bileşimini değiştirmeyi hedef alan göç siyasetinden vazgeçilmesini istedim. Nihayet, toplumsal reformlar yapılmasını ve bir çalışma yasasının hazırlanmasını şart koştum.

---

2. Kongre ayrıca, tarım, göç ve eğitim sorunlarıyla ilgili bazı kararları da onayladı. Büyük toprak sahiplerine karşı bir dizi tedbir alınmasını öneriyor ve Müslümanların Makedonya'ya göçlerine bir son verilmesini şart koşuyordu. Eğitim alanında ise, Ortodoks kilisesinin okullara el atmasına karsı çıkıyordu.

1911 yılında gerek Makedonya'da gerekse Türkiye'nin öteki bölgelerinde sosyalist etkinlik yaygın bir gelişme gösterdi. Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu, siyasal ve sendikal alanlarda kararlı bir mücadeleye girişti. O güne kadar sendikalaşmaya olanak bulamamış bazı ekonomi dallarında sendikalar kuruldu ve hızla gelişti. Daha önce de dediğimiz gibi, sendikal ve sosyalist hareketin çekirdeğini, özellikle de Selanik'te, Yahudi işçi ve aydınlar oluşturmaktaydı. En etkin sendikalardan biri, sayıları Selanik'te 5.000'e ulaşan tütün reji işçilerininkiydi. Çok güçlenmeye aday, bir Hamallar Sendikası da oluştu. Hemen belirtmek gerekir ki, Selanik'te, Yahudi emekçiler şehrin ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatında etkin bir yer almaktaydılar. Örneğin, 1910 yazında Selanik'in Beşçınar adlı bahçesinde bir toplantı düzenlemişlerdi. O tarihte, bu halk bayramlarını sendikalarla birlikte yürüten Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun etkin bir üyesi değildim henüz. Bununla birlikte yakın arkadaşlarım Benaroya, Hasson, Arditti ve Rekanati[3] beni davet ettiler ve bu vesileyle yapılacak olan mitingde konuşma yapmamı rica ettiler. Daveti kabul ettim ve Fransızca konuştum. Makedonya'nın ve genellikle Türkiye'nin gelişmesinde işçi sınıfının ve özellikle sosyalist ve sendikal hareketin oynadığı rolden söz ettim ve bu hareketin gerçek öncülerinin de Selanik işçileri olduğunu belirttim. Bu, kesinlikle bir abartma değil, yalnız ve yalnız somut olayların gözlemlenmesiydi. Emekçilerin haklarının savunulması için resmi makamlara ve her ırktan ve milletten çeşitli şoven zihniyetlilere karşı, yasalara aykırı olarak tutuklanan ve mahkemeye verilen yurttaşların haklarının savunulması için mücadeleyi, sosyalist ve işçi hareketinin özüne uygun bir siyasal eylemi, en başta Selanikli Yahudi işçiler yürütmekteydi. Başka milliyetlerden işçiler çeşitli etkiler altındayken (kendi burjuvazilerinin; dini kuruluşlarının; daha az olmakla birlikte Sofya'daki "dar Sosyalist Parti'nin"[4] ve Türk işçilerini, kendi

3. BENAROYA konusunda bkz. G. Haupt ve P. Dumont'un makalelerine (s. 13-33 ve 34-61). David REKANATİ hakkında pek fazla bilgimiz yok. SF'nun kurucularından olduğu (bkz. Belge 3 ve 26) ve Rod takma adıyla Selanik'in Ladinoca basınında makaleler yazdığı bilinmektedir. Abraam HASSON (1885-1944): Strumitsa (Usturumca) kökenli bir terziydi. SİF'e katılmadan önce "dar" sosyalistlerin (Bulgar sosyal-demokratlarının sol kanadı) örgütünde militanlık yapmıştı. SSF'in en radikal unsurlarından biriydi. Alberto Judas ARDİTTİ (1891-1943): Selanik büyük burjuvazisinden gelmeydi. Benaroya ile birlikte Federasyon'un kuruluşuna katılmıştı. Örgütün basın işlerini yönetiyor, bir yandan da işçi kooperatifleri sorunuyla uğraşıyordu. Makedonya'da birkaç kooperatif kurmayı başardığını sanıyoruz.

4. Dimitar Blagoef'in (1855-1924): Yönetimindeki dar sosyalistler, Bulgaristan'da, oportünistlikle suçlanan "geniş" sosyalistlerin karşısındaydılar. Tam bir halk tabanına dayanıyorlar ve sınıf mücadelesine parmak basıyorlardı. Makedonya'da onları Vasil GLAVİNOF (1869-1929) temsil ediyordu, Glavinof birkaç işçi grubu örgütlemeyi başardı ama gerçek bir sosyal demokrat parti kurma çabası sonuçsuz kaldı.

siyasal hedefleri doğrultusunda yararlanmak için yanlarına çekmeye çabalayan Jön Türk demagoglarının etkileri) Yahudi işçiler, yalnız ve yalnız haklı davasını savundukları işçi sınıfının çıkarına göre etkinliklerini yönlendiriyordular.

Ulusal Federatif Parti'nin, Türk parlamentosunun siyasal hedefli ulusal örgütleri yasaklayan bir yasa çıkarmasıyla ortadan kalkmasından sonra Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'na üye oldum. Bu sıfatla ve Türk parlamentosunda bir milletvekili olarak yılmadan, emekçilerin, Makedon halkının ve Türkiye'deki bütün milliyetlerin çıkarlarını savundum.

Makedonya sosyalist işçi hareketinin ve de benim etkinliğimiz ister Türk parlamentosunda olsun ister başka bir yerde; Sofya'daki dar sosyalistlerin hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu. Çünkü onların, ne Makedon işçileri arasında gerçek bir etkilerinin olduğu, ne de Makedon sosyalist işçi hareketinin niteliğini gönüllerince biçimlendirmelerinin olanaksızlığını kabullenmeleri beklenirdi. Çeşitli gazeteler yayımlıyorlardı. Başlıca propagandacıları Vasil Glavinof'u[5] Makedonya'ya yolladılar. Ayrıca çeşitli şehirlerde, kıyıda köşede kalmış grupçuklara sahiptiler ve Selanik'te de Bulgaristan'dan gelmiş bir küçük basın grubu vardı. Selanik'teki de dahil olmak üzere bu grupçukların başlıca etkinliği; Makedon işçi hareketini engelleyip başlıca militanların ardından dolap çevirmekti. 1910 Kopenhag Sosyalist Kongresi'nde (davetli olmasına rağmen Federasyonumuz ne yazık ki temsilci yollayamamıştı) Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'na ve kişisel olarak da bana saldıran ve gerçekte birer sosyalist devrimci olan bizleri reformist olarak tanıtan suçlayıcı bir bildiri dağıtıldı.[6] İşte, Sofya'daki dar partinin önderleri işi buraya kadar vardırdılar. Buna karşılık, 1912'de İkinci Balkan Savaşı'ndan birkaç hafta önce Selanik'te görüşme mutluluğuna eriştiğim Sırp sosyalisti Dimitri Tukovik'in[7] başında bulunduğu Sırp Sosyal Demokrat Partisi'nin dürüst tavrını belirtmek zorundayım.[8] Sırp Sosyal Demokrat Partisi, Makedonya sosyalist işçi hareke-

---

5. Vasil Glavinof'un Makedonya'daki etkinlikleri hakkında G. Haupt'un kitabın ilk bölümünde yer alan makalesinden çeşitli bilgiler edinilebilir. Ayrıca bkz. S. VELİKOF'un "Sur le mouvement ouvrier et..."
6. Bkz. V. Glavinof'un raporuna. Belge: 7.
7. Dimitri TUKOVİK bir rahibin oğluydu. 1903'te Sırp Sosyal Demokrat Partisi'nin kurucuları arasındaydı. 1908'den beri de parti sekreterliği görevindeydi. Sırp örgütü, onun yönetimi altında hızla ilerlemişti.
8. SSİF, Sırp Sosyal Demokrat Partisi'yle gayet iyi ilişkiler sürdürmekteydi. Özellikle, Jön Türkler tarafından önce tutuklanıp sonra salındığında, A. Benaroya'nın 1911'de Sırbistan'a sığındığını hatırlatalım. Ayrıca Sırp partisinin yayın organlarından biri olan *Borba* dergisi de, Benaroya'nın Türkiye'de sosyalist hareket konulu birkaç makalesini yayımlamıştı.

tinin arkasından ne dolap çevirdi ne de iftirada bulundu. Uluslararası sosyalist sistemin gözünden düşürmeye de kalkışmadı. Üstelik tam tersine, özellikle gazetesi *Radniçke Novini* (İşçi Haberleri)'de hareketimiz hakkında bilgiler vererek olanakları ölçüsünde yardım etti. Bu partnin önderlerinin tutumu ile Bulgar dar sosyalistlerinki arasında ne kadar büyük bir fark var! Dar sosyalist partinin yayın organı *Rabotniçeski Vestnik* (İşçi Postası), Selanik emekçilerinin daha iyi bir hayat için ve Jön Türk gericiliğine karşı verdikleri mücadelenin ne etkisinden ne de anlamından söz etti; oysa aynı dönemde, Sırp Sosyal Demokrat Partisi'nin yayın organı *Radniçke Novini*'de sık sık hareketimizle ilgili haber ve bildirilere rastlanmaktaydı.

Bulgaristan geniş sosyalistlerinin tavrı üzerinde durmak gereksiz[9], ne Makedonya sosyalist işçi hareketiyle ne de özellikle Selanik'le ilişkileri vardı; bir dereceye kadar, dar sosyalistlerin yöneticilerinden daha dürüsttüler.

Başlarında Nikolai Harlakof, G. Bakalof ve daha sonraları da Nikolai Sakarof'un[10] bulunduğu Bulgar özgürlükçü (liberal) sosyalistlerine gelince, onların Makedon hareketine karşı tavırları çok daha namuslu ve dürüsttü. Yayımlarında, sosyalist işçi hareketi için yaptıklarımıza yer vermekle yetinmeyip ellerinden geldiğince siyasal temellerimizi belirlememize etkin bir biçimde yardım ediyorlardı. İşte, çok değerli bir militan olan Nikolai Harlakof, Ulusal Federatif Parti'nin programının hazırlanmasına büyük ölçüde katılmıştı.

1911 yılı, sosyalist fikirleri yaymayı ve Makedon halkının ve işçilerinin olduğu kadar Türkiye'deki öteki milliyetlerin de çıkarlarını savunmayı amaçlayan yoğun bir etkinlik dönemi oldu. Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu ve aynı doğrultudaki sendikalar bu yönde çalıştılar. Bu çalışmada, Federasyon'un ve sendikaların öteki yöneticilerinin yanında ben de yer aldım. O yıl, Abraam Benaroya ve Makedonya sosyalist

---

9. "Geniş" sosyalist eğilimin başını Yanko SAZONOF (1860-1941) çekiyordu. Sazonof bütün toplumsal katmanlara ve özellikle ticaret burjuvazisine "açık" bir parti fikrini savunuyordu. Örgütü açıkça reformcu hedefler peşindeydi.

10. Nikolai HARLAKOF (1874-1927) ve Georgi BAKALOF (1873-1939) 1905'te "dar" sosyalist partisinden, Blagoef'in görüşlerini eleştirmelerinden ötürü atıldıklarında "özgürlükçü (liberal) sosyalistler" grubunu kurmuşlardı. Örgütleri işçiler arasında oldukça başarı sağladı denilebilir. 1907'de Bulgar sosyalist militanlarının % 25'ini kapsamaktaydı. 1908'de "darlar" yeni bir bölünmeye uğradılar. Aşağı yukarı oportünist bir kişiliğe sahip olan Nikolia Sakarof ve birkaç diğer militan saf dışı edildiler. Onlar da "ilerici sosyalistler" denilen bir grup kurdular, bu grup çok geçmeden Harlakof'un özgürlükçü sosyalistleri ve Sazonof'un "geniş" sosyalistleriyle birleşip Birleşik Bulgar Sosyal Demokrat Partisi'ni oluşturdu. Daha fazla bilgi için, bkz; JOSEF ROTHSCHİLD'in *The Communist Party of Bulgaria. Origins and Development, 1883-1936* (Bulgaristan Komünist Partisi, Kökenleri ve Gelişimi), New York, Columbia Union Press, 1959.

hareketinin öteki önderlerinden birkaçı tutuklandı[11], Jön Türk hükümeti böylece hareketimizin Makedonya'da ilerlemesini durduracağını umuyordu. Bununla birlikte, bu keyfi eylemler, ters bir etki yaptı. Selanik'teki ve Avrupa Türkiye'sinin öteki merkezleri; Serez, Drama, Ksanti ve İstanbul'daki, o güne kadar etkinliğimizin erişemediği işçiler de ilgi duymaya başladılar ve sosyalist işçi hareketine yakınlıklarını açıkça dile getirdiler.

Drama, İstanbul, Ksanti ve Kavala'da, Rum ve de Türk işçi gruplarını örgütlemeyi başardık. İşçi sınıfının kurtuluşu uğruna birlikte sürdürdüğümüz mücadelede müttefiklerimiz oldular.

Türk parlamentosunda ve dışardaki etkinliğimin, kitlelerin uyanmasına ve sosyalizmin saygınlığının onların gözünde yükselmesine büyük katkısı oldu. Etkinliğim ayrıca Türk resmi makamlarını da, düzenli bir şekilde gelişmekte olan ve işçi sınıfının haklı davasının Türkiye'de savunulmasının mümkün olduğunu ispatlayan sosyalist harekete karşı saygılı davranmak zorunda bıraktı.

1911'de parlamentoda temsil edilen çeşitli akımlar arasında kıyasıya bir mücadele baş gösterdi. Yasallıktan ayrılmadan ve anayasaya dayanarak hükümeti devirmeyi ve iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan güçlü bir muhalefet partisi bile oluştu. O sıralar parlamentoda yılın bütçesi gözden geçiriliyordu (Türk bütçe yılı mart ayında başlar). Bütçeyi hazırlayan ve parlamentoda savunan Maliye Bakanı Cavit Bey, Yahudi asıllı ve çok iyi yetişmiş bir Selanikli Türk'tü. Ülkenin parasal ve ekonomik durumunu sergilemesi ve hükümetin aldığı tedbirleri savunması tam üç gün sürdü. Bütçe, geçen yılların bütçelerinden farklı değildi. Ekonomik gelişmeyi etkili bir biçimde sağlayıp devletin parasal durumunu güçlendirip istikrar sağlayacak tek bir yenilik taşımıyordu. Cavit Bey'in açıklaması biçimseldi, durağandı ve yeni bir şey getirmiyordu. Buna karşılık Türkiye'de hayat, yeni ihtiyaçlar getiriyordu. Halk kitleleri ve özellikle işçi sınıfı uyanıyordu, ülkede daha iyi bir ekonomik düzenlemeye gidilmesini; bütçe yükünün toplumsal sınıflar arasında daha adilce dağılmasını bu yükün en fazlasının da başta büyük toprak sahipleri olmak üzere en çok kazanç sağlayan kesimlere yüklenmesini istiyordu. Türkiye'yi, halkı ezen bir başka boyunduruktan daha; yabancı kapitalist ülkelerin yalnız siyasal hayatla sınırlı kalmayıp ekonomik hayat alanında da söz konusu olan etkilerinden, daha doğru bir deyişle egemenliklerinden de kurtarmak gerekiyordu. Parlamentoda bile, orada bulunan farklı gruplar yalnız

11. Benaroya'nın tutuklanması konusunda bkz. Belge: 19.

ülkedeki çeşitli sınıfları değil, özellikle yabancı güçleri temsil etmekteydiler. Kimileri Alman ve Avusturya-Macar sermaye ve emperyalizminin sözcüleriydi, kimileri de İtalyan, Fransız ve İngiliz sermaye ve emperyalizminin sözcüleriydi. Az sayıda bir kısmı da Çarlık Rusya'sının siyasetinin çıkarlarını gözetmekteydi. Türkiye'de önemli yabancı sermaye ve yatırımları vardı ve bunların ulusal ekonomideki pay ve önemleri günden güne artmaktaydı.

Parlamento tartışmalarına şu veya bu kişinin veya kesimlerin çıkarları egemendi. Parlamento kürsüsünden gruplar ve kişiler birbirlerini suçluyorlardı. Bütçeyi gözden geçirmekle görevli olanlar işi savsaklıyorlardı; çünkü onlar için önemli olan, bağlı bulundukları yabancı kapitalist grupların çıkarlarını savunmak ve gözetmekti; örneğin, şu ülke yerine bu ülkeden borç alınmasını kararlaştırmak gibi. İktidardaki partinin çeşitli yöneticilerine ve muhalefetin önderlerine karşı suçlamaların ardı arkası gelmiyordu. Bana gelince, Türkiye işçi hareketinin ve Makedon halkının bir temsilcisi olarak, Türkiye'de yaşayan çeşitli milliyetler adına konuşma hakkını görüyordum kendimde; çünkü haklı olarak, işçi sınıfının, Makedon halkının ve Türkiye'deki öteki milliyetlerin çıkarları arasında bir çelişki bulunmadığını düşünüyordum.

Önerilen bütçeyi, bir ayda inceden inceye inceledikten sonra parlamentoda uzun bir konuşma yaptım. Abartmadan şunu söyleyebilirim ki, konuşmamın parlamentoda ve dışarda büyük etkisi oldu. Hükümetin ekonomik ve mali siyasetini eleştirdim. Türkiye'de halk kitlelerinin hayat düzeylerinin aşırı düşüklüğünü ispatlayan örnekler verdim, hükümetin siyasetinin bu kitlelerin sırtına bindirdiği vergi yükünün ezici ağırlığını belirttim.

Söz almak için kürsüye çıktığımda (söylevimi okumuyordum, notlarıma göz atarak konuşuyordum) bütün grupların milletvekilleri, bir sosyalistin bütçe konusunda neler diyeceğini, ülkenin ekonomik durumunu göz önünde tutarak bütçenin dengelenmesi için ne gibi tedbirler önereceğini merakla bekliyordu. Daha önceki müdahalelerimden, herhangi bir feodal mütegallibenin ya da bir Türk veya yabancı sermaye grubunun sözcüsü olmadığımı öğrenmişlerdi. Yoksul Türkiye halkının, işçi kitlelerinin çıkarlarını savunuyordum ben. Bana düşman olmak şöyle dursun, gerek iktidar partisinin gerekse muhalefetin milletvekilleri, Türkiye'deki kitlelerin bir temsilcisinin düşüncesine ilgi duyar gözüküyordular.

Bununla birlikte, dinleyiciler daha ilk sözlerimden itibaren, yeni bir şey getirdiğimi, açıklamalarımı herhangi bir egemen sınıfın çıkarı

doğrultusunda yapmadığımı, ne bir bakana ne de bir muhalefet önderine saldırmadığımı sezinlediler. Bütçenin metniyle ve Makedonya ve İstanbul'daki işçi çevreleriyle kişisel ilişkilerden çıkardığım sonuçları temel alıp gerektiğinde deliller de getirerek köklü bir eleştiriye giriştim.

Konuşmamda bütün dillerde kullanılan birtakım kavramlara yer veriyordum. Önceden bu kavramların Türkçelerini bazı parlamento üyelerine sormuş ama bir karşılık alamamıştım. Belki bu kavramların Türkçelerini bilmiyordular belki de Türk dilinin kendisinde yoktu bu kavramlar. Bu yüzden bu kavramlara uyan Türkçe deyimler türetmek zorunda kaldım. İki saat boyunca konuştum. Meclisin ilgisinin azalması şöyle dursun, durum tam tersineydi. Öğleyin ara verildiğinde, meclis başkanı konuşmamı bitirmem için daha ne kadar zaman gerektiğini sordu bana. 45 dakika daha istedim. Milletvekillerinden hiçbiri, özellikle Ermeni Taşnak ve Hınçak partilerinden oluşan bir küçük sosyalist parlamento grubunun sözcüsüne, fazla zaman tanınmasına karşı çıkmadı. Hatta bazı milletvekilleri, söylediklerim ilgiye değer olduğundan konuşmamı daha da uzatmama izin verilmesini istediler.

Konuşmamdan sonra, vaktiyle Abdülhamid'e tahttan indirildiğini bildiren heyette yer almış bulunan, Jön Türk Komitesi'ne ve mason locasına üye, Selanikli milletvekili, avukat Emanuel Karaso, "Dimitar Vlahof Efendi'nin söylevi bütçe üzerindeki tartışmaların gerçek başlangıcı olmuştur" dedi. Çeşitli dillerdeki basın, ülkenin ekonomik gelişmesi ve bütçe dengesi sorunlarına ilk ciddi yaklaşımı benim yaptığıma hemfikirdi. *Jön Türk*, *İkdam*, *Azadamard*, adını unuttuğum Hınçak Partisi'nin gazetesi ve daha başka gazeteler söylevimden uzun uzadıya söz ettiler. Kısa bir süre önce beni döneklikle ve Türk resmi makamlarına yaranmak amacıyla Makedon halkının çıkarına ihanet etmekle suçlayan Bulgar basını bile uzun alıntılar yayımladı. O günden beri bana karşı tavırları da tümüyle değişti.

Müdahalelerim yalnız ekonomik ve mali konularla sınırlı olmamalıydı. Parlamentodaki etkinliğimi artırıp özellikle çeşitli bakanlıkların bütçeleri tartışılırken, siyasal sorunlar hakkında söz aldım.

Tarın bakanlığı bütçesi tartışıldığında böyle bir müdahalede bulundum. Bu fırsattan yararlanıp Makedonya'daki tarım sorununu gözler önüne serdim. Bu sorunun çözümlenebilmesi için alınması gereken tedbirler üzerinde ısrarla durdum. Köylülerin topraklarına sahip olup bağımsızca çalışabilmelerini savundum. Bu arada, topraklarını kendileri işlemeyen büyük toprak sahiplerinden özel bir vergi alınmasını önerdim. Bu toprak sahiplerinin bazıları İstanbul'da,

bazıları da Selanik, İzmir, Halep, Beyrut veya herhangi başka bir şehirde yaşıyorlardı. Hatta içlerinden bazıları, arazilerinin nerede bulunduğunu bile bilmiyordu. Genellikle, toprağın ilkel işlenişini iyileştirebilecek herhangi bir eyleme girişmekten uzaktılar. Örnek olarak Romanya'yı verdim. Arazileri üzerinde yaşamayan bir toprak sahibi gelirinin %26'sı kadar bir vergi ödemek zorundaydı. Oysa vergi oranı kurala göre yalnız %10'du.

Daha genel bir biçimde de; tüzel kişilik tanınıp vergiden muaf tutulacak tarım kooperatiflerinin kurulmasına önayak olmak gibi birtakım tedbirler önerdim. Köylülerin kolaylıkla yararlanabilecekleri ucuz kredi olanaklarının sağlanmasını da ekledim. Çünkü o devirde tarım kredisinden yalnız zenginler yararlanabiliyordu. İpoteğe bağlı kredinin düzenlenmesini istedim. Ahaliye daha istikrarlı bir çalışma için gerekli bilgileri verecek tarım okullarının geliştirilmesi (sayıları o devirde çok azdı) ve tarım alanında uzmanlaşmış eğiticiler yetiştirilmesi dileklerinde bulundum.

Ama asıl önemlisi, kırsal kesim halkı; istikrarlı bir çalışma düzenine girip gelirlerini artırabilmek ve hayat düzeyini yükseltebilmek için, ilk başta, yeterli derecede toprağa kavuşmalıydı. Tarım kesiminde gelirlerin artışının bütün halkın yaşam düzeyini yükselteceğini, bunun da devletin gelirleri üzerinde olumlu bir etki yapacağını gösterdim. Sözlerimi, belki yakın bir gelecekte, gerçekten ulusal bir tarım siyaseti izlenerek ülkenin yerli ve yabancı bankalar tarafından sömürülmesinin durdurulup bütçe dengesinin sağlanabileceğini söyleyerek sona erdirdim.

Söylevimin aşağı yukarı tamamı Selanik'te *Prova* (Hak) gazetesinde ve İstanbul gazetelerinin birçoğunda çıktı.

Bu yıl boyunca, Türk parlamentosunda daha birkaç kere söz aldım. Özellikle sanayinin gelişmesi hakkındaki yasa tartışıldığında yaptığım konuşmayı örnek vereceğim. Bu konuşmada, işçilere mesleki eğitim sağlanmasının ve çıkarlarını savunabilmeleri için özgürce örgütlenmelerine izin verilmesinin gerekliliğini vurguladım. "Meşruti Türkiye, örgütlenmiş işçilerden korkmamalı. Meşrutiyet'in en iyi savunucuları onlardır çünkü. Yerli ve yabancı kapitalistlerin sömürüsüne karşı mücadele etmekteler ve yabancı kapitalistlerin, meşrutiyetin asıl düşmanları olduğunu bilmeyen yok" dedim.

Bu konuya, daha başka fırsatlarla yeniden değindim. İşçi hareketinin ülkenin kalkınmasındaki büyük önemini açıklayarak, Osmanlı Devleti'nin takınması gereken tavrı belirttim. Her seferinde bir çalışma yasasının zorunluluğu üzerinde ısrarla duruyordum.

Ayrıca, parlamentodaki bir başka söylevimde, hükümetin, devlet arazilerindeki yerli ahaliyi topraklarından kovup açlığa mahkûm etmesine ve yerlerine bazı Müslüman Türkleri ve başka milliyetten göçmenleri getirmesine karşı çıktım.

Türkiye'de ulusal ekonominin sorunlarına birkaç kere değindim, bu vesileyle; baskılardan, sefaletten, ölümden kaçmak için Türkiye'ye sığınan ve aynı anda ulusal benliklerini korumaya çalışan Yahudi göçmenlerden söz ettim. Gerçekten; Rusya, Polonya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Romanya'daki egemen gerici güçler, bu emekçi halka karşı sistemli pogromlar (katliamlar, baskılar) düzenliyorlardı. Bu ezilmiş insanların, özgürlük ve bağımsızlık haklarına kavuşmaları, bir yurt elde etmeleri ve sonunda da kendi devletlerini kurmaları gerekiyordu. Yahudilerin bu meşru özlemlerinin karşısında başlıca; ülkelerindeki kitleleri kasten her tür eğitimden yoksun bırakarak egemenlikleri altında tutan büyük toprak sahibi Araplar vardı. Eğitimsizdi kitleler çünkü, bir eğitilseler, kölesi oldukları bu feodal düzene katlanmazdılar artık.

1911 yazında Arap toprak sahipleri Filistin'dekilerle birleştiler. Yahudi göçünün ve yeni toprakların tarıma açılmasının Araplara da çalışma olanakları sağladığını göz önüne almadan parlamentodaki milletvekillerine Yahudilerin Filistin'e göçlerinin yasaklanması yolunda bir karar çıkartmaları amacıyla sürekli baskı yapmaya başladılar (zaten bu milletvekillerinin %90'ı da büyük toprak ağasıydı).

Konu buraya gelmişken, Filistin'deki göçmen Yahudilerin hayatında önemli bir rol oynayan bir olaydan söz etmek istiyorum. Çünkü bu olay yurt özlemlerine destek sağladığı gibi büyük toprak ağası Arapların muhalefetini de başarısızlığa uğrattı. Bir gün İstanbul'da oturan tanınmış iki siyonist bana geldi.[12] Büyük toprak ağası Arap milletvekillerinin; parlamentoya, Yahudilerin Filistin'e göçlerini yasaklayan ve orada yaşayanların ise hemen tanınmalarını sağlamak amacıyla özel bir sarı pasaport taşımalarını zorunlu kılan bir tüzük tasarısı sunduklarını öğrenmiştiler. Şöyle dediler bana: "Bir sosyalist olduğunuzu, parlamentoda milletvekili olarak, haklı davaları her

12. Jön Türk devriminin ertesinde, siyonistler, kuşkusuz İttihat ve Terakki hareketi içindeki Yahudilerin (varsayılan) etkisine güvenerek, iktidarın önde gelenleriyle ilişkileri artırmışlardı. Amaçları yeni Türk makamlarından Yahudilerin Filistin'e kitle halinde göçlerine izin koparmaktı. Rus asıllı militan Viktor Jakobson, siyonist hareketin yürütme kurulunun sürekli temsilcisi olarak İstanbul'a gönderildi. İttihat ve Terakki komitesiyle çeşitli anlaşmalar için masaya oturdu. Jön Türk başlıklı bir günlük gazetenin mali kaynaklarının karşılanmasını sağladı. Bu gazete Sami Hohberg'in yönetiminde Osmanlı başkentinde siyonist görüşleri savunacaktı. (Siyonistlerin Osmanlı başkentindeki girişimleri konusunda, örneğin WALTER LAGUEM'in *Histoire du Sionisme* (Siyonizmin Tarihi) adlı eserine bkz. Paris, Calmann-Lévy, 1973, s. 162 ve devamı.

zaman savunduğunuzu, Türkiye'nin gelişmesini her an göz önünde bulundurduğunuzu, bundan ötürü de bu topraklarda yaşayan halkların çıkarlarını gözden uzak tutmadığınızı biliyoruz. Siyonist olmasanız da, gerçeği ve adaleti savunan bir insan olarak Türk parlamentosunda Arap milletvekillerinin bu emelleri konusunda söz almanızı ve düşündüklerinizi söylemenizi rica ediyoruz. Böyle bir emelin kabul edilmesi ve genel olarak, meşrutiyet düzenine sadık ve bu düzenin Türkiye'de gelişip kökleşmesine katkıda bulunmuş ve her zaman da bulunacak olan bir halka karşı bölücülük yapılması doğru mudur?"

Adları Dr. Victor Jacobsen ve Dr. Holberg Herzfelt olan iki ziyaretçi daha sonra şöyle devam ettiler: "Parlamentoda Yahudi milliyetinden birkaç milletvekilimiz var, topu topu 5 kişiler ama hiçbirinin kendi halkının davasını üstlenmeye cesareti yok. Oysa siz, bu cesarete sahip olduğunuzu birçok kez gösterdiniz. Size; başka ülkelerden kovulan Yahudiler, Filistin'e göçlerinin yalnız bu göçmenlerin ve siyonist hareketimizin çıkarına değil, Türk devletinin yararına da olduğunu ispatlayan olay ve deliller ileteceğiz. Çünkü bu göçmenler özgürlük tutkunu kişiler ve onların çalışma coşkuları Türkiye'nin ulusal ekonomisinin yalnız ve yalnız yararınadır; ekonominin gelişmesine katkıda bulunacakları gibi, işsiz Arap işçilerine iş de sağlayacaklardır. Bu göçmenler, bu yüzden, aynı zamanda Meşrutiyet Türkiye'sindeki tüm halkların savunucularıdır da."

Ne Filistin'deki durumu ne de bu ülkedeki Yahudilerin yer ve rollerini yeterince biliyordum. Bu iki siyonistten bana bilgi vermelerini ve parlamentodaki muhtemel bir müdahale sırasında yararlanabileceğim delil ve dokümanı iletmelerini istedim. Uğruna dövüştüğüm ilkelere uyduktan sonra, haklı bir davayı savunmaktan yalnız kıvanç duyacağımı belirttim. Bana gerekli olan, Türk ulusal ekonomisinin ve yerli Arap ahalinin bu göçten sağlayacakları yararları gösteren verilerdi. Böylece, yerli Arap ahali de Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerini özgürce benimseyebilirdi.

Ziyaretçilerim, ertesi günden itibaren, bütün bilgileri Fransızca olarak ileteceklerini ve ondan sonra da yalnız kendi insiyatifime ve politik inancıma göre hareket etmemi istediler. Zaten, benim inançlarım da; milliyet, ırk, din ayrımı yapılmaksızın Türkiye'deki halk kitlelerini savunma ve ülkenin toplumsal gelişmesi için çalışmanın gerekliliğiydi.

Ertesi gün, Filistin'de oluşmuş 4 veya 5 Yahudi kolonisiyle ilgili gerekli doküman ve verilerin tümü elime geçti. İçlerinde yanlış hatırlamıyorsam, iki veya üç yıllık Petatikva ve Telaviv kolonileri iyi sonuç

verıniştiler. Sorunu inceledim ve büyük toprak sahibi Arapların gerici önerisine karşı bir müdahalede bulunup parlamentoyu bu tasarıyı reddetmeye ikna etmek için çaba harcamayı kararlaştırdım.

Parlamentoda gözden geçirildiğinde, tasarı iki-üç Arap milletvekili tarafından savunuldu. Derken, ben söz aldım, Arap milletvekilleri konuşmalarını bitirir bitirmez kürsüye çıktım. Yer yer kıpırdanmalar oldu mecliste, özellikle Arapların sıralarında. Parlamentoda daha önceki müdahalelerimden bir sosyalist olduğumu biliyorlar ve söylediklerimi tedirginlikle bekliyordular.

Parlamentoda mutlak çoğunluğun görüşlerimi paylaşmasından çekinen Arap feodalleri, birkaç kere sözümü kesmeye yeltendiler. Tasarılarının kabul edilmesi olasılığı pek azdı. Arap milletvekillerinin itirazları temelde tek bir kanıta dayanıyordu; ne Yahudi'ydim ne de Filistin'de yaşıyordum, dolayısıyla bu meseleye karışmamalı, sözü Filistinli milletvekillerine bırakmalıydım.

Söylevimin ardından, mecliste tedirgin bir hava esmeye başladı. Arap milletvekillerinden hiçbiri söz alıp kanıtlarımı cevaplandırmaya ve kendi önerilerini savunmaya cesaret edemiyordu Meclis başkanı (Jön Türkler'in yöneticilerinden biriydi) zor durumdaydı ve parlamentonun o anda içinde bulunduğu elektrikli havayı göz önünde bulundurduğundan, öneriyi oya sunmaktan kaçınıyordu. Arap parlamento grubuna karşı hoşnutsuzluğunu saklamadı ve oturuma son verdi. Parlamentoda bu öneri üzerinde bir daha durulmadı ve konu kısa bir süre sonra unutuldu. Filistin'e Yahudi göçü ise, geçmişteki gibi, Türkiye'de o anda yürürlükte olan yasalara göre sürdü.[13]

Ertesi gün, bütün İstanbul gazetelerinde ve özellikle Yahudi gazetecilerin çalıştıkları gazetelerde, parlamentodaki oturuma geniş yer verildi ve söylevimden uzun uzadıya söz edildi. Selanik Sosyalist Federasyonu candan bir biçimde kutladı beni. Yalnız İstanbul'da değil, başka ülkelerdeki Yahudi basın da (bir Petersburg Yahudi gazetesi bile) Türk parlamentosundaki tartışmalara ve özellikle Arap önerisiyle benim müdahaleme geniş yer ayırdı. Muhtemelen siyonist bazı gazeteler işi, "genç Selanik milletvekili Dimitar Vlahof'un söylevinin Yahudi halkının tarihine altın harflerle yazılmasının gerektiğini" yazmaya kadar vardırdılar. Bense, Türk halkının ve özellikle Selanik ocağındaki seçmenlerimin bir temsilcisi olarak görevimi yerine getirmiş sayıyordum kendimi.

---

13. Gerçekte Vlahof ne derse desin, o dönemde Yahudilerin Filistin'e göçü oldukça yavaş ve azar azar gelişiyordu. İttihatçılar her şeye rağmen, genelde Arap milletvekillerinin kanıtlarına ilgisiz kalmamışlar ve siyonist görüşlere pek yanaşmamışlardı.

Aradan çok geçmeden, bazı Yahudi militanlar İstanbul'a geldiler. Aralarında Tel Aviv yüksek teknik okulunun yöneticisi profesör Kaplanski, Raşel adlı bir öğretmen ve Ben Guryon'la Ben Zvi yoldaşlar vardı.[14] İstanbul'da uzun süre kaldılar, daha sonra da İstanbul'dan ayrıldıktan sonra gittikleri Selanik'te onlarla tekrar karşılaşma fırsatını buldum. Poale Sion Partisi'ni temsil ediyordular. Bölgedeki Yahudilerin yaşayışını ayrıntılarıyla inceleyebilmem için Filistin'e davet ettiler beni. O dönemde bu daveti kabul edemezdim, çünkü milletvekili ve de bir Makedonyalı militan olarak boş zamanım olmuyordu, politik yazılar yazmaktaydım (özellikle Türkiye halklarını yakından ilgilendiren çeşitli konuların yer aldığı *Jön Türk* gazetesinin çalışmalarına katılıyordum), dolayısıyla böyle bir ziyarete gidebilecek durumda değildim.

Yine bu dönemin başlarında, *İkdam* gazetesinde "Balkan Federasyonu" sorununa parmak bastım, makalelerimde bu Federasyon'un kurulmasının mutlak zorunluluğunu gözler önüne seriyordum. Bu altı-yedi makale Fransızca'ya çevrildi ve İstanbul'da Fransızca çıkan *Jön Türk* gazetesinde yayımlandı. Parlamentoda da Balkan Federasyonu'nun kurulması yolunda çalışacak bir milletvekili grubunun oluşturulmasını önerdim. 50-60 milletvekili yazıldı bu gruba. Bu kişiler bir anlamda ilerici sayılabilirlerdi. Türk egemenliği altındaki bölgelerin (Arap ülkeleri ve Trablusgarp) milletvekilleri bu gruba katılmadılar. Bir Türk milletvekili, Ferit Bey; Türkiye de dahil olmak üzere çeşitli Balkan ülkeleri arasındaki anlaşmazlıklar ve bu ülkelerden bazılarının, doymak bilmez bir yeni toprak fethi hırslarından ötürü Federasyon'un gerçekleşemeyeceğini açıkça söyledi. Gerçekten de, bu ülkelerden hiçbiri girişimimize kulak asmadı; ama bu geçici başarısızlık cesaretimi kırmadı ve bu alandaki çalışmamı sürdürdüm. Parlamentoda birkaç toplantı düzenledim, epey katılan oldu ama bir sonuç çıkmadı.

Balkan Federasyonu sorunu özellikle Makedonyalılar açısından giderek güncellik kazanmaktaydı. Çünkü Bulgar maksimalistlerinin

---

14. ŞELOMO KAPLANSKİ (1884-1950): Poale Sion hareketinin işçi kanadındandı. Bu hareketin sosyalist Enternasyonal'e katılmasının sağlanmasında büyük payı vardı. İstanbul ve Selanik'te kaldığı sürece, basında tartışmalara yol açan bir dizi konferansla dikkatleri üzerine çekti. RAŞEL YANAİT (1886-?): Ukrayna asıllıydı. Paris'te tarım öğrenimini tamamlayıp 1908'de İsrail'e gitmiş ve eğitimle uğraşmaya başlamıştı. 1918'de mücadele arkadaşlarından biriyle, İzak Ben Zvi'yle (1884-1963) evlenecekti. DAVİD BEN GRUON (1886-1973): İsrail Devleti'nin kurucularından biriydi. 1906'da 20 yaşındayken Filistin'e yerleşmişti. 1911-1912 yıllarında Jön Türkler'le ilişki kurmak için İstanbul ve Selanik'e gelmişti. İzak Ben Zvi, gelecekte İsrail'in devlet başkanı olacaktı, siyonist hareketin en göze çarpan militanlarından biriydi. Türkiye'de kaldığı sürece İzmir, İstanbul ve Selanik Yahudi topluluklarıyla ilişki kurdu. İsrail'de muhafaza edilen arşivlerinde Selanik işçi hareketiyle ilgili bir yığın belge bulunmaktadır.

propagandası iyice yoğunlaşmaya başlamıştı. Maksimalistler günden güne hırsları artan Bulgar makamlarının cesaretlendirmesiyle ve büyük bir olasılıkla da (hiç olmazsa bir dereceye kadar) yardımlarıyla hazırladıkları silahlı çeteleri yollamaya başladılar. Bu çeteler, ülkede kargaşalıklar doğuruyor ve ahalinin Türk makamlarına karşı hoşnutsuzluğunu artırıyordu.

İşte, eylemleri çabucak geniş boyutlara ulaşan bu partizan çete örgütleri ortaya böyle çıktı. Benim de aralarında bulunduğum Ulusal Federatif Parti'nin eski üyeleri, Bulgar hükümetinin ve maksimalistlerin siyasetlerine ve özellikle de bu çetelerin eylemlerine şiddetle karşı çıkıyordu. Sofya'da Kristian Rakovski'nin[15] yönetiminde çıkan *Napred* (İleri) gazetesinde sert bir makale yayımladım. Böyle bir siyasetin Makedonya'nın zararına olduğunu, düzeni ve huzuru bozduğunu belirttim. Cevap, tanınmış bir maksimalistten, Danail Krapçef'ten geldi; beni hedef alan, iftiralarla dolu ve aşırı derecede iğneleyici bir makale yayımladı. Sözde ben, Makedon halkının Türkleştirilmesini ve Makedonların sonsuzluğa dek Türkiye'nin kölesi kalmalarını diliyormuşum. Bulgar maksimalizminin bu temsilcisinin öfkesi, hiç kuşkusuz, o sırada Bulgar hükemetinin ve T. Aleksandrof'la Aleksandr Protugerof'un yenilenmiş tedhiş örgütlerinin[16] etkin bir biçimde çeteler yollamaya ve çeşitli Makedonya şehirlerindeki (Ştip, Koçani, Selanik, Dofran vb.) eylemleri sürdürmeye hazırlanmakta oluşlarından ileri geliyordu. Makedonya'daki durumu iyice kötüleştirmek amacındaydılar ve itiraf etmek gerek ki; Turancı Panislamcı siyasetleriyle ve genellikle baskıcı yöntemleriyle Jön Türkler de onlara yardımcı oluyorlardı. Her şeye rağmen, Bulgarların meşrutiyet Türkiye'sine karşı tavırlarının Ulusal Federatif Parti'nin eski üyeleri üzerindeki etkisi yok denecek kadar azdı. Bu yüzden de Ulusal Federatif Parti olarak tedhiş eylemlerine karşı çıkmaya devam ettik.

Makedonya'da bir geziye çıktım ve Balkan halklarının kardeşliğinin zorunluluğu üzerine birkaç konuşma yaptım. Bu arada Kukuş'ta yalnız Makedonların katıldığı bir toplantı düzenledim. Bununla birlikte bir maksimalist ajanı da söz aldı bu toplantıda. Dr. K. Stanişef'ti bu kişi. Balkan Savaşı döneminde tanınmış bir eşkiya olan Donço'nun çetesinin Kukuş'ta Türklere karşı işlediği cinayetlerde çok çirkin bir

15. Balkan Federasyonu fikrinin başlıca öncülerinden biri olan Kristian Rakovski hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Belge: 6, dipnot 17.
16. Söz konusu olan İMDÖ'nün (İç Makedonya Devrimci Örgütü) Sofya tarafından desteklenen sağ kanadıdır. Aleksandr Protugerof (1867-1924) ve Todor Aleksandrof (1881-1924) Makedonya'nın Bulgaristan'a katılması yolunda caba harcamışlardı.

rol oynamıştı. Bu Dr. Stanişef, Sofya'daki Makedon ulusal komitesinin başkanı ve Makedonya'da da Bulgar maksimalizminin başlıca propagandacılarındandı.

Serez'de, Drama'da ve Ksanti'de Balkan Federasyonu'nun mutlak zorunluluğunu anlatmak için toplantılar düzenledim. Çoğunluğu Türklerden oluşan dinleyicilerim dikkatle izliyordu konuşmamı. Bununla birlikte, bütün bunlar sonuçsuz kaldı.

1911 yazında tütün işçilerinin sendikalarının etkinliği yoğunlaştı. Selanik Sosyalist Federasyonu'nun desteklediği bu sendikalar Kavala'da Makedonya ve Trakya işçilerinin I. kongresini düzenlediler. 30.000 işçi katıldı. Selanik Sendikası ve Sosyalist Federasyon beni kongreyi izlemeye çağırdılar, bu münasebetle temmuz ayında Kavala'ya gittim. Selanik'ten, Serez'den, Drama, Kavala ve Ksanti'den temsilciler vardı. Oybirliğiyle kongre başkanı seçildim.

Kongrenin hedefi; işçilerin maddi durumlarının iyileştirilmesi, çalışma süresinin bir yönetmenliğe bağlanması ve işçilerle işverenler arasındaki ilişkilere değgin bu türden diğer sorunların incelenmesiydi. Türk, Rum ve Yahudi temsilciler gelmişti. Ama Makedon temsilci hiç yoktu çünkü temsilci yollayan şehirlerdeki işletme depolarında çalışan hiçbir Makedon işçi yoktu. Bu durum kongrenin beni oybirliğiyle başkan seçmesini engellemedi; bu da, bu işkolundaki emekçiler arasında kardeşçe bir dayanışma duygusunun ne denli yer etmiş olduğunu gösteriyordu. Aynı sözü, hiç kuşkusuz Makedonya'daki tüm işkolları açısından da tekrarlayabiliriz. Bu emekçiler için, onların Türk, Rum veya Yahudi, benim de Makedon olmamın önemi yoktu. Kelimenin tam anlamıyla enternasyonalisttiler.

Jön Türk hükümeti işçi örgütlerinin güvenini kazanmaya çabalıyor ama başarı sağlayamıyordu. Temsilcilerden bazılarının hükümetin etkisinde kaldıkları bir gerçekti ama kongrenin öteki üyelerinin iradesine karşı koymaya cesaret edemiyor ve bana oy veriyorlardı. Tütün işçilerinin Kavala'daki kongresi yalnız Makedonya'daki değil, aynı zamanda genel olarak Türkiye'deki işçi hareketinin gelişmesi açısından da önemliydi. Farklı milliyetlerden işçiler, birbirlerine yaklaşmaya ve birlikte hareket etmeye başlıyorlardı. Makedonya'da, ortak eylemi amaçlayan bu yakınlaşmanın öncülüğünü Yahudi işçiler yapıyordu. Onlar da Selanik Sosyalist Federasyonu üyesi genç ve coşkulu işçi ve aydınların yönetimindeydiler. Özellikle Selanik, Serez, Drama ve Kavala'da söz sahibiydiler.

Makedonya sosyalist işçi hareketini yönetme iddiasındaki Bulgar dar sosyalistleri bu kongreden hiç mi hiç söz etmediler. Gazeteleri

Rabotniçeski Vestnik (İşçi Postası) Kavala'daki tütün işçilerinin I. kongresi gibi önemli bir olayı anmıyordu bile. Oysa Makedonya'daki ilk işçi kongresiydi bu. "Dar" sosyalistler, işçi hareketini, Makedonya'daki siyasetlerinin başarıya ulaşması yolunda bir araç olarak görüyorlardı. Bu kongreden Makedon işçilerine yardım amacıyla yararlanmak yerine, Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'na ve militanlarına karşı saldırı ve iftiralarını sürdürme yolunu seçtiler.

* 1912 Seçimleri

Parlamentoda karşılaştığı zorluklardan ötürü, Jön Türk hükümeti, meclisleri dağıtıp yeni seçimlere gitmeyi kararlaştırdı. Karar uygulandı; parlamento 1912 Ocak'ında dağıtıldı, seçim tarihi tespit edildi. Gerek Jön Türk Komitesi gerekse öteki partiler seçim kampanyası dönemine girdiler.

Jön Türkler ve hükümet, yeni parlamentoda çeşitli milliyetlerin ülkenin toplam nüfusuna oranlarına göre temsil edilmelerini istiyordu. Bir önceki parlamentoda durum böyle değildi. Böylece Makedonya'da Serez bölgesinde, Jön Türk Komitesi, listesine eskiden olduğu gibi bir değil, iki Makedon aldı. Bu iki Makedon, Jön Türk koalisyonuna dahil olan Yane Sandanski[17] grubu tarafından seçilmişti. Jön Türk Komitesi, bütün Türkiye'de, çeşitli milliyetlerden, kendi siyasetini destekleyenleri aday gösterdi. Tek istisna doğu illerinde Taşnaksutyun partisiydi; Jön Türkler'le ittifak halindeydi çünkü. Ve gerek yerel feodallere karşı, gerekse genel olarak bu illerdeki Ermeni halkının savunulması açısından onların desteğine güveniyordu. Ermeni halkının başlıca düşmanı, feodal aşiret reislerinin kışkırtmasıyla sık sık pogrom ve benzeri girişimlerde bulunan Kürtlerdi.

Seçim kampanyası boyunca mücadele, temelde Jön Türk Komitesi (daha doğrusu hükümet) ile komiteye karşı birleşmiş muhalefet partileri arasında geçti. Jön Türk hükümeti her ne pahasına olursa olsun seçimleri kazanmaya niyetliydi, hedefi Türk parlamentosunda hiçbir muhalefet milletvekilinin yer almamasıydı. Seçimler süresince başvurduğu şiddet yöntemleri sayesinde muradına da erdi.

Makedonya'da da bir muhalefet partileri koalisyonu vardı. Bu muhalefet İtilaf Partisi'nden, Rum topluluklarından, bazı bölgeler-

17. YANE SANDANSKİ (1872-1915): İMDÖ'nün en saygın kişilerinden biriydi. Ün salmış bir tedhişçiydi. 1903'teki ünlü Aya İliya ayaklanmasında da yer almıştı. İMDÖ'nün sol kanadındandı. Federatif Parti'nin kuruluşunda büyük rol oynamıştı. 1912'de Vlahof, Hürriyet ve İtilaf'la işbirliği yaparken, o da İttihat ve Terakki ile ittifak halindeydi.

de Ulusal Fedaratif Parti'nin önde gelen yöneticilerinden, Selanik Sosyalist Federasyonu'ndan ve Bulgar kilisesinin Jön Türk Komitesi'ne boyun eğmeyi reddeden Bajdarof, Mürcef gibi sözcülerinden oluşuyordu. Seçim kampanyası özellikle Selanik bölgesinde, çeşitli şiddet eylemleriyle yürütüldü.

Muhalefet cephesi özellikle Selanik bölgesinde etkindi. Makedonların, Yahudilerin, Rumların bazı yerlerde de Türklerin katıldığı toplantılar düzenlendi. Bana gelince, ben, Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun adayıydım. Adaylığımı Yahudi milliyetinden Selanik tüccarları, sanayicileri, zanaatkârları ve aydınları ilgiyle karşıladı. Şehirde ve bölge sınırları içinde birkaç toplantı düzenledim. Bir kısmı şiddet kullanılarak engellendi. Resmi makamlar, kimi zaman beni, kimi zaman da adaylığımı destekleyenleri hedef alıyordu. Selanik Yahudileri, Türkiye'ye sığınıp oraya emek vermeye gelen, baskıya uğramış olan kardeşlerinin haklarını ne denli bir ateşlilikle savunduğumu hatırlıyorlardı. Bu yüzden, adaylığımı bütün güçleriyle zaten desteklemekte olan işçilerin yanı sıra Selanik'in kültürlü tüccarları ve aydınları, Türk parlamentosunda benden başka bir Selanik milletvekili çıkaramadıklarını açıkça söylüyorlardı çünkü Dimitar Vlahof, milliyetlerinin bir temsilcisi, bir savunucusuydu. Buna rağmen yerine başka adaylar tayin etmek için kurulmuş özel bir komite, bir liste hazırlamış ve bu listede Yahudi bir aydına yer vermişti.

Seçim mücadelesi, özellikle Selanik bölgesinde, çok şiddetli geçti. Sosyalist Federasyon, Selanik'te, şehir merkezinde büyük bir seçim öncesi toplantısı düzenledi. Seçilmiş olan salon Selanik'teki en büyük salonlardan biriydi ama mitingi izlemeye gelenlerin tümünü alamadı. Mitingin başında, bir Federasyon temsilcisi; Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun adayı, ilk konuşmacı ve daha genel biçimde de muhalefet cephesinin adayı olarak programımızı açıklamam amacıyla sözü bana bıraktığını bildirdi. Bu program son derece demokratik bir programdı. Bütün Türkiye halklarının siyasal, ekonomik, toplumsal ve ulusal özlemlerini, Türkiye ve Balkan halklarının kardeşliğini temel alıyordu.

İzleyenlerin çoğunluğu Yahudi'ydi; işçi, tüccar, zanaatkâr ve aydın. Zaten Selanik halkının çoğunluğu da Yahudilerden oluşuyordu, bu yüzden özellikle bu halkın sürdürdüğü mücadeleden ve özgürlük özleminden söz ettim. Selanik'te Yahudilerin toplumsal ve ekonomik hayatın bütün alanlarında kendilerini etkin bir biçimde gösterdiklerini ve böylelikle şehrin gelişme hızında öncü rol oynadıklarını söyledim. Söylevim coşkuyla karşılandı, kitlenin uyanış içinde

olduğu görülüyordu. Konuşmamı bitirip Federasyon temsilcisi mitingin sona erdiğini bildirdiğinde, dinleyiciler disiplin içinde salonu boşaltıp dağıldılar. Polisin araya girmesine fırsat verilmedi ve tek bir olay dahi çıkmadı.

Selanik rıhtımının bu büyük salonunda ikinci önemli toplantı yapıldı. Bu vesileyle birkaç aday söz aldı. İzleyiciler yine çoğunlukla Yahudi'ydi ama çok sayıda Rum, Türk ve Makedon da vardı. Konuşmacılar; Rumların adayı Honeos, Yahudilerin adayı Asher ve bendim. Muhalefet cephesinin seçim programını açıkladığımda dinleyiciler coşkuyla alkışladılar. Bu toplantıda da ne olay çıktı ne de polis müdahale edebildi.

Bir üçüncü toplantı da Selanik Sosyalist Federasyonu tarafından Pirgi mahallesinde düzenlendi. Federasyona üye olmayan bir Yahudi aydın, dinleyicilere benim, Yahudilerin ve Türkiye'deki öteki halkların çıkarlarını savunduğumu söyleyip oylarını bana vermelerini salık verdi.

Ayrıca, Jön Türkler'in Makedonya komitesinin üyelerinin düzenlediği bir toplantıya katıldım. Toplantı Selanik lisesinin bir salonunda yapılıyordu. İzleyiciler arasında, daha önce de sözünü ettiğim Srebren Pop Petrof gibi kilise uşakları ve gözünü hırs bürümüş bir sömürücü olan Petruş Sarafof vardı. Bu Sarafof, Kukuş'ta çalıştığı mağaza soyulunca Selanik'e gelmiş, bir komisyon bürosu açmıştı. Ulusal Federatif Parti'nin Serez'deki Dimitar Mirasçief, Stoyu Hacief gibi bazı üyeleri dükkânına arada sırada uğrarlardı.

Bu toplantıda söze karıştım, önerdikleri eylem biçimine karşı tavır aldım. Böylece Jön Türkler'in desteklenmesine karşı çıktığımı belirtmek istiyordum. Jön Türkler'in yalnız seçim döneminde uyguladıkları şiddet yöntemlerini değil, gerici siyasetlerinin tümünü suçladım.

"Makedonlar; halkımızı toptan bir kenara iten, Makedon köylülerini yüzyıllardır ekip biçtikleri topraklardan söküp atan, Makedonları devletin düşmanları diye tutuklayan, siyaseti Türkiye'deki çeşitli milliyetlerin birbirlerine yaklaşmalarını sağlayacağına, tersine milliyetler arasına kin ve ayrılık tohumları saçan, farklı ulusal ve dinsel kesimlerden kişileri birbirlerine düşüren bir hükümeti destekleyemezler ve desteklemek de istemezler" dedim.

Sosyalist İşçi Federasyonu bir yandan da, seçim kampanyası süresince Türk unsurlara ve özellikle Türk milliyetinden işçilere de ulaşmaya çalışıyordu. Bu amaçla kampanya anında, Türkçe bir gazete (*Mücadele*) yayımlamayı kararlaştırdı. Bu gazetenin yazı işleri sorumlusu bendim. Dört sayı çıkardık. Birkaç bin nüshalık bir tira-

jımız vardı ve gazeteyi yalnız Selanik'teki Türk ahali arasında değil, Makedonya'nın öteki şehirlerinde de dağıtıyorduk. Benim ve Sosyalist İşçi Federasyonu'nun etkinliği Jön Türkler'i ve hükümeti iyice ürküttü, seçim öncesi baskıları daha da artırdılar. Eylemleri Selanik bölgesinin birkaç şehrinde, örneğin Gevgeli, Voden ve Kavadartzi'de bir dereceye kadar egemen oldu.

* Makedonya'da Sosyalist İşçi Hareketi

Makedonya'da geçen yüzyılın son zamanlarında ortaya çıkan sosyalist işçi hareketi konusunda burada birkaç söz söylemek yararlı olacak.

1894 sonunda Veles'te 60 üyeli bir eğitim grubu kuruldu.[18] Aynı anda Makedon militan Martulkof'un girişimiyle bu şehirde ilk sosyalist grup oluştu.[19] Grubun 7 üyesi vardı. Derken Makedonya'nın başka şehirlerinde de Üsküp, Bitol, Kumanova, Strumitza, Kruşevo, Gevgeli ve Tovo'da da dostluk dernekleri, işçi örgütleri ortaya çıktı. Katılanların çoğu zanaat işçileriydi, yer yer bağımsız zanaatkârlara da rastlanıyordu.

XX. yüzyılın başında Veles-Demirkapı hattı üzerinde demiryolu işçileri greve gittiler; Selanik, Üsküp, Niş arasında ulaşıma bir süre ara verildi. 1904 vel 906'da yerel önem taşıyan başka grevler de patlak verdi; Bitol'da, Selanik'te, Serez'de (dokumacılar), Strumitza'da (terziler) ve daha başka şehirlerde... Bu grevlerden bazıları 1906 yılında başarıyla sonuçlandı.

Sosyalist fikirler ayrıca Bitol (Manastır) ve Selanik liseleri öğrencileri arasında olumlu bir.potansiyele ulaştı.

İşte tam bu dönemin başlarında, Makedonya'da işi bağnazlık derecesinde inanmışlığa döken bir militan çıktı sahneye. Marangoz Vasil Glavinof, Bulgaristan dar sosyalist partisi merkez komitesinin başlıca sözcülerinden biriydi. 1909 yılı sonu, 1910 yılı başlarında, Glavinof, Belgrat'ta sosyal-demokrat partinin kongresine katılacaktı sonradan.

Dar sosyalistler, Sofya'da yazılı ve basılı ama özellikle Makedonya'ya yönelik çeşitli gazeteler yayımlıyorlardı. Sofya'da bir Makedon sosyalist grubu da vardı. Makedonya'nın ilk sosyalisti sayabileceğimiz

---

18. Söz konusu edilen, yanılmıyorsak bir propagandacı yetiştirme merkeziydi. D. ZOGRAFSKİ'nin *Za Rabotnickoto dvizene...* adlı kitabında Veles Grubu'yla ilgili bazı bilgiler bulunabilir.

19. Veles örgütünden V. Glavinof'tan söz ediliyor (bkz. Belge: 7). Bununla birlikte Glavinof'a bakılırsa, Martolkof'un grubu hükümetin baskılarından ötürü 4 aydan fazla dayanamamış. Bkz. D. ZOGRAFSKİ: *Za Rabotnickoto dvizene...*

Anton Şulef de bu gruptaydı. O da "dar"lardandı. Grup, toplantılarını Vasil Glavinof'un atölyesinde yapıyordu. Dimitar Mirazçief'le ben de gidiyordum toplantılara. O sırada Sofya lisesinde edebiyat bölümünün son sınıfındaydım. Daha sonra Sofya yüksekokulunda öğrenciyken de grupla ilişkileri sürdürdüm.

Bu grup *Politiçeska Svoboda* (Siyasal Özgürlük) adlı bir gazete yayımlıyordu.[20] O dönemde, yani XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başlarında, Bulgaristan'da bir sosyalist parti vardı. Bu parti Makedonya'daki sosyalist işçi hareketini örgütleme veya yönetme niyetinde değildi. Ama bilindiği gibi, dar sosyalistler Makedonya ve Makedon sosyalist kurtuluş hareketini Bulgaristan'a ve partilerine bağlı sayıyorlardı. Vasil Glavinof da aynı doğrultuda tavır alıyordu. Partinin Kruşevolu iki üyesi vardı; Vele Markof ve 1903'te Kruşevo cumhuriyetinin yöneticisi Nikolai Karef.[21] Bu devrimciler Makedon hareketine etkin bir biçimde katılmakla kalmayıp ona açıkça ilerici bir nitelik kazandırmaya, yani sosyalist bir ideoloji kazandırmaya çalışıyordu.

Makedonya'daki sosyalist grupları sıralarken sosyal demokrat partisinin işbirliğiyle hazırlanan ve öncelikle Kosova ve Metohiya Sırplarına yönelik, dolayısıyla da Sırpça yayımlanan *Sosyalistiçka Zora* (Sosyalist Şafak) gazetesini unutmamak gerekiyor.

1905'te Üsküp'te bir sosyalist grup oluştu. Bir dar sosyalist olan Konstantin Antonof ve karısı Tota Konstantinova önayak olmuşlardı bu işe.[22] Grubun 15 civarında üyesi vardı. Ve içlerinden bazıları iç Makedonya devrimci örgütünün (İMDÖ) yerel kolundandı. Bu

---

20. Sofya'daki Makedonya grubu konusunda da V. Glavinof'un daha önce sözünü ettiğimiz SEBK'na gönderdiği raporunda aydınlatıcı birtakım noktalar bulunmaktadır. Ayrıca D. ZOGRAFSKİ: *Za Rabotnickoto dvizene...*

21. VASİL KOLAROF (1877-1950): 1905'ten beri Blagoef'in yönettiği dar sosyalist partinin merkez komitesindeydi. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgar Komünist Partisi'nin başlıca kişilerinden biri oldu. Bulgaristan Halk Cumhiriyeti'nin ilanını izleyen yıllarda Georgi Dimitrof'un en yakın yardımcılarından biriydi ve onun ölümünden sonra da çok kısa bir süre ülke yönetiminin başına geçti. NİKOLAİ KAREF (1877-1905): Özellikle Aya İliya ayaklanması sırasında başkenti Kruşevo olan çok kısa ömürlü bir Makedon Cumhuriyeti'ne başkanlık etmiş oluşundan ötürü ünlüdür. Ayaklanma bastırıldıktan sonra Sofya'ya gelip Vasil Glavinof'un grubunda militanlık yapmıştır. 1905'te Makedonya'ya ihtilalci yayımlar dağıtmaya geldiğinde Türk kuvvetleriyle bir çatışma anında öldürülmüştür.
VELE MARKOF (1870-1902): Nikolai Karef gbi Vasil Glavinof kanadından olduğunu söylüyor ve İMDÖ'ye bağlı bir müfrezeyi yönetiyordu. 1902'de, adamlarıyla Türk birliklerine karşı savaşırken vuruldu.

22. D. ZOGRAFSKİ'ye göre Konstantin Andronof'un grubu 1904'te Üsküp'te oluşmuştu. Andronof ve karısını, Üsküp'e Sofya'daki Makedon sosyalistleri grubu yollamıştı. Devrimciliklerinin başlangıç dönemini Rusya'da geçirmişlerdi. Üsküp'e vardıklarında, örgütlenmekte gecikmediler, grup etkinliklerinin gizliliği için bir yün dokuma atölyesi açmışlardı.

grubun başlıca görevi, genellikle Makedonya'da kurulu bütün öteki gruplar gibi, sosyalist literatürün basım-yayım ve dağıtımını yapıp daha genel bir biçimde de sosyalist fikirleri yaymaktı. Bulgar yazarı Tihomir Pavlof da Bitol'a (Manastır) bu amaçla gönderildi. Türk makamları Pavlof'u şüpheli sayıp tutukladılar ve Bulgaristan'a geri gönderdiler.

Jön Türk devrimi Makedonya'da sosyalist işçi hareketinin gelişmesine elverişli koşullar yarattı. Makedonya'nın çeşitli şehirlerinde ve özellikle Selanik'te, alabildiğine sömürülen işçiler, çoğu zaman kendiliğindenci bir nitelik taşıyan grevlere gittiler. Selanik'te, Bitol'da ve daha bir sürü yerde grevler yapıldı. Bununla birlikte, Jön Türk devriminin başından itibaren ve 11-24 Temmuz 1908 darbesinden sonra Makedonlar, Rumlar, Yahudiler ve Türkler arasında ayrılıkların baş gösterdiğini ve bunun benzeri bir eğilimin işçiler arasında da uç verdiğini belirtmek gerek.

Başta tütün işletmeleri, kerestecilik, marangozluk, terzilik ve basın işçileri olmak üzere, emekçilerin katıldığı yürüyüşler yapıldı. İstekler çok mütevazıydı: küçük ücret artışlarıyla istenen. Patronlar küçük tavizler ve büyük vaatler veriyordu. Bu yürüyüşler de, her biri farklı bir etnik grubu kapsayan, ayrı ayrı ulusal komitelerce yönetiliyordu. O sıralarda ne sendikal örgütlenmenin ne de proletarya bilincinin açıkça kavrandığı söylenebilirdi. Bu eksiklik kendini özellikle Selanik, Kavala, Drama ve Serez'de gösteriyordu. Daha sonraları bu ulusal komiteler, yakın bir gelecekte yapılacak Türk parlamentosu seçimlerinde rehberlik edebilmek amacıyla işçileri meslek örgütlerinde toparladılar. Bu vesileyle, yine milliyetlerin ayrımı ilkesi temel kalmak üzere bir yığın, işçi yardımlaşma sandığı kuruldu. Bununla birlikte, tümüyle mesleki bir nitelik taşıyan iki örgüt vardı. Bunlar tütün tekeli işçilerinin ve demiryolu işçilerinin örgütleriydi.

Çeşitli işçi örgütleri arasında hiçbir ilişki yoktu. Ama yine de Selanik'te 1909'da farklı milliyetlerden işçiler –pek etkili olmamakla birlikte– ortak birkaç grev düzenlediler. Ayrıca 31 Mart 1909 karşı devrimini bastıran harekât ordusundaki Selanik birliklerinin bazılarında Makedonlar oldukça etkindi. Sandanski, Çernopeyef ve Panitza yönetimindeki bu birliklerde Benaroya, Kantarcief Deliradef, Martulkof, Angele, Korobar, Tuşe Kalev, Dele Pop Nedelkaf vb. kişiler yer alıyordu.[23]

---

23. Bu kişiler (Sandanski, Çernopeyef, Panizta, Kantarciyaf) ya İMDÖ'nün sol kanadındandılar ya da özgürlükçü sosyalistlerdendiler (Benaroya, Pavel Delidaref). 1909'da 31 Mart karşı devrimini bastırmak amacıyla Selanik'ten kalkan "hareket" ordusunda yer al-

Aradan pek zaman geçmeden Selanik'te yeni bir grev dalgası baş gösterdi. Tütün işletmeleri, kerestecilik, madeni eşya ve demiryolu işçileri katıldılar bu grevlere. Milliyet ayrımı olmaksızın tüm işçilerin bir araya geldiği ilk yığınsal grevlerdi bunlar. Mücadele belirli bir yöntem ve düzenle yürütülüyordu. Ulusal grupların yerini alan yönetim komiteleri grev hareketinin başına geçti.

İşte, Selanik'te sendika sözü ilk defa o anda kullanılmaya, duyulmaya başlandı. İlk işçi kulübü kuruldu, bir Yahudi kulübüydü bu, işareti de bir çekişti. Başlıca hedefi Selanik'teki kalabalık işçi kitlelerini başka kulüplerin etkilerinden sıyırmaktı. Yahudiler, Selanik nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğundan (120.000 nüfusun 60.000'i Yahudi'ydi) emekçiler arasında Yahudi işçilerin çoğunlukla bulunduklarını belirtmek gerek bu arada. Bu yeni kurulan işçi kulübünde işçi mücadelesi ve sosyalizm konulu toplantı ve tartışmalar düzenleniyordu.

Selanik'te 1909 yılının 1 Mayıs'ı çok başarılı geçti. Kutlama törenine, özellikle Yahudi, Türk, Makedon, Bulgar ve diğer milliyetlerden işçiler katıldı. Bir süre sonra da, bu işçi kulübü bir sosyalist Federasyona dönüştü ve günlük bir gazete çıkarmaya başadı. *Sotzialistiçeska Federatziya* (Sosyalist Federasyon).

İşçi yardımlaşma sandıkları ise sendika haline geldi.

Federasyon'un yanı sıra, özellikle Bulgaristanlı basın işçilerinden oluşan bir başka sosyalist grup kuruldu Selanik'te. Federasyon, bu dönem içinde, gerek ülke emekçilerini savunmak gerekse uluslararası proletaryayı ve genellikle de ilerici hareketi desteklemek amacıyla bir dizi eyleme girişti. O sıralarda İspanya'da tanınmış bir ateist eğitimci olan Ferrer, ölüme mahkûm edildi. Selanik sosyalistleri, masonlarla anlaşarak İspanya konsolosluğu önünde büyük bir gösteri düzenlediler. Bu gösteri Bulgar sosyalistleriyle Federasyon arasında derin bir anlaşmazlığa yol açtı.

Federasyonla olan bu anlaşmazlığın hemen ardından Bulgarlar Selanik'te kendi merkezlerini oluşturdular. Federasyon da, bir Rum, bir de Türk grubu örgütlemeye çalıştı ama başaramadı. Dört dilde, *Lavorador* (Emekçi) adlı işçi gazetesini yayımlıyordu. Beşinci sayıdan itibaren gazete yalnız Ladinoca ve Bulgarca çıktı. Dokuzuncu sayıdan sonra da polis tarafından kapatıldı.

---

maları, Makedonya'daki ilerici unsurların İttihat ve Terakki komitesinin kurduğu yeni düzene ne denli bağlılık gösterdiklerini ortaya koyması açısından bir hayli anlamlıdır. Bununla birlikte, daha sonraları, İttihatçılar kesinlikle gerici bir siyaset çizgisine yöneldiklerinde açık bir muhalefet göstermekten geri kalmamışlar, bunda bir an bile gecikmemislerdir.

Sosyalist işçi hareketinin birliğini sağlama çabası işte bu koşullar altında yürütülüyordu. Sonuçta ulusal sendikalar ortak bir çatı altında birleşti. Hareket, Türkiye'nin öteki merkezlerine ve özellikle İstanbul'la İzmir'e de yayıldı.

Bütün milliyetlerden işçilerin katıldığı büyük demiryolu grevlerinden burada ayrıca söz etmek gerekiyor. Türk hükümeti kamu görevlerinde çalışanlara grev hakkını yasaklayan bir yasa çıkarmıştı. 1909'un Mayıs ayıydı. Bu yasayı ve genel olarak da Jön Türk hükümetinin o dönemde yavaş yavaş kaymaya başladığı gerici siyaset çizgisini protesto etmek amacıyla, Selanik'te tümüyle siyasal nitelikli bir yürüyüş düzenlendi. Polis sonunda bu yürüyüşü yasakladı. Bu yürüyüş bütün işçi meslek örgütlerini ve genellikle de bütün işçileri, hatta ulusal örgütlere bağlı olanları bile bir araya getirdi. Makedonya'nın başka şehirlerinde de bu türden yürüyüşler yapıldı.

Bundan böyle Federasyon, başka ilerici gruplarla ilişkiye geçebilecek kadar ünlüydü artık. İlk sırada iki Ermeni partisi bulunuyordu: Taşnaksutyun'un Türk parlamentosunda altı temsilcisi, Hınçakların ise bir tek temsilcisi vardı. (Hampartsun Boyacıyan [Murat][24] Trablusgarp'ta ömrünün 11 yılını hapiste geçirmiş yılmaz bir devrimciydi).

Sosyalist Federasyon, Brüksel'deki Sosyalist Enternasyonal başkanlık kuruluyla ve Balkan sosyalist partileriyle ilişkideydi; Sosyalist Enternasyonal'e de üye olmuştu.

Bu durum hükümeti tedirgin etmekte gecikmedi. Federasyona karşı düzenli misillemelere girişildi. Türk parlamentosundaki sosyalist milletvekilleri, yani bizler de, Federasyonu savunmayı üstlendik.

1910 yazında Ulusal Federatif Parti dağıldığında Selanik Sosyalist Federasyonu'na üye oldum ve bu sıfatla, Makedon sosyalistlerini dış mihrakların ve özellikle de Bulgaristan'ın ajanları olarak göstermeye kalkışan bazı gerici Jön Türk çevrelerini hedef alan bir dizi makaleyi *Selanik Terakki* gazetesinde yayımladım.

Atzo Pavloviç, Sırp Sosyal-Demokrat Partisi'nin yayın organı *Borba*'nın (Mücadele) 3'üncü sayısında (1911-1912) "İşçi-Sınıfı ve Sosyalist Hareket" başlıklı bir makale yazdı. Bu makalede,

---

24. Taşnakları parlamentoda Van Milletvekili Vahan Papazyan, Sivas Milletvekili Garegin Pastırmacıyan ve Dr. Nazaret Dağavaryan, Erzurum Milletvekili Vartkes, İstanbul Milletvekili Zohrap temsil ediyordu. Dört Yol'dan Hınçak Milletvekili Hampartsun Boyacıyan (Murat) özellikle 1894'te Sason Ermeni ayaklanmasını (Muş-Bitlis yöresinde) yönetmiş oluşuyla ünlüdür. Yakalanmış, ömür boyu hapse mahkûm edilmiş. Jön Türk devriminden sonra özgürlüğüne kavuşmuştu. Vlahof'a bakılırsa, 1908'den sonra Boyacıyan ile Makedon sosyalistleri arasında sıkı ilişkiler kurulmuşa benziyor.

Makedonya'da işçilerin çıkarlarını ve sosyalist hareketi savunanların içinde bulundukları koşulları açıkça gözler önüne seriyordu. Özellikle *Selanik Terakki* gazetesinden söz edip bu gazetenin, resmi makamların sürekli baskılarına uğrayan sosyalist hareketin zor durumunu ve özgür, dengeli bir düzende işçi hareketinin varlığının mutlak zorunluluğunu ortaya koyduğunu söylüyordu. Yazısını şöyle bitiriyordu: "Doğru, durmadan protesto ediyor, dernekler ve grevleri yasaklayan acımasız yasalarınıza, genellikle de siyasetinize karşı çıkıyoruz, daha fazla özgürlük talep ediyoruz ama böyle davranarak Türkiye'nin gerçek dostları olduğumuzu gösteriyoruz."

Makedonya'daki sürgünler, tutuklama ve siyasal cinayetler konusunda Türk parlamentosunda verdiğim bir söylevde tarım sorununun çözümlenmesiyle emekçilerin haklarının korunmasının sağlanmasının zorunluluğunu belirttim. Parlamentoda temsil ettiğim Selanik bölgesi işçileri adına baskılara bir son verilmesini istedim.

İçişleri Bakanı, saydığım olayları yalanlayamadı, hükümetin, işçi örgütlerinin peşini bırakmamak gibi bir emir vermediğini söylemekle yetindi. Yasaların dışına çıkmadıkları sürece diye de ekledi.

Söylevim Türk parlementosunda bir sosyalist milletvekilinin verdiği ilk söylevdi. Bu yüzden de yalnız İstanbul ve Selanik basınında yayımlanmadı; İstanbul'daki yabancı muhabirler (özellikle tanınmış Viyanalı sosyal-demokrat Parvüs) ve Berlin *Vorvärtz* (İleri), *Leibziger Volkzeitung* (Laypzig Halk Gazetesi), *Hamburger Echo* (Hamburg Yankı), *Münchener Post* (Münih Postası) gibi gazeteler de söylevime geniş yer ayırdılar, yorumlar yaptılar. Bir özeti de Sırp Sosyal-Demokrat Partisi'nin yayın organı *Radniçke Novine*'nin (İşçi Postası) 26 Şubat 1911 tarihli yedinci sayısında çıktı.

Selanik Sosyalist Federasyonu *Rabotniçka Solidarnost* (İşçi Dayanışması), Rumca *Ergatis* (İşçi), Ladinoca *Lavorador* (Emekçi) ve Türkçe *İştirak* gazetelerini yayımlıyordu.[25] Bu gazeteler, sosyalist hareketin Selanik'te ve Makedonya'nın başka şehirlerinde özellikle de doğu şehirlerinde gelişmesinde büyük rol oynadılar.

1910 Ocak'ında, Selanik'te 29 temsilcinin katıldığı bir sosyalist kongre toplandı. Bunların beşi Federasyonu, dördü Bulgar sosyalist grubunu, biri İstanbul sosyalist merkezini, beşi Üsküp, biri de Tetovo

25. Burada belleği Vlahof'u yanıltmışa benziyor. Sözünü ettiği *İştirak*, kuşkusuz İstanbul'da Hüseyin Hilmi'nin yayımladığı gazete olsa gerek. *Laborador*'a gelince, bu hiç kuşkusuz *Jornal do Laborador* (Emekçinin Gazetesi) olsa gerek. Aslında, Federasyon'un birkaç dilde çıkan yayın organı birkaç kez isim değiştirmişti. Bu konuda G. Haupt'un yukarıdaki makalesine bkz.

sosyalist merkezlerini temsil ediyordu. Sırp Sosyal-Demokrat Partisi gözlemci sıfatıyla bir temsilci göndermişti.

Kongre, sosyalist Federasyon'un tüzüğünü ve örgütlenme sorunları konusundaki tavrını onayladı. Ayrıca, işçi hareketinin büyük militanı Abraam Benaroya'nın deyişiyle sosyalizmin "ortodoks" tek bir yorumunu kabul ettirmeye çalışan Bulgar sosyalistlerininin de bu çabalarını onayladı. Kongrenin ardından Federasyon ile Bulgar sosyalist merkezi arasında sıkı bir işbirliği başladı. Bu merkezin Bulgaristan'dan gelme Bulgar sosyalistlerince yönetildiğini ve bunların Makedonya'ya ideolojik ayrılıklarını da beraberlerinde getirdiklerini belirtmek gerek. Bu grupta çok az Makedon vardı, işçi sayısı daha da azdı. Birkaç Yahudi dışında asıl Selanik'e yeni gelmiş Bulgarlardan oluşuyordu. Başında, sosyalist Federasyonu oportünist sayıp gerçek marksist yoldan sapmakla suçlayan ve kesinlikle de kabul etmeyen, dar sosyalist Dimitar Toşef[26] bulunuyordu.

1911'in 1 Mayıs'ı, Selanik'te ve öteki Makedonya şehirlerinde çok sayıda Rum ve Türk'ün de katılmasıyla düzenlenen büyük yürüyüşlerle kutlandı. Vasil Glavinof da katıldı Selanik'teki mitinge. Papatomas, Arditti (Selanik'in hatırı sayılır kişilerinden biri, yorulmak bilmez bir sosyalist militan), Benaroya, Glavinof ve de ben, söz aldık.[27] Sokaklarda ve vilayet binası önünde 7.000 kişi Enternasyonal'i söyledi. O gün 12.000 işçi işbaşı yapmadı.

Polis birkaç kişiyi tutukladı ama Türk resmi makamları, yerli sosyalistlerin ve yabancı temsilcilerin, en başta da Brüksel'deki sosyalist enternasyonalin başkanlık kurulundan gelenlerin güçlü protestoları karşısında bu takibata son vermek zorunda kaldılar. Yine de Türk sosyalist gazetesi *İştirak* takibata uğradı. Mücadele devam etti, sosyalist örgüt ve militanlara, sendikacılara karşı misillemeler yoğunlaştı.

Makedonya ve Trakya tütün işçilerinin ilk kongresi 1911 yazında Kavala'da yapıldı. Girişim sendikalardan ve temsilci yollayan Selanik Sosyalist Federasyonu'ndan kaynaklanıyordu.

---

26. Dimitar Toşef, 1909 Mart'ında Selanik'te kurulan Bulgar basım işçileri sendikasının saymanıydı. Vasil Glavinof'un örgütüne bağlı dar sosyalistlerin Selanik'te ve öteki Makedonya şehirlerindeki etkinlikleri konusunda bkz. S. VELİKOF: *Sur le moument Ouvrier et...* Ayrıca Glavinof'un raporuna Belge: 7. Velikof'un, Vlahof'un verdiği bilgilerin tersine, 1910 Aralık'ındaki kongrenin ertesinde Federasyon ile Glavinof yandaşları arasında herhangi bir yakınlaşmanın belirmesinden söz etmemesi oldukça ilginç. Velikof tersine kongrenin "elektrikli bir hava içinde" geçtiğini yazıyor. *Sur le Mouvement ouvrier et...*

27. Selanik'teki yürüyüş konusunda J. Hazan'ın C. Huysmans'a 3 Mayıs 1911 tarihli mektubuna bkz. Belge: 18. (Eğer Vlahof'un dedikleri doğruysa) Vasil Glavinof'un bu yürüyüşe Benaroya'nın yanında katılmış olmasını gözlemlemek ilgi çekici. Bu "dar" Bulgarlarla Federasyon'a bağlı sosyalistler arasında belirli bir yakınlaşmanın işareti, kanıtı sayılabilir o zaman.

Selanik Sosyalist Federasyonu'ndan aldığım habere uyarak, parlamentonun 1911 sonbaharındaki Stip suikastının oluşumunu incelemek amacıyla bir soruşturma komisyonu kurmasını istedim.[28] Ayrıca Balkan devletlerinin birliği tasarısını geliştirmekle yükümlü bir parlamento grubunun oluşturulmasını önerdim. Demokratik bir temele dayalı bir birlik Balkan Federasyonu adını almalıydı.[29] Bu, Selanik Sosyalist Federasyonu'nun da fikriydi.

1911'de, İtalyan-Türk Trablusgarp Savaşı'nı protesto yürüyüşleri yapıldı. Selanik'te bir miting düzenlendi, Ermeni sosyalist siyaset yazarı Dikran Zaven, Hazan ve ben söylevler verdik.

1911 yılı sonunda, Jön Türkler'in ve İttihat Terakki'nin düşmanlarının yer aldığı Türk muhalefet partisi Hürriyet ve İtilaf kuruldu. İttihat ve Terakki saflarında özellikle büyük toprak ağaları, bürokrat takımı ve ağaların bulunduğu bilinmekteydi. Bu sömürücü unsurlar şehir ve kır yoksulu ahalinin büyük bir kısmını ve de özellikle Müslümanları (Arap, Kürt, Laz vb.) yanlarına çekmeyi başardılar. Hürriyet ve İtilaf'a gelince, bu parti Müslümanların yanı sıra başka din ve milliyetlerden unsurları da kapsıyordu; özellikle Rum milletvekillerinin ve piskoposlarının bu parti saflarında varlıkları şehirli ve köylü Rumların bir bölümünün desteğini sağlamıştı. Makedonların da İttihat ve Terakki'yi tutmayanları, Ulusal Federatif Parti'nin Selanik bölgesindeki eski üyeleriyle sosyalist Federasyon'un da desteğini kazanmış olan Hürriyet ve İtilaf'tan yana tavır aldılar. Sloganlar; Jön Türkler'in keyfi ve mutlakiyetçi yönetimlerine karşı mücadele, ulusal ve kültürel özgürlük, işçi sınıfının, köylü kitlelerinin ve genellikle Türkiye'deki tüm ezilen emekçilerin hak ve özgürlüklerinin savunulmasıydı.

28. Vlahof'un sözünü ettiği Stip suikastı 1911 sonbaharında gerçekleşti. Makedon militanlar bu şehrin camisinin önüne bomba koymuştu ve on kadar Müslüman ölmüştü. Suikast haberi İstanbul'a ulaştığında, Vlahof parlamentodan Arnavutluk'a bir soruşturma komisyonunun yollanmasını istedi.

29. Bu konuda Vlahof'un 1910-1911 yıllarında siyasal etkinlikleriyle ilgili yukardaki sayfalara bkz.

VI
Abraam Benaroya'nın Anıları

Abraam Benaroya 1887'de Bulgaristan'ın Vidin kenti yakınlarında bir bucakta doğdu. Genç yaşta sosyalist hareketlere katılan Benaroya, Bulgar sosyalist hareketi içinde yetişti.

1908 yazında Selanik'e gelip yerleşen genç devrimci, yaşamını öğretmenlik ve matbaacılık yaparak sürdürürken sendikal mücadeleye de aktif bir biçimde katıldı.

Bulgar sosyalistlerinin "dar" ve "geniş" olarak ikiye ayrılmasına kadar varan çatışmaların içinde bulunan ve o dönemin Bulgar sosyalistlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının milli sorunlara çözüm getirmeyeceğini savunan sosyalistlerin yanında yer alan Benaroya'nın anıları, Makedonya sosyalist hareketler tarihinin kavranmasında önemli bir kaynaktır.

Selanik'in Yunanistan'a geçmesinden sonra Yunan sosyalist hareketi içinde mücadelesine devam eden Benaroya, Yunan Komünist Partisi'ne katılan Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun partiden ayrıldığı 1924 yılına kadar genel sekreterlik görevini sürdürdü. 1954 yılında İsrail'e göç eden ve ilerlemiş yaşına rağmen orada da yayın faaliyetlerini sürdüren Benoraya, 1976 yılında öldü.

Abraam Benaroya'nın anıları ilk kez 1931 yılında Selanik'te çıkan *Tahidromos* gazetesinde tefrika edildi. 1966 yılında Benaroya tarafından George Haupt'a teslim edilen bu anılar, açıklayıcı notlar eklenerek G. Haupt'un önsözüyle 1975 yılında Atina'da *Yunan Proletaryasının İlk Adımları* adıyla yayımlanmıştır.

1922 yılına kadarki Makedonya ve Yunanistan sosyalist hareketlerini ele alan bu kitaba Benaroya'nın Yunan işçi hareketiyle ilgili yazıları da eklenmiştir.

Elinizdeki kitaba alınan anılar üç bölümden oluşan bu kitabın Makedonya sosyalist hareketleriyle ilgili ilk bölümünün yer aldığı 41-72'nci sayfalarından dilimize çevrilmiştir.

TÜRK YÖNETİMİ ALTINDAKİ SELANİK'TE (1908-1912)

Türkiye'de Sosyalist Etkinliğin Merkezi: Selanik

Jön Türk ihtilali 1908 Temmuz ayının ilk günlerinde Makedonya'nın göbeğinde patlak verdi. Böylece de Selanik bayram, yürüyüş, politik çalışma, askeri gösteri ve çeşitli milliyetlerden kişilerin kardeşlik gösterileri merkezi haline geldi. Günler ve haftalar boyunca Sabri Paşa Caddesi'yle Beyaz Kule'nin bahçesinde elde bayraklarla gösteri yapanlardan, müzik, tezahürat, Türkiye'nin kurtarıcıları için ağıtlar ve nutukların tek motifi ve temposu vardı: "... otuz üç yıl boyunca, otuz üç milyon insan zalim sultan ve üç yüz uşak ile hafiyesinin boyunduruğu altında inlemekteydi. Otuz yiğidin ihtilal bayrağını kaldırması ile zulüm idaresi yıkıldı. Hürriyet! Herkes için hürriyet, Türkler için, Hıristiyanlar için... Şimdi hepimiz kardeşiz, Müslüman, Hıristiyan, Yahudi, Türk, Arap, Yunan, Bulgar, hepimiz hür Osmanlı Devleti vatadaşıyız." Bu sözler durmadan tekrarlanıyor ve halk bunlara inanıyordu. Makedonya ve Türkiye'nin bir yanından öbür yanına yeni bir rüzgâr esiyordu. Meydana gelen değişikliği gözleriyle görmek ve kulağıyla duymak için Selanik'te herkes yollara dökülmüştü. Hatta gerillalar ve komitacılar bile, elde silah ve bayrak, şarkılarla geliyor, halk tarafından sevinç çığlıklarıyla karşılanıyordu. Her dilde gazete yayımlanıyor ve yavaş yavaş yeni bir hayat başlıyordu. Ulusal, siyasal dernekler serbestçe kuruluyor, çeşitli partiler doğuyordu. Herkes derin uykudan uyanıyor ve uzun yıllar boyunca süren durgunluktan sonra ulusal örgütlere ilgi göstermeye başlıyordu.

Türkler ve reaya rahat bir nefes alıyor, hafiyelerden korkmuyor, herkesle her şeyi yüksek sesle, serbestçe konuşuyordu. Yunanlıların "Politik birlik"i, "Yahudi kulüpleri", "Bulgarlar Merkezi", "Anayasacı Demokratlar", "Federasyoncu Demokratlar" gibi örgütler, birbirinin ardından mantar gibi bitiyordu.[1] İşçiler bile aniden uyandı. Şehrin dar

1. Bu çeşitli örgütler hakkında bkz. D. DAKİN: *The Greek Strugglein Macedonia 1897-1913* (Makedonya'da Yunan Mücadelesi), Selanik 1966; E. KOFOS: *Nationalism and Communism in Macedonia* (Makedonya'da Milliyetçilik ve Komünizm), Selanik 1964; L. S. STAVRİANOS: *Balkan Federation* (Balkan Federasyonu), Northampton 1942 ve P. RİSAL: *Ville convoitée*... Federatif Halk Partisi konsunda ise ek bilgileri Vlahof'un anılarında bulacaksınız.

sokaklarında hürriyet ve Jön Türkler lehine haykıran davullu zurnalı grevci işçi yürüyüşlerine sık sık rastlanıyordu. Grevlerin nedeni, büyük olayı kutlamak, hürriyet havasını tatmak ve ücret artışı istemekti. Reji işçileri, tütün işçileri, büyük mağazalarda çalışanlar, marangozlar, terzi işçileri, ayakkabı işçileri, matbaacılar, fırın işçileri, kısacası herkes grevde idi. Grevcilerin ilk yaptığı şey komite lehine müzikli bandolu gösteri yürüyüşüydü. Ondan sonra da komiteye başvurmak.[2]

İşçi ile işveren arasındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak cemiyetin görevlerinden biriydi. Çoğu zaman ufak bir ücret artışı ya da birkaç vaat, grevi çözmek için yetiyordu.[3] Fakat kimi zaman işverenlerin sert tutumundan dolayı görüşmeler uzuyor ve çözüm yolu bulabilmek için görüşmelerde "Yunan Politik Birliği", "Dostlar Kulübü"[4], "Federasyoncu Bulgarlar Derneği"[5] gibi ulusal dernekler araya girmek zorunda kalıyordu.

Birkaç grev hiçbir sonuca varılmadan son buldu:[6] İşçiler, önünde sonunda hürriyet marşlarının bir işe yaramadığını gördü. Cemiyetin, aracı rolü oynamasını usandırabilecek bir yığın diğer yurtseverlik görevi vardı. Hatta daha sonra grevleri desteklememeye bile başladı. Ulusal dernekler grevleri önlemek için çabaları artırdı. İşçiler de ne yapacaklarını daha ciddi düşünmeye koyuldular. Kahve ve fabrikalarda önemli tartışmalar yoğunlaştı. O zamana kadar bilinçlenme, örgütlenme denen hiçbir şey yoktu.[7] 1908 ihtilali, işçileri ilk kez

---

2. Grevler konusunda bakınız Belge: 6 ve 7. Ayrıca S. VELİKOF: *Sur lè mouvement ouvrier et...* ve O. SENCER: *Türkiye'de İşçi...* Fakat Jön Türk devriminden hemen sonra Selanik'te patlak veren ve tüm işkollarına yayılmış olan grevlerin kesin sayısını tespit etmek olanaksızdır. (1908'de Osmanlı İmparatorluğu'ndaki grevlerin geniş bir listesi *Yurt ve Dünya* sayı 2'de (Mart 1977) verilmiştir. (y.n.)

3. Örneğin, 1908 Eylül ayında Şark Demiryolları grevinde grevcilerle demiryolları yönetimi arasında arabuluculuğu İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden Adil Bey yapmıştı. *Journal de Salonique* 6.9.1908. Ayrıca, Bağdat Demiryolları Kardeşlik Derneği grevinde, işçiler Ahmet Rıza Bey'den ve dönemin diğer önemli Jön Türkler'inden, şirketin mümessillerinden Kont Vitali'nin karşısında sözcüleri olmalarını istemişlerdi. (*Journal de Salonique*, 10.9.1908).

4. "Dostluklar Kulübü" konusunda bakınız Belge: 19, dipnot 1.

5. Büyük bir olasılıkla 1909'da "Ulusal Federatif Parti"yi oluşturan örgütten söz edilmektedir.

6. Örneğin 10 Eylül tarihinde *Journal de Salonique*'de yayımlanan "Kötü Bir Grev" başlıklı makalede şunlar yazılmaktadır: "... Bu zavallı işçiler (tütün işçileri) greve gitmek için çok kötü bir zaman seçtiler, dediklerine göre sezon sonuymuş. Patronlar da, günlük ekmekten mahrum kalmış olan işçileri öfkelendirmekten başka işe yaramayan bu durumun uzamasını keyifle seyretmektedirler. Demek ki bu durumdan kârlı çıkacaklar."

7. Benaroya'nın yazdıklarının tersine 1908'den önce de Osmanlı İmparatorluğu'nda işçilerin birçok örgütlenme girişimleri olmuştu. Makedonya'daki durum için bkz. Glavinof'un Enternasyonal'in Başkanlık Kurulu'na göndermiş olduğu rapora (Belge: 7), İstanbul'daki durum için bkz. O. SENCER'in ve K. SÜLKER'in kitaplarına. Ayrıca silah fabrikası işçilerinin 1894-1895 yıllarında örgütlendiği de bilinmektedir. (Amele-i Osmani Cemiyeti).

uyandırmıştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti onlar için bir umut kaynağı oluyor, çalışanlar her şeyi onlara danışıyordu. Ne yapmalıydılar? Grev mi? Cemiyet nasihat veriyordu: "Sandık" kurun, para toplayın, ileride lazım olacak. Gazeteler[8] bu nasihatleri tekrarlıyordu: Karşılıklı yardım sandıkları kurun. Ulusal dernekler de aynı şeyi savunuyordu. İşçi toplantılarında, kahvelerde, bahçelerde ve yer yer fabrikalarda cemiyetin gönderdiği konuşmacılar ya da konuk gazeteci, yardımsever kişiler vs. aynı şeyi yineliyordu. Her şeyden önce sandık kurmak gereklidir!

Bu nasihatlerin önemli bir yanı vardı: Sandık kurmakla grev tehlikesi atlatılıyor ve işçi eylemlerinin karşılıklı yardım örgütleriyle tatlıya bağlanması sağlanıyordu. Ayrıca bir araya gelmiş işçiler başka hedefler için de kullanılabilirdi. İlk seçim döneminde örgütlenmiş güçlere olan ihtiyaç kendini gösterdi. Herkes işçileri, sonradan kolaylıkla etkisi altına alabilmek için, örgütlenmeye zorlamaya başladı ve böylece ilk karşılıklı yardım sandıkları ortaya çıktı. İhtilal öncesi yalnız Yunan ve Bulgarların bunlara benzer karşılıklı yardım sandıkları vardı ve bunlar da gizli olarak çalışıyorlardı. İhtilal sonrası sayıları çoğalmaya başladı. Bu noktada kayda değer bir şey varsa o da her milliyetten olanların ayrı sandık kurmasıydı. Örneğin, Yunanlıların (fırın işçisi, matbaacı, marangoz, terzi işçisi, ayakkabı işçisi, ticaret mağazası memuru, tütün işçisi vs.) ayrı sandıkları, Musevilerin (tütün işçisi, ticarethanelerde çalışanlar, marangoz, terzi işçisi, matbaacı, sabuncu vs.) ayrı sandıkları vardı. Ve bütün bu sandıklar ulusal derneklerin dolaylarında kuruluyordu. Ayrı milliyetlerden kişiler tarafından kurulmuş yalnız iki tane sandık vardı: Bunlardan biri reji (tütün tekeli) işçileri sandığı, diğeriyse demiryolları işçileri sandığıydı. Sonuncular arasında yalnız Yunan, Musevi, Türk, Bulgar değil, fakat aynı zamanda Sırp, Alman ve Fransız bile bulunuyordu ve çeşitli milliyetlerden çok sayıda kişinin bulunması ve çalışma tarzından dolayı birlik fikri başlangıçtan beri kuvvetliydi.[9]

Karşılıklı yardım örgütleri arasında hiçbir bağ yoktu. "Sandık"lar aslında bir meslek örgütü olup belirli merkezlerde kurulmuş olmalarına rağmen aralarında hiçbir işbirliği görülmüyordu. Örneğin, matbaacıyla terzi ya da ayakkabıcıyla fırın işçisi arasında ne tür bir

8. Selanik şehrinin Yahudi burjuvazisinin en önemli gazetelerinden biri olan *Journal de Salonique*'de bu konuda yayımlanan yazılara bakınız.
9. Aslında Reji ve Demiryolları işçileri, milli "engelleme"lerin giderek yok olduğu bir proletaryayı oluşturuyordu fakat Benaroya'nın sözünü ettiği diğer durumlar milli düşmanlıkların iktisadi rekabetle körüklendiği küçük zanaat meslekleriydi.

ilişki olabilirdi? Ulusal bilinçten başka onları birbirine bağlayabilecek başka hiçbir şey yoktu. Dahası da var: Yunanlı marangoz Musevi meslektaşı için hiçbir ilgi duymuyor, Musevi tütün işçisini de Türk ve Yunan meslektaşının varlığı hiç ilgilendirmiyordu. Bulgar ayakkabı işçisi Yunanlı meslektaşına kin besliyordu. Arada sırada hepsi beraber grev yapabildiği zaman bile aralarında sık sık tartışmalar baş gösteriyordu. Örneğin, çoğunluğu Yunanlı olan garsonların grevinde Yunan ve Bulgarlar arasında olay bile çıktı.[10]

Olaylar yukarıda anlattığımız biçimde gelişiyordu. Ne var ki, 1909 yılının Mart ayında, verdiği hürriyetler için pişman olup Yasama Kurulu ve özellikle kurulduğu günden beri gittikçe güçlenen cemiyetin varlığından hoşlanmayan kızıl Sultan, milletvekillerini azledip istibdat idaresini yeniden geri getirmek istedi.[11] Bunun üzerine Selanik'te bulunan Jön Türk Komitesi güçlerini toplayıp ani olarak Abdülhamid'e karşı harekete geçti. Başında Mahmut Şevket Paşa ve komitenin önde gelenlerinden Enver ve Niyazi'nin de bulunduğu ve saflarında Makedonya ile Arnavutluk'tan birçok gönüllünün yer aldığı Hareket Ordusu başkente doğru yürümeye başladı. Gönüllüler arasında çok sayıda Yunanlı, Bulgar ve hatta Musevi bile vardı. Böyle bir ani baskın beklemeyen İstanbul, önemli bir direniş göstermeden cemiyetin askerleri, gönüllüler, çeteciler ve komitacılar tarafından işgal edildi. Toplantılarını tekrarlayan Osmanlı Millet Meclisi, sultanı tahttan indirdi ve onun yerine Sultan V. Mehmet padişah oldu. Kontrol artık tam olarak Selanik İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin eline geçmişti.

Makedonya'nın başkentinde yeniden İttihatçıların zaferini kutlayanların yürüyüşleri, tezahüratları, nutukları boy atmaya başladı. Fakat cemiyet artık duruma tamamen hâkim olmuştu ve oldukça güçlüydü. Bundan dolayı "Yeni Türkiye'nin Müdafaasını" hazırlayabilmek için bayram gösterilerine artık son verilmesini diliyordu.

Selanik'teki İlk Örgütler

İttihat ve Terakki rejiminin temellerini sağlamlaştırmasıyla halk yeniden umutlanıp işçiler yeniden greve başladılar. Ama bu kez olaylar daha ciddi yönde gelişmeye başladı. Marangozlar, tütün işçileri, demiryolu işçileri, makineciler greve başladı. Bunlardan bazıları ikinci kez greve gidiyordu. Artık işçi grevleri toplu ve düzenli olup hiçbir

10. Selanik'teki Yunanlı garsonların grevi (Eylül 1909) aslında Bulgarların şehre gelmelerini protesto etmek için yapılan politik bir gösteriydi. (*Journal de Salonique*, 13.9.1908).
11. 31 Mart Olayı.

milliyet farkı gözetilmiyordu. Grev günlerinde ulusal dernekler ikinci planda kalıyordu. Görüşmeler çoğu zaman işçi komiteleriyle işveren arasında doğrudan doğruya yürütülüyordu. Çeşitli milliyetlerden olan kişileri ilgilendiren bu konularda "ulusal" unsurların araya girmesi hiç de kolay değildi. "Birlik" kelimesi konuşmacılar tarafından durmadan tekrarlanıyordu. Ve gerçekten "sandıklar" karşılıklı yardım derneği gibi değil, fakat meslek birliği gibi çalışıyorlardı. Bunlardan başka, "sosyalizm" sözcüğü ilk kez olarak duyuluyordu.

İşçiler arasında sultana karşı yapılan "şanlı" seferden dönmüş olup yiğitlikleri dolayısıyla işçileri özellikle etkileyen birçok gönüllü bulunuyordu. Aralarında bulunan ufak tefek bir Musevi[12] sosyalist konuşmalarıyla dikkati çekti. Milliyet farkı gözetmeyen uluslararası dernekler ve bütün işçiler için bir işçi kulübünün kurulması gereğini savundu. Fakat konuşmaları ancak kendi milliyetinden olanlarca ilgiyle izleniyor, diğerleri, özellikle Yunanlılar, bu konuşmalara pek de önem vermiyordu. Bu sonunculara göre işçi kulübünün göreceği işleri kendi siyasal dernekleri nasıl olsa görüyordu. Musevilere gelince onlar da "Dostluklar Kulübü" tarafından yardım görüp aynı zamanda bu kulüp tarafından yönetiliyorlardı.[13] Önemli olan bu kulübün tüccar, avukat yani kısacası işçi olmayanlardan oluşmasıydı.

Sosyalist Örgüt

O günlerde Selanik Bulgarları arasından Selanik işçi güçlerinin bir sosyalist örgüt altında birleşmesi görüşünü savunan birkaç sosyalist ortaya çıktı. Bunlar, ortak bir işçi kulübünün kurulmasını kabul ediyorlardı. Bu görüşleri hemen benimsendi. Aralarında sekreterleri Samuel Sadi'nin de bulunduğu beş-altı Musevi tütün işçisi, Benaroya'yla birlikte birkaç matbaacı, aralarında Albert Dassa'nın bulunduğu birkaç mağaza memuru, Abraam Hason'la birlikte birkaç terzi işçisi, yani toplu olarak aşağı yukarı otuz Musevi, ilk Musevi işçi kulübünü kurdular.[14] Mahkemenin karşısındaki kahvede iki-üç ön

12. Benoraya kendisinden söz ediyor. Yaşadığı olayları üçüncü bir şahsın ağzından tarih kitabı yazar gibi anlatan Benaroya, kitap boyunca katıldığı olayları anlatırken, kendisinden Benaroya, diye söz etmektedir.

13. 10.1.1909 tarihli *Journal de Salonique*'den öğrendiğimize göre "Dostluklar Kulübü"nün toplumsal faaliyetleri arasında, çeşitli zanaatların örgütlenmesi konusunda konferanslar düzenleme görevi de yer almaktaydı.

14. Benaroya'nın sözünü ettiği kişiler hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. Sadece Abraam Hason'un (1885-1944) bir süre için Federasyon'un en etkin üyelerinden biri olduğu ("dar" eğilimli Bulgar Sosyal Demokrat Partisi'ne bağlıydı) fakat Federasyon'la Bulgar sosyalistleri çatışması sırasında Bulgar sosyalistleri yanında yer alarak Benaroya'dan ayrıldığı bilinmektedir.

görüşme yapılıp Ignatio Sokağı'ndaki bir Arnavut lokantasının üst katında büro olarak kullanılacak bir oda kiralandı. Kulübün amblemi çekiç tutan bir işçi eliydi.

Bu ufak kulüp canlı bir faaliyete başladı. Birbiri ardı sıra konuşmalar, tartışmalar ve toplantılar yapılıyordu. Yukarıda adı geçenler başta olmak üzere, kulübü oluşturanların en önemli çabası işçi "karşılıklı yardım" derneklerini burjuva "Dostluklar Kulübü"nden koparmak olup her şeyden önce bu dernekleri yönetenleri yanlarına çekmek için çalışıyorlardı.

Kurulmuş olan İşçi Kulübü'nde sınıf savaşı, sosyalizm, proletaryanın dünya çapında örgütlenmesinden söz ediliyor ve sosyalizm gün geçtikçe çoğalan üyeler tarafından benimseniyordu.

Proletaryanın uluslararası bayram günü olan 1 Mayıs o yıl (1909) İşçi Kulübü tarafından, uzun hazırlıklardan sonra, ilk kez olarak kutlandı. Türk sempatizanları, Bulgar sosyalistleri, (matbaacı vs.) ve çok sayıda Musevi işçi, bando eşliğinde ve ellerinde kızıl bayraklarla herkesin şaşkın bakışları altında gösteri yürüyüşü yaptılar.

Selanik'te yer alan bu olay gerçekten çok önemliydi. Yeni olan ve ilk kez olarak rastlanılan bu olay başta işçiler olmak üzere herkesi etkiledi. Kulüp giderek güçleniyor, otoritesi artıyor ve yakınlık gösterenlerin sayısı her geçen gün artıyordu. Yardım sandıkları, danışma kurulu üyeleri kulübe gelip danışıyor ve gerektiğinde ondan yardım istiyorlardı.

Aralarında en büyüğü olup başında İşçi Kulübü üyelerinden kişilerin de bulunduğu tütün işçileri yardım sandığı "Dostluklar Kulübü"ne bağlı kalmakta devam etmesine ve başkanının bu kulübün üyesi olmasına rağmen İşçi Kulübü'ne büyük bir ilgi duyuyordu.

Bu "sandığın" tüm olarak İşçi Kulübü tarafından ele geçirilme çabası ilk olarak başkan seçiminde açıkça ortaya çıktı. "Dostluklar Kulübü" tarafından sandığın başkanı olarak atanan kişi... tütün tüccarıydı!!! İşçi Kulübü bundan yararlanmasını bildi. Bir işçinin başkan seçilmesinin gerekliliği vurgulandı. Başarı çok kolay oldu, İşçi Kulübü'nün etkisi yavaş yavaş diğer "sandık"lara da yayılmaya başladı. Ve kulüp sosyalist bir nitelik kazandı.

Federasyon'un Kuruluşu

Bu arada 1908 ihtilalinin birinci yıldönümü kutlaması yaklaşıyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti büyük kutlama günü için hazırlıklara girişiyor ve kutlama törenine katılmaları için her yere davetiye gönderiliyordu. Bütün gücü elinde tutan cemiyet, emirler yağdırıyordu.

Ne var ki küçük sosyalist kulübün fikri başkaydı, "İhtilalin işçilerce ayrı olarak kutlanacağını" duyurmaya cesaret etti. Bu duyuru büyük şaşkınlık yarattı. Cemiyetin Musevi İşçi Kulübü'ne temsilci göndermesi hiçbir sonuç vermedi. Musevi matbaacı Benaroya'yla beraberinde bulunanlar İttihatçıların geçit resminde yer almayı kesinlikle reddedince, tehditlerin hiçbir sonuç vermediğini gören cemiyet, işçilerin ayrı gösteri yürüyüşü yapmalarına engel olamadı.

İşçi Kulübü gerçekten karşılıklı yardım derneklerinin temsilcilerini davet etti. Davet edilen dernekler arasında uluslararası (çeşitli uluslardan kişilerin oluşturduğu) Tütün Tekeli (reji), Demiryolu işçileri, Musevi tütün işçileri, Bulgar ve Musevi matbaacılar ve Yunanlı fırın işçileri dernekleri yer alıyordu. Böylece düzenlenen gösteri yürüyüşü katılanların sayısı bakımından komitenin düzenlediği yürüyüşten az değildi.

Yürüyüş boyunca dört dilde yazılmış (Türkçe, Yunanca, Bulgarca ve Musevi İspanyolca'sıyla) bir bildiriden dört bin adet dağıtıldı. Bir sosyalist bildiri olan bu "Manifesto"yla "Musevi İşçi Kulübü'nün", kurulması öngörülen Sosyalist Federasyon'un bir bölümüne dönüştürüldüğü duyuluyor ve Yunanlı, Türk, Bulgar vb. sosyalistlere çağrıda bulunuluyordu. İkinci sosyalist gösteri yürüyüşü beklenmeyen bir başarıyla sonuçlandı. Herkes yeni kurulan Sosyalist Federasyon'dan (Fedération Socialiste) söz ediyordu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, gazeteler, kulüpler ve hepsinden çok, işçiler sosyalizmden söz ediyordu. Cemiyet bu sosyalist örgütün kuruluşuna engel olmaya cesaret edemedi. İlk kurulduğu gün resmen ortaya çıkan Federasyon "sandık"ların çoğunu tarafına çekmeyi başarıp bu sandıkları özel karşılıklı yardım bölümleri bulunan meslek derneği olarak yeniden düzenlendi. Aralarında A. Arditti'nin[15] de bulunduğu birkaç düşünür Federasyon'un başına getirildi.

Federasyon'dan başka Bulgar sosyalistlerden oluşan bir grup daha ortaya çıktı. Özellikle Bulgar matbaacılardan oluşan bu grubun amacı; yayımlanmakta olan iki Bulgar gazetesinin gerekli işlemlerini yapmaktı.[16]

Sosyalist Parti mi Sosyalist Federasyon mu?

Selanik'te kurulan örgüt, kendisine "Federasyon" adını verdi. Kurucuları tarafından böyle adlandırılmasının nedeni birçok ulusun

15. Bu konuda bkz. Belge: 6.
16. Bkz. Belge: 6.

bir arada yaşadığı Türkiye'de sosyalistlerin başka türlü örgütlenmesinin olanak dışı olduğu kanısıydı.

Aşağı yukarı bütün Türkiye şehirlerinde her ulustan insan bulunuyordu. Sosyalistler bir yandan bunlardan gruplar oluşturup bu grupları bölgesel bir Federasyon altında birleştirmek, diğer yandan da bu bölgesel Federasyonları bir Osmanlı Federasyonu içinde birleştirmek zorundaydı. Bunun böyle olmasının teknik nedenleri de vardı. Örneğin, haberleşmek ve birbirini etkileyebilmek için herkesçe konuşulan bir dilin bulunmadığı bir ortamda Ermeni, Bulgar, Sırp, Yunanlı, Musevi ve son olarak ortaya çıkan Türk sosyalistler nasıl bir araya getirilebilirdi? Gerçi "Federasyon" Museviler tarafından kurulmuştu fakat son amacı doğal olarak ve zor kullanmadan bütün Türkiye sosyalist güçlerini bir araya getirmekti.

Sosyalistlerin yukarıda anlatılan biçimde örgütlenmelerine karşı olanlar da vardı. Örneğin, özellikle Bulgaristan'dan gelen Bulgar sosyalistleriyle birkaç İstanbullu Yunan sosyalist[17] çeşitli ulusal sosyalist gruplardan oluşacak Federasyon biçimindeki bir sosyalist örgüt yerine Türkiye'de bir tek sosyalist partinin kurulmasının daha doğru bir eylem olduğunu savunuyorlardı. Fakat Museviler görüşlerinde ısrar edince Federasyon ilk kararlaştırıldığı gibi çalışmalarına başladı.

O günlerde İspanya'da Ferrer[18] adında ateist bir öğretmen, tanrıtanımazlığın propagandası ve resmi dine karşı eleştirilerinden dolayı tutuklanmış, işkence görmüş ve sonunda ölüme mahkûm edilmişti. Bu nedenle Avrupa'nın her yerinde engizisyon metodlarını yeniden uygulamaya başlayan İspanyol gericiliğine karşı mitingler yapılıyordu. Bu mitingler sosyalistler, masonlar, düşünürler, sendikacılar ve anarşistler tarafından düzenleniyordu. Gazetelerin haberi vermesiyle Selanik'te büyük bir tepki görüldü. Sonunda Federasyon, mason ocaklarıyla işbirliği ederek Beyaz Kule önünde bir miting düzenledi. Bu mitingde Federasyondan masonlarla işbirliği edilmesine karşı olan Benaroya yerine, Alb. Dassa konuştu. Mitingde bir benzerine o güne dek rastlanmamış bir kalabalık hazır bulunmuştu. Elinde siyah bayraklar bulunan halk, mitingden sonra İspanya konsolosluğuna doğru yürüyüşe başladı. Bu mitingden sonra Federasyon'un prestiji daha da arttı. Kısa bir süre sonra Federasyon, açtığı kütüphane ve kitabevine "Ferrer" adını veriyordu.

---

17. Bu konuda bkz. G. Haupt'un yazısına ve S. VELİKOF: *Sur le mouvement ouvrier et...*
18. Ferrer konusunda bkz. Belge: 6, dip not 8.

Sayıca az ve Federasyonu çok az etkileyebilen; fakat sosyalizmi daha iyi kavramış olan ve Federasyonla ilişkilerde bulunan Bulgar sosyalist grubu masonlarla işbirliğini hoşnutsuzlukla karşılamıştı. Bilindiği gibi Bulgar grubuyla Federasyon arasında sosyalistler örgütünün biçimi konusunda görüş ayrılığı vardı. Görüş ayrılığı örgütün Federasyon veya sosyalist parti biçimde olup olmaması konusunda bulunuyordu. İşte bu önceden varolan anlaşmazlığın yanı sıra Federasyon'un masonlarla işbirliği yapması iki örgüt arasında gerginliğin artmasına neden oldu. Gerçekten, o günden sonra Bulgar ve Musevi sosyalistler arasında ve aynı zamanda her iki örgüt içinde de anlaşmazlıklar su yüzüne çıktı. Federasyon'un içinde terzi Abraam Hason'un önderliğindeki Bulgar sosyalistlerle aynı görüşte bulunan bir grubun ortaya çıkmasıyla neredeyse Federasyon'un varlığı tehlikeye giriyordu.

Bulgarlardan, Bulgaristan Sosyal Demokrat Partisi (Darlar) ile bağları bulunan ve çoğunluğu oluşturan grup, Federasyonla görüşmeleri kesip ayrı bir sosyalist merkez kurdu. Geride kalan ve Federasyon'un sempatizanı olanlar diğer iki Bulgaristan sosyalist partisi[19] taraftarıyla ("Genişler" ve "Darlar"dan ayrılan "liberaller") yerli işçilerden oluşuyordu. Sekiz ya da dokuz kişiden oluşan bu grup arasında gazete yazarı Timber ve şehrin büyük mağazalarından birinde memur olan Nikolçeto da bulunuyordu.[20] (Her ikisi de sonradan Bulgaristan'a göç edep komünist partisine katıldılar). İşte Federasyona üye olanlar bunlardı.

Federasyon'un birer Yunan ve Türk grubu kurmak yolundaki çabası hiçbir zaman sonuç vermedi. Gerçi bu yolda çaba gösteren birkaç Türk vardı (bir öğretmen ile bir marangoz). Fakat Yunanlılar, Bulgaristan'dan gelen Petro adındaki bir sigara işçisi bir yana bırakılırsa ancak 1912'den sonradır ki, Federasyona katılmaya başladılar. Gerçi rejide çalışan ve Federasyon'un etkisi altında bulunan Yunan işçileri pek az olmamakla beraber, bunlar da Yunan "Politik Birliği" tarafından kontrol ediliyor ve diğer yandaşlarını eleştirmek cesaretini gösteremiyorlardı.

Federasyon'un önemli çalışmaları arasında Museviler arasında öğretim, cemiyetlerin denetimi, konferans düzenlemek vs. yer alıyordu. Fakat ne bir kitap ne de bir gazete vardı. İşçiler Ladinoca (Musevi İspanyolcası)ndan başka dil bilmiyorlardı. Böylece bir gazete yayım-

19. Bu konuda bkz. G. Haupt'un, P. Dumont'un makalelerine ve J. ROTSCHILD: *The Communist Party...*
20. Bu kisiler hakkında hicbir bilgi edinemedik.

lama gereği duyuldu. Federasyon işe koyulup Beşçınar bahçesinde düzenlediği büyük yeşil bayramdan[21] elde ettiği 100 altın Türk lirasıyla Selanik'te ilk sosyalist gazeteyi yayımladı. Bayramda, davetliler arasında, sonraları I. Dünya Savaşı döneminde Jön Türkler tarafından idam edilen Ermeni milletvekili Murat da bulunuyordu.[22]

Amele Gazetesi adı verilen bu gazete, önceleri dört dilde (Türkçe, Yunanca, Bulgarca ve Ladinoca) sonraları ise yalnız Bulgarca ve Ladinoca'da yayımlandı.[23] (Birincilerden dört, ikincilerden de beş sayı). Bulgarca yayımlananı Tomof,[24] Ladinoca yayımlananı ise D. Menase[25] ile Benaroya yönetiyordu. 100 altın liranın özellikle çeviri giderleri için tükenmesiyle *Amele Gazetesi* çalışmalarını durdurdu. Fakat gazete yayımlamak fikrinden vazgeçilmedi tam tersine sonraları bu olumlu fikir meyvelerini verdi.

Federasyon, sosyalizmi yaymanın yanı sıra işçi cemiyetleriyle de ilgileniyordu. Yeni cemiyetler kuruyor, eskileri örgütlüyor, bu cemiyetleri kendi merkezine bağlıyor, işçilerin durumunu sistemli olarak yükseltmek için grevler düzenliyor, ulus esasına göre örgütlenmiş cemiyetleri birleştirmeye çalışıyor ve bunlara benzer daha birçok çalışmalarda bulunuyordu. Bulgar ve Musevi matbaacıları birleştirmeyi başardığı gibi (Yunanlılar Bulgarlarla birleşmeyi reddetti), Musevi tütün işçilerinin ayrı sandığa sahip Türk ve Yunan tütün işçileriyle işbirliğini sağladı. Fakat Türk ve Yunan tütün işçileri ortak sandıklarını meslek cemiyetine (sendika) çevirmeye ve sonunda Musevi "sosyalistlerle" birleşmeye yanaşmıyorlardı. Musevi tütün işçileri çoğunluğu oluşturuyor ve Yunanlılarla Türkler, bazen grev bile bozuyorlardı. Buna rağmen kritik anlarda işbirliği gerçekten sağlanabiliyordu. Federasyon aynı zamanda Türk ve Musevi marangozları da birleştirmeyi başarmıştı.

1909 Yılının 1 Mayıs Bayramı

Sosyalist faaliyet yalnız Selanik'e özgü bir olay değildi. İstanbul'da, İzmir'de, diğer şehirlerde ve hatta Makedonya'da[26] (Üsküp, Veles

---

21. "Beş Çınar Panayırı" 15 Ağustos 1909'da yapılmıştı ve 6.000'den fazla bilet satılmıştı. (*Journal de Salonique*, 15.8.1909).
22. Bu konuda bkz. Basın Dosyası, Belge: V. Sözü edilen Murat Boyacıyan.
23. Basın Dosyası'nda *Amele Gazetesi*'nden bölümler yayımlanmıştır. Söz konusu gazetenin yazı işleri sorumlusu Rasim Haşmet'ti.
24. *Rabotniçeski Vestnik*'ten söz edilmektedir.
25. Bu kişi hakkında hiçbir bilgi edinemedik. Ladinoca'da yayımlanan *Journal do Laborador*'du.
26. Makedonya'daki işçi örgütleri konusunda bkz. Glavinof'un Enternasyonal'e göndermiş olduğu rapora. Belge: 7 ve ayrıca D. ZOGRAFSKİ: *Za Rabotniçkoto*...

(köprülü vs.) işçi cemiyetleri kuruluyor, grevler düzenleniyor, ortaya sosyalistlerden oluşan gruplar çıkıyor, işçi gazeteleri yayımlanıyordu. İttihat ve Terakki hükümeti bu tür çalışmaları kuşkuyla izliyordu. Avrupa demiryolu ağındaki toplu grev cemiyetin yapısını iyiden iyiye sarstı. Dahiliye Nazırı Ferit Paşa[27] kamu hizmeti gören kuruluşlarda çalışanların grev hakkını yasaklayan bir yasa tasarısını meclise sundu. Bu yasa tasarısı yüzünden Selanik'te baş gösteren huzursuzluk havası Makedonya, Trakya ve bütün Anadolu'ya yayılmakta gecikmedi. Birçok engeller ve bir türlü izin vermek istemeyen ilgili mercilerle çatışmalardan sonra ilk miting Selanik'te düzenlendi.[28]

Mitingi düzenleyenler, yani Federasyon, demiryolu işçileri ve diğerleri ustalıkla hareket edip ulusal derneklerin gözetimi altında bulunan işçi cemiyetlerini de içine alan tüm işçi cemiyetlerini ve hatta örgütlenmemiş işçileri, sözün kısası işçilerin tümünü saflarına çekmeyi başardılar. İlgili merciler miting için izin vermezlik edemeyeceğini görünce toplantı yeri olarak gümrüğün karşısındaki alanı kararlaştırdılar. O gün Selanik'te ordu tetikte duruyor, atlı alayı alanı sarmış bulunuyordu. Bütün bunlara rağmen miting büyük bir başarı kazandı. Yalnız alan değil fakat ara yollar bile insanla dolmuştu, atlı alayı bu insan kalabalığı karşısında çemberi genişletmek zorunda kaldı. Gümrüğün karşısındaki iki büyük binanın balkonlarının birinde derneklerin bayrakları dalgalanıyordu.

Kızıl sosyalist bayraklar, hilalli Türk bayrağı, Yunan bayrağı ve çeşitli yazıların sergilendiği dövizler dikkati çekiyordu. Konuşmacılar arasında İstanbullu bir Ermeni gazete yazarı, bir Türk öğretmen, bir Sırp demiryolu işçisi, Tomof, Benaroya ve iki Yunanlı işçi yer alıyordu. Konuşmalar halkı oldukça etkiledi. Önceden yasaklanmış olmasına rağmen mitingden sonra "bayraklar altında" büyük bir gösteri yürüyüşü yapıldı. Gerçekten, derneğe ve milliyete göre gruplanmış işçilerin tümü "bayraklarla birlikte" yürüdüler. Yürüyüşçüler rıhtımdan ve Egnatia'dan geçip Yunan "Politik Birliği"nin lokalindeki Yunan bayraklarını geçtikten sonra Federasyon'un merkezinde durdular. Konuşmaların yeniden başlamasıyla başarı bir kat daha arttı.

Mitingin başarısı ülkede büyük yankı yaptı. Selanik mitingi diğer şehirlere örnek oldu, oralarda da Selanik'tekine benzer mitingler düzenlendi.

---

27. Mehmet FERİT PAŞA (1851-1914): Jön Türk devrimi patlak verdiği zaman sadrazam olan Ferit Paşa, Temmuz 1908 olaylarından hemen sonra sadrazamlıktan çekilip Dahiliye Nazırlığı'na geçti. Ağustos 1909'da bu makamından da ayrılarak yerini Talat Paşa'ya bıraktı.

28. Bu miting 19.6.1909 tarihinde Selanik'te [illegible]

Ferit Paşa yalnız yasa tasarısını meclise sunmaktan vazgeçmekle kalmadı, aynı zamanda istifa da etti.[29]

Bulgar sosyalist merkezi, mitingde yer almış olmasına rağmen, pek de tatmin olmadı. Yunan ve Türk ulusal bayraklarının sosyalist bayrakların yanında yer almış olması bir yana, birbirinden çok farklı, bilinçsiz ve aralarında herhangi bir bağlılık bulunmayan dernekler ile işbirliği Bulgar sosyalist merkezinin uzlaşmaz sosyalist anlayışına pek uygun düşmüyordu. Böylece on beş günde bir çıkan *Türkiye İşçileri Gazetesi*'ni yayımlama kararını aldılar.[30] Gazete Sofya'da basılıyor ve Selanik ile Makedonya'da dağıtılıyordu.

Federasyon'u eleştirmek, bu gazetenin başlıca amacıydı.[31] Federasyon'un yönetim biçimine ve çalışma tarzına yönelik eleştirilerde bazen Federasyon üyelerine iftira edecek kadar ileri gidiliyordu. Bulgar sosyalizminin sorunları ve yöntemleri gazetenin bu tür hareket etmesinin doğal gereğiydi. Ne var ki bu tür görüşler, bazı noktalarda doğru olmasına karşılık, Türkiye'de uygulanabilecek görüşler değildi.

Federasyon kendi yolunda yürümekte devam ediyordu. Kendisine benzeyen diğer Avrupa ve Balkan örgütlerine göre önemi küçükse de etkisi büyüktü. Ünü Türkiye sınırlarını aşmış, bütün Avrupa'da duyulmuştu. Enternasyonal'e katılma günü artık yaklaşıyordu. Federasyon'un, iki Ermeni sosyalist partisi (Taşnak ve Hınçak), Brüksel Sosyalist Enternasyonal Kurulu ve diğer Balkan sosyalist partileriyle ilişkileri bulunması ona uluslararası bir önem kazandırıyordu. Böylece Federasyon, sonunda Enternasyonal'e katılmaya karar verdi.

Türk ilgili makamları endişelenmeye başlayıp örgütü izlemeye başladılar. Tütün işçilerini örgütlemek için Gevgeli'ye gönderilen Benaroya tutuklandı. Hemen ardından Benaroya'nın tutuklanmasını protesto etmek amacıyla düzenlenen açık topantılar yasaklandı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin işçileri Federasyon'un etkisinden çekmeleri için Milli Kulüplere baskı yapması ve buna benzer başka bir

---

29. Ferit Paşa, ağustos ayının başında istifa etti. Bununla beraber, Benaroya'nın yazdıklarının tersine grev yasası 15 Ağustos'ta onaylandı ve aynı gün *Takvim-i Vekayi*'de yayımlandı.

30. Büyük bir olasılıkla ilk sayısı Ocak 1909'da yayımlanan *Rabotniçeska Iskra*'dan (İşçi Kıvılcımı) söz edilmektedir. Gazetenin basıldığı şehir Bitolja olarak gösterilmesine rağmen, Sofya'da basılmaktaydı. Alt başlığında "Türkiye İşçileri Savunucusu" olduğunu belirten söz konusu gazete Glavinof'un yönetiminde 1911'e kadar yayımlanmıştır. S. Velikof, Türkiye'deki sosyalizmin kökenleri konusundaki incelemesini bu gazetelere dayanarak yapmıştır.

31. S. Velikof'un yazılarında Bulgar sosyalistlerinin Federasyon'a saldırıları yansımaktadır.

sürü tehditler yağdırmaya başladı. Ama Federasyon'u destekleyenler de vardı. Yukarıda sözü edilen Ermeni partilerinin milletvekilleriyle Enternasyonal ve sosyalist partiler eyleme geçti.[32] Resmi makamlar yumuşamak zorunda kaldı ve Benaroya serbest bırakıldı. Başarılar devam ediyordu.

Ama bu kez 1 Mayıs beklendiği biçimde kutlanmadı.[33] Bulgar sosyalist merkezi bayramı kendi bürolarında kutladı. Uygulanan baskılar sonucunda kararsız kalanlar törenlere katılmadı. Kırmızı mürekkeple yazılmış olan, Ladinoca ve Fransızca makaleleri içeren 1 Mayıs gazetesinin yeter sayıda dağıtılmasına rağmen genel bir grev yapılamadı. Bu arada Federasyon, işçileri bilinçlendirme çabalarına devam ediyordu. Bu çabasında önemli sayıda Fransızca sosyalist eserden, Ladinoca yazılmış Belçika işçi hareketleri tarihiyle ilgili eserler bulunan, oldukça büyük "Ferrer" kütüphanesinden yeteri kadar yararlanıyordu.

Musevi tütün işçileri derneğinin mahkemeye verilmesi[34] olayı Selanik ve Türkiye başkentinin kamuoyunun dikkatini çekmeye yetti. Selanik mahkemeleri bu derneğin yasa dışı çalışmalar yaptığını öne sürüp yöneticilerine dava açtılar. Büyük bir izleyici ve başkentten getirilmiş olan avukatlar önünde davaya ilk sorgu mahkemesinde başlandı. Celse tam bir gün sürdü. Geceye doğru beraat kararının verilmesiyle sevinç içindeki işçiler derneğin iade edilen dosyalarıyla sandığını Federasyon'un çatısı altındaki bürolarına götürüp "zaferi kutladılar"

İttihat ve Terakki rejimi Avrupa emperyalizmi ve Balkan Federasyonu konusunu yeniden gündeme getirdi. Bu konular özellikle Balkan ülkeleri sosyalistlerini ilgilendiriyordu. Bundan başka, Bulgar sosyalist merkezinin Federasyon'a karşı cephe alması olayı Avrupa sosyalistlerinin Federasyon'un yanında olduğunu göstermişti. Bunun üzerine Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu Federasyonu desteklemek amacıyla ünlü Romen-Bulgar sosyalisti Rakovki'yi[35] Selanik'e gönderdi.

Balkanlar'da büyük bir nüfuza sahip olan Kristian Rakovski, Selanik Balkan Federasyonu konusuyla ilgili üçü Fransızca biri

---

32. Federasyon'un Enternasyonal'e gönderdiği mektuplarda bu konu defalarca ele alınmaktadır. Bkz. Belgeler bölümüne.
33. 1 Mayıs 1910'dan söz edilmektedir. Benaroya'nın Kopenhag Kongresi dolayısıyla Enternasyonal'e göndermiş olduğu raporda durum farklı şekilde anlatılmaktadır. Bkz. Belge: 6.
34. Bu dava 1910 yılının yaz başında olmuştu. Bkz. Belge: 5.

Bulgarca olmak üzere dört konferans verdi.[36] (Rakovski sonraları Romanya ve Rusya'da 1917 Rus İhtilali'nde Ukrayna halk konseyi başkanı olarak, Cenevre'de Sovyet Rusya'nın temsilcisi olarak, Londra ve Paris'te elçi olarak önemli rol oynadı. Sonunda Troçkist düşüncelerinden dolayı Sibirya'ya sürüldü.)

Daha sonra "Kristal" kahvehanesinde Bulgarca olarak tekrarlanan Hürriyet Meydanı'ndaki Fransızca konuşması bildiri şeklinde Fransızca basılıp dağıtıldı.[37]

Rakovski'nin Enternasyonal'in temsilcisi olarak Selanik'e gelmesi büyük yankılar yarattı ve Federasyon'un prestijini artırdı.

Tutuklanma ve Sürgün

Makedonya ve Selanik Bulgar-Makedonlar arasında iki parti bulunuyordu. Bunlardan biri olan "Anayasacı Demokrat" partisi Bulgar Devleti organlarının kontrolü altında, "Federalist Demokrat" ise Bulgar Devleti'ne karşıt olan "federalistlerin" etkisi altındaydı.[38] "Demokrat" kelimesi daha çok "halkçı", "halk demokrasisi" anlamında kullanılıyordu. "Anayasacı Demokrat Partisi", Osmanlı siyaset sahnesinde, Bulgar hükümetinin organı "Virhovist" komitacıların etkisindeki Bulgar milliyetçi akımını temsil ediyordu. Buna karşı "Federalist Demokrat Parti" federalist Sandanski, Çernopeef, Panitza[39] vb. etkisi altındaki küçük-burjuva kesimini temsil ediyordu.

İlk Osmanlı seçimlerinde "federalistlerden" kimya öğretmeni ve eski bir sosyalist olan Dimitar Vlahof milletvekili seçildi, aynı zamanda "federalist" partinin başkanı oldu. Sosyalist sayılan Vlahof, sonradan bazı parti ileri gelenleri ve özellikle Balkan Savaşı sırasında Bulgaristan'la uzlaşan Sandanski'yle anlaşmazlığından dolayı partiden istifa etti, kısa bir süre sonra sosyalist olduğunu açıklayıp İstanbul Ermeni sosyalistleri ve ilk Yunan demotikacıları[40] ve demokratlarıyla işbirliğine girdi ve Federasyon'a katıldı.

O günden sonra, çalışmaları her zaman Federasyonla uyum halindeydi, gerçekten ve yılmadan Federasyon'a hizmet etti. Mecliste, gaze-

---

36. Rakovski 1910'da 1 Mayıs nedeniyle Selanik'e gelmişti.
37. Söz konusu broşürün ikinci baskısı *Balkan Konfederasyonu ve İşçi Sınıfı* adı altında yayımlandı. Selanik 1912, 15 sayfa.
38. Federatif Halk Partisi konusunda bkz. Vlahof'un anılarına.
39. Bu çeşitli kişiler hakkında bkz. Vlahof'un anılarına.
40. Demotiki: Halk tarafından konuşulan dildir. Aydın ve yönetici zümrenin konuştuğu Katarevusa'ya karşıt olan (ve halen olmaya devam eden) bir dildir. Demotiki dili taraftarları doğal olarak ülkedeki toplumsal ve zihinsel yaşamın demokratikleştirilmesi taraftarlarıydı.

te sütunlarında ve mükemmel bir biçimde konuştuğu Fransızca ve Türkçe söylevlerinde, sosyalizmin ilkeleriyle işçi sınıfının çıkarlarını olanca gücüyle savundu. Böyle olmasına rağmen reformcu görüşleri ağırlıktaydı, Bulgar sosyalist merkezinin ona karşı yönelen eleştirileri hiçbir sonuç vermedi.

İlk Gazeteler

Vlahof'un Federasyon'a katılmasıyla Federasyon'un politik gücü arttı ve bir gazete yayımlama gereği gün geçtikçe daha fazla duyulmaya başlandı. Abone bulmak, para toplamak için vb. yorucu çalışmalardan sonra *Solidaridad Ovradera* (İşçi Dayanışması) adlı haftalık bir gazete yayımlandı.[41]

Aşağı yukarı aynı dönemde İstanbul'daki Bulgar sosyalistlerden bir grup birkaç Yunanlı, Musevi ve Türk'ü yanına almayı başardı. Halk dili taraftarı ve sosyalist ilkelerin etkisi altında bulunan Yunanlılar, *Ergatis* (İşçi) gazetesini yayımladılar.[42] Aynı gazete Museviler tarafından Ladinoca ve Türkler tarafından *İştirak* adı altında Türkçe olarak yayımlandı.[43]

Bu gazetelerle Bulgar ve Sırpların Makedonya ve Selanik'tekine benzer bir sosyalist işçi faaliyeti doğmaya başladı. İstanbul sosyalist merkezinin Bulgar sosyalist merkezine benzemesine rağmen pratikte karşılaşılan zorlukları gördükten sonra Federasyonla yakın ilişkiler kurmakta gecikmedi. Federasyon *Ergatis* gazetesinin N. Yanios ve St. Papadopulos[44] tarafından yönetilen Yunanca baskısıyla aynı zamanda Türkçe baskısının Selanik'te dağıtımını da üstleniyordu.

İki Ermeni sosyalist partisi (özellikle Hınçak) İstanbul ve Makedonya'daki sosyalist çalışmalarla ilgi göstermelerine rağmen yakın ilişkiler kurmaya yanaşmadılar. İstanbullu sosyalistler aralarında anlaşmazlık olan Federasyon'la Bulgar sosyalist merkezini bir araya getirmeyi görev saydı. Her iki örgütle uzun yazışmalar sonucunda Selanik'te bir Osmanlı sosyalist kongresi toplamak kararı alınabildi.

---

41. *Solidaridar Ovradera*'nın ilk sayısı 17 Şubat 1911 tarihlidir, tarafımızdan bulunmuş olan son sayı da 16 Şubat 1912 tarihini taşımaktadır.
42. *Ergatis* gazetesi konusunda bkz. İstanbul Toplumsal İncelemeler Grubu (Dersaadet Tetebbuat-ı İçtimaiye Cemiyeti) raporuna. Belge: 48.
43. Eylül 1910'da yayına başlayan *İştirak* gazetesini Hüseyin Hilmi çıkarıyordu. Fakat Benaroya'nın anlatımından anlaşılabileceğinin tersine bu gazete İstanbul Toplumsal İncelemeler Grubu'ndan bağımsız olarak yayımlanmaktaydı.
44. Bu kişiler hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. Ancak N. Yanios'un sonradan İstanbul'u terk etmek zorunda bırakıldığı ve Atina'ya giderek sendika örgütüne bağlı "Sosyalist Merkez" örgütünün yöneticiliğini yaptığı bilinmektedir. Yanios aynı zamanda Demotiki (halk dili) savunucusu ve öğreticisiydi.

Selanik Kongresi

Kongreyi düzenleme görevini Bulgar sosyalist merkezi üstlendi. Kongre 1911 yılının Ocak ayında[45] Selanik'te toplandı, Federasyon'dan 5, Bulgar sosyalist merkezinden 4, İstanbul sosyalist merkezinden 1 (*Ergatis* gazetesini temsil eden St. Papadopulos), Üsküp sosyalist merkezinden 5 (Bulgar ve Sırp), Tetevo'dan 1, Mitroviça'dan 1, Goluşevo'dan 1 vb. olmak üzere toplam olarak 29 temsilci yer aldı. Kurulmakta olan Balkan sosyalist Federasyonu'nun sekreterlik görevini üstlenmiş olan Sırp Sosyal Demokrat Partisi, Atsa Pavloviç'i kongreye gözlemci olarak yolladı.

Bulgar merkezinde başlayıp Federasyon'un bürolarında devam eden toplantılar üç gün sürdü. Bir hazırlık kongresi olan bu kongrenin sosyalist çalışmalara büyük katkısı oldu. Kongre sonucunda Federasyon örgütlenme konusundaki düşünceleriyle Bulgar sosyalist merkezinin ortodoks sosyalist anlayışının doğruları onaylandı.

Sırp sosyalist partisiyle İstanbul sosyalist merkezinin temsilcileri Federasyon'un görüşlerini büyük bir coşkuyla savunup herhangi bir bölünmeyi önleyebilmek için büyük çaba gösterdiler. Mümkün olan en kısa zamanda tarafların barışması ve de Osmanlı sosyalizminin sorunlarını kesin olarak çözebilecek bir kongrenin toplanması kararlaştırıldı.[46]

Ama bu arada İttihatçıların da sabrı taşmıştı. Sosyalist çalışmaları önlemek amacıyla, cemiyette işverenlerle ulusal dernek temsilcilerinin de katıldığı toplantılar düzenleniyordu. Daha sosyalist hazırlık kongresinin toplanmasında önce bile İstanbul *Ergatis* gazetesinin basılmış bir makale yüzünden yasaklanıp işçi olan sorumlusu tutuklanmıştı.

İstanbul Askeri Mahkemesi yazının dış propaganda ürünü (Yunan propagandası) olduğu kararına varıp gazete sorumlusunu 8 ay hapis ve 50 lira para cezasına çarptırdı (yazıyı yazan kaçmayı başarmıştı). Kongrede konu ele alınıp protesto telgrafı göndermek ve tutuklanan için para toplama kararı alındı.

---

45. Deveciyef'in mektubundan (bkz. Belge: 10) Osmanlı sosyalist örgütlerin ilk kongresinin 1910 yılının Aralık ayında toplandığını öğreniyoruz. Benaroya'nın verdiği tarihle Deveciyef'in verdiği tarih arasındaki uyuşmazlık büyük bir olasılıkla takvim farklarından ileri gelmektedir.
46. Bu kongrede alınan kararların bazıları kitabımızın "Basın Dosyası" bölümünde yer almaktadır.

1911 Yılının 1 Mayıs Bayramı

1911 yılının 1 Mayıs töreni Avrupa Türkiye'sinin aşağı yukarı bütün şehirlerinde başarılı bir biçimde kutlandı. Selanik'teki gösteri yürüyüşünde yalnız Musevi ve Bulgarlar değil, fakat aynı zamanda yeter sayıda Yunanlıyla Türk yer aldı.[47] Konuşmacılar arasında Vlahof, Papatomas, Arditti, Türk tütün işçisi İhsan ve Benaroya yer alıyordu. Meslek gruplarına göre toplanmış binlerce yürüyüşçü arasına dört bando yerleştirildi. 12.000 işçinin grev yaptığı, 7.000 işçinin yürüyüşe katıldığı, sosyalist kızıl bayrakların dalgalandığı törende Enternasyonal Marşı birçok dilde birden söylendi. Sosyalistler artık ağır basıyordu.

Resmi makamlar müdahale etmeye karar aldı. Sultanın Makedonya ve Arnavutluk'a yaptığı siyasi gezi şehri tehlikeli sosyalistlerden temizlemek isteyen ilgili makamlara bekledikleri fırsatı verdi. Sözde sultanın hayatını güvenlik altına almak gerekçesiyle Samuel Yona (tütün işçileri derneği sekreteri), Sabetay Levi, İhsan (Türk tütün işçileri sekreteri) ve Benaroya gözaltına alındılar. İlk üçü yönetim merkezinin bodrumlarında hapsedilip Benaroya Sırbistan'a sürgüne gönderildi.[48] Selanik işçi sınıfı topluca harekete geçip sultanın gitmesinden hemen sonra ilk üçünün serbest bırakılmalarını sağlamayı başardı. Benaroya'nın geri dönmesiyse ancak mecliste yer alan uzun tartışmalardan ve yalnız Selanik ve Türkiye sosyalistlerinin değil fakat Avrupa sosyalistlerinin de yer aldığı genel protestodan sonra sağlanabildi.[49]

Selanik'te düzenlenen büyük mitingde konuşmacılar arasında Ermeni milletvekili Papazyan, Vlahof, Ermeni gazeteci ve sosyalist Saharyan'la Arditti yer almıştı. Federasyon'un Enternasyonal'deki temsilcisi Saul Nahum'un bütün Avrupa sosyalistlerini harekete geçirmesi sonucunda, Benaroya sekiz ay sonra İstanbul'a gizlice nakledilip yargılandıktan ve dönüş izni verildikten sonra Selanik'e gelebildi.

Benaroya'nın dönmesine yakın birçok sosyalistin tutuklanması[50] ile baskı yeniden başlamıştı. İstanbul *Ergatis* gazetesinin kapatılması ve başta Yanios olmak üzere birkaç Yunanlının Yunanistan'a göç etmesi, Türk *İştirak* gazetesinin kovuşturmaya uğraması[51] birkaç

47. Selanik'teki 1 Mayıs 1911 için bkz. Belge: 18.
48. Benaroya ve arkadaşları haziran ayı başında tutuklandılar. 7 Haziran 1911'de ise, yani padişahın Selanik'e geldiği gün, Benaroya, Sırbistan'a sürüldü. Bkz. Belge: 19.
49. Bu konuda bkz. Belge: 20, 21, 22.
50. Bu konuda bkz. Dr. Refik Nevzad'ın Saul Nahum'a 18 Kasım 1911 tarihli mektubuna. Belge: 33.
51. Bizdeki bilgilere göre *İştirak* gazetesi 1911 yılı sonlarında artık yayımlanmamaktaydı. (Bu konuda özellikle M. TUNÇAY: *Türkiye'de Sol...* kitabına bkz.) Ancak gerek

İstanbul Musevi'sinin tutuklanması, Selanik sosyalistlerine yapılan baskılar ve bunlara benzer daha bir yığın gerekçeyle ortalığı sosyalistlerden temizlemek amacı güdülüyordu.

Uluslararası ilişkiler açısından Türkiye'nin durumu gittikçe kötüleşiyordu. İttihat ve Terakki Cemiyeti "Büyük Hasta"yı kurtarmayı başaramamıştı. Türkiye'yle Balkan devletleri arasındaki ilişkiler düzelecek yerde gittikçe geriliyordu. Avrupalılar Türkiye'ye saldırmak için bahane arıyor, Arnavutlar başkaldırıyordu. Görünüşteki durgunluk Balkan devletlerinin aralarının açık olmasından ileri geliyordu.

İlk harekete geçen İtalya oldu, Trablusgarp'ı ele geçirmek için Türkiye'ye karşı savaş açtı. Fırtına yaklaşıyordu. Tehlikenin adım adım ilerlediğini gören Balkan sosyalistleri savaşa karşı genel bir direnişe geçmek için bir Balkan Kongresi düzenlemeyi kararlaştırdılar. Sırp Sosyal Demokrat Partisi'nin önderliğindeki Balkan Sosyalist Kongresi 1911 yılının Ekim ayında Belgrat'ta yapıldı.[52] Rakovski'nin Romanya ile Enternasyonali temsil ettiği kongrede Sırbistan, Romanya, Bosna, Hırvatistan ve Türkiye (Federasyon) yer aldı.

Bulgar ve Ermeni sosyalist partileri temsilci göndermediler. Kongrede, 5 Kasım tarihinde bütün Balkanlar'da savaşa karşı mitingler düzenleme kararı alındı. Federasyon, Selanik'te miting düzenlemekte gecikmedi.

Seçimler

Türk-İtalyan savaşı ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iç anlaşmazlıkları Türkiye'de önemli tepkilere yol açtı. Bu arada "İtilaf" adı altında bir muhalefet partisi kuruldu. Ulusal grupların tepkileri, işçi-sosyalist kaynaşmaları ve dış zorlukların yanı sıra bir de Türkler arası anlaşmazlıklar eklendi. Osmanlı Sadrazamı Sait Paşa, savaş döneminde bile olsa yeni seçimlerle halkın güvenini sağlamanın gerekli olduğu konusunda cemiyet ile anlaşıp sıkıyönetim altında yapılacak seçimlerle İttihatçıların yerini sağlamlaştırmasının kolay bir başarı olacağını ileri sürdü. Gerçekten bu politika yoluyla ulusların, çalışan sınıfların ve genel olarak tüm Türk halkının sömürülmesinin devamlılığı sağlandı. Ama İttihatçıların Osmanlı şovenizminin başa geçmesi sanıldığı kadar kolay olmadı. Muhalefet partileri sosyalistler de dahil

---

Benaroya'nın yazdıklarından gerek Dr. Nevzad Refik'in mektubundan gazetenin 1911 yılında kapatılıp Hüseyin Hilmi'nin sürgüne gönderildiği anlaşılmakta.

52. Bu konuda bkz. Basın Dosyası'nda yer alan *Halk* gazetesinin makalesine.

olmak üzere baskılara karşı koymak için birlikte hareket etmek zorunluğunu duydular. Böylece seçim dönemi çok sert geçti.

Kurtarıcı İttihatçıların yönetimi diktatörlüğe dönüşmekte gecikmedi. Selanik'te Federasyon, Türk muhalefet partisi ve çeşitli ulusal partiler arasında ortak bir cephe kuruldu Pek tabii ki cemiyet olaylara seyirci kalmadı. Muhalefet ortak cephesini korkutup şaşkınlığa düşürmek için kullanılan yöntemler arasında sosyalistlerle grup halinde kanlı çarpışmalar, polis gözetimi altındaki Trakya kasabalarına sürgün, uluslara karşı tehditler vs. yer alıyordu.

Federasyon o günlerde baskıya karşı koymak ve bir sosyalist program hazırlayıp eleştiriye sunmak amacıyla bir Türkçe sosyalist gazete yayımladı.[53]

Bunlara rağmen milletvekillerini seçecek ikinci dereceden seçmenlerin seçimi için yapılan ilk dönem oylamasında ikinci dereceden seçmenler arasında muhalefet cephesinden önemli sayıda kişi seçildi. Bunlar arasında yeter sayıda sosyalist yer alıyordu. Ama cemiyet bunlardan kurtulmanın yolunu buldu. Benaroya zorla İstanbul'a gönderilip[54] Yona, Levi, Amon vs. Ksanti'ye sürgün edildi. Arditti ise birkaç gün gizli hareket etmek zorunda kaldı. Bu yapılanlardan başka Federasyon'a saldırmak bile planlanmıştı. Ama Federasyon üyeleri, özellikle Bulgarlar, silahlanıp merkezi gece gündüz bekledi, cemiyete anayasal hakların çiğnenmesine karşı direneceklerini bildirdiler. Böylece saldırı yapılmadı ama seçimler de kaybedildi. İttihat ve Terakki, önceden belli olduğu gibi büyük başarı kazandı.

Buna rağmen sonuç pek iyi bir sonuç değildi. Yunanistan'ın silahlanması, küçük Karadağ'ın tahrik edici tutumu, Balkan ülkeleri arasındaki görüşmeler ve anlaşmalar fırtınanın yaklaştığının habercisiydi. Cemiyet, akıl dışı politikasıyla haberi olmadan hastanın durumunun felç olmasına neden oluyordu. 1908 ihtilali artık unutulmuş, Osmanlılık ideolojisinin etkisi altında çizdiği yoldan çıkmıştı. İmparatorluk artık çökmeye başlıyordu.

Kolera

O günlerde Türkiye'de baş gösteren korkunç bir salgın, durumu daha da ağırlaştırdı. Kolera salgını Osmanlı İmparatorluğu halkını kırıp geçiriyordu. Selanik'te durum daha da acıklıydı.

Belediye hizmetlerinin yetersizliğinden dolayı Federasyon ile

---

53. *Mücadele*'den söz edilmektedir. Bu konuda bkz. Vlahof'un anılarına.
54. Benaroya 22 Şubat 1912'de yeniden tutuklandı. Bkz. Belge: 40.

Sosyalist Gençlik üyeleri arasından halka yardım için gönüllülerden oluşan gruplar kuruldu. Federasyon büyük ve önemli faaliyet gösterdi. Resmi makamlar sağlık memurlarının mücadelesi sonucunda Federasyondan resmen yardım istemek ve hatta Selanik'te salgının bastırılması yolundaki çalışmaların yönetimini de ona bırakmak zorunda kaldılar. Böylece bütün sağlık hizmet ekipleri Federasyon'un denetimine bırakıldı. Selanik belediye seçimlerinde bir tek sosyalistin bile seçilmesine engel olabilmek için ellerinden gelen her şeyi yapan İttihatçılar kamuoyunun baskısı altında, sosyalizmden ve temsilcilerinden tiksinmelerine rağmen, gördüğü hizmetlerden dolayı Federasyonu açık olarak övmek zorunda kaldılar.

İstanbul Macerası

Zorla İstanbul'a gönderilmiş olan Benaroya,[55] üç gün tutuklandıktan sonra Ermeni milletvekilleriyle gazetecilerin ilgi ve müdahalesi sayesinde gözaltında bulundurulmak şartıyla serbest bırakıldı, ikamet yeri olarak İstanbul kararlaştırıldı. Ama bir şartla; işçi hareketlerine karışmayacaktı. Ne var ki İttihatçıların istedikleri başka, olayların gerektirdikleri başka şeydir. İstanbul'da işçi hareketleri gelişiyordu. Seçimler, grevler (reji işçileri, terzi işçileri, dokuma işçileri grevleri), Hınçak, Taşnak, Türk sosyalistler, kısacası onun için her şey incelenmeliydi. Gözaltında bulunmasına rağmen Benaroya, her şeye yetişiyordu. Gözaltında olmasına rağmen konferanslar veriyor, ateşli konuşmalar yapıyor, gazetelerde yazı yazıyordu. Çok geçmeden İstanbul Emniyet Merkezi onu Türkiye'den sınır dışı etmek için beklediği fırsatı buldu. Olay şuydu:

Benaroya, o günlerde İstanbul'da bulunan aşağı yukarı yüz kadar Alman gazetesinin muhabiri ünlü Rus-Alman sosyal-demokrat Parvüs'le ilişki kurmuştu. (Parvüs, sonradan öğrenildiği gibi, I. Dünya Savaşı'nda Alman hükümeti hesabına gizli işler çevirmişti). Doğal bir rastlantı sonucu kurulan ilişkilerin işçi hareketleriyle hiçbir ilgisi yoktu. Parvüs zaten o sıralarda işçi hareketleriyle ilgilenmiyordu. Buna rağmen Türkiye Emniyet Merkezi, Benaroya'nın Parvüs'le anlaşmalı hareket ettiği zehabına kapılıp Benaroya'yı sınır dışı etme kararı aldı. Pire'ye gidecek olan bir Yunan gemisine bindirilen Benaroya, böylece 1912 yılının başlarında kendisini Atina'da buldu.

55. Şubat 1912'de.

Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler ilk kez 1977 yılında Gözlem Yayınları'nın tarihçi Stefanos Yerasimos'un da katkısıyla Paul Dumont'a yaptığı öneriyle kitaplaşmıştır. Dolayısıyla kitap çeviri olmakla birlikte yalnızca Türkçe yayımlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler, dönemin merkezi siyasal partileri İttihat ve Terakki ve Hürriyet ve İtilaf'ın politikalarına, Meclis'teki tartışmalara, Makedonya meselesi, Ermeni sosyalist partilerine (Taşnaktsutyun ve Hınçakyan), kapıdaki Balkan savaşına ilişkin önemli bilgiler içermektedir.

Kitabın yayımlanmasına kadar yapılan çalışmalarda Osmanlı sosyalist hareketleri arasında geçerken değinilen Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu dair bilgiler dönemin en ilginç ve kapsamlı deneyimi olarak sonraki çalışmalara katkıda bulunmuştur.

AYRINTI YAYINLARI • HİSTORİAAYRINTI
ISBN: 978-975-539-764-1
9 789755 397641

196950
BBE

21 TL